

INVENTARI I TRANSCRIPCIÓ DE L'OBRA LITERÀRIA D'ALBERT DE QUINTANA I COMBIS

Maria Dolors Vilamitjana i Carandell

Dipòsit legal: Gi. 1860-2014
<http://hdl.handle.net/10803/283971>

ADVERTIMENT. L'accés als continguts d'aquesta tesi doctoral i la seva utilització ha de respectar els drets de la persona autora. Pot ser utilitzada per a consulta o estudi personal, així com en activitats o materials d'investigació i docència en els termes establerts a l'art. 32 del Text Refós de la Llei de Propietat Intel·lectual (RDL 1/1996). Per altres utilitzacions es requereix l'autorització prèvia i expressa de la persona autora. En qualsevol cas, en la utilització dels seus continguts caldrà indicar de forma clara el nom i cognoms de la persona autora i el títol de la tesi doctoral. No s'autoritza la seva reproducció o altres formes d'explotació efectuades amb finalitats de lucre ni la seva comunicació pública des d'un lloc aliè al servei TDX. Tampoc s'autoritza la presentació del seu contingut en una finestra o marc aliè a TDX (framing). Aquesta reserva de drets afecta tant als continguts de la tesi com als seus resums i índexs.

ADVERTENCIA. El acceso a los contenidos de esta tesis doctoral y su utilización debe respetar los derechos de la persona autora. Puede ser utilizada para consulta o estudio personal, así como en actividades o materiales de investigación y docencia en los términos establecidos en el art. 32 del Texto Refundido de la Ley de Propiedad Intelectual (RDL 1/1996). Para otros usos se requiere la autorización previa y expresa de la persona autora. En cualquier caso, en la utilización de sus contenidos se deberá indicar de forma clara el nombre y apellidos de la persona autora y el título de la tesis doctoral. No se autoriza su reproducción u otras formas de explotación efectuadas con fines lucrativos ni su comunicación pública desde un sitio ajeno al servicio TDR. Tampoco se autoriza la presentación de su contenido en una ventana o marco ajeno a TDR (framing). Esta reserva de derechos afecta tanto al contenido de la tesis como a sus resúmenes e índices.

WARNING. Access to the contents of this doctoral thesis and its use must respect the rights of the author. It can be used for reference or private study, as well as research and learning activities or materials in the terms established by the 32nd article of the Spanish Consolidated Copyright Act (RDL 1/1996). Express and previous authorization of the author is required for any other uses. In any case, when using its content, full name of the author and title of the thesis must be clearly indicated. Reproduction or other forms of for profit use or public communication from outside TDX service is not allowed. Presentation of its content in a window or frame external to TDX (framing) is not authorized either. These rights affect both the content of the thesis and its abstracts and indexes.

Universitat de Girona

TESI DOCTORAL

**INVENTARI I TRANSCRIPCIÓ
DE L'OBRA LITERÀRIA
D'ALBERT DE QUINTANA I COMBIS.**

Maria Dolors Vilamitjana i Carandell

Any 2014

TESI DOCTORAL:

**INVENTARI I TRANSCRIPCIÓ
DE L'OBRA LITERÀRIA
D'ALBERT DE QUINTANA I COMBIS.**

Maria Dolors Vilamitjana i Carandell

Any 2014

Programa de Doctorat:
CULTURA I SOCIETAT A L'EUROPA MEDITERRÀNIA

Dirigida per:

Doctora Mariàngela Vilallonga i Vives
Doctor Albert Rossich i Estragó

Memòria presentada per optar al títol de
Doctora per la Universitat de Girona

Dedicatòria

A la Nuri, la meva filla, perquè no obliidi
mai el que va fer el seu rebesavi.

AGRAÏMENTS

Agraeixo l'ajuda d'Albert Rossich i de Mariàngela Vilallonga, els meus tutors, per ser-hi sempre que els he necessitat; la disposició de la família Quintana-Pou de Torroella de Montgrí; el bon tracte i diligència de Míriam Albà i Miquel Marzal, de la Biblioteca Museu Víctor Balaguer de Vilanova i la Geltrú, especialment la cerca que Montserrat Comas i Güell realitzà sobre l'epistolari enquadernat en època fundacional, l'epistolari fins el 1870 i l'epistolari entre el període 1871-1872.

Dono les gràcies a l'Antoni Roviras, secretari de les Beques de Recerca Joan Torró i Cabratosa, de Torroella de Montgrí, perquè sempre m'ha obert les portes del Museu del Montgrí i del Baix Ter, quan ha calgut.

Deixo constància també de les gestions de Florina Nicolae, de l'ambaixada de Romania de Madrid, les de Jean Brun des de Nimes, per haver-me posat al dia de les "maintenaces" dels felibres, fins al punt de convidar-me al "Prougramo pèr li celebracioun felibreco de l'an 2004", les d'Àngels Jubert de l'Ateneu de Barcelona, les d'Albert Corbeto i sobretot les del del Dr. Eduard Ripoll Perelló de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, les del Dr. Leopold Auer, des de Viena, les de Pitrat, responsable del Musée de Maillane, les d'Estelle André de París, filla de Marius André, per haver-me facilitat correspondència de Mistral a Quintana.

També destaco el testimoni oral d'Antònia de Quintana Vergés, néta d'Albert de Quintana Combis.

Finalment ressalto el gran treball de la família Quintana-Pou per totes les hores dedicades a posar ordre a l'obra d'Albert de Quintana i Combis, especialment el d' Albert de Quintana Justafré i la seva esposa, Maria Rosa Pou Alonso, per qui no trobo paraules per tants anys de recolzament, de paciència i d'acollida.

1. ÍNDEX

<u>1. ÍNDEX</u>	3
<u>2. RESUMS</u>	7
Català	9
Castellà	11
Anglès	13
<u>3. INTRODUCCIÓ</u>	15
<u>3.1. ESBÓS BIOGRÀFIC</u>	21
El propietari	23
El polític	25
El poeta	31
<u>3.2. CATALOGACIÓ</u>	43
Manuscrits de la Biblioteca Quintana i Combis. Torroella de Montgrí	45
Impresos	67
La nostra transcripció	69
<u>4. TRANSCRIPCIÓ</u>	71
<u>4.1. TRANSCRIPCIÓ DE L' OBRA LITERÀRIA COMPLETA</u>	73
1.- Adeu, ya sé en lo cel s'ascolta la pregaria	75
2.- Bella es la bella que mon cor adora.....	76
3.- Adeu, nineta, adeu; tornam mon cor	78
4.- Era una tendre mareta	79
5.- Dassota de un arbre sentadam ploraba	81
6.- Adeu siau riberas encantadas	83
7.- Reyna del cel, estrella protectora	84
8.- Crusa la llanxa las dauradas olas	85
9.- Vina hermosa de la nit	86
10.- Gemega trista y soleta	91
11.- Perque ploras, hermosa nineta	92
12.- Allá en la isarda cresta de una árida montanya	93
13.- Plora mon cor; y tu ma pobre lira	97
14.- Nineta per tu ploro	98
15.- Riu, que rodant ne vas tas claras ònas	99
16.- Per que en lo fron nevat d'eixa nineta	102
17.- Del ven d'adversitat una nau tan combatuda	104
18.- Dorm en pau pobre nineta	107
19.- 'L sol brillant plegant sa cabellera	108
20.- Fugiu ninetas, fugiu	109
21.- Perdó ninetas mes que'l sol hermosas	118
22.- Envuelto en niebla de oro – el soldeclinaba	120
23.- Vestinse de joya	124
24.- Alegraos, pueblos del Ampurdan, la doncella	127
25.- A dalt, a dalt germans!	129
26.- L'hora soná, en qué plé l' cor de tristesa	132
27.- Veniu á mi, 'ls, que un día	145
28.- Miradlas, allá van las altaneras águilas	149

29.- Cubert d'una boira d'or	152
30.- Mòlt aprop del Ter vivía	161
31.- Es l'hora en que brilla soleta la lluna	166
32.- En un jardin purísima crecía	170
33.- Del monument a l'ombra de nostra gran història	171
34.- Era la nit tan serena	176
35.- Era una nina com un àngel pura	181
36.- Per què batent ses ales les campanes	187
37.- Sobre un' alta montanya	190
38.- De la ciutat que un jorn al Atila modern	196
39.- Pláume la fé cantar y la bravura	198
40.- Oh violeta! Flor hermosa	222
41.- Es hora! patria mia;	226
42.- Reyna y Senyora, de la noble terra	232
43.- Reyna y Senyora, la redentora de la noble tierra	234
44.- Del fanch impur del crim y de les feres	236
45.- Del fango impuro del crimen y las fieras	243
46.- Copa, copa sagrada	249
47.- Cabe las ondas azules	251
48.- Dins un cementiri l'arpa l'he penjada	253
49.- Colgué el arpa en un cementerio	258
50.- Al president honorable	261
51.- Al recort de la pátria, mare desventurada	264
52.- Al recuerdo de la pátria, madre desventurada	266
53.- Com un vol de corps devallan	268
54.- Comme un vol de corbeaux descendant du Nord cent mille croises	270
55.- Si cantas com enrabiad	272
56.- La forsa lo mistral per tot envía	274
57.- Castell, castell que guaitas la plana ampurdanesa	275
58.- Castillo que atalayas los llanos del Ampurdan	277
59.- Somniejava 'l Rey en Pere	279
60.- Le Roi Pierre sommeillait dans la chambre du Palais	282
61.- Del mar gran vora la platja	285
62.- Jo conech una donsellà	289
63.- Je connais une jeune fille comme on peut plus	291
64.- Ojats, hermoses dames - y caballers	293
65.- Oid, hermosas damas - y caballeros	301
66.- Al bell peu de la mar, la llum mès pura	309
67.- Diuhen que l'amor es vida	310
68.- Dicen que el amor es vida	312
69.- Ou dit que l'amoeur est la vie	314
70.- Alçem, alçem la cántiga - de l'envejada raça!	316
71.- Entonemos el himno de la raza envidiada!	318
72.- Arborons l'hymne de la race à qui l'on porte en vie!	320
73.- Devallant de unes muntanyes	322
74.- Al descenso de unos montes, al mediodia	329
75.- A la vora de la platja	335
76.- Vila vella, bressol del poeta, reb sos cants	336
77.- Villa vieja, cuna del poeta, recibe sus cantos	337
78.- Antigue ville, berceau du poete, accueille ses chants	338
<u>4.2. ÍNDEX ALFABÈTIC DE PRIMERS VERSOS</u>	339
Índex alfabètic de primers versos	341

4.3. ANNEXOS	343
I. - Lo cantor del Ter	345
II. - Amor y pàtria	365
III. - Apuntes para un drama històric	369
IV. - a Torroella de Montgrí	372
V. - Au Castèu de Montgri	373
VI. - Chanson latine	375
VII. - Discurs a Provença	377
VIII. - Discurs de gracies	378
IX. - Discurso del Senyor President del Consistori	380
X. - Discurso ATENEO 1	384
XI. - Discurso ATENEO 2	391
XII. - Discurso ATENEO 3	399
XIII. - Discurso ATENEO 4	408
XIV. - El cantar de Catalunya	412
XV. - El rey Don Pedro el del Puñalet	414
XVI. - En dia fausto para mi	417
XVII. - En ub jorn per a mí de benahurança	419
XVIII. - En un jour de bonheur pour moi	421
XIX. - La bataio de Muret	423
XX. - La batalla de Muret	425
XXI. - La cansoun dóu latin	427
XXII. - La chanson du Latin	430
XXIII. - La Chanson du Latin	433
XXIV. - La sardana2	435
XXV. - La sardana	437
XXVI. - LA VOIX D'ISABELLE PREMIÈRE	439
XXVII. - LES AIGLES DE 1808	442
XXVIII. - Ma Mère	445
XXIX. - May de ma vida una veu amiga	448
XXX. - MES CHANTS	450
XXXI. - Permeteu al poeta	451
XXXII. - SOUSPIRS	452
XXXIII. - Tourtoulon	454
 Signatura d'Albert de Quintana i Combis.....	457
 5. CONCLUSIONS	461
 6. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES	463

2. RESUMS

RESUM

La tesi doctoral *“Inventari i transcripció de l’obra literària d’Albert de Quintana i Combis”* recull l’obra poètica de Quintana i Combis, tenint en compte que conservem els manuscrits originals o les primeres edicions revisades per l’autor, a la casa familiar de Torroella de Montgrí. El fet de disposar del material a la casa pairal justifica que l’estudi ordeni, classifiqui i transcrigui els originals del poeta.

Pel que fa a la transcripció de les obres, hem optat per fer-ne una transcripció diplomàtica, respectant totes les característiques formals del text. No se n’ha fet, doncs, una edició crítica, considerant que aquesta tasca, en tot cas, s’hauria d’abordar amb posterioritat.

Concretament, l’estudi exposa i documenta tant l’activitat política d’Albert de Quintana i Combis, com a mantenidor de les relacions amb els felibres de Provença, ja que formà part de la delegació catalana que se n’anà a Avinyó el 1874, com el seu paper destacat com a impulsor de les Festes Llatines de Montpeller (1878). El polític liberal fusionista introduí mesures renovadores en agronomia a les seves propietats de Torroella de Montgrí i participà activament a les exposicions nacionals i internacionals.

Els objectius del treball acadèmic s’han centrat en l’elaboració d’una biografia d’Albert de Quintana i Combis (1834-1907), que comprèn totes les facetes en què es desenvolupà: propietari, polític, poeta; també en la catalogació dels Manuscrits de la Biblioteca Quintana i Combis, de Torroella de Montgrí; en la investigació de les diverses edicions de l’obra impresa poètica de Quintana i, finalment, en la transcripció diplomàtica de la seva obra literària completa.

RESUMEN

La tesis doctoral "*Inventario y transcripción de la obra literaria de Albert de Quintana y Combis*" recoge la obra poética de Quintana y Combis, teniendo en cuenta que conservamos los manuscritos originales o las primeras ediciones revisadas por el autor, en la casa familiar de Torroella de Montgrí. El hecho de disponer del material en la biblioteca familiar justifica que el estudio ordene, clasifique y transcriba los originales del poeta.

En cuanto a la transcripción de las obras, hemos optado por hacer una transcripción diplomática, respetando todas las características formales del texto. No se ha hecho, pues, una edición crítica, considerando que esta tarea, en todo caso, se debería abordar con posterioridad.

Concretamente, el estudio expone y documenta tanto la actividad política de Albert de Quintana y Combis, como mantenedor de las relaciones con los felibres de Provenza, ya que formó parte de la delegación catalana que se fue a Aviñón en 1874, como su papel destacado como impulsor de las Fiestas Latinas de Montpellier (1878). El político liberal fusionista introdujo medidas renovadoras en agronomía en sus propiedades de Torroella de Montgrí y participó activamente en las exposiciones nacionales e internacionales.

Los objetivos del trabajo académico se han centrado en la elaboración de una biografía de Albert de Quintana y Combis (1834-1907), que comprende todas las facetas en que se desarrolló: propietario, político, poeta; también en la catalogación de los Manuscritos de la Biblioteca Quintana y Combis, de Torroella de Montgrí; en la investigación de las diversas ediciones de la obra impresa poética de Quintana y, finalmente, en la transcripción diplomática de su obra literaria completa.

SUMMARY

The doctoral thesis "*Inventory and transcription of the literary work of Albert de Quintana and Combis*" reflects the poetry of Quintana and Combis, taking into account that we keep the original manuscripts or first editions checked by the author in the family house of Torroella de Montgrí. The fact of having the material in the family library (or ancestral home) justifies that the study orders, classifies and transcribes the poet's originals.

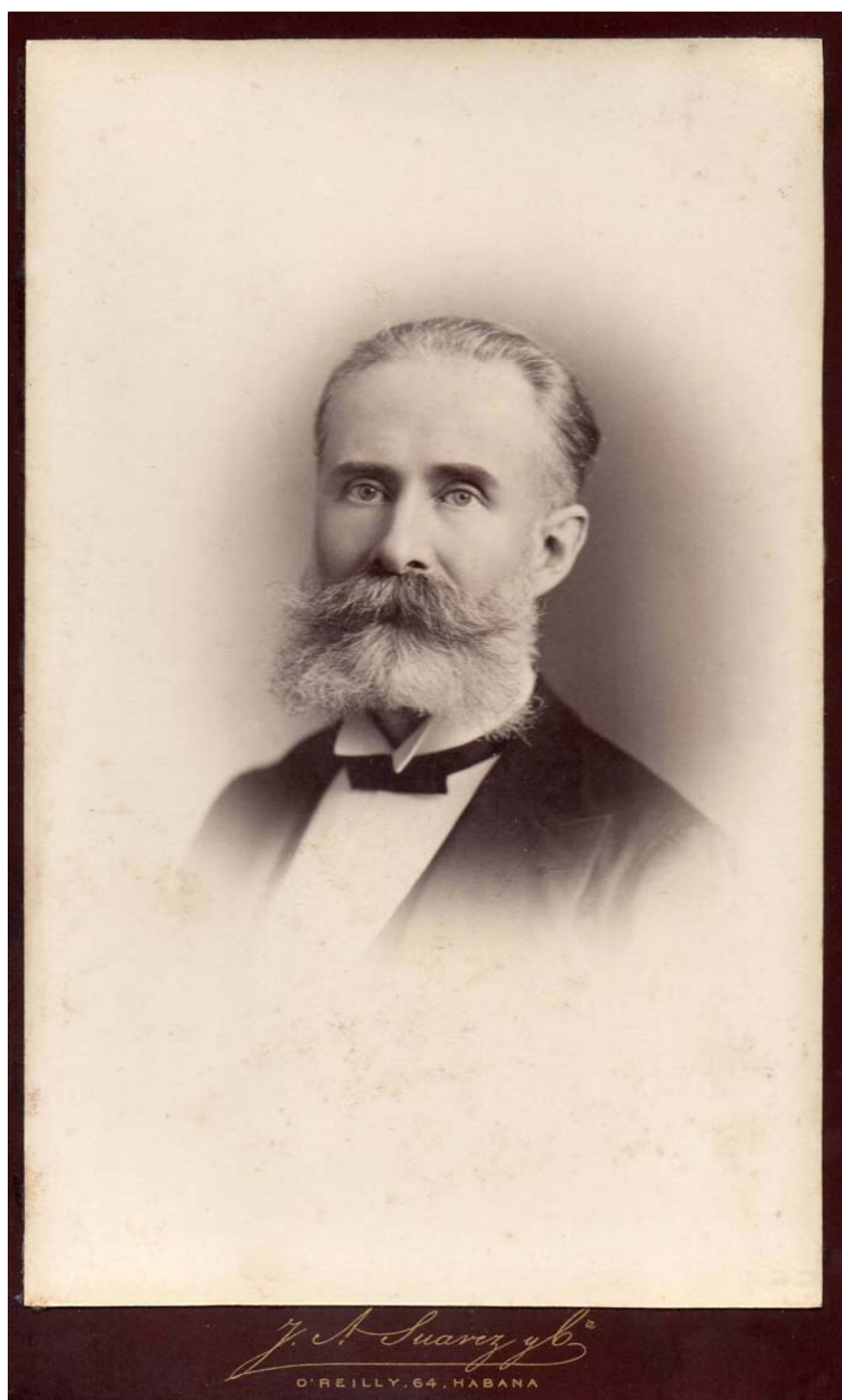
Regarding the transcription of works, we decided to make a diplomatic transcription, respecting all the formal features of the text. It hasn't been done yet, therefore, a critical edition, considering that this task, in any case, should be dealt with later.

Specifically, the study presents and documents both the political activity of Albert de Quintana and Combis as a maintainer of the relationships with the felibres of Provence, because he took part of the Catalan delegation that went to Avignon in 1874, just like his leading role as a driver for Latin Celebreties of Montpellier (1878). The liberal fusionist politician introduced regenerative measures in the agronomy for their properties of Torroella and actively participated in the national and international exhibitions.

The objectives or aims of the academic work have focused on the elaboration of a biography of Albert de Quintana and Combis (1834-1907), which includes all the aspects that developed such as proprietor, politician and poet. Apart from that, the objectives have also classified the manuscripts of Quintana and Combis Library of Torroella. Finally we have investigated various editions of the poetic impress work of Quintana and we have elaborated the diplomatic transcription of his literary work complete.

3. INTRODUCCIÓ

3.1. ESBÓS BIOGRÀFIC

Albert de Quintana i Combis (1834-1907)

ESBÓS BIOGRÀFIC

Albert de Quintana nasqué el 28 de novembre de 1834 a Torroella de Montgrí, en el si d'una família de propietaris rurals, amb avantpassats dedicats al comerç i a la milícia¹.

Els pares, Antònia de Quintana i Pouplana, de Torroella de Montgrí i Josep Combis i Bertran, de Peratallada, acordaren, abans de casar-se, que els fills portarien el cognom matern en primer lloc, perquè la mare representava la continuació del cognom *de Quintana* que no volia perdre, en virtut d'un antic vincle fideïcomissari familiar al qual estava subjecte el patrimoni Quintana. El matrimoni tingué dos fills: Carme i Albert. Molt poc temps després es quedaren sense mare. Albert encara no havia complert els dos anys.

Malgrat la pèrdua irreparable de la mare, la formació fou una constant al llarg de la seva vida. Cursà estudis al Col·legi de Sant Isidor, del *Pare Isidor Prat*, i al *Col·legi Valldemia*² dels Germans Maristes de Mataró. El 19 d'agost de 1847 obtingué el títol de Batxiller a la Facultat de Filosofia de la Universitat de Barcelona, quan el rector era Mariano Antonio Collado. El torroellenc fou deixeble de Manuel Milà i Fontanals, el mestratge del qual es fa evident sobretot a les composicions de caire històric.

Quintana es casà, en primeres núpcies, amb Pompeia Serra i Padrosa, a Mataró, el 18 de març de 1855. De l'enllaç nasqueren quatre fills: Pompeu, Maria, Eugènia i Josep.

A partir d'aquest moment, la vida de Quintana transcorregué entre Torroella i Mataró, perquè Pompeu Serra, el seu sogre, advocat, era vidu i tenia tres fills més.

L'any 1856 el jove Quintana imparteix un cicle de conferències sobre el paper de la dona en la societat moderna i l'educació de la ciutadania a l'Ateneu de Mataró: *Discurso pronunciado en el Ateneo de Mataró el día diez y siete de Febrero de mil ocho cientos cincuenta y seis. Sobre la suerte que ha cabido y cabe á la muger; Discurso pronunciado en el Ateneo de Mataró el 23 Noviembre de 1856. La muger es el complemento del hombre*³. Hi desenvolupà el càrrec de vicepresident de la Junta directiva.

Quintana enviudà el 15 de març de 1862. Decidí, llavors, de maridar-se amb la cunyada, la més petita de les germanes Serra: Oriola, de divuit anys.

Per aquest matrimoni, atès que Oriola Serra era menor d'edat, a més del permís patern, fou indispensable l'autorització especial de Pius IX per celebrar canònicament els esponsoris. Anaren personalment a Roma per tal d'accelerar la formalització del vincle: el 16 de setembre de 1866.

I la vida familiar continuà entre Mataró i Torroella. Amb Oriola Serra, Albert de Quintana tingué tres fills: Carolina, Antònia i Albert.

¹ La casa pairal dels Quintana de Torroella fou un palau amb grans salons moblats amb valuoses obres artístiques, amb una biblioteca on figuraven, degudament enquadrats, els Diaris de Sessions del Congrés d' Espanya des de les Corts de Cadis fins a la Segona República; records històrics, galeria de retrats de família i de grans personalitats, entre les quals destacaven Víctor Balaguer i Frederic Mistral. L'escut d'armes de la família Quintana és quadrilong i partit. Al primer quarter figuren les armes Quintana i, a la part esquerra, l'armoria dels Aixada, per l'enllaç amb una descendent d'en Rafel Aixada, el capità de la galera reial de Carles I d'Espanya.

² El Col·legi Valldemia es fundà el 1855 per Ermengol Coll i va fer d'aglutinador de destacats personatges de la Renaixença a Mataró. Quintana en fou professor. Fou soci de l'Ateneu de Mataró on participà en les vetllades literàries –i en això fou un pioner a Mataró (Vellvehí 2007;129-137)–, llegint-hi poemes en català. Tant a l'Ateneu com a Valldemia coincideix amb Pau Estorch i Siqués, el Tamboriner del Fluvià, que també n'era soci i mestre respectivament.

³ Vegeu el discurs XII dels Annexos.

En la segona meitat del vuit-cents, Quintana compaginà la vida familiar amb el compromís polític i social constant, com ens explicita el passaport que conserva la seva Biblioteca⁴.

Als seus trenta-tres anys, ocupant el càrrec de vocal de la Diputació Provincial de Girona, fou escollit per anar a París el 1867, i estudiar els avenços agrícoles, posats de manifest en l'Exposició Universal. Després de l'esdeveniment redactà una *Memòria*, (Quintana 1867), en la qual exposà les observacions recollides a la capital francesa per a la millora de les tècniques de conreu a les finques de Torroella, per tal de renovar les estratègies agrícoles de la comarca, especialment en horticultura, fruites i vinya. L'esforç fou reconegut i lloat pels tècnics a través de la *Revista de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre*, de la qual fou col·laborador⁵. Amb una mirada progressista es mostrà admirador d'Anglaterra per la mecanització, la perfecció i l'economia dels aparells anglesos (l'arada subsòl, el conreu al vapor). Ni França ni Espanya⁶ d'acord amb l'argumentació del torroellenc, no seguiren les condicions generals d'aquest progrés: calien estudis geològics de les conques dels rius i vessants per evitar els desbordaments i aprofitar l'aigua de les pluges en un pla d'irrigació i embassaments per a la fertilitat i riquesa dels sòls. Una de les hisendes li serví d'exemple⁷ per fixar les sorres, plantant espècies apropiades per elaborar adobs, (Quintana 1867: 59).

⁴ El seu passaport, núm. 1253, signat a Barcelona pel Governador el 24 d'Agost de 1877 ens dona uns trets generals del diputat *Quintana* i Combis: "*Edad*: cuarenta y dos años; *Estatura*: alta; *Pelo*: castaño; *Ojos*: azules; *Nariz*: regular; *Barba*: poblada; *Cara*: oval; *Color*: sano". Els retrats pictòrics ens el presenten com una figura seriosa, rigorosa, destacant, en la faç, un nas lleugerament aquíll, d'esguard penetrant, amb el front ample, propens a arrufar-se, suggeridor d'un caràcter inconformista, exigent.

⁵ Valora l'aplicació del vapor en els conreus i les tècniques de selecció de noves varietats, adobs, regadius i sanejament de finques, especialment forestals i de vinya.

⁶ Escriu Quintana: "Rechazando el local que nos ofrecian por desconfianza, no formando anticipadamente las comisiones el cuadro de la producción general y estimulando á los productores directamente para que representaran sus productos; rechazando primeras materias, objetos de bajo precio, por creerlos indignos, ya que mas tarde vieron que el local escaseaba; dejando los jurados huérfanos de vocales españoles, en la mayor parte de las clases; arrojando la agricultura y sus productos á una estufa insalubre para los mismos, hacinándolos en galerias estrechas, batidas por el sol, reñidas con la ciencia; al observar que nuestros vinos, que pusieron junto al techo, saltaban explotando; al comparar lo que pasaba en las demás naciones, que elaboraron cuevas para guardarlos y locales frios para exponerlos; ¿no comprendieron la responsabilidad que sobre ellos pesaba y no quedó lastimado en sus corazones el sentimiento nacional?"

¡Desventurada España!

Eres, la septima espositora cuando podias ser la tercera: tu esposición forestal es la segunda del concurso y la de Francia que es la séptima te indica el ejemplo que has de seguir si quieres llegar á ser la primera: tus colecciones de legumbres y cereales son las mejores del certámen, á pesar de que tu suelo empobrecido reclama el uso de compensaciones que esta al alcance de tu mano y que el extranjero inteligente explota con avidez para su suelo: tus aceites desgrasados harian palidecer los de Marsella y Génova: tus 1400 muestras de vino, aunque muchas de ellas estuvieron fermentadas, á pesar de la mala elaboración de algunas, decian claramente que has de buscar en ellos y en su cultivo tu primera riqueza: tienes cuarenta y nueve Provincias, y el nombre de cuatro en una llena casi todo el espacio del local que cubre tu bandera.

¡Honor á Cataluña! [...] tú, como siempre, marchas al frente de nuestra regeneración, eres la potente locomotora que arrastra en España el pesado tren del gran progreso humano.

¡España! ¡España! á pesar de los lamentos que mi amor provoca, hay en tu seno el gérmen de la vida. Inglaterra te presta sus máquinas –son mas de diez y ocho las máquinas trilladoras movidas por locomóviles de diez ó doce caballos de fuerza, que en cuatro años ha proporcionado á propietarios españoles la sola casa inglesa *Ransomes et Sims*–; la trilladora desgrana las gavillas de tus campos y tritura la paja que ayer esmenuzaban los piés de tus caballos; tus agricultores acuden al laboratorio del sabio y piden á la química la razón de sus decepciones y el secreto de la producción; los caminos de hierro cruzan tu suelo, y salvan las barreras naturales que te aislaban del resto del continente, los canales que el genio de la especulación ha creado fecundizan tus campos". (Quintana 1867: 32).

⁷ " Al Norte la amenazan las dunas formadas con arenas del Ter, que el viento empuja, cubriendo los mejores campos; al Sur el río Daró, que carece de cauce desde el pueblo de Gualta al mar, y que en dias de avenida convierte en lecho de su impetuosa corriente toda la llanura...He fijado las dunas por medio de la pasma arenaria y á su abrigo he sembrado pinos. He formado alrededor de las tierras un terraplen que las pusiera al abrigo de la inundación y cuyo nivel no traspusiera el río... En su punto he construido un boquete, con una compuerta muy sólida; la finca ha sido dividida en campos iguales por medio de caminos muy anchos al pié de los cuales discurren acéquias de un metro de ancho é igual profundidad, con cuya tierra he formado pequeños terraplenes nivelados que rodean los campos, convirtiéndolos en inmensos aljibes... La base de los terrenos es un aluvion en que domina la arcilla y abunda el salobre" (Quintana 1867: 43).

El propietari

Quintana introduí notables reformes en l'explotació agrícola del país i treballà per fer que la indústria suro-tapera assolís un increment de producció a la província de Girona. Com a diputat a Corts per Torroella de Montgrí no oblidà introduir el rami,⁸ innovació que incidí en el fet que el Ministeri de Foment el nomenés President de la Societat del Rami, el dia 11 d'agost de 1883, tenint en compte els beneficis que el seu conreu podia donar a l'agricultura espanyola i l'experiència del propietari del Baix Empordà⁹.

Els coneixements tèorics els adquirí del Dr. Luis Justo Villanueva, professor de l'Escola Industrial de Barcelona, qui li transmeté els seus coneixements sobre agricultura (Justo 1867,1869a, 1869b), que pogueren ser aplicats a les finques patrimonials de La Florida,¹⁰ El Masnou,¹¹ La Vinya Fundaroles,¹² convertides en una mostra d'escola d'arboricultura, d'irrigació i de viticultura respectivament, segons el professor especialitzat en temes agrícoles.

En teoria econòmica Quintana es declarà partidari del sistema de lliure mercat, amb foment de la iniciativa individual i, en l'aspecte tècnic, apostà per la mecanització, l'anàlisi de terres i aigües, l'ordenació de conreus i el control pressupostari i comptable de les explotacions per abaratir despeses¹³, bagatge posat en pràctica una i altra

⁸ El diari liberal *El Barcelonès*, el diumenge 17 d'octubre de 1886, es fa ressò de la gratitud que Torroella tributa a Quintana per l'interès a propagar el conreu del rami, una planta herbàcia perenne o arbustiva d'1 a 1,8 m d'alçada, emprada sola o barrejada amb lli, llana o seda per a fer tovalles i tapisseria. Se'n fan també cordes i cordills molt resistents a la humitat (per als ormeigs de pesca) i estopades per a hèlixs marines.

⁹ El 25 d'agost de 1883 s'inaugura una exposició de productes de fibra i teixits a Torroella de Montgrí. La Direcció General d'Agricultura, Indústria i Comerç disposa, en concepte de subvenció a l'exposició de Torroella, el lliurament de mil dues-centes cinquanta pessetes a Albert de Quintana, amb càrrec al pressupost vigent. Es lliura a Madrid el dia 11 d'agost de 1883.

¹⁰ Es coneixia vulgarment per Horta d'en Quintana. Més tard, Quintana la batejà amb el nom de "Huerta Pompeia", en record de la seva primera esposa, morta a la flor de la joventut. Hi començà les millores aixecant un doble plànel, valorat en 10.000 rals de 1868, que representa la finca tal com era i tal com es preveu que seria una vegada acabades les reformes i millores. Hi estaven estudiats a consciència els accessos, l'emplaçament de la construcció de camins interiors, la xarxa de regadius i les tanques de xiprers per defensar-se de la tramuntana. L'edificació comprenia l'habitatge, les quadres per al ramat de cria i llaura, corts de porcs i pati per a ramat menor. El propietari donà molta importància als femers i les condicions per a la femta i els detritus que havien de servir com a adob natural a la mateixa finca. L'explotació s'estenia per un bosc de marginal de plàtans, vora el Ter, per contenir les inundacions, amb utilització de la fullaraca per a les bèsties i aprofitament de la fusta. La plantació merescué medalla de 1a classe a les exposicions agrícoles de Girona de 1853 i 1854. El conreu principal fou l'arbre fruiter, perquè la finca n'admetia una gran varietat, donades les característiques del terreny i del clima. Actualment la finca segueix produint fruita (Justo 1867).

¹¹ Finca d'unes 500 vessanes (110 hectàrees aproximadament) entre els rius Ter i Daró. Es coneixia per Pineda del Mas Nou. Ha estat talada per muntar-hi un camp de golf. Finca de terra salanca, susceptible a les inundacions incontrolades, perquè el Daró hi havia perdut la llera i amenaçava de desaparèixer per la invasió de les dunes procedents de la llera del Ter. Fou una finca de producció insignificant. S'hi iniciaren les millores obrint llera nova per al Daró (rec de molí de Pals) i s'hi feren obres hidràuliques, d'anivellament i conducció d'aigües, de manera que les aigües fluïren, de manera controlada, als camps. En retirar-se les aigües, els camps quedaren secs, més pobres en sal i rics en llot, en matèries orgàniques. Les sorres s'airejaren aprofitant la tramuntana i es corregiren les direccions dels moviments de les dunes. Un cop controlades, es fixaren amb la plantació de borró i, posteriorment, de pins, per aprofitar les fulles com a matèria vegetal (Justo 1869a).

¹² Finca d'unes 12 vessanes (2,5 hectàrees, aproximadament), situada gairebé a la Font dels Capellans, creuada, en la seva part nord, per l'actual carretera de Torroella a l'Estartit. Fou un terreny molt assolat i amb lleugera inclinació cap a migdia, on Quintana plantà 21 varietats de ceps, amb predomini del picapoll vermell i del gra gros, a més de garnatxa, roseta i monestrell, 14 exemplars dels quals foren exhibits a l'Exposició de Raïms de l'Institut Català de Sant Isidre del setembre de 1871, on Quintana obtingué mencions honorífiques pels seus moscats. El vi ranci de can Quintana fou valorat com a reconstituent (Justo 1869b). La tina de roure amb capacitat per a més de 80 semals (uns 2500 litres) es conserva encara en la seva casa pairal, avui Museu de la Mediterrània, de Torroella de Montgrí.

¹³ "Quintana era un acèrrim defensor del capitalisme agrícola, és a dir de la productivitat per damunt de la producció, per tal de maximitzar els rendiments, i de l'especialització per damunt del multicultiu. Aquestes idees conviuen amb una concepció essencialista i romàntica del món rural, molt en la línia del seu amic Mistral, a més amb un discurs discretament antiindustrial. Es podria arribar a considerar que la seva pertinença a la classe de propietaris del nou

vegada en la política municipal, comarcal, nacional i ultramarina, compartint els ideals de Práxedes Mateo Sagasta i Víctor Balaguer.

Vista parcial d'un dels dormitoris de la casa pairal d'Albert de Quintana, a Torroella de Montgrí

règim explica la seva profunda noció d'ordre. Aquesta idea de l'ordre s'ha de comprendre en el si del liberalisme conservador dominant al sistema de la Restauració" (Martínez-Vilallonga 2007: 70-73).

El polític

Quintana formà part d'un dels partits del sistema de la Restauració, fou amic de Sagasta, líder dels liberals fusionistes, l'altra cara política del líder dels liberalconservadors, Cánovas. Gestionà, administrà l'ordre en el règim des de la seva fidelitat al clientelisme espanyol del sistema i a la seva pròpia xarxa de la circumscripció de Torroella de Montgrí i de la província de Girona.

Els primers passos polítics d'Albert de Quintana començaren en el món local i a la Diputació Provincial de Girona, on a la fi del regnat d'Isabel II ocupà una acta de diputat provincial pel seu partit judicial.

El comitè progressista del partit de la Bisbal, el 21 de juliol de 1865, li donà suport per ser diputat a Corts Constituents.

A partir d'aquest moment Quintana començà la cursa com a diputat i senador: fou candidat a les Constituents del 1869 per la circumscripció de Girona, en la coalició progressista, i fou derrotat; fou diputat a Corts pel districte de Santa Coloma de Farners el 1872 i pel districte de Torroella de Montgrí els anys 1876, 1881, 1884 i 1886. Fou senador per Girona en les legislatures de 1893-1894 i 1894-1895.

El 1868 col·laborà amb el general Joan Prim a la "Gloriosa" (Gran Enciclopèdia Catalana 1988); el 15 de gener de 1869, fou candidat a les eleccions dels diputats a les Corts Constituents per Girona, en la coalició progressista, i fou vençut per Francesc Sunyer i Capdevila, del Partit Republicà (Sot 1991; Ferrer 1981)¹⁴. Amb tot, el comitè monàrquic liberal del districte de Torroella de Montgrí determinà, el 27 de febrer de 1870, de ratificar-lo com a candidat indiscutible a les properes eleccions a Corts,¹⁵ tenint en compte els antecedents polítics, la representació social, els serveis patriòtics, l'estima de Quintana a la comarca i la seva actitud pel progrés.

El President del Consell de Ministres, Práxedes Mateo Sagasta, comunicà el nomenament de Quintana com a Governador civil d'Osca, segons Reial Decret del 15 de gener de 1872. Antonio Lasiera donà la notícia el dia 1 de febrer de 1872. A partir d'aquest moment, el polític de Torroella de Montgrí regulà els pagaments de les contribucions de la Província d'Osca, els aldarulls que posaven en perill la pau pública, alertà dels robatoris comesos, col·laborà amb el governador militar d'Osca en els assumptes preocupants (BEPH 1872), vetllà per la bona gestió municipal, publicà les resolucions del Ministeri de Governació, féu complir els reglaments d'obres públiques, la llei comercial del primer de juliol de 1871. Els seus bans foren crides a la llibertat de sufragi i a la regeneració social i política a través de la Instrucció Pública, com constata el Decret de 25 de febrer de 1872. Fer un ús adequat de la llibertat fou també, per a Quintana, fer complir l'article 114 de la llei electoral, per tal que els comicis fossin un èxit (Circular del dilluns 11 de març de 1872, núm. 125). Es tractava de seguir les

¹⁴ Reprodueix l'Acta d'Escrutini de les Eleccions Generals per a Diputats a Cors Constituents. El resultat de l'escrutini en el Districte Electoral de Maçanet de Cabrenys fou: Dins la candidatura monàrquica, Pasqual Madoz, 332 vots; Josep M. Vehí Ros, 330 vots; José M. Maranges de Diago, 330 vots; Albert de Quintana i Combis, 332 vots. Dins la candidatura republicana, Joan Tutau i Vergés, 63 vots; Francesc Sunyer i Capdevila, 63 vots; Pere Caimó i Bascós, 60 vots; Josep T. D'Ametller i Hisern, 60 vots. Per la candidatura catolicomonàrquica (carlins) Francesc de Rocabertí i de Dameto, 1 vot; Jaume Planas i Congost, 1 vot; Josep Iglesias, 1 vot. El nombre d'electors del Districte Municipal va ser de 484 i el de vots emesos i escrutats, 396. Cada candidatura presentava 4 candidats, nombre de diputats a elegir pel districte electoral de Massanet de Cabrenys. Cada elector podia votar una candidatura íntegra o escollir 4 candidats entre les 3 candidatures que es presentaven: Monàrquica, Republicana, Catolicomonàrquica. Les eleccions es van fer durant 3 dies seguits de mes de gener de 1869 (un dia per cada Secció). Per tant, el Districte Electoral de Massanet de Cabrenys constava de 3 Seccions.

¹⁵ Les eleccions de 1869 iniciaren un enrenou polític i de canvis de règim: es renovaren les Corts cinc vegades en cinc anys: 1869, 1870, 1871, 1872, 1873, durant els quals se succeïren fets com el regnat d'Amadeu I, l'assassinat del General Prim, la Primera República, la Regència i el Govern Provisional, les incursions carlines.

consignes clares de Sagasta: Llibertat, Constitució de 1869, dinastia de Savoia i integritat del territori (BEPH 1872).

El 2 d'abril de 1872, però, fou escollit Diputat pel districte de Santa Coloma de Farners,¹⁶ i abandonà el càrrec de Governador Civil d'Osca i per això s'acomiadà de la província el 16 d'abril de 1872, des del *Boletín Oficial*, núm.148. A partir del 22 d'abril el substituï Antonio Lasierra, el seu secretari. Hi deixà una gestió eficaç segons fonts dels diversos partits polítics, malgrat que la tasca no li fou planera. Per exemple, hagué de fer front a entrebancs com l'epidèmia de tifus al municipi de Calasanz¹⁷.

En l'entorn polític de tradicionalistes i liberals, no es rendí fàcilment, com digué Sagasta en una carta del 20 de març de 1872¹⁸, malgrat el desgast de cada legislatura. Al liberal li calgueren diputats decidits per a sostenir la dinastia de la casa de Savoia i garantir-ne l'ordre i la llibertat, encara que fou necessari "saber esperar"¹⁹. Resistí al fracàs de la candidatura del Duc de Gènova, que ocasionà la necessitat de constituir un nou Ministeri sota la presidència de Prim, en el qual figuraren Juan Bautista Topete i Francisco Silvela; suportà els embats carlistes que tallaren la via fèrria de Madrid i les columnes republicanes que anaren al darrera (22 de setembre de 1872).

El 17 de juny de 1873 ostentà la presidència de la Comissaria d'Espanya a Viena, en la secció II, del grup IV, assolint "Diploma d'honor" per a l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre.

El president accidental de la Comissió General a l'Exposició General de Filadèlfia, el dia 1 de gener de 1874, firmà l'acord de la distribució de grups. Proposà Albert de Quintana com a representant del grup de "Vins i Olis".

Per un decret de 3 de juliol de 1874 Quintana és nomenat comissari d'agricultura de la província de Girona, amb Enric Climent i Vidal.

El 30 de desembre de 1874 Emilio Castelar comunicà la comissió especial per a l'Exposició Universal de Filadèlfia (11 d'octubre de 1875), després de la Junta de Govern: Albert de Quintana, Francisco López Fabra, Sebastián García.

El 20 de gener de 1876 Quintana fou el candidat de Torroella de Montgrí, des de la ratificació del 27 de febrer de 1870²⁰.

El 21 de juny de 1877 el polític fou designat president del jurat a l'Exposició Nacional Vinícola. Per dimissió de Guillermo Martorell ostentà el càrrec de "Vicecomissari de l'Exposició Vinícola" (18 de juliol de 1877).

El 9 de juny de 1878 Quintana fou proposat per representar Espanya a l'Exposició Universal de París. En fou director del Grup 7è, "Productes alimenticis". Paral·lelament a l'Exposició, la Societat d'agricultors francesos convocà un Congrés Internacional Agrícola. Quintana també hi anà.

¹⁶ Són 5.129 votants i Quintana obté 4.246 vots. És donat d'alta el 29 d'abril de 1872.

¹⁷ Només hem de fullejar el Certificat de l'Alcaldia de Calasanz, signat pel secretari de l'Ajuntament, Manuel Ribera el 13 de març de 1872, per adonar-nos de la gestió de Quintana. La diligència i eficàcia desplegades des del seu càrrec li valen el reconeixement tant de la població afectada com el de la institució administrativa local. L'ajuntament de la vila, per acord del 19 de febrer de 1872, el nomena fill adoptiu i veí de la ciutat.

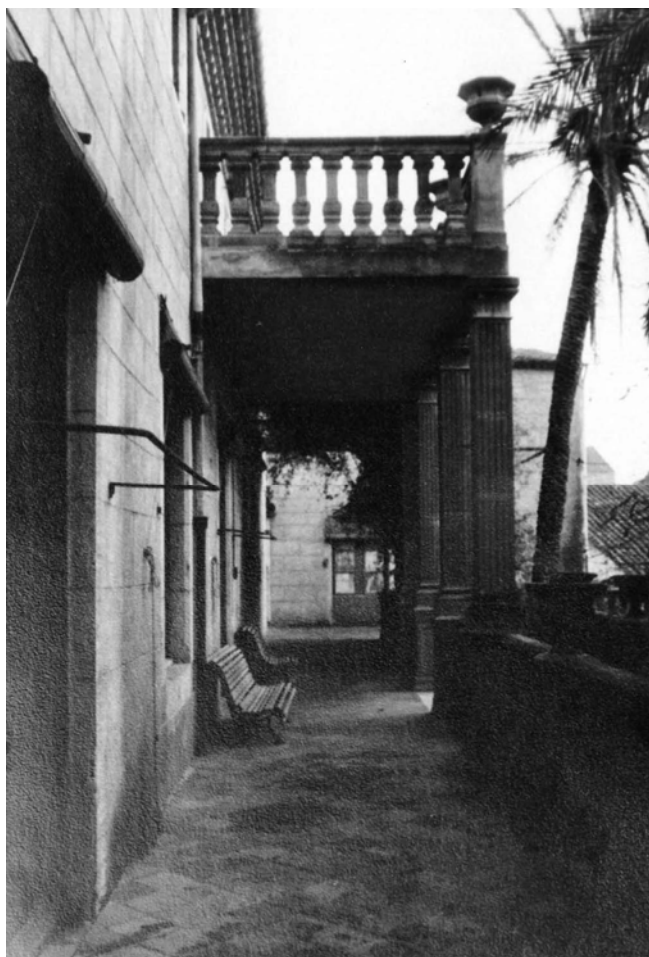
¹⁸ "Quintana estaba dispuesto a quemar el último cartucho antes de ceder un palmo de terreno a carlistas y republicanos".

¹⁹ Com diu Sagasta en una carta a Quintana de 5 de febrer de 1872.

²⁰ Al Districte de Torroella de Montgrí hi havia 4465 persones que podien votar. Quintana obté 3889 vots. És donat d'alta el 18 de febrer de 1876; jura i promet el 2 de març de 1876; és donat de baixa el 30 de desembre de 1878.

Al polític, però, no li faltaren opositors, com el comte de Foixà, Enric Foixà i Bassols, que es presentava com a candidat per Torroella el 1876. La reelecció, però, fou aclaparadora²¹.

Els delegats de totes les seccions del districte de Torroella de Montgrí, reunits a can Quintana el 25 de febrer de 1883, foren testimonis de la seva reelecció i el felicitaren²².

Eixida al jardí de can Quintana. Amb les obres de transformació de la casa pairal en Museu de la Mediterrània, aquest entorn ha estat modificat i pràcticament només resta dempeus la majestuosa palmera com element testimonial d'aquella l'època.

A nivell local, a partir de les eleccions de 8 d'abril de 1888²³ hagué de combatre el constitucionalisme (Robert 1886a, 1886b) davant Robert i Surís (1851-1929), del Partit

²¹ Va ser escollit "por la casi totalidad de los electores del distrito", com fa constar el portal web del Congrés de Diputats: http://www.congreso.es/portal/page/portal/Congreso/Congreso/SDocum/ArchCon/SDHistoDipu/SDIndHistDip?_piref73_1340024_73_1340023_1340023.next_page=/wc/servidorCGI&CMD=VERLST&BASE=DIPH&FMT=DIPHXLDA.fmt&DOCS=1-25&DOCORDER=FIFO&OPDEF=Y&QUERY=%2892870%29.NDIP La font dóna informació sobre les vegades que Quintana fou escollit per Girona: 2. 4. 1872, 20.1.1876, 21.8.1881, 27.4.1884, 4.4.1886.

²² Entre ells hi ha Ildefons Mercader que després, en una carta del 7 d'abril de 1883, l'informa de la presència d'un comitè canovista a Girona.

²³ Ha mort Ildefons Mercader. Vilardell treballa desesperadament a favor de Robert. Federals i reformistes recolzen Quintana. El 18 de març de 1888 Robert retira la candidatura.

Conservador, qui fou diputat per Torroella de Montgrí entre 1891-1892, 1901 i 1907,²⁴ i senador per Girona entre 1893 i 1898²⁵.

Quintana no s'aturà i seguí la seva activitat en les múltiples facetes, i esdevingué una peça del sistema de la Restauració, el legitimà i n'enfortí l'estabilitat: el 1873 fou delegat d'Espanya a l'Exposició Internacional de Viena²⁶ i tres anys després, el 1876, fou Vocal de la Comissió d'Agricultura a l'Exposició del Centenari dels EUA a Filadèlfia;²⁷ el 1877 fou President del Jurat de la Secció Primera de l'Exposició Vinícola de Madrid, juntament amb Pere Roig Borràs, Vocal encarregat de la redacció del Nomenclàtor i de la Formació d'Estadística i el 1878 fou membre de la Comissaria Règia Espanyola durant l'Exposició Universal de París, i Director del "Séptimo Grupo. Productos alimenticios"²⁸.

L'any següent, 1879, assistí al Congrés internacional agrícola organitzat per la Societat d'agricultors de França, amb l'enginyer agrònom Vicente Alonso Martínez. Per la feina feta, el Ministeri d'Agricultura i del Comerç francès li concedí el grau de "Commandeur de la Légion d'Honneur"²⁹.

Des del càrrec de Diputat a Corts pel districte de Torroella els anys 1881³⁰, 1884³¹ i 1886³², i de senador per Girona les legislatures 1893-1894³³ i 1894-1895, (Ferrer 1981: 90-91) perseverà en la defensa dels interessos dels empresaris del suro, en gestionar les fites agrícoles i pesqueres de la província de Girona i comarques. Tant des del poder legislatiu com des dels diversos càrrecs en l'executiu gestionà les necessitats públiques gironines – beneficència, transports, regadius...- i el foment de l'agricultura i la indústria³⁴.

El 2 de març de 1883 Albert de Quintana presenta la dimissió del càrrec de Comissari d'Agricultura, Indústria i Comerç de la província de Girona, càrrec que li permeté defensar els interessos del sector suro-taper³⁵. Els boscos de l'Albera, les Gavarres i el

²⁴ Cessa en guanyar la Solidaritat Catalana.

²⁵ I vitalici des de 1907, any en què rep el comtat de Torroella de Montgrí amb Grandesa d' Espanya.

²⁶ Se'l felicita pels premis obtinguts en el Grup Quart, Secció 2ª (Sucres, xocolates, etc.). 22 de juliol de 1873.

²⁷ Se li assigna el grup de "Vins i olis". Hi ha també Ramon Torres Muñoz de Luna, Feliciano Herreros de Tejada, i el cap de Negociat de Comerç del Ministre d'Estat. Aquest mateix any és Diputat a Corts per Torroella de Montgrí. El 20 de gener els votants són 4.465 i Quintana n'obté 3889. Consta l'alta el 18 de febrer de 1876 i jura el càrrec el 2 de març del mateix any.

²⁸ Commission Roale d'Espagne. París, 23 de novembre de 1877.

²⁹ Segons una carta en francès del 12 de gener de 1878.

³⁰ Les eleccions se celebren el 21 d'agost de 1881. A la circumscripció de Girona, pel Districte de Torroella de Montgrí, voten 1.270 electors; Quintana obté 792 vots. El 20/10/1881 jura el càrrec i el 18 de gener de 1883 hi renuncia.

³¹ Els votants van ser 1.215 i els vots obtinguts per Quintana, 660. Consta l'alta el 08/03/1884. Jura l'11 de juny de 1884.

³² Se celebren eleccions el dia 4 d'abril de 1886; els votants foren 1.343. Quintana obté 713 vots. Donat d'alta el 14 d'abril de 1886, jura el càrrec l'11 de juny de 1886. És substituït, però, el 17 de febrer de 1888, per Pedro Antonio Torres Jordi per haver estat nomenat Secretari del Govern General de l'illa de Cuba.

³³ No va jurar el càrrec, com podem constatar per la informació històrica de senadors, <http://www.senado.es/web/conocersenado/senadohistoria/senado18341923/senadores/fichasenador/index.html?id1=5326&id2=N>.

³⁴ Uns dos-cents seixanta particulars i empreses, entre propietaris de suredes, manipuladors i comerciants de la província de Girona li dediquen una placa de plata pel treball fet.

³⁵ Una carta de Sagasta, del 27 de setembre de 1882, féu referència a l'interès del polític torroellenc per afavorir la indústria del suro: "Al justo interés que usted demuestra por la industria corchera de esa provincia...por ahora solo puedo manifestarle que denunciados los tratados de comercio...el Gobierno ha de tratar de favorecer en todo lo posible la exportación de las industrias españolas".

Montnegre donaren la matèria primera a una indústria situada en una àmplia franja des de Maçanet de Cabrenys a Palafrugell i Cassà de la Selva.

La tasca del Quintana polític encara no acabà: entre 1883-1884 fou Director General d'Impostos³⁶ i Cap Superior d'Administració, per Decret Reial d'Alfons XII del 16 de gener de 1883; el 15 de novembre de 1888 prengué possessió del càrrec de Secretari del Govern Central de l'Illa de Cuba; i poc temps després, el 9 de novembre, fou escollit Intendent General d'Hisenda de l'Illa de Cuba, rellevant l'intendent interí Federico Prado. El document oficial fou firmat per la Reina Regent, Maria Cristina, el 12 d'octubre de 1888. Exercí l'administració de l'Illa de Cuba fins el 5 d'octubre de 1889, en què el Ministre d'Ultramar, Trinitario Ruiz Capdepón, li acceptà la dimissió. En el període cubà, Quintana s'encarregà de presidir la Junta del Museu Biblioteca Ultramarina, nomenament de Sabas Marín el 1888. El 23 de juny d'aquest any el governador general l'autoritzà a percebre tres mil pesos de Tresoreria per a despeses del Museu. Des de la distància, la muntanya de Montserrat el mogué a erigir un santuari a la Verge de Montserrat. Víctor Balaguer fou convidat a la col·locació de la primera pedra. L'acte tingué lloc a les vuit del matí del 19 de Març de 1888 .

A més, l'alcalde constitucional de Barcelona, Rius i Taulet³⁷, el 19 d'abril de 1887 comunicà a Quintana que l'havien escollit membre del Consell General de l'Exposició Universal de Barcelona (1888). Fou nomenat vocal de la Secció 1ra.

El 1880, en organitzar-se el primer Congrés Catalanista a Barcelona³⁸, Quintana fou candidat a ser-ne president. La tendència federalista de Valentí Almirall acabà imposant-se.

Quintana gestionà el manicomi de Salt –el febrer de 1887 argumentà el projecte davant els Diputats-, l'hospici de Girona, l'Hospital del Districte de la Bisbal, i repoblà les dunes del golf de Roses.

Gairebé a les acaballes del segle, l'alcalde constitucional de Barcelona, Francesc Rius i Taulet, el 19 d'abril de 1887, li comunicà haver estat escollit membre del Consell General de l' Exposició Universal de Barcelona, de la comissió "Premios". I, poc temps després, el 7 de setembre, és designat vocal de la Secció 1^a, amb Alonso Martínez, Manuel Azcárraga i José de Gayangos.

El 20 de maig de 1894 es procedí a l'elecció d'un senador per la província de Girona. Quintana fou proclamat "senador per la província de Girona per Narcís Rigau, President de la Diputació Provincial.

El 4 de maig de 1904, la Sociedad Económica Gerundense de Amigos del País el féu Director.

³⁶ Des del 16 de gener de 1883 a 22 de gener de 1884.

³⁷ J.Rius i Taulet, en una carta de 6 de juny de 1883, afirma que Quintana contribuí a l'Ordenació Territorial de Barcelona.

³⁸ En aquesta assemblea hi participaren elements molt diversos: polítics del *Diari Català*, castel·laristes de *La Publicidad*, escriptors de la *Gaceta de Catalunya*, intel·lectuals de *La Renaixença*, literats de *Lo Gai Saber*, amb un total d'uns 1.200 congressistes. Hi fou elegit president Valentí Almirall, del grup polític del *Diari Català*, davant Albert de Quintana, presentat pels apolítics de *La Renaixença*, que es retiraren del congrés. Els principals acords adoptats foren el de nomenar una comissió defensora del dret català, el de crear una Acadèmia de la Llengua Catalana i el de fundar una entitat, el Centre Català, que coordinés el moviment catalanista.

*Llar de foc de la casa Quintana, on hi havia un quadre amb el seu retrat.
Actualment el Museu de la Mediterrània conserva la llar. El retrat, però, és propietat de la família*

*Quadre amb el retrat d'Albert de Quintana Combis, que
lluï diverses condecoracions*

El poeta

La vida de Quintana quedà marcada per l'orfenesa de mare abans de complir els dos anys, fet que el portà a dedicar versos a la seva mare: *Mare meva* (el 1853, dues composicions de 1854: una del gener i una altra, del desembre, una darrera de 1856)³⁹.

Quintana s'incorporà a la tasca restauradora dels Jocs Florals. Hi participà com a trobador, el 1859, el 1860, el 1869, el 1870, i obtingué un premi ordinari i tres accèssits. La seva trajectòria poètica començà a Mataró (1856) i acabà a la Torroella pairal (1876). En aquest recorregut hi ha un abans i un després de la Festa dels Jocs Florals: fins el 1856 Quintana experimenta la poesia en forma de temàtiques amoroses i circumstancials; a partir de 1859, Lo Cantor del Ter es deixà portar per la temàtica històrica de la Renaixença i pels motius que dominaven l'obra de Víctor Balaguer, motius i formes que prengueren força a mesura que les relacions entre catalans i occitans s'intensificaren.

El diumenge 21 de gener de 1856, Mataró celebrà una festa de l'Ateneu Literari, que rebé Balaguer. Després del seu discurs, Quintana, de 22 anys, llegí unes rimes destinades a cantar l'amor matern. El poema, premiat en el certamen mataroní, «María, pobre mare», fou publicat per Víctor Balaguer a «Lo Conceller», el 1857, sota el pseudònim de «Lo Cantor del Ter» (Quintana 1857). Més tard, el poema fou recollit, a *Los trovadors nous el 1858*⁴⁰. Des d'aquest mateix escenari, el 2 de març de 1856, pronuncià un Discurs de compromís, que s'alçà com a continuador del poema «La pàtria» d'Aribau, i de «Lo Gayter de Llobregat» de Rubió i Ors, amb versos explícits⁴¹.

Aquest mateix any 1856 l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona instaurà un certamen poètic sobre la conquesta de Mallorca (Miracle 1960: 227; Miret 1920: 316). El premi quedà desert⁴² i Quintana obtingué, en sessió pública de gener de 1859, el segon accèssit⁴³. A partir d'aquest moment fou nomenat *soci honorari* de l' Acadèmia. El 15 d'abril, Manuel Milà i Antoni de Bofarull signaren el seu *Títol d'adjunt al Consistori dels Jochs Florals de Barcelona* que se li renovà cada abril següent. El mes de maig d'aquest mateix any 1859 Quintana guanyà un accèssit a la flor natural dels primers Jocs Florals de Barcelona, per la seva composició «Llàgrimes de Sanch», amb el lema *Dulcior est pro patria mori*⁴⁴ sobre la figura del Príncep de Viana. Una composició al·legòrica de la festa instaurada i de la recuperació poètica esperada optà al mateix premi, portant per lema *Amor meus amor patriae* i per títol «Lo Castell del Olvit». Tot i l'enginy tècnic, la composició no guanyà la flor natural: es tracta d'un diàleg entre l'Englantina i la Violeta dins del Castell de l'Oblit, a Montserrat⁴⁵. En

³⁹ Vegeu la composició 29 de la nostra edició.

⁴⁰ Vegeu la composició 30 de la nostra edició.

⁴¹ Vegeu l'Annex X.

⁴² Segons queda documentat a la Memòria de Rubió i Ors del dia 3 i 17 de febrer de 1877. El primer accèssit va ser per a Damas Calvet i el segon, per Albert de Quintana, fet que li val el nomenament de soci honorari de la Real Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona.

⁴³ Com podem comprovar en la Memòria de Rubió y Ors de 3 i 17 de febrer de 1877, amb el Cant Èpic *La Conquista de Mallorca per D. Jáume I' Conquistador*, l'Acadèmia de Bones Lletres nomena Quintana "socio honorario, cociéndole este título en calidad de accesit extraordinario por no haberse adjudicado el primer premio ofrecido para el concurso de Abril de 1857, y haberse recompensado con el primer accesit al autor de otra de las composiciones presentadas". Li ho comunica Ramon Roig i Rey, a Barcelona, el 6 de Gener de 1859 (dades facilitades per Albert Corbeto López, de la Reial Acadèmia de Bones Lletres).

⁴⁴ JFB 1859: *Jochs Florals de Barcelona*, Barcelona, Librería de Salvador Manero, 1859, núm. 6, *Llàgrimes de Sanch*, pàgs. 87-91.

⁴⁵ L'Englantina sospira pels antics llores i la Violeta, simbolitza la fe, la consola i li dona esperança, fins que arriba un donzell a cavall, portant una flor a la mà, a la vista de la qual s'obren totes les altres de la muntanya i desapareix el

aquest mateix moment, se li publicaren vuit poemes a *Los trovadors moderns*: «Dolor y Consol», «Mare meba!», «Al Ter», «A mon amich don Jaume Isern y son fill Carlos segos de naixement», «Lo castell del olvit», «Lo Trobador Romeu (Adeu á la patria)», «Fantasia» i «La veu de Isabel I»⁴⁶.

El maig de 1860 obtingué un accèssit a l'Englantina d'or en el Consistori dels Jocs Florals de Barcelona per la composició «Las áligas del any vuyt, una llágrima á Girona» (Jocs Florals 1860a), dedicada al setge de Girona per les tropes napoleòniques (Jocs Florals 1860b). Porta per lema: Mane..... Thecel..... Phares.....⁴⁷ El premi de l'Englantina restà desert.

Englantina d'or, guanyada als Jocs Florals de 1870

Després d'un període de canvis familiars per la mort de Pompeia Serra, del segon esposori amb la germana de Pompeia i de la naixença dels fills amb Oriola Serra, Quintana hagué de continuar amb les múltiples facetes públiques. Entre 1861 i 1863 es produïren els primers contactes amb els felibres (Atamon 1962: 189-190).

castell. Era la Flor Natural que, agenollada davant l' Englantina i la Violeta, els feia saber que Barcelona les havia escollit per ésser les reines dels seus Jocs Florals.

⁴⁶ Vegeu Quintana 1559b, *Catalogació. Impresos*.

⁴⁷ «Mane. Thecel. Phares. Perjudicada com á relació històrica per son excessiu lirisme y á pesar de alguns defectes de estil, es apreciable per las dots de imaginació que revela» (Jochs Florals 1860: 69).

El 1867, els poetes catalans, en agraïment per l'acolliment que els provençals dispensaren a Víctor Balaguer durant el seu exili polític, els regalaren una copa de plata, costejada per subscripció, que Mistral consagrà en el seu cant «La Coupo Santo», que es convertí en l'himne del felibritge.

El 1868 Víctor Balaguer, president dels Consistori dels Jocs Florals de Barcelona, convidà Mistral i altres membres tant del felibritge provençal com del món cultural francès (Paul Meyer, Louis Roumieux, Ernest Roubell...) a visitar Catalunya i feren escala a la casa Quintana, a Torroella de Montgrí (Torres 1868b, 1868c), on foren rebuts per Albert de Quintana.

A Figueres, els obsequiaren amb un banquet al *Casino El Lago*, on Mistral llegí el seu poema «La Brassado». A Girona hi hagué banquet, missa major cantada a la catedral i una representació, de «Don Joan de Serrallonga», de Víctor Balaguer (Torres 1868a).

A Barcelona, els Jocs Florals se celebraren al Saló del Consell de Cent. Els afalacs foren molts i reiterats. Seguí un gran àpat amb l'assistència de les més il·lustres personalitats catalanes, valencianes i mallorquines de l'època: Milà i Fontanals, Verdaguer, Bofarull, Pelai Briz, Quintana, Rubió i Ors, Sitjar, Roure, Maspons i Anglasesell, Aixalà, Morera, Calvet, Picó i Campamar, Querol, Falcó, etc. De la resta de la península hi assistiren, entre d'altres, Zorrilla, Letamendi, Núñez de Arce, Asensio de Alcántara, etc (Jorba 1986d, Aramon 1962, Bladé, 1964a).

L'endemà, felibres i catalans pujaren a Montserrat, on hi hagué ofici solemne cantada per l'Escolania. La Barcelona popular acomiadà els poetes provençals.

Les tornes no es feren esperar, ja que els primers dies de setembre d'aquell mateix any 1868, una delegació de deu catalans (entre ells, Vidal i Valenciano, Roure, Lasarte, Quintana, Torres), presidida per Víctor Balaguer, se n'anà a Provença per tal d'assistir a diverses manifestacions dels felibres. Arribaren a Nimes i una Comissió presidida per Guidan i una altra, per Goubet i Brunet els esperaren a l'estació. Els acompanyaren a la fonda *Luxemburgo*, on s'allotjaren. Guidan, Brunet, Benoit, Goubet encetaren els brindis. Els seguiren Balaguer, Quintana, Angelon i Vidal. Quintana pronuncià un *brindis* en vers català⁴⁸. Feia quatre mesos que s'hagué fet el brindis a Montserrat, amb Mistral. L'endemà, a Beaucaire els esperà Mistral i Roumieux, que els anaren a rebre a l'estació. Arribaren a casa de Roumieux. L'orquestra de Tarascó amenitzà l'àpat, amb l'Orfeó de Beaucaire. Brindaren Mistral, Balaguer, Roumieux, Quintana, Brunet i Guidan. S'hi llegiren poemes d'Angelon, Quintana, Lasarte i Roure. Mistral i Roumieux recordaren el seu pas per Figueres, Girona, La Bisbal. Quintana i *El Aredano* (pseudònim d'Antonio de *El Faro Bisbalense*) els ho agraïren en nom dels catalans.

Després de visitar Belcaire i Tarascó es dirigiren a Mallana, on els esperava Mistral, cofat amb el seu gran capell d'hisendat i poeta, enmig dels conveïns, dels pastors i d'altra gent de les masies que hagué cantat; portà els catalans al mas on *Mireia* i *Calendau* s'escriviren i on no mancaren els records de l'estada recent a Catalunya.

La festa major, però, tingué lloc a Saint-Remy de Provença, on els expedicionaris foren acollits com a hostes d'honor amb *pegoulada* tradicional inclosa —cursa nocturna d'homes amb atxes enceses— i la cursa de braus de la Camarga. Tornant de la gran festa, els catalans s'aturaren a Avinyó, Arles, Nimes i Besiers, on assistiren a altres manifestacions patriocoliteràries. Hi foren presents, per Espanya, Balaguer, Torres,

⁴⁸ Vegeu el poema 51 en la nostra edició.

Quintana⁴⁹, Angelon, Vidal, Marin, Roure, Núñez, Lasarte; i per França, Taillandier, Monselet, Tourtoulon, Sarcey, Roux, Cochinat, Millaud, Zaccone, Hément, Bouvier, Feyrnet, Charolais, Ducros, Arène, d'Aunay, Roux, Ranquet, Gibert, Claretie, Blavet; Mistral, Roumanille, Aubanel, Roumieux, Gaut, Boudin, Mathieu, Brunet, Croussillat, Désanat, Vidal, Meyer, Girard, Berthelot (Balaguer 1868d, Tourtoulon 1868).

Victor Balaguer parlà dels seus companys de viatge -Angelon, Quintana, Vidal, Torres, Roure, Lasarte (Balaguer 1868e)- i els donà el mèrit en les relacions entre Provença i Catalunya. Les poesies *La batalla de Muret* i *Dies irae* ressonaren amb to enèrgic al peu de l'arc de triomf de Saint Remy⁵⁰.

L'abril de 1869 Quintana donà llum a *La cançó de Catalunya*⁵¹ i sublimà la grandesa de la pàtria catalana, l'*ubi sunt* i els valors del temps històric. Fou també moment de més premis: el maig d'aquest mateix any 1869, en els Jocs Florals, Quintana fou guardonat pel seu romanç històric *Lo Rey Pere del Punyaleit*, que duia el lema "Oh! pàtria!...", amb la medalla de plata que la Diputació de Tarragona atorgà al poeta que millor cantà les glòries de la pàtria. Quintana s'inspirà en la Cançó del Comte Arnau i aconseguí un efecte dramàtic impactant⁵².

A propòsit del poema de Quintana "A mon amich don Jaume Isern", publicat a *Los trovadors moderns*, consignem que en la Memòria dels Jocs Florals de 1869 hi ha una al·lusió a l'artista Carles Isern i Vinyes, "cego de naxensa"⁵³ y organista desde una edad en que encara sos tendres dits tremolavan sobre'l teclat y tant tost podian seguir lo vol de sa imaginació, es estat en sa curta vida una de las glorias mes brillants de las arts catalanas (Thos 1889)⁵⁴.

El maig de 1870, en els Jocs Florals de Barcelona fou premiat amb l'Englantina d'or, per la *Cançó del comte d'Urgell, en Jaume lo desdixat*, amb el lema " Al trovador que canta - feuli mercé, -Vuy no canta, que plora sa trista veu", un cant èpic en el metre utilitzat per Milà a *La cançó del pros Bernart*, sobre la figura del candidat a la Corona d'Aragó derrotat al Compromís de Casp (Jochs Florals 1870)⁵⁵. Arran del guardó, Víctor Hugo li dedicà una poesia amb autògraf.

La tasca jocfloralasca de Quintana arribà a la plenitud en esdevenir mantenidor (Jochs Florals 1873)⁵⁶ del Jocs Florals de 1873⁵⁷ i president dels Jocs Florals l'any següent,

⁴⁹ "Don Quintana, député de la province de Gironne, poète et orateur, est un grand et beau cavalier, à l'allure aristocratique. Bon enfant quand il cause dans l'intimité, il devient terrible et presque féroce quand il récite ses poésies, où le sang fait des taches et auxquelles l'idée de la mort semble servir d'âme" (Roux 1868).

⁵⁰ Ho afirmà Balaguer des d'Avignon el 19 de setembre de 1868.

⁵¹ Vegeu la composició 63 de la nostra edició.

⁵² "La Medalla de Plata que ha volgut la Diputació de Tarragona s'adjudiqués en sòn nom al poeta que millor cantés las glórias de la pàtria, ha estat concedida á la composició titolada Lo rey Pere del punyal, en la que sòn autor, inspirantse remotament en la cansó del compte l'Arnau y continuanthi ab molta oportunitat quelcuns de sos versos, deixa córrer lliurament sa imaginació, portant y conseguint un lloable objecte moral i un bon efecte dramátich" (Quintana 1869).

⁵³ Jaume Isern fou vocal honorari de la Caixa d'Estalvis de Mataró No va ser, però, el primer vocal honorari de la Caixa: el 28 de maig de 1871, la Junta de Govern decideix concedir la distinció a Pompeyo Serra Carbonell, pels mèrits guanyats en la fundació de la institució i en atenció a haver estat el seu primer director. Cec de naixement. Ideà un sistema de notes musicals per a cecs, que li va valer la Large Silver Medal (1827). Fou organista de l'església parroquial de Mataró. El seu fill Carles, també cec de naixement, va estar dotat d'una sensibilitat extraordinària per la música, encara que mor molt jove. Vegeu Thos 1889: T. Thos, *Biografies de D.Jaume Isern y Colomer y D.Carles Isern y Vinyas*, Mataró, 1889.

⁵⁴ Quintana 1859b. *Catalogació. Impresos*.

I és que el poeta torroellenc va escriure *A mon amich don Jaume Isern y son fill Carlos sego de naixement* i se li publica el 1859 a *Los Trovadors Moderns*. Vegeu la composició 34 de la nostra edició.

⁵⁵ "La poesia... ha merescut est premi per la bona esposició dels conceptes, son llenguatje pur, valentia de formes, y per la entesa imitació de les cançons antigues".

⁵⁶ Amb Josep Coroleu, Antoni Camps, Marià Aguiló, Lluís Roca, Jaume Collell. El president era Jeroni Rosselló.

1874 (Quintana 1874)⁵⁸, càrrec que li féu representar Catalunya durant les festes de commemoració del VI Centenari de la mort de Petrarca⁵⁹ a Avinyó. El seu paper li valgué la Creu de Cavaller de la Legió d'Honor pel President de la República Francesa, Patrice Mac-Mahon.

Quintana aprofità l'esdeveniment per fer un discurs que instà als pobles de llengua llatina a unir-se contra tot enemic exterior i a treballar per a una nova aurora de la civilització de la llibertat. Aquest mateix moment oferí a la *Société de Langues Romanes* de Montpel·lier, una copa⁶⁰ de plata per premiar el millor *Cant del Llatí* escrit en qualsevol llengua romanç (Quintana 1878b). La guanyà el romanès Alecsandri el 1878⁶¹, en presència de Balaguer i Milà⁶². El segon premi fou un *Cant del Llatí* d'en Francesc Matheu i Fornells.

Entre 1867 i 1878, Quintana es comprometé tant per a la renaixença catalana com per a la provençal i escriví les composicions més reeixides -poemes historicistes i relacionats amb els felibres i llurs institucions. Acabem de parlar del seu paper destacat com a impulsor de les Festes Llatines⁶³. La seva *Chanson latine* (Avinyó, 21 de maig de 1876) tingué molta popularitat i per això fou molt traduïda (Quintana 1876, 1878a)⁶⁴.

⁵⁷ El 31 de desembre de 1872, Josep de Sentmenat i el Secretari Josep Coroleu signen el nomenament de Quintana com a "Mantenedor dels Jochs Florals de Barcelona" per al 1873, XV de la seva Restauració".

⁵⁸ El Discurs de 1874 és amarat de projectes nobles i de remembrances èpiques. L'hem reproduït sencer als Annexos, IX.

⁵⁹ L'acte en honor a Petrarca va esdevenir un certamen filològic i literari provençal i en els dialectes del migdia de França, com la llengua d'oc, el gascó, el dufinès, el llemosí, el bearnès, i dels poetes catalans, valencians i mallorquins. El certamen se celebrà el dilluns de Pasqua de 1875 i es va resoldre fer un certamen cada tres anys. El segon es va fer el dimarts de Pasqua de 1878.

⁶⁰ La copa és de bronze amb incrustacions de plata i és obra de la plateria Viuda de Masriera i fills, de Barcelona. L'estil de la copa s'inspira en el romà. En el centre del dret es veu la lloba donant de mamar a Ròmul i Rem i, en el fris de més amunt, s'hi llegeix: *Surge luce*. Quatre abelles, símbol d'indústria i activitat, adornen el coll de la copa, al cim de la qual hi ha una corona de llorer, símbol de glòria i premi. En el centre de l'indret i fent joc amb la representació de l'origen de Roma, formen grup els escuts de la ciutat de Montpel·lier i de la "Societat de Llengües Romàniques", enllaçades amb una cinta que porta la divisa d'en Quintana, sota la qual s'hi llegeix:

"La raça encara nia- a dins del vell casal".
(A. de Quintana. "La cançó del Llatí").

⁶¹ "La Gent latine" és traduïda al provençal per Frederic Mistral.

⁶² El quadern nº 10 de la *Revue des Langues Romanes* anuncia el certamen artístic obert per *La Llumanera*: entre els premis oferts per al Certamen de 1878 a Montpel·lier hi ha el de la *Copa simbòlica de plata*, degut a Quintana i Combis, que s'adjudica a la millor poesia que pugui servir de *Cant del Llatí*, i que musicada i traduïda a totes les llengües romàniques, puguin cantar-lo tots els pobles de la raça llatina. El 7 de febrer de 1878 assisteix al *Diner de la Cigale* amb Jean Ricard, Paul Arène, Eugène Baudouin, Jules Blachier, Bonvoux, Henri de Bornier, Armand Cazaux, Marcellin Cazaux, Chevandier (de la Drôme), Oscar-Comettam, Numa Coste, Auguste Cos, Léopold Dauphin, A. Didier, E. Ducros, E. Durand-Gréville, Maurice Faure, Camille Formigé, Jules Gaillard, Grangeneuve, H. Grousses- Béllor, Robers Hals, Jalubers, Labadié, DeLaffite de Lajoannenque, Maxime Lalanne, Jules de Lamarque, Jules Laurens, Hector l'Estraz, Lisbonne (de l'Hérault), Emile Lisbonne, A. Loudes, Eugène Massol, Paul Maurou, Adolphe Michel, A. Michel, Jules Monestier, Paladilhe, Napoleón Peyras, André Rixens, Louis Simonin, Truphème, Jules Uzès, Emile Villa, segons el programa conservat a la Biblioteca Quintana, amb els cigaliers residents M.M. Truphème d'Aix, P.d'Arlhac du Gard, Eugène d'Auriac de la Hte.Garonne, Labadié de Bedarieux, Soulage de Toulouse, Bonvoux des Bouches-du-Rhône, E. Ducros du Var, A.Loudes de Montèlimars, Castro de Bordeaux, Michel de Montpel·lier; i els cigaliers correspondants M.M. Le Baron de Tourtoulon de Montpel·lier, Colonel Fulcrand, Paul Albers du Var, Antide Martin du Gard, Adrien Roux d'Uzès.

⁶³ *L'arpa morta* del 1868 fou escrita en honor de Mistral, Roumieux i Bonaparte-Wyse; i entre d'altres poemes, alguns dels quals publicats a la *Revue des Langues Romanes*, destaca la *Cançó Llatina*, del 1876, que es va llegir durant la Primera Assemblea General del Felibritge. Vegeu la composició 48 de la nostra edició.

⁶⁴ També altres poemes seus són traduïts a altres llengües. S'hi emfasitza la fortalesa de la raça llatina. La carta de Roque-Ferrier a Quintana del 6 d'agost de 1883 així ho constata. És impressa a Montpel·lier el 1877. Abans es publica a la *Revue des langues romanes*, fundada a Montpel·lier per l'autor d'una *Historia de la Literatura de Catalunya*, Cambouliu, qui va morir abans de l'aparició de la Revista, raó per la qual s'ha d'encarregar de la direcció Tourtoulon, autor d'una història sobre Jaume I. El pròleg de Alphonse Roque-Ferrier és un cant al llatinitisme i a l'obra de Quintana i Combis. A la Biblioteca Quintana hi ha la versió catalana i castellana manuscrites de Quintana. Roque-Ferrier magnifica l'obra: "Cette pièce fut lue à Avignon le 21 mai 1876, lors de la première assemblée générale du Félibrige. Au mois d'août de la même année, elle le fut à Valence (Espagne), pendant les fêtes du Centenaire de Jacme le Conquérant,

Per a Mistral i Quintana, el sistema federal era el model a seguir: la federació dels pobles, la confederació llatina, la renaixença de les regions en una lliure i natural fraternitat⁶⁵. En aquest sentit Alphonse Roque-Ferrier emfasitzà el tret comú en el pròleg a la *Chanson Latine*⁶⁶.

Les *Festes Llatines* tingueren lloc a Montpeller del 22 al 29 de maig de 1878 (Fêtes 1878)⁶⁷. Hi assistiren delegats de les quatre “mantinences”⁶⁸. Guanyà la Flor natural el reüensc Martí i Folguera, representat per Albert de Quintana, qui designà la muller de Mistral reina de la festa. Constà en el mateix programa que el dimecres 22 de maig es féu la “Réception aux flambeaux, avec le concours des musiques militaires et civiles de Montpellier, de Quintana, et de ses collègues au commissariat espagnol de l'Exposition universelle, des philologues et des savants parisiens ou étrangers que se sont donné

alors que, sur la proposition de M. de Quintana lui-même, les poètes catalans, espagnols et languedociens, protestaient contre les massacres de Bulgarie par une adresse collective aux Serbes et aux Roumains de la Roumanie et de la Macédoine (Quintana 1878a: VI).

⁶⁵ Vegeu *La canço del Llatí*, 1876, composició 70 de nostra edició.

⁶⁶ “M. de Quintana a partout affirmé la grande pensée de fraternité romane, qui, dès 1843, trouvait à Montpellier, dans le docteur Lallemand, un théoricien systématique et déclaré. On la voyait poindre en lui, à Saint-Rémy, au mois de septembre 1868, lors de la fête qui, pour la première fois depuis cinq siècles, réunissait ensemble les poètes catalans et les poètes provençaux. Le lendemain de la fête, au-dessous des Antiques de Saint-Rémy, en présence d'un auditoire de quatre ou cinq mille âmes, écoutant religieusement, en plein soleil, les chants de ses félibres, elle courait, pour ainsi dire latente, sous les vers de son admirable sonnet à l'union de la Catalogne et de la Provence. Cette pensée s'accusait plus nettement à Avignon en 1874, au moment où l'on célébrait le sixième centenaire de la mort de Pétrarque. Après que M. Conti eut rappelé, au nom de l'Italie, qu'il fut un temps où l'on voyait, sans envie aucune, les grandeurs de la chrétienté mises en commun, les docteurs de la Sorbonne occuper des chaires à Pise, à Naples, et à Bologne, les lettrés italiens visiter la Provence et s'y fixer, M. de Quintana prenait la parole et, faisant appel à l'union des peuples qui bordent la Méditerranée, s'écriait que, si jamais les vents froids du Nord revenaient glacer le foyer d'une nation latine ou dessécher l'herbe qui croît sur les tombes de ses aïeux, ils reculeraient effrayés devant l'éclat de la race réunie.

La même préoccupation lui suggérait, en 1875, le don d'une coupe en argent à décerner au meilleur Chant du Latin, écrit, soit en français, soit en italien, soit en roumain, en portugais, en espagnol ou en catalan.

Elle devait lui inspirer enfin, quelques mois après, la *Canço Llatina* qui suit, et qui la *Revue de langues romanes* a l'heureuse fortune de publier aujourd'hui. Cette pièce fut lue à Avignon le 21 mai 1876, lors de la première assemblée générale du Félibrige. Au mois d'août de la même année, elle le fut à Valence (Espagne), pendant les fêtes du Centenaire de Jacme le Conquérant, alors que, sur la proposition de M. de Quintana lui-même, les poètes catalans, espagnols et languedociens, protestaient contre les massacres de Bulgarie, par une adresse collective aux Serbes et aux Roumains de la Roumanie et de la Macédoine.

Le titre de cette pièce montre que M. de Quintana n'a pas eu l'idée de composer une *Canço del Llatí* proprement dite; mais si, pour emprunter les termes du programme du concours de la Société en 1878, il faut considérer le thème proposé par l'auteur du *Dies irae* de Montgri comme une sorte de chant de race, pouvant, au moyen de traductions sur le même rythme, devenir commun à tous les peuples qui parlent un idiome dérivé de l'ancienne langue de Rome, il est permis d'affirmer que la *Canço llatina* est digne de ce titre, aussi bien, par l'élévation de la poésie que par la manière concise et magistrale avec laquelle les idées qui en forment le fonds ont été développées”.

El mateix Roque-Ferrier li envia una traducció italiana del *Chant du Latin*, com comprovem en una carta del 6 d'agost de 1883. Vegeu les traduccions XXI i XXII dels Annexos.

⁶⁷ Hi participen els membres de la Société des langues romanes, del Félibrige, de la Cigale i d'altres societats i filòlegs... En arribar a Montpeller havien de donar les dades personals al *Bureau de renseignements du Comité* (rue des Étuves, nº 14), per la bona organització de les Festes.

⁶⁸ Les “maintenances” són quatre:

1. *Maintenance d'Aquitaine*. *President*: M. le comte de Toulouse-Lautrec, a Saint-Sauveur (Tarn). *Sots-Presidents*: M. de Carbonnières, a Lavaur (Tarn); M. Castela, a Loubejac, M. Chastanet, a Sarlat (Dordogne). *Secretari-tresorer*: M. l'abbé Chassereau, a Plagnole, canton de Rieumes (Haute-Garonne).
2. *Maintenance de Catalogne*: *President*: M. Louis Cutchet, a Barcelona, *Sots-Presidents*: Teodor Llorente, a València, M. Hieronyme Rosselló, a Palma; *Secretari-Tresorer*: Francesc Mateu i Fornells, a Barcelona.
3. *Maintenance du Languedoc*. *President*: Camille Laforgue, a Quarante (Hérault); *Sots-President*: Albert Arnavielle, a Montpeller; Frédéric Donnadieu a Béziers (Hérault), Achille Mir, a Carcassone; *Secretari-Tresorer*: A. Roque-Ferrier, a Montpeller.
4. *Maintenance de Provence*. *President*: Alph. Michel, a Lorgues (Var); *Sots-Presidents*: Ch. Descosse, a Forcalquier (Basses-Alpes); V. Colomb, a Valence; Marius Girard, a Saint-Rémy (Bouches-du-Rhône); M. Sardou, a Nice; *secretari-tresorer*: Jean Monné, a Marseille.

rendez-vous à Montpellier, à l'occasion du Concours du Chant du Latin⁶⁹; des membres du Félibrige, de la Pomme, de la Cigale; des délégués des diverses Académies méridionales qui participent aux fêtes latines”, etc.⁷⁰. L'endemà Quintana oferí “la cigale en or à l'auteur du meilleur poème sur un sujet tiré de l'histoire des peuples de race latine”⁷¹. El divendres 24 de maig tingué lloc la cerimònia solemne dels Jocs Florals del Felibritge: el discurs provençal de Mistral, la designació de la Reina dels Jocs Florals, la lectura de Lieutaud; el dissabte 25 es realitzà l'assemblea general del felibritge, amb discurs d'obertura de Mistral i Aubanel, Tourtoulon, Barbe i Quintana. S'acabà amb una lectura en vers i prosa dels majorals i mantenidors del felibritge (Quintana 1878b, Ricard 1878)⁷².

El dilluns 27 feren una excursió a Maguelone i després es llegiren parlaments diversos: de Berluc-Perussis, Roumieux, Lieutaud, Tavan, Gros.... A més, es programà una conferència de Boucherie, una representació arqueològica del misteri d'*Adam* (dialecte anglo-normand del segle XII), i una lectura de sonets llorejats en el *Concours de la Mer latine*, premi instituit per Berluc-Perussis.

El dimarts 28 es disposaren a anar a Saint-Guilhem-le-Désert, on s'impartiren unes conferències sobre les epopeies franceses del cicle de *Guillaume au Court-Nez* i la jornada s'acabà amb una representació, a Montpeller de *Pan dóu pecat*, un drama provençal en vers, i del *Tresor de Sustancioun*.

Les Festes Llatines es clausuraren el dimecres 29 de maig a Cette. Des del seu discurs, Quintana augmentà la popularitat a Romania, on els diaris publicaren el seu sermó⁷³ i la Cambra legislativa, a través d'un telegrama firmat pel president i 30 diputats, el convidà a reunir-se a Bucarest, amb els felibres, el mes de setembre de 1879. Fou aquest mateix moment, el 26 de gener de 1879, que Emile Blavit li dedicà una composició poètica⁷⁴ i la militància felibre de Quintana continuà fins el 1883 (Bladé, 1964).

⁶⁹ Era obert des de 1875 a 1878 “à tous les peuples qui parlent des idiomes néo-latins, segons *Programme du Concours de la Société des langues romanes pour l'année 1878. El Cant del llatí* llorejat expressa quatre idees essencials:

1. La raça llatina és la reina de les races. Il·lumina les petges de les altres races.
2. La raça llatina encisa i captiva.
3. La raça llatina es comparteix amb les germanes.
4. La raça llatina representa Déu.

⁷⁰ El dijous 23 de maig parla Tourtoulon, president de la Société des langues romanes; s'exposen les comunicacions de Roque-Ferrier; Donnadiou; d' Antonin Glaize.

⁷¹ Després hi ha l'“exécution musicale” de la *Cançó Llatina* de Quintana. La música és de Felip Pedrell.

⁷² “Après midi.-Séance solennelle du Concours du Chant du Latin, au Peyrou....Discours d'ouverture de M.de Quintana y Combis, député aux Cortès, commissaire du gouvernement espagnol à l'Exposition universelle de Paris... Proclamation des lauréats et attribution de la coupe donnée par M. de Quintana”...

⁷³ Vegeu XVI dels Annexos.

⁷⁴

À A. DE Q.

Tu vas partir!...C'est aujourd'hui,
Hélas!... Hier, c'était la fête
Demain, que sera-ce?...L'ennui!
Doux Jésus, que la vie est bête.

Ce qui console cependant
Mon coeur en ce chagrin extrême,
C'est que je garde, en te perdant,
La meilleure part de toi même!

Le souvenir me sera doux
De ces deux tant belles années!
Va, pour deux amis tels que nous,
«Il n'y a pas de Pyrénées!»

E. B.

Roque-Ferrier⁷⁵ continuà amb la idea llatina⁷⁶ i la *Union Des Étudiants latins*⁷⁷ escampant la raça llatina amb els pobles germans, amb Henri Durand. Quintana seguí perseverant en el mateix ideal, segons la carta que escriví a Alecsandrescu-Urechia, “sus las doulenças que lous Roumans de Transilvania euduroun de la part das juges e das ministres oungareses (Quintana1894b)”⁷⁸.

A Catalunya, la Renaixença també es modernitzà políticament i emprengué el camí de l'acció gràcies a Valentí Almirall, amb la celebració del primer Congrés Catalanista (1880), la creació del *Centre Català* i la publicació de *Lo Catalanisme* (1886)⁷⁹. A partir d'aquest moment, però, Quintana es va dedicar a Cuba, a Girona i Torroella, sense deixar de ser decisiu en l'Exposició Universal de Barcelona.

Quintana volgué escriure teatre, però no materialitzà cap obra: intentà d'escriure un drama en tres actes i en vers, com havia fet Víctor Balaguer⁸⁰: *Amor y pàtria*, començat el 27 d'abril de 1873 i ambientat en la Girona de l'any 1809, en llengua catalana. Escriu dues escenes de l'acte primer⁸¹.

Els *Apuntes para un drama histórico* són només acotacions del 27 de maig de 1076, en castellà, que no veuen forma teatral. Quintana no escriu la data⁸².

⁷⁵ Roque-Ferrier va néixer a Montpeller l'any 1844 i hi va morir el 1907. Participà en la creació de la “Revue des langues romanes” (1870). Majoral del *felibritge*, organitzà (1878) les Festes Llatines de Montpeller, on catalans, italians i romanesos fraternitzaren amb els occitans. Creà el Felibritge llatí (1892) i féu del “lòu de Pascas” el portaveu de l'oposició al felibritge oficial.

⁷⁶ Ho constatem per unes cartes manuscrites de 1900 i 1902: la Union des Étudiants Latins continua la lluita.

⁷⁷ El poeta de Torroella és nomenat “Membre del Comitè del Patronatge de *L'Union des étudiants latins*”.

⁷⁸ Monsieur le Président,

Le cri d'ignition poussé par nos frères d'Orient a éveillé de sympathiques échos dans le coeur des Latins de l'Occident.

Nous aussi, nous avons souffert comme vous, et aujourd'hui le soleil de la liberté brille magnifiquement sur notre sol, ouvert à l'expansion des nationalités, au libre respect des opinions, clairement exprimées par la parole et par la presse!

Nous admirons le courage du docteur Lucaci et de ses compagnons, de protestation et de lutte. Aux revendications de la race opprimée, qu'ils défendent, nous associons de loin notre cri d'admiration et d'enthousiasme.

Un jour, le féroce cheval d'Attila foula les gerbes de nos champs, et vit détruire nos foyers par l'encendie. Le sang versé dans les plaines catalauniques féconda la terre: aujourd'hui, sa fertilité est centuplée et nos cités deviennent de véritables et monumentales empories.

Les races fortes, et valeureuses comme la vôtre, ne périssent point: elles se redressent puissantes et régénérées par le martyre! Persistez à la défendre, ô maître illustre! Laissez un humble poète de l'Occident, enthousiaste de la race latine, sentir, comme elle et comme vous, leur douleur présente, et recevez de mon modeste foyer l'appel que je fais au Dieu de justice, afin que, secouant un jour l'esclavage des Hongrois, les Transylvains puissent, moins ingrants que leurs oppresseurs, élever l'hymne national, en leur propre langue, aux quatre points cardinaux, et le propager joyeusement dans le monde entier!

Je vous prie, Monsieur le Président, d'être l'interprète de mes sentiments auprès des victimes de la tyrannie hongroise, et de croire toujours à la haute estime de votre bien dévoué.

Albert de Quintana”.

⁷⁹ És important el document firmat per Valentí Almirall i Ramon Picó i Campamor, del 31 de desembre de 1880 (*Bases per a la Constitució definitiva de l'Academia de la Llengua Catalana*), on s'evidencien els noms dels acadèmics fundadors: són els mantenedors dels Jocs Florals de Barcelona. A Albert de Quintana li correspon el càrrec d'Acadèmic Fundador “de número” (Base IV). El document es conserva íntegrament al fons de la Biblioteca Quintana. Creiem que es pot considerar el document-base del futur Institut d'Estudis Catalans. En aquest moment Narcís Oller és el secretari del Consitori.

⁸⁰ Víctor Balaguer, en el drama *Ausiàs March*, s'empara en referències històriques, però, a la seva manera. L'obra s'estrena el 1858 i comprèn un període que s'inicia el juliol de 1458 i s'acaba el setembre de 1461. Els quatre actes que l'estructuren i les reflexions sobre el valencià s'emmarquen en la premissa dels romàntics: el passat ha de posar-se en funció del present.

⁸¹ Vegeu l' Annex II.

⁸² Vegeu l'Annex III.

Vistes parcials del despatx i biblioteca d'Albert de Quintana, a casa seva

La gestió de Quintana fou considerada i valorada diverses vegades des del govern i des de diferents institucions acadèmiques. Per això se'l distingí unes quantes vegades: Cavaller de l'Ordre Militar de Sant Joan de Jerusalem, el 31 de juliol de 1854 per la reina Isabel II; soci de la *Societat Filomàtica de Barcelona* (1859); Membre de la Société Archéologique, Scientifique et Littéraire de Béziers el 1870; aquest mateix any Victor Hugo li dedicà una composició⁸³; *La Jove Catalunya* acordà nomenar-lo per

⁸³ En aquest poema Hugo torna a insistir en les idees heredades de la Declaració dels Drets de l'Home i dels Ciutadans:

“Ó soldats de l'an deux! Ó guerres! epopées!
 Contre les rois tirant ensemble leurs épées,
 Prussiens, Autrichiens,
 Contre toutes les Tyr et toutes les Sodomes,
 Contra le czar du Nord, cóntre ce chasseur d'hommes

unanimitat *Soci Corresponsal* de la Societat (1870); la Gran Creu de Reial Ordre d'Isabel la Catòlica, el 19 de novembre de 1871 pel rei Amadeu I; el president de la *Societat Econòmica Gironina d'Amics del País*, José Cárdenas, el féu *soci corresponsal*, per haver protegit la indústria nacional; Membre del Jurat a l'Exposició de Floricultura de Barcelona, a instàncies del Foment de la Producció Nacional (1875); *Soci honorari* del Centre de Lectura de Valls, per haver defensat els interessos ferroviaris de la població; Vocal de la Junta de l'Exposició Regional Gironina, iniciada pel Centre Industrial i Mercantil de la Província de Girona (1877); el dia 1 de desembre de 1877 es determinà que Albert de Quintana fos *suplent* segon del jutge de pau de Torroella de Montgrí, partit judicial de La Bisbal. El mateix any exercí de Vocal de la Junta de l'Exposició Regional Gironina, iniciada pel Centre Industrial i Mercantil de la Província de Girona.

Majoral de l'Académie du Felibrige quan el Cancellier del Felibritge, Roumieux, li lliurà el Diploma de Majoral del Felibritge, ratificat per Mistral, el 12 de maig de 1878⁸⁴; la Creu de l'Ordre de l'emperador Francesc Josep d'Àustria, el 10 d'abril de 1879; *Soci delegat* de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques (1879); la Creu de Cavaller de la Legió d'Honor; *Soci honorari* del Centre Artístic-Industrial Figuerenc (17 de gener de 1882), Gran Oficial de la Corona de Romania, el 3 de setembre de 1882; el 21 de novembre de 1883, Joan Planas Llobet, secretari d'Hostalric, exposa la gratitud que l'Ajuntament degué a Quintana "por el celo é interés que dicho Señor ha demostrado siempre en obsequio de esta Corporación y de los intereses generales del distrito; significando al propio tiempo que consideraba llegada la ocasión de demostrar al Sr. Quintana el reconocimiento de que se hallaba poseida esta Municipalidad". I el feren fill adoptiu d'Hostalric; el 24 de desembre de 1883 se li concedí la Creu de Segona Classe de l'Ordre Civil de Beneficència per la seva actuació durant l'epidèmia de tifus de Calasanz; president del Consell d'Administració de la Companyia *Tranvías de Vapor de Barcelona y el Litoral* (1883); el 13 de juliol de 1884, el Comitè liberal-dinàstic d'Hostalric acordà designar Quintana i Sagasta presidents honoraris. Més endavant, el 26 de desembre de 1884, el Comitè liberal-dinàstic de Sant Feliu de Buixalleu també s'afegeix al reconeixement a Quintana; *associat honorari* de la Cambra Oficial de Comerç i Indústria i Navegació de Palamós (1887); Membre d'Honor de l'Associació Lliga Cultural Romanesa *Pentru Unitate Culturala a Românilor*, de Bucarest, l'octubre de 1895; Cap Superior d'Administració de l'Acadèmia de Ciències, Agricultura, Arts i Belles Lletres d'Aix-en-Provence, el 22 d'abril de 1902. I per Santo Estello de 1903, Vidal li dedicà *Lou Tambourinet Catalan* (Vidal 1864)⁸⁵.

Suivi de tous ses chiens,

Contre toute l'Europe avec ses capitaines,
 Avec ses fantassins courant au loin les plaines,
 Avec ses cavaliers,
 Tout entière debout comme une hydre vivante,
 Ils chantaient, ils allaient, l'âme sans épouvante
 Et les pieds sans souliers!
 Au levant, au couchant, partout, au sud, au pôle.
 Avec de vieux fusils sonnant sur leur épaule
 Passant torrents et monts."

⁸⁴ Es va signar a Montpeller i des d'aquest moment, Quintana és felibre majoral.

⁸⁵

I

Don Quintana nous donnè
 Un poulit Tambourinet,
 Per que tu, caro Esteleto,
 Si prenènt foueco plesi
 Emé toun biais benesi.

II

Lou Tambourui Catalan
 Fara toun bouenur tout l'an:

Albert de Quintana i Combis morí a Girona el 17 de març de 1907, Travessia Portal Nou, 7, 1r., a conseqüència d'una cardiopatia. El cos fou traslladat a Torroella de Montgrí, al Panteó Familiar, on reposaven els seus avantpassats⁸⁶. Les reaccions sobre la seva persona i obra no es feren esperar (Guillibert 1907, Pourtet 1907, Rahola 1907, Tourtoulon 1907): manifestacions com les de *l'Escolo de Lar*⁸⁷, o com les del diari *La Publicidad*⁸⁸ o *Le Petit Marseillais*⁸⁹ constataren la popularitat del poeta polític de Torroella de Montgrí més enllà del Principat.

Dei dones man, seneco e drecho,
De Santo Estello à la Crecho,
Fin Desèmbre, vint-un Mai,
Drihara toustèrns que mai

III

En ausènt Lou Galoubet,
L'estrumen dóu Gai Sabé,
Dins noueste Ais, dins toun Marsiho
Badaren la meravïho:
Ralegraras tout l'oustan
De l'Estello dei vidau.

IV

Digo-nous lei pu bèns èr
En estièu coumo en ivèr;
N'en auras grand repertòri
Dei pu galoi, dei mai flòri.
Tals, lei flous dóu jardin,
'Mé l'eigagno dóu matin.

V

Mantèn, pleno d'afecien,
Nonèstei sàntei tradicien:
'Mé toun artisto de Maire
'Mé l'engenèire toun Poure,
D'acord musiquejarés,
Nrous triò, cantarés.

VI

Gènto Tambourinairis,
La musico dóu Païs
Emai nonesto parlouduro,
En sei pajo, osco! Seguro,
Vibraran dins nonèstei couer,
Lei sentrès batre pu fouert.

VII

O flame Tambourinet
Qu'En Quintana nous dounè!
Veguessian lèu nonesto Estello
Seis aubado lei mai bello
N'en tonca, nué tant bouen biais,
A Marsiho coumo à-z-Ais.

F. Vidal

⁸⁶ A Torroella, precisament, havia dedicat una de les seves composicions.

⁸⁷ Així ho confirma el condol que rep el seu fill, Pompeu de Quintana en una carta del 28 d'abril de 1907.

⁸⁸ *La Publicidad*, 10137 (28 de març de 1907): "Puede decirse, que con la muerte de Don Alberto de Quintana se ha extinguido aquella heroica generación del antiguo partido progressista, que informó gran parte del movimiento político nacional, durante las dos terceras partes del siglo pasado".

⁸⁹ *Le Petit Marseillais*, 14163 (28 d'abril de 1907): "On annonce de Gérona la mort d'un poète renommé, ami de la France, et qui apprécia particulièrement notre Midi. Albert de Quintana y Combis, poète, homme politique et grand agriculteur, fut, en Espagne, un des plus fervents propagateurs de l'idée latine. Partisan du félibrige, il fut l'ami de Mistral, et essaya de rattacher à l'école provençale une maintenance catalane. Il assista, en 1874, à la célébration du centenaire de Petrarque, à Avignon, et quatre ans plus tard, il présidait aux fêtes latines de Montpellier. Il était correspondant de l'Académie d' Aix, et, en 1903, il accompagnait dans notre département son petit-fils qui devait suivre

à Federich Mistral.

—
Sonet.
—

Al bell feu de la Nevar, la llum m'és fura
Del Sol, un jorn, brotarne feu dos riuas:
La mar donalhi imperi en sa fulguria,
I ell, la forca y la sang de las hermosas.

Grans las veya lo mon; eran segura
Castisa de sos seus gestas gloriosas,
Quan ay! lo amor, per nostra desventura,
Volgue per dos regalmes ferne aporas.

Prompte la febra emmostei las galas;
Las mortas viuas lo amorí no erida,
I á etern oblit esclavas las confia.

D'entre la pols dels segles, vuy las alas
Batent pel cel, retornau á la vida
A la màgica ven de la poesia.

—
Albert de Quintana

Reproducció de l'original manuscrit del sonet dedicat a Frederic Mistral, amb la signatura del seu autor. Ms. 67

les cours de l'Ecole de Valabre. On voit que plus d'un lien rattachait cet Espagnol aux choses de la Provence. Albert de Quintana y Combis était âge de 73 ans."

3.2. CATALOGACIÓ

CATALOGACIÓ

Per poder recollir l'obra literària de Quintana hem destriat la documentació de la Biblioteca Quintana de Torroella de Montgrí, actualment Centre Cultural de la Mediterrània¹, dipositada en un arxiu de la família Quintana-Pou.

Manuscrits de la Biblioteca Quintana i Combis. Torroella de Montgrí.

Ms. 1

Enquadernació aprofitada, consistent en una llibreta amb tapes dures, llom de tela i cantoneres de pergamí, i una etiqueta identificativa a la part frontal. Aquest quadern de 215 x 150 mm és inicialment un "Curso de Matemáticas" i té diverses pàgines dedicades a aquesta matèria. Per un costat, algunes pàgines han estat esquinçades i, les restants, contenen esborranys literaris de Quintana, tant escrits a llapis com a tinta, amb el títol "Mos cantars. Poesias catalanas per Albert de Quintana": "L'adeu siau", "Los plors de la nineta", "A la Verge de Monserrat. Octava", "á R.....", "Á la patria", "Gemega trista y soleta", "Soneto", "Adéu", "Per un album", "Á la patria", "Plora mon cor"..., "Veremon lo Roig", "Á R....", "Á...A. M. atacada del tifus", "á R....", "Á ... A.M...morta lo...", "La posta del sol", "Perdó ninetas mes que'l sol hermosas". Per l'altre costat podem llegir: "Era la nit tan serena", "Es l'hora en que brilla soleta la lluna", "Era una tendra mareta", poemes escrits a llapis amb esmenes.

L'escriptura d'aquestes diverses composicions és amb un format i un tipus de lletra totalment irregulars, escrivint el quadern sense ordre aparent, alternant alguna pàgina en blanc i fins i tot algun dibuix de Veremon el Roig, a més de les pàgines amb càlculs matemàtics. El quadern és de "Quintana" com ens explicita al començament. Observem que Veremon lo Roig no convenç Quintana, que l'esmena amb una ratllada que abasta cada part escrita. L'esborrany és del 15 de Desembre de 1853.

D'aquest manuscrit publiquem els poemes 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 11, 12, 13, 14, 16, 17, 18, 19, 21. I parcialment, el 20.

Ms. 2

Aplec de 8 fulls d'un paper verjurat prim de to blau cel de 269 x 210 mm, amb signes d'haver estat doblegat en dos plecs. Les dues pàgines del primer full comprenen un pròleg que forma part d'un recull de poesies de *Lo Cantor del Ter*: "Prolech. A mos compatricis". La resta de fulls, fins a la primera pàgina del vuitè, es presenta escrita a dues cares i a dues columnes. En aquestes pàgines llegim les poesies "Al Gayté del Llobregat", Barcelona, 6 de gener de 1857, "Mos Cantars. Al Ter", Torroella de Montgrí, 3 de maig de 1853, "Fantasía", Torroella de Montgrí, 10 d'abril de 1853, "Mare meva", Mataró 20 de gener de 1856. L'ordre és proposat pel poeta.

D'aquest manuscrit publiquem els poemes 9, 15, 29, 31. Reproduïm l'opuscle sencer en l'Annex I.

¹Carrer d'Ullà, 31. Torroella de Montgrí. 17257. Tel. 972755180.

Pàg web: <http://www.museudelamediterrania.cat/ca/museu-de-la-mediterrania.html>.

Ms. 3

Full de paper de 243 x 372 mm. Doblegat dues vegades fins a una mida de 243 x 95 mm. És la composició "Cubert d'una boyra d'or, esborrany a llapis de "Mare meva". La rúbrica d'Albert de Quintana és també a llapis.

Ms. 4

Aplec de 5 fulls de 274 x 212 mm doblegats per la meitat formant un quadernet amb les pàgines numerades de la 136 a la 153, escrites a tinta. A partir de la pàgina 144, i fins a la 153, hi ha la composició "Cubert d'una boyra d'or", versió a net de "Mare meva". No hi ha data.

Ms. 5

Quadernet format per 3 fulls de 272 x 212 mm doblegats per la meitat, amb timbre gravat amb l'anagrama "A de Q" als marges superiors esquerres. La portada conté el títol "Á P.Serra. Mare meva!!.."; el full final porta la data: 25 de desembre de 1853. Es tracta de la primera versió de "Mare meva" que Quintana dóna per bona.

Ms. 6

Aplec de 6 fulls de 272 x 217 mm, amb marca d'haver estat doblegats per la meitat. La primera pàgina porta un número 2 en negreta i el primer vers és: "Cubert de una boira d'or", sense títol. A la darrera pàgina escrita hi consta el lloc i la data: Torroella de Montgrí, 20 de gener de 1854. És la segona versió de "Mare meva" que Quintana dóna per bona.

Ms. 7

Aplec de 26 fulls de 222 x 163 mm, subjectats amb una cinta de llautó prim. A les pàgines 1 a 3 hi ha el títol en català "Mare meva!" i en castellà "Madre mia!!...". A partir de la pàgina 6, alterna la versió catalana i castellana, amb pàgines en blanc intercalades. A la darrera pàgina de cada versió hi ha la data: 24 de desembre de 1854. És la tercera versió de "Mare meva" que Quintana dóna per bona.

D'aquest manuscrit publiquem el poema 22.

Ms. 8

Llibreta de tapa dura de 175 x 109 mm, amb títol imprès, *Album*, de 16 pàgines i indicis de pàgines que han estat extretes, amb dedicatòria "Al tamboriner del Fluviá", sense títol: "L'hora soná en que plé 'l cor de tristesa". Aquest vers ens identifica la composició del Ms. 30: "Lo trovador romeu", un poema fragmentat en VIII parts.

Ms. 9

Quadernet format per 3 fulls de 265x 205 mm doblegats per la meitat, amb timbre gravat amb l'anagrama "A de Q" als marges superiors esquerres. A la primera pàgina hi ha la dedicatòria "Al Gayter del Llobregat". El poema és un esborrany a tinta, elaborat abans de la versió del Ms. 2.

Ms. 10

Quadernet format per 3 fulls de 272 x 222 mm doblegats per la meitat, i un full de 222 x 137 mm, amb timbre gravat amb l'anagrama "A de Q" als marges superiors esquerres. A la primera pàgina hi consta el títol "Balada. Veremon lo Roig". No hi consta ni la data ni el lloc. És una composició estructurada en tres parts.

D'aquest manuscrit publiquem el poema 20.

Ms. 11

Aplec de 8 fulls de 202 x 135 mm, subjectats amb una cinta de llautó prim. És escrit a tinta amb títol "Lo castell del Olvit". A la darrera pàgina escrita consta la signatura de Quintana. No hi ha data.

D'aquest manuscrit publiquem el poema 37.

Ms. 12

Aplec de 8 fulls de 220 x 164 mm, alguns amb marca d'aigua "Papel Catalan Superior" i "Llopis". Es tracta de la versió catalana i castellana de "Reyna y Senyora, de la noble terra", composició amb una "Endreça" "A.S.M. la Réyna Dona Isabel II. Comptesa de Barcelona". No hi ha data ni signatura.

D'aquest manuscrit publiquem els poemes 42 i 43.

Ms. 13

Aplec de 7 fulls de 297 x 207 mm, amb signes d'haver estat doblegats amb dos plecs. Esborrany a llapis i tinta, a una i/o dues columnes per pàgina, sense títol. El primer vers "Reyna y Senyora; de la noble terra" indica que es tracta de la composició del Ms. 12.

Ms. 14

Quadernet format per 3 fulls de 298 x 210 mm, a tinta, amb títol "La veu de Isabel 1^a". A la darrera pàgina escrita hi ha les inicials "A.de Q. y C.". Es tracta d'una primera versió definitiva de "La veu de Isabel 1^a". No conté la data, ni el lloc en què va ser escrita.

Ms. 15

Aplec de 11 fulls de 223 x 161 mm, subjectats amb una cinta de llautó prim. A la primera pàgina hi ha el títol "La veu de Ysabel primera". No hi ha data. És la segona versió de la composició.

D'aquest manuscrit publiquem el poema 33.

Ms. 16

Aplec de 5 fulls de 270 x 217 mm, plegats per la meitat fins al punt d'haver-se partit en dos. A la primera pàgina escriu el títol "La veu de Ysabel 1^a". A la darrera pàgina escrita consta el nom de l'autor, el lloc i la data: Mataró, 18 de desembre de 1859. És un primer manuscrit provisional .

Ms. 17

Aplec de 9 fulls de 270 x 217 mm, amb indicis d'haver estat plegats per la meitat. És un esborrany a tinta, sense títol, ni nom de l'autor, encapçalat per "Del monument á l'hombra de nostre gran historia", versió de "La veu de Ysabel 1^a". És un segon manuscrit provisional.

Ms. 18

Aplec de 6 fulls de 225 x 161 mm, subjectats amb una cinta de llautó prim, amb títol "Mes cançons". Entre les pàgines 1 a 3 hi ha els títols amb català i castellà: "Mes cançons. Aplech de poesies catalanes. /Mis cantares, Coleccion de poesias catalanas"; a la resta de pàgines s'alternen les versions catalana i castellana: "A Torroella de Montgri"/ "A Torroella de Montgri." A la darrera pàgina escrita hi ha el nom de l'autor. D'aquest manuscrit publiquem el poema 77.

Ms. 19

Aplec format per 11 fulls de 464 x 337 mm i 9 fulls de 337 x 234 mm, tots amb la marca d'aigua José Guarro, sense lligar, encapçalat per 1 full que porta el títol "Mes cançons, aplech de poesies catalanes". Els 4 poemes que el configuren són: "Mare meva!!...", Barcelona, vetlla de Nadal de 1854; "Les áligues de l'any vuit. Una llàgrima a Girona.", Mataró, gener de 1856; "La sardana", Torroella de Montgrí, abril de 1856; "La veu de Ysabel primera", Torroella de Montgrí.

D'aquest manuscrit publiquem els poemes 23, 28, 33.

Ms. 20

Aplec de 7 fulls de 263 x 206 mm i 1 full de 206 x 133 mm: 1 d'ells amb timbre "A de Q" i el lloc daurat. És un esberrany a tinta i a llapis que comença "La pau! hora serena", versió de "Les áligues de l'any vuit. Una llàgrima a Girona". No hi ha ni el nom del poeta ni la data. Es tracta d'uns esberranys de la composició del Ms. 28.

Ms. 21

Aplec de 16 fulls de 222x 162 mm, subjectats amb una cinta de llautó prim, amb títol de "Les áligues de l'any vuit. Una llàgrima a Girona". Entre les pàgines 1 a 3 hi ha els títols amb català i castellà: "Las áligas de l'any VIII / Las águilas del año ocho. Una lágrima de Gérona. A la resta de pàgines s'alternen les dues versions. A la darrera pàgina escrita hi ha lloc i any: Mataró, gener de 1856. Quintana no modifica la composició catalana del Ms. 19.

D'aquest manuscrit publiquem el poema 28.

Ms. 22

Un full solt de 272 x 218 mm, doblegat en 4 trossos, a tinta, amb N° 1, "Veniu á mi, Is' que un dia", amb signatura del poeta i data: 21 de gener de 1860 i, a la part posterior, N° 3, "La pau! Hora serena", amb signatura d'Albert de Quintana i data: 10 de març de 1860. El N° 1 és la primera part de "Les áligues de l'any vuit. Una llàgrima a Girona", i el N° 3, els 22 darrers versos.

D'aquest manuscrit publiquem els 27 primers versos (1-27) i els darrers (116-137) del poema 28.

Ms. 23

Aplec de 2 fulls de 272x 218 mm, subjectats amb una cinta de llautó prim, amb el títol "Las áligas de l'any vuit. Oda", esberrany a tinta, amb signatura del poeta i data: 21 de gener de 1860. Aquest fragment correspon als versos 28-115 de l'esmentada composició: 88 versos que estructuraven el nus narratiu de l'"Oda" *Las áligas de l'any vuit*.

D'aquest manuscrit publiquem els versos 28-115 del poema 28.

Ms. 24

Aplec format per 1 full de 434 x 272 mm doblegat per la meitat i 3 fulls de 272 x 227 mm, amb títol "Las áligas del any vuit." A la darrera pàgina escrita consta nom de l'autor, lloc i data: Albert de Quintana, Mataró 21 de gener de 1860. És la darrera versió en llengua catalana que Quintana dona com a definitiva. No hi ha cap esmena.

D'aquest manuscrit publiquem el poema 27.

Ms. 25

Quadernet format per 5 fulls de 432 x 271mm, relligats amb fil, a tinta, encapçalat per uns versos d'Aribau: "Que fora de cantar en llengua llemosina/ No m'queda mes plaer, no tinch altre conhort". A la pàgina 10 uns versos del "Gayté del Llobregat" donen pas a "Era la nit tan seréna", composició dedicada als Isern. A la darrera pàgina consta la rúbrica de l'autor, lloc i any: Mataró, 2 de Març de 1856.

D'aquest manuscrit publiquem el poema 34.

Ms. 26

Un full solt de 310 x 216 mm, de paper pautat amb marca d'aigua J. Jover y Serra, escrit a dues columnes i a una sola cara. No porta títol. La composició a tinta comença "Adalt, adalt germans!. No hi ha tampoc nom de l'autor, ni lloc, ni data. La grafia, però, és atribuïble a Quintana. És una variació del mateix poema del Ms. 27.

D'aquest manuscrit publiquem el poema 25.

Ms. 27

Un full solt de 303 x 215 mm, amb marca d'aigua indesxifrable, esborrany amb alguna nota marginal, escrit a tinta a dues cares. Porta el títol "L'ampurdanesa". No consta ni el lloc, ni la data, tot i la signatura del poeta. Sembla més provisional que el Ms. 26, per les anotacions de l'autor.

Ms. 28

Aplec format per: 1 quadernet format per 2 fulls de 436x 275 mm, i 3 fulls de 275 x 218 mm, subjectats amb una cinta de llautó prim, sense títol, ni data, ni lloc, ni signatura. És un original ben acabat però amb correccions. El document comença "Lo sol brillant plegant sa cabellera" i està escrit fins a la penúltima pàgina.

D'aquest manuscrit publiquem el poema 9.

Ms. 29

Un full doblegat per la meitat de 274 x 212 mm, esborrany a llapis i tinta, amb correccions diverses. No té ni títol, ni nom de l'autor, ni lloc, ni data. La primera pàgina comença "L'hora soná en que plé 'l cor de tristesa". És un fragment de "Lo trovador romeu", del poema 26.

Ms. 30

Aplec format per 8 fulls de paper verjurat de 202 x 133 mm i un quadernet format per 2 fulls de 266 x 202 mm, subjectat amb una cinta de llautó prim. El conjunt porta com a títol "Lo trovador romeu. Fracments per Albert de Quintana" i acaba amb una "Tornada" i la rúbrica del poeta. Es tracta de la versió que Quintana dóna per bona, després d'haver escrit les versions dels Ms. 8 i el Ms. 29. D'aquest manuscrit publiquem el poema 26.

Ms. 31

Un full plegat de 310 x 216 mm, escrit a tinta a dues columnes fins a la penúltima pàgina. Comença de la següent manera: "Ja 'l sol s'en anaba"... No porta ni títol, ni nom de l'autor, ni data. Observem, però, per la primera estrofa que es correspon amb la segona estrofa del Ms. 32.

Ms. 32

Aplec de 16 fulls de diverses mides: des de 224 x 160 mm a 234 x 168 mm, alguns amb marques d'aigua José Guarro, Cardús, subjectat amb una cinta de llautó prim. El plec porta el títol "La sardana" i alterna la versió catalana i castellana de l'autor, deixant pàgines en blanc. A l'avantpenúltima pàgina consta el lloc i la data: Torroella de Montgrí, abril de 1855.

D'aquest manuscrit publiquem els poemes 23 i 24.

Ms. 33

Aplec format per un quadernet de dos fulls de 435 x 275 mm i 1 full solt de les mateixes mides que inclou en el seu interior 2 fulls de 273 x 219 mm, amb dedicatòria "A mon amich D. Jaume Isern y són fill Carlos cegos de naixement". Seguidament, el primer vers encapçala la composició: "Era la nit tan serena" i acaba amb una interrogació retòrica: "Vist no haveu may caball tras la barrera/ Que l'fré mossega, contemplant la vía/ y l' pit cubreix de blanca barrumera/ Al sol llensantla que ab las mans fería?" No consta ni la data ni el lloc.

D'aquest manuscrit publiquem el poema 34.

Ms. 34

Un full plegat de 270 x 201mm, escrit a tinta només a la primera pàgina. És un esborrany que comença "En un jardin purísima crecía", sense títol, ni nom de l'autor, ni lloc, ni data. És l'esborrany del Ms. 35.

Ms. 35

Un full de 201 x 135 mm, escrit a dues cares, a tinta, amb títol "Soneto". I a continuació "En un jardin purísima crecía", composició definitiva del Ms. 34, amb signatura d'Albert de Quintana, lloc i data: Barcelona, 7 de maig de 1859.

D'aquest manuscrit publiquem el poema 32.

Ms. 36

Un full plegat de 417 x 300 mm, amb indicis d'haver estat doblegat, escrit a tinta a les pàgines 1 i 2, amb marques d'aigua indesxifrables, amb títol "Als Pagesos de Vich". La composició no porta ni nom, ni data, ni lloc al final. La grafia és atribuïble a Albert de Quintana.

D'aquest manuscrit publiquem el poema 38.

Ms. 37

Aplec format per: un quadernet de 2 fulls de 435 x 272 mm i 5 fulls de 272 x 218 mm; 2 fulls de 272 x 218 mm; i un quadernet de 435 x 272 mm. Es tracta de tres aplecs continguts pel títol "La fama y la violeta". En el primer quadernet hi ha la composició "La Violeta.", amb rúbrica de l'autor i datada a Mataró, el dia 1 de març de 1860; també "A Catalunya. Oda", amb correccions marginals, rúbrica i data: Mataró, 15 de març de 1860; segueix "Lo géní de la Guerra y la Violeta", amb rúbrica i data: Mataró 18 de gener de 1860. I finalment, un número 3 dóna pas a "La fama": "Oh violeta! flor hermosa". El segon subconjunt de 2 fulls amb el número "4" i el vers "Sobre un' alta montanya" continua en el darrer quadernet i el deixa inacabat: "Roda'l cap Englantina y torna á dir." No hi ha la data final. Coincideix, però, amb el Ms. 11.

D'aquest manuscrit publiquem el poema 40.

Ms. 38

Quadernet format per 3 fulls de 422 x 268 mm, amb títol "A Catalunya, lloa de sos voluntaris en la presa del campament de Tetuan en la memorable jornada del 4 de Febrer de 1860. Oda". És un testimoni amb correccions marginals de Quintana i la data al final: Mataró, 22 d'abril de 1860. El quadernet mostra indicis d'haver estat plegat i algun full s'ha malmès. Malgrat la rúbrica de l'autor i la data, el manuscrit és provisional, provisionalitat que constatem a través del Ms. 39.

Ms. 39

Aplec de 13 fulls d'aproximadament 225 x 161 mm, subjectat amb una cinta de llautó prim amb títol "A Catalunya! Lloa de sos voluntaris en la presa del Campament de Tetuan, memorable jornada del 4 de Febrer de 1860". La tercera pàgina comença amb el títol "Oda" i a la darrera pàgina escrita hi ha la data: Mataró, 22 d'abril de 1860. És la composició històrica en llengua catalana.

D'aquest manuscrit publiquem el poema 41.

Ms. 40

Full de 302 x 221 mm, escrit a tinta a una cara amb dues columnes; sense títol, ni nom de l'autor, ni data, ni lloc. És un esborrany en castellà: "Cabe las ondas azules"... La grafia és clarament atribuïble a Quintana.

D'aquest manuscrit publiquem el poema 47.

Ms. 41

Un full plegat de 309 x 216 mm, escrit a tinta que comprèn "L'aucellet engabiat", amb rúbrica A de Q i data del 23 de juny de 1868 i el poema "Lo ví de Castellnou", de 5 versos, sense data explícita. El poema "L'aucellet engabiat" no sembla que sigui de l'autor tot i la rúbrica perquè sota del títol diu: "poesia d'Ansèume Mathiéu (provençal)". Tot seguit un proverbi: "Jamay es lletg lo amor, ni bella la presó".

D'aquest manuscrit publiquem els poemes 55 i 56.

Ms. 42

Aplec de 32 fulls de mides lleugerament desiguals amb una mida màxima de 225 x 163 mm subjectat amb una cinta de llautó prim, amb un títol que el conté: "La Batalla del Bruch". A partir de la pàgina 6 Quintana dona les versions catalana i castellana paral·lelament, intercalant pàgines en blanc. Al final de cada versió consta el lloc i la data: Torroella de Montgrí, Setembre de 1860. La lletra de les versions és diferent, possiblement per diferenciar-les més fàcilment.

D'aquest manuscrit publiquem el poema 45.

Ms. 43

Aplec de 15 fulls de 340 x 235 mm, amb marca d'aigua José Guarro, escrits a una sola cara, amb títol "La batalla del Bruch. Cant Épich". A la tercera pàgina hi ha una dedicatòria "A S.M. la Reyna Dona Isabel II. Comtesa de Barcelona, Endreça", corresponent al Ms. 12. A la darrera pàgina escrita llegim el lloc i la data: Torroella de Montgrí, Setembre de 1860.

D'aquest manuscrit publiquem el poema 44.

Ms. 44

Un full solt de 222 x 149 mm, escrit a tinta a dues cares, sense títol, ni data. Comença "Copa, copa sagrada". La grafia és clarament atribuïble a Quintana.

D'aquest manuscrit publiquem el poema 46.

Ms. 45

Un full plegat de 317 x 218 mm escrit a tinta per les 4 pàgines, amb títol "La batalla de Muret". La darrera pàgina escrita conté rúbrica del poeta i data: 6 de juny de 1868. És una primera versió de la del Ms. 46.

Ms. 46

Aplec de 12 fulls de mides lleugerament desiguals amb una mida màxima de 220 x 160 mm subjectat amb una cinta de llautó prim, amb un títol que el conté: "La batalla de Muret". A partir de la pàgina 6 el poeta escriu les versions catalana i castellana paral·lelament, intercalant pàgines en blanc. Al final de la versió catalana consta lloc i data: Torroella de Montgrí, juny de 1868. La lletra de les versions és diferent, probablement per diferenciar-les millor. La versió castellana és de Ros de Olano.

D'aquest manuscrit publiquem el poema XX dels Annexos.

Ms. 47

Aplec de 5 fulls de 338 x 235 mm, amb marca d'aigua José Guarro, escrits a una sola cara, amb títol "La batalla de Muret". A la darrera pàgina escrita llegim la data: Torroella de Montgrí, Juny de 1868.

D'aquest manuscrit publiquem el poema 53.

Ms. 48

Un full de 302 x 221 mm, escrit a llapis amb esmenes. No hi ha títol, ni nom de l'autor, ni data. Comença per "Perdó, perdó germans, felibres de Provença". La grafia és atribuïble a Quintana. És una primera provatura de "L'arpa morta".

Ms. 49

Un full solt de 216 x 154 mm, escrit a tinta i petites correccions a llapis, sense títol, ni nom de l'autor, ni data. L'encapçala "Dins un cementiri, l'arpa l'he penjada". És un segon esborrany més convincent de "L'arpa morta".

Ms. 50

Aplec de 11 fulls de mides lleugerament diferents, fins a 218 x 165 mm, numerats del 1 al 11, escrits a tinta a una cara. La primera pàgina conté el títol "L'arpa morta" i es van alternant fragments catalans i castellans de forma successiva, i amb grafies diferenciades, per discriminar clarament les dues versions. A la pàgina 21 (full 11) consta lloc i data: Torroella de Montgrí, abril de 1868. És un manuscrit provisional de "L'arpa morta".

Ms. 51

Aplec de 23 fulls d'aproximadament 221 x 160 mm, subjectat amb una cinta de llautó prim amb títol "L'arpa morta", dedicat a Frederi Mistral. A la pàgina 4 comença la versió catalana i a la 7, la versió castellana, que les va escrivint paral·lelament, intercalant pàgines amb blanc. A la penúltima pàgina escrita consta el lloc i la data: Torroella de Montgrí, Abril de 1868.

D'aquest manuscrit publiquem el poema 49.

Ms. 52

Aplec de 6 fulls de 339 x 235 mm , i 1 full de 469 x 337 mm plegat per la meitat, amb marca d'aigua José Guarro, escrits a una sola cara, amb títol "L'arpa morta", versió catalana, dedicat a "Federich Mistral". A la darrera pàgina escrita llegim la data: Torroella de Montgrí, Abril de 1868.

D'aquest manuscrit publiquem el poema 48.

Ms. 53

Un full solt plegat de 266 x 210 mm, amb el timbre en relleu d'Albert de Quintana, escrit a tinta a les pàgines 1 i 2. Es tracta d'un discurs adreçat als Felibres: "Felibres de Provensa, trovadors germans de nostra terra, tots cuants avui reposan"... No hi ha data.

D'aquest manuscrit reproduïm el discurs VII dels Annexos.

Ms. 54

Un full solt plegat de 309 x 216 mm, escrit per les pàgines 1 i 4, sense títol, ni nom, ni data. S'inicia amb el vers " Al record de una patria, oh! mare desventurada". Hi ha alguna esmena de l'autor. El full és escrit a tinta. És un esborrany del poema "Brindis".

Ms. 55

Un full solt plegat de 309 x 216 mm, escrit a les pàgines 1 a 3, sense títol, amb rúbrica i data: 1 de juny de 1868. Comença amb el vers: "Al record de la pàtria mare desventurada". Hi ha esmenes de l'autor, escrites a tinta. És una versió de "Brindis" més convincent pel poeta. Per això, la signa.

Ms. 56

Aplec de 10 fulls de dimensions lleugerament diferents amb un màxim de 225 x 163 mm, subjectat amb una cinta de llautó prim amb títol "Brindis". Les pàgines 1, 2 i 3 presenten el títol en català i en castellà i, a partir de la pàgina 6, alternen les versions catalana i castellana, intercalant pàgines en blanc. A la darrera pàgina de cada versió consta el lloc i la data: Torroella de Montgrí, Juny de 1868. Les grafies són diferenciades, per poder distingir clarament el text català del castellà.

D'aquest manuscrit publiquem el poema 52.

Ms. 57

Aplec de 4 fulls de 340 x 236 mm, amb marques d'aigua José Guarro, escrit a tinta, a una sola cara. El primer full conté el títol: "Als Felibres Provensals. Brindis". El darrer full ens evidencia el lloc en què fou llegida la composició: Avinyó.

D'aquest manuscrit publiquem el poema 51.

Ms. 58

Aplec de 4 fulls de 340 x 236 mm , amb marca d'aigua José Guarro, escrits a una sola cara, amb títol "La Cançó de Catalunya", dedicada "a la Jove Catalunya". Al primer full consta el nom "Albert de Quintana". El darrer, ens dona el lloc i la data: Torroella de Montgrí, abril de 1869.

D'aquest manuscrit publiquem el poema 62.

Ms. 59

Un full solt plegat de 269 x 210 mm, escrit a cada pàgina amb tinta. Hi llegim el títol “En Pere del punyalet”, i la data al final: “Mars 4, de 1869”. La composició és de Quintana . Aquest manuscrit, però, és un retoc de Joan Sitjar, de La Bisbal.

Ms. 60

Un full solt plegat de 307 x 216 mm, escrit a cada pàgina amb tinta. Hi llegim el títol “Lo Rey Pere del punyal”, i la data al final: “ 4 mars de 1869”. No hi ha el nom de l'autor explícitament però la grafia sí que ens constata l'autoria. No hi ha el lloc on va ser escrita la composició.

Ms. 61

Un full solt plegat de 308 x 216 mm, escrit a cada pàgina amb tinta, amb notes marginals. Hi llegim el títol “En Pere del punyalet”, i la data al final: “4 Mars 1869”. No hi ha el nom de l'autor explícitament però la grafia és atribuïble a Quintana. No hi ha el lloc on va ser escrita la composició.

Ms. 62

Aplec de 10 fulls de mides diferents amb un màxim de 235 x 171 mm, subjectat amb una cinta de llautó prim amb títol “Lo Rey en Pere del punyalet”. Entre les pàgines 1 a 3 consta el títol en versió catalana i castellana i, a partir de la pàgina 6 s'alternen les dues versions, intercalant pàgines en blanc. Al començament de cada versió escriu la dedicatòria: “a Pere Anton de Torres”. Al darrer full de cada versió hi ha el lloc i la data: Torroella de Montgrí, Gener de 1869. Les grafies són diferenciades, per poder distingir clarament el text català del castellà. Alguns fulls tenen la marca d'aigua José Guarro.

D'aquest manuscrit publiquem el XV dels Annexos.

Ms. 63

Aplec de 6 fulls de 340 x 235 mm, amb marca d'aigua José Guarro, escrits a una sola cara, amb títol “Lo Rey en Pere del Punyalet”, dedicat “al Pere Anton Torres”. Al darrer full hi ha el lloc i la data: Torroella de Montgrí, Gener de 1869. No hi consta el nom del poeta. La grafia, però, és clarament de Quintana.

D'aquest manuscrit publiquem el poema 59.

Ms. 64

Aplec de 18 fulls de 215 x 155 mm, amb indicis d'haver estat doblegat, escrits a tinta a una cara, llevat el darrer que, a la darrera pàgina, amb una nota a llapis diu: “Aquet borrador qu'he recullit de ca'n Gener, per vos, si'l voleu”. L'esborrany conté esmenes de l'autor i correccions del mateix autor del Ms. 59, d'en Joan Sitjar. El conjunt porta el títol “Cansó del Compte d'Urgell”; a la pàgina 35 llegim el lloc i la data: Torroella de Montgrí, el 28 de Març de l'any 1870. És un manuscrit provisional de la “Cançó del Comte d'Urgell en Jaume lo dessditxat”, la del Ms. 65.

Ms. 65

Aplec de 16 fulls de 340 x 235 mm, amb marca d'aigua José Guarro, escrits a una sola cara, a tinta, amb títol “Cançó del Comte d'Urgell en Jaume lo dessditxat” i una dedicatòria “Als Felibres. Germans: cregam y esperem..... A la pàgina 31 llegim lloc i data: Torroella de Montgrí, Març de 1870.

D'aquest manuscrit publiquem el poema 64.

Ms. 66

Un full solt de 206 x 187 mm, escrit a una cara a tinta, amb firma de l'autor i data: "Albert de Quintana. Inspirat la tarde del 21 de juny de 1875". No hi ha el títol. El primer vers és: "Si costan 'ls fills hu saben". Correspon a les tres darreres estrofes del poema 67, amb títol "Sospirs i llagrimes".

Ms. 67

Dos fulls de 435 x 272 mm plegat per la meitat, amb títol a la primera pàgina: "Provensa y Catalunya." A la pàgina 3 hi ha implícita la dedicatòria "á Federich Mistral" i el títol "Sonet". Aquesta mateixa pàgina conté el nom i rúbrica del poeta.

D'aquest manuscrit publiquem el poema 66.

Ms. 68

Aplec de 4 fulls de 215 x 157 mm, amb marques d'aigua, escrits a tinta a una cara. És un esborrany. No hi ha ni títol, ni nom de l'autor, ni data. S'inicia amb el vers: "Asem plegats la cántiga". És un esborrany de "La Cançó del llatí".

Ms. 69

Aplec de 4 fulls de mides desiguals amb un màxim de 232 x 170 mm i amb marques d'aigua, escrit a una cara i a tinta. L'esborrany porta el títol en castellà "Cancion latina". La darrera pàgina escrita té lloc i data: "Barcelona- mayo del 1876". No hi ha el nom de l'autor explícitament. La grafia és clarament atribuïble a Quintana.

D'aquest manuscrit publiquem el poema 71.

Ms. 70

Quadernet format per 2 fulls de 270 x 210 mm, de paper verjurat, amb títol "La Cançó del llatí." Llegim les versions en català i francès de "La Cançó del llatí/ Le Chant du Latin". La grafia no és la de Quintana, tot i que al final de les dues versions se'ns dona el nom del poeta, el lloc i la data: "Avinyo 21 Maig 1876, diada de Sta.Estrella/ Avignon, 21 mai 1876, Jour de Ste.Estelle. A. de Quintana y Combis".

D'aquest manuscrit publiquem el poema 72.

Ms. 71

Aplec de 4 fulls de 215 x 158 mm, subjectat amb una cinta de llautó prim, amb marca d'aigua, escrit a tinta per una sola cara, amb títol "La canço del llatí". No hi ha ni lloc, ni data, ni nom de l'autor al final. Es tracta de la versió catalana de "La Canço del llatí".

D'aquest manuscrit publiquem el poema 70.

Ms. 72

Aplec de 11 fulls de 224 x 162 mm, subjectat amb una cinta de llautó prim, amb marca d'aigua Cardús, escrit a tinta per una sola cara, amb títol "Dos amors". No consta ni el nom del poeta, ni el lloc, ni la data. La grafia, però, és clarament atribuïble a Quintana. Es tracta de la mateixa versió del Ms. 73.

Ms. 73

Aplec de 8 fulls de 338 x 125 mm, amb marques d'aigua José Guarro, escrits a tinta a una cara, amb títol "Dos amors". A la darrera pàgina escrita hi ha el lloc on va ser escrit: Torroella de Montgrí. No hi consta ni el nom de l'autor, ni l'any. La grafia, però, és clarament atribuïble a Quintana.

D'aquest manuscrit publiquem el poema 61.

Ms. 74

Aplec de 2 fulls de 309 x 216 mm, doblegats per la meitat, escrits a dues bandes fins a la pàgina 7, amb esmenes de la mateixa persona del Ms. 59 i del Ms. 64, de Joan Sitjar. Encapçala el full "Los dos amors". La darrera pàgina escrita conté la data: "21 Mars de 1869".

Ms. 75

Un quadernet format per 2 fulls de 422 x 302 mm, amb marques d'aigua, de motius florals, escrit a tinta a dues cares, amb títol "Los dos amors." A la pàgina 7 constatem el nom de l'autor a llapis i la data a tinta: "21 Mars del any del Senyor 1869". La composició està estructurada en tres parts. És la mateixa versió del Ms. 73.

Ms. 76

Un quadernet format per 3 fulls de 435 x 272 mm, relligat amb fil, escrits a tinta a una sola columna, amb anotacions marginals de l'autor a llapis. A la pàgina de davant hi ha el títol: "Los dos amors". No especifica la dedicatòria: "A....." Després d'acabar la tercera part de la composició, a la pàgina 9 hi ha el nom de l'autor, el lloc i la data: Torroella de Montgrí, 15 Novembre 1864. Es devia tractar d'una versió primerenca de "Dos amors".

Ms. 77

Un full solt de 215 x 157 mm escrit a una cara a tinta, amb correccions, que comença "Diuhen que l'amor es vida". No hi ha ni títol, ni nom de l'autor, ni data. Correspon a les quatre primeres estrofes de "Sospirs" del Ms. 80.

Ms. 78

Un full solt de 215 x 157 mm escrit a una cara a tinta, amb correccions, que comença "Una mare jo tenia....". No hi consta ni nom de l'autor, ni lloc, ni data. Les estrofes pertanyen a l'apartat "Llàgrimes" del Ms. 80.

Ms. 79

Aplec de 12 fulls de mida 222 x 160 mm, amb alguna marca d'aigua Vilaseca, subjectat amb una cinta de llautó prim, escrit a tinta, amb títol "Sospirs y llagrimes". De la pàgina 1 a la 3 hi ha els títols en català i castellà. A la pàgina 6 comencen les dues versions paral·lelament, intercalant pàgines en blanc. A la pàgina 22, al final de la versió catalana, hi ha el lloc: Torroella de Montgrí.

D'aquest manuscrit publiquem el poema 68.

Ms. 80

Aplec de 4 fulls de 338 x 233 mm, amb marques d'aigua José Guarro, escrits a una sola cara a tinta, amb títol "Sospirs y llagrimes". Al final de la pàgina 7 hi ha el lloc on va ser feta la composició: "Torroella de Montgrí".

D'aquest manuscrit publiquem el poema 67.

Ms. 81

Aplec de 12 fulls: 1 de 437 x 160 mm plegat per la meitat i escrit a llapis amb correccions. El gruix conté, en l'interior, 11 fulls d'aproximadament 220 x 160 mm escrits a tinta i a una sola cara, llevat d'un de dimensions 204 x 127 mm, que és a dues cares i a tinta i llapis alhora. És un esborrany que comença "Devallant de unas muntanyas". Al segon full consta el títol: "La festa m"..... Encara que el poeta no completi el títol se sobreentén que és "La festa major". No hi ha ni nom de l'autor, ni lloc, ni data. La grafia, però, és clarament atribuïble a Quintana.

Ms. 82

Aplec de 11 fulls de 218 x 157 mm, subjectat amb una cinta de llautó prim, escrit a tinta per una cara, amb títol a la primera pàgina: "Endreça"; a la darrera pàgina escrita hi ha la data: 6 d'abril de 1875. El primer vers de la composició és "Devallant de unas muntanyas". Esborrany amb correccions. No hi consta el nom de l'autor. La grafia, però, és clarament atribuïble a Quintana.

Ms. 83

Plec de 36 fulls de mides de 222 x 162 mm i alguns de dimensions lleugeraments inferiors, subjectat amb una cinta de llautó prim, escrit a tinta a una cara, amb títol "La festa major". Entre les pàgines 1 i 3 hi ha els títols en català i en castellà i a partir de la pàgina 6 comencen les dues versions paral·leles, intercalant pàgines en blanc. Les versions són en grafies diferents per distingir-les clarament. Al darrer full escrit de cada versió hi ha el lloc: Torroella de Montgrí. No hi consta l'autor. La grafia, però, és clarament atribuïble a Quintana.

D'aquest manuscrit publiquem el poema 74.

Ms. 84

Aplec de 13 fulls de 340 x 234, amb marques d'aigua José Guarro, escrits a una sola cara a tinta, amb títol "La festa major". La pàgina 3 ve encapçalada per "Endreça" i al marge inferior dret consta una anotació: "En la pau com en la guerra/ Catalunya sempre es gran", escrita en sentit perpendicular en relació a la resta de la composició (els fulls són escrits en vertical i l'anotació, amb el full posat en horitzontal). A la darrera pàgina escrita hi ha el lloc i la data: Torroella de Montgrí, Agost de 1876.

D'aquest manuscrit publiquem el poema 73.

Ms. 85

Aplec de 4 fulls de 340 x 235, amb marques d'aigua José Guarro, escrits a una sola cara a tinta, amb títol "Al Castell de Montgrí". La pàgina 3 conté el títol "Al castell del Montgrí" i "Dies irae"..... La darrera pàgina escrita conté el lloc i la data: Torroella de Montgrí, Agost de 1868.

D'aquest manuscrit publiquem el poema 57.

Ms. 86

Aplec de 10 fulls de 338 x 235 mm, amb marques d'aigua José Guarro, escrits a una sola cara a tinta, amb títol "A Catalunya! Lloa de sos voluntaris en la presa del Campament de Tetuan, memorable jornada del 4 Febrer de 1860". La pàgina 3 porta el títol "Oda" i una dedicatòria "a Dn Joan Prim. La darrera pàgina escrita porta el lloc i la data: Mataró, 22 Abril de 1860.

D'aquest manuscrit publiquem el poema 41.

Ms. 87

Aplec de 2 fulls de 468 x 340 mm plegats per la meitat amb marques d'aigua José Guarro, escrits a una sola cara a tinta amb títol "La cançó del llatí" a la primera pàgina. A la número 3, abans del primer vers, hi ha la dedicatòria en minúscula "a la societat de llengües Romanas". A la darrera pàgina escrita consta el lloc i la data: Barcelona-Maig de 1876.

D'aquest manuscrit publiquem el poema 70.

Ms. 88

Un full de 337 x 234 mm amb marca d'aigua José Guarro, escrit a tinta, a una sola cara amb títol "A Torroella de Montgrí". En acabar el poema dedicatòria escriu el nom: "Albert de Quintana".

D'aquest manuscrit publiquem el poema 76.

Ms. 89

Un full de 211 x 134 mm escrit amb tinta a una sola cara. Només llegim el títol "L'hora de mort". Tot seguit comença la composició: "A la vora de la platja". Al final no hi ha ni el nom de l'autor, ni la data, ni el lloc. La grafia, però, és clarament atribuïble a Quintana.

D'aquest manuscrit publiquem el poema 75.

Ms. 90

Un full de 190 x 138 mm, esquinçat en la seva part inferior, indicatiu que mostra que s'ha arrencat d'un quadern. És un esborrany escrit a llapis per les dues cares i unes ratlles escrites a tinta. El full comença amb el vers: "Deu te quart fonteta hermosa". No hi ha ni el nom de l'autor, ni la data. La grafia és atribuïble a Quintana. Es tracta d'un fragment de la part VI de "Lo trovador romeu", poema 26.

Ms. 91

Un full de 210 x 135 mm amb paper d'un to blau cel molt clar, escrit majoritàriament a llapis, però les correccions s'han fet a tinta, així com un petit fragment del poema. És un esborrany que comença per: "Ja torna 'l sol brillant". Es tracta d'un fragment de "Mare meva", un fragment del final de la part I.

Ms. 92

Un full de 432 x 270 mm, plegat per la meitat, amb indicis d'haver estat doblegat en dos plecs més, escrit a una cara: a la pàgina 1 hi ha "Consistori dels Jochs Florals en campanya". Signen el text en prosa Víctor Balaguer i Antoni de Torres. També hi consta la data: La Bisbal, 29 de maig de 1868. A la pàgina 4, després d'haver plegat el full en els dos plecs esmentats, hi ha una adreça: "D. J. Mias, calle Ancha 71, almacen de lienzos, Barcelona".

D'aquest manuscrit en publiquem l'aparat crític de la composició 50.

Ms. 93

Un full de 302 x 312 mm, amb indicis d'haver estat doblegat en dos plecs més, escrit a tinta en dues columnes per una sola cara. L'única pàgina escrita comença per "Al president honorable". No hi ha nom de l'autor, ni lloc, ni data. La grafia, però, és clarament atribuïble a Quintana.

D'aquest manuscrit en publiquem el poema 50..

Ms. 94

Aplec de 3 fulls de 432 x 336 mm plegats per la meitat i un full de 336 x 217 mm, amb marques d'aigua no identificables, escrits a tinta. Els fulls que contenen les pàgines 1 i 7 estan escrits a una cara. Els fulls de les pàgines 9 i 11 estan escrits per les dues cares. El plec està contingut en el títol "Amor y pátria. Drama en tres actes y en vers, comensat en la diada de la Mare de Dèu de Montserrat any 1873". La pàgina 7 presenta la relació de personatges. L'acte 1er comença a la pàgina 9 i arriba fins a l'escena segona d'aquest acte. No hi ha el nom de l'autor. La grafia, però, és clarament atribuïble a Quintana.

D'aquest manuscrit publiquem el fragment II dels Annexos.

Ms. 95

Quadernet format per 2 fulls de 425 x 30 mm, amb marques d'aigües no identificables, plegats per la meitat. Els dos primers i únics fulls escrits són a tinta i a dues cares. El títol del quadernet és "Apuntes para un drama histórico". No hi ha ni nom de l'autor, ni lloc, ni data. La grafia, però, és clarament atribuïble a Quintana.

D'aquest manuscrit publiquem el fragment III dels Annexos.

Ms. 96

Aplec de 5 fulls de 337 x 232 mm, amb marques d'aigua José Guarro, escrit a tinta a una sola cara i subjectat amb una de cinta de llautó prim. A la primera pàgina hi ha el títol "Al Castillo del Mongrí". Al final de la pàgina 7 consta el lloc i la data: "Torroella de Montgrí – Agosto de 1868". La pàgina 9 conté la versió francesa de "À Torroella de Montgrí", d'Albert de Quintana, qui escriu el seu nom al final de la pàgina. La grafia, a més, és clarament atribuïble a Quintana.

D'aquest manuscrit publiquem el poema 58 i el poema 78.

Ms. 97

Aplec de 4 fulls de 339 x 231 mm, amb marques d'aigua José Guarro, escrit a tinta a una sola cara i subjectat amb una cinta de llautó prim. És la versió francesa de "Soupirs et larmes". No hi ha ni nom de l'autor, ni lloc, ni data. La grafia és atribuïble clarament a Quintana.

D'aquest manuscrit publiquem el poema 69.

Ms. 98

Aplec de 10 fulls de 337 x 232 mm, amb marques d'aigua José Guarro, escrit a tinta a una sola cara i subjectat amb una cinta de llautó prim. A la primera pàgina consta "La batalla de Muret"; a la pàgina 3 comença la versió castellana; segons llegim al final d'aquesta pàgina "Traduccion del Exmo.Sr. Dn Antonio Ros de Olano". La versió castellana finalitza a la pàgina 9, al peu de la qual hi ha "Torroella de Montgri – Junio de 1868". A la pàgina 11 hi ha el títol "La bataille de Muret". La versió francesa comença a la pàgina 13 i acaba a la pàgina 19, sense nom de l'autor, ni lloc, ni data. La grafia, però, és clarament atribuïble a Quintana.

D'aquest manuscrit publiquem el poema 54.

Ms. 99

Aplec de 11 fulls de 339 x 233 mm, amb marques d'aigua José Guarro, escrit a tinta a una sola cara i subjectat amb una cinta de llautó prim. A la pàgina 1 hi ha

“Le Roi Pierre au poignard”. Des de la pàgina 3 fins a la 11 llegim la versió francesa, en la qual no consta ni l'autor, ni el lloc, ni la data. La grafia, però, és clarament atribuïble a Quintana. A la pàgina 13 comença la versió castellana: “El Rey Don Pedro, el del puñalet”, amb dedicatòria “a Pedro Antonio Torres” i una nota al peu d'aquesta mateixa pàgina que diu: “Traduccion del Exmo Sr. Dn. Antonio Ros de Olano.” A la darrera pàgina escrita, en una nota a peu de pàgina, figura: “Torroella de Montgrí – Enero de 1869”. No consta el nom de l'autor. La grafia és, però, clarament atribuïble a Quintana.

D'aquest manuscrit publiquem el poema 60.

Ms. 100

Plec de 16 fulls de 339 x 232 mm, amb marques d'aigua José Guarro, escrit a tinta a una sola cara i subjectat amb una cinta de llautó prim. A la pàgina 1 consta “Canto del Conde de Urgel Don Jayme el desdichado” i una dedicatòria “a los Felibres/ Hermanos: crear y esperar...../ Que Dios os devuelva la Provenza!!....”. A la pàgina 3 comença la versió castellana i s'acaba a la pàgina 31, amb un “Fin” i lloc i data: “Torroella de Montgrí – Marzo de 1870”. No hi ha explícit el nom de l'autor. La grafia és, però, clarament atribuïble a Quintana.

D'aquest manuscrit publiquem el poema 65.

Ms. 101

Aplec de 8 fulls de 340 x 231 mm, amb marques d'aigua José Guarro, escrit a tinta a una sola cara i subjectat amb una cinta de llautó prim. A la primera pàgina hi ha el títol “El cantar de Cataluña”. A la pàgina 3 hi ha també una dedicatòria “a la joven Cataluña” i, al final de la pàgina, se'ns indica que la traducció castellana és “del Exmo Sr.Dn. Antonio Ros de Olano”. A la pàgina 7 consta lloc i data: Torroella de Montgrí – Abril de 1869. A partir de la pàgina 9 se'ns dona la versió francesa, “La chanson de Catalogne”, dedicada “a la jeune Catalogne”, pàgina 11. Aquesta versió no refereix ni nom de l'autor ni la data al final. La grafia és, però, clarament atribuïble a Quintana.

D'aquest manuscrit publiquem el poema XIV dels Annexos i el poema 63.

Ms. 102

Aplec de 3 fulls de 232 x 182 mm escrits a dues cares a tinta, numerats de 1 al 3. La pàgina 1 porta un títol: “Le roi Pierre au poignard”, amb correccions. A la darrera pàgina escrita no consta l'autor, ni el lloc, ni la data. La grafia no és de Quintana.

Ms. 103

Aplec de 6 fulls de 215 x 158 mm escrits a tinta a una cara. Es tracta de la versió francesa de “Le Roi Pierre du poignard”. Hi ha menys esmenes que en el Ms. 102. Enlloc no consta l'autor, ni el lloc, ni la data. Per la grafia deduïm que el traductor del Ms. 102 i el d'aquest manuscrit pertanyen a persones diferents.

Ms. 104

Aplec de 2 fulls de 265 x 209 mm plegats per la meitat. Cada full del plec és escrit per una cara, i les pàgines escrites a tinta estan numerades de l'1 al 4. A més un bocí de paper de 133 x 48 mm escrit a una cara porta el número 5. Aquestes 4 pàgines i el trosset formen la versió castellana de “El Rey D. Pedro el del puñalet”. No hi ha ni nom de l'autor, ni lloc, ni data. La grafia no és de Quintana. La traducció és atribuïble a Ros de Olano.

Ms. 105

El manuscrit consta d'un full de 265 x 209 mm plegat per la meitat, cada full del plec és escrit per una sola cara. A aquest full li manca un bocí; precisament el mateix del Ms. 104, de 133 x 48 mm. Atès que la segona pàgina escrita d'aquest manuscrit porta el número 6, fa suposar que inicialment pertanyien a un sol plec. Però com que es tracta d'una traducció diferent a la del manuscrit anterior, el traductor va voler separar materialment els fulls, tot i que, per fer-ho, va haver d'escapçar la pàgina 5. Es tracta de la versió castellana de "La cancion de Cataluña". En el manuscrit no consta l'autor, ni el lloc, ni la data. Deduïm, però, tractar-se del mateix traductor que el del Ms. 104, el de la versió XIV dels Annexos.

Ms. 106

Aplec de 3 fulls de 213 x 156 mm escrits a tinta a una sola cara. Corresponen a un esberrany d'una versió francesa de "La chanson de Catalogne". No hi ha l'autor, ni el lloc, ni la data. La grafia, però, no és atribuïble a Quintana.

Ms. 107

Es tracta d'un full de 265 x 208 mm plegat per la meitat. A la primera cara del plec llegim: "A los felibres. Hermanos; tengamos fé y esperanza.../ Que Dios os devuelva la Provenza!!..., i la seva traducció en francès. A l'interior hi ha 7 fulls de 208 x 134 mm, també escrits a una cara i numerats de l'1 al 7. Tots els papers són pautats. A la pàgina 1 comença la primera part de la versió castellana de "Cancion del Conde de Urgel". En aquesta versió no consta ni el nom del traductor, ni el lloc, ni la data. La grafia és clarament atribuïble a Quintana. Es tracta del primer Cant al castellà de "Canto del Conde de Urgel Don Jayme el desdichado."

Ms. 108

Quadernet de 5 fulls de paper pautat de 263 x 208 plegats per la meitat. Únicament hi ha escrites les pàgines 1 i 3 d'aquest quadernet, numerades 1 i 2. A la pàgina 1 hi ha la dedicatòria "A los Felibres. Hermanos; fe y esperanza...../ que Dios os devuelva la Provenza!!... A la pàgina 3, només hi ha 13 versos traduïts al castellà de la part I de la "Cancion del conde de Urgel". No consta ni nom de l'autor, ni lloc, ni data. La grafia és atribuïble a Quintana.

Ms. 109

Aplec de 15 fulls de 225 x 160 mm aproximadament, alguns amb marques d'aigua diverses: Vilaseca, Baldo... Els fulls apareixen escrits a una cara i subjectats amb una cinta de llautó prim. A la primera pàgina llegim: "A los felibres./ Hermanos; fé y esperanza...../ ! Que Dios os devuelva la Provenza!!..." I també el lloc i la data: "Torroella de Montgrí, dia de Sn Juan de Junio de 1870". El traductor conclou la primera i segona part de la versió castellana "Romance del Conde de Urgel" aquest dia. Ara bé la III part la va escriure abans, com constatem en la darrera pàgina escrita: "Torroella de Montgrí – Marzo de 1870". La grafia és clarament atribuïble a Quintana. És la versió quasi definitiva del Ms. 100, la de la composició 65.

Ms. 110

Un full de 264 x 210 mm plegat per la meitat escrit a tinta en les pàgines 1, 2 i 4. És una traducció en castellà que comença "Alegraos, pueblos del Ampurdan, la doncella cándida...". No consta ni títol, ni nom de l'autor, ni lloc, ni data. La grafia és clarament atribuïble a Quintana. És un esberrany del Ms. 32.

Ms. 111

Un full de 219 x 160 mm, escrit a dues cares a tinta, amb grafies diferents. La cara que porta el títol "A Torroella de Montgrí" és d'Albert de Quintana, tot i no constar el nom explícitament; "Vila vella, bressol del poeta, reb sos cants". La pàgina 2 és una traducció castellana amb grafia diferent a la de Quintana: "Para ti, vieja villa, cuna del poeta, la ofrenda de sus cantares..." No llegim ni el nom de l'autor, ni el lloc, ni la data. La lletra és atribuïble a Pompeo de Quintana, com constatem de la grafia del Ms. 118. La versió catalana és la mateixa del Ms. 18.

D'aquest manuscrit publiquem el poema IV dels Annexos.

Ms. 112

Un full de 269 x 209 mm de paper verjurat plegat per la meitat escrit a tinta. Es tracta de "La chanson du Latin", "traduït du provençal". No consta ni el nom del traductor, ni el lloc, ni la data. Per la grafia sabem que el traductor és el mateix que el del Ms. 113.

D'aquest manuscrit publiquem el poema XXII dels Annexos.

Ms. 113

Un full de 269 x 209 mm de paper verjurat plegat per la meitat escrit a tinta. Es tracta de "La cansoun dóu latin". Al final de la darrera pàgina hi ha una nota que posa: "(Lengo provençal). No consta, però, ni nom del traductor, ni lloc, ni data. El traductor és el mateix que el del Ms. 112.

D'aquest manuscrit publiquem el poema XXI dels Annexos.

Ms. 114

Un full de 267 x 210 mm de paper verjurat plegat per la meitat escrit a tinta. Porta el títol "Chanson latine". Les pàgines 1, 2 i 3 contenen la versió francesa de la composició de Quintana, versió que, segons consta al final de la pàgina 3, va ser escrita a París el 12 de Març de 1878. Finalment, la darrera pàgina escrita és una lletra del traductor Tourtoulon a Quintana, emplaçant-lo a veure's a Montpeller: "Mon cher ami".... A la lletra li diu que la traducció no el convenç, per la qual cosa la hi donarà a M. Pedrell perquè la puntualitzi.

D'aquest manuscrit publiquem el poema VI dels Annexos.

Ms. 115

Un full de 194 x 140 mm de paper pautat escrit a dues cares a tinta, amb títol "La Chanson du latin". A la segona pàgina hi ha enganxada una pestanya d'un sobre que porta l'anagrama imprès de "Societe . P. L. Etude. Des. Langues. Romaines". No consta la data.

D'aquest manuscrit publiquem el poema XXIII dels Annexos.

Ms. 116

Un full de 270 x 210 mm plegat per la meitat amb un timbre gravat al marge superior esquerre de les pàgines 1 i 3 amb les grafies "Bath". Es tracta de la traducció "La bataio de Muret. Vira d'òu Catalan", amb anotacions lèxiques del traductor a la pàgina 3. A la darrera pàgina escrita llegim el nom del traductor, Jan Brunet, amb una nota explícita a Quintana: "A l'ami de còr, au fier Catalan. Au Poëto Albert de Quintana, Fraternita eternalo!", i el lloc i la data: "En Avignoun, 19 Setembre 1868".

D'aquest manuscrit publiquem el poema XIX dels Annexos.

Ms. 117

Un full de 254 x 205 mm escrit a tinta de les pàgines 1 a 3. Es tracta d'una versió castellana del poema "La sardana", escrita a "Almeria, 19 Febrero de 1904". No consta el nom del traductor. Per la grafia deduïm que la traducció és atribuïble a Pompeio de Quintana.

D'aquest manuscrit publiquem el poema XXV dels Annexos.

Ms. 118

Un full de 268 x 214 mm, escrit a màquina emprant només les lletres majúscules amb diverses correccions i una nota manuscrita al peu de la pàgina a tinta del traductor. Llegim el títol: "Mes chants, recueil de poésies catalanes. À Torroella de Montgrí", versió en francès de la composició "A Torroella de Montgrí" de Quintana. No hi ha ni el lloc, ni la data, ni el nom del traductor.

D'aquest manuscrit publiquem el poema XXX dels Annexos.

Ms. 119

Aplec de 5 fulls de 270 x 213 mm, escrit a màquina, usant només les lletres majúscules, a una sola cara amb diverses correccions a tinta, amb el títol "Ma mère!!". "À ma fiancée". Al final del full 5 consta " Veille de Noel, 1854". Aquesta data, però, no necessàriament ha de coincidir amb la de la traducció francesa, que va aprofitar paper amb l'anagrama de "Société pour l'Etude des Langues Romanes", encara que escriu en el seu revers. Comprovem, per les anotacions a tinta, que el traductor és el mateix que el del Ms. 118.

D'aquest manuscrit publiquem el poema XXVIII dels Annexos.

Ms. 120

Aplec de 4 fulls de 271 x 212 mm escrit a màquina usant només les lletres majúscules, a una sola cara amb diverses correccions a tinta amb el títol "Les aigles de 1808. Une larme à Gironne". El traductor aprofita els papers amb els timbres "Société pour l'Etude des Langues Romanes", per al primer full i amb el timbre "Société Héraldique & Généalogique de France. Agent: M. A. Woog, Place du Danube, PARIS" per a la resta, escrivint en el seu revers. Tot i que el poema de Quintana és escrit a "Mataro, Janvier, 1856"., el revers del segon full indica que la traducció francesa va ser feta a "Paris...187...". No se'ns dona l'any. El traductor és el mateix que el dels Ms. 118 i 119, com constatem de les grafies a tinta.

D'aquest manuscrit publiquem el poema XXVII dels Annexos.

Ms. 121

Aplec de 6 fulls de 272 x 214 mm escrit a màquina usant només lletres majúscules, a una sola cara amb diverses correccions a tinta amb el títol "La voix d'Isabelle Première. Surrexit!". Al full 5 hi ha unes anotacions lèxiques a peu de pàgina del traductor. No consta ni el lloc, ni la data, tot i que, que per la grafia del traductor, sabem que és el mateix que la dels Ms. 118, 119 i 120.

D'aquest manuscrit publiquem el poema XXVI dels Annexos.

Ms. 122

Aplec de 2 fulls de 268 x 207 mm escrit a màquina usant només lletres majúscules, a una sola cara amb diverses correccions a tinta amb el títol "Soupirs" "Larmes". No consta ni el lloc, ni data. Per la grafia a tinta sabem que es tracta del mateix traductor dels Ms. 118, 119, 120 i 121.

D'aquest manuscrit publiquem el poema XXXII dels Annexos i part del poema 69.

Ms. 123

Aplec de 2 fulls de 266 x 207 mm escrit a màquina usant només lletres majúscules, a una sola cara amb diverses correccions a tinta amb el títol "La sardana". No hi ha ni el lloc, ni la data. La grafia a tinta, però, indica que la traducció és de la mateixa persona que va fer les versions franceses dels Ms. 118, 119, 120, 121 i 122.

D'aquest manuscrit publiquem el poema XXIV dels Annexos.

Ms. 124

Dos fulls esparsos de 270 x 210 mm escrits a màquina usant només lletres majúscules, el primer a dues cares i el segon, a dues, serveixen per identificar el traductor dels Ms. 118, 119, 120, 121, 122 i 123. És una carta en francès escrita a "PARIS, - 20 RUE DUPHOT / I /, - 20 FÉVIER 1904" per M. de Tortoulon a Albert de Quintana, contestant la seva de 4 de Febrer de 1904 i en un lloc de la lletra li diu " *que je voudrais reprendre au plus tôt notre travail de traduction*".

D'aquest manuscrit publiquem la lletra XXXIII dels Annexos.

Ms. 125

Un full de 270 x 200 mm plegat per la meitat i amb les vores molt malmeses fins al punt de no poder llegir bé alguna estrofa. Les pàgines 1 a 3 són escrites a tinta. El títol del plec és: "Au castèu de Montgri", traducció provençal de "Jan Monné", com consta a la darrera pàgina escrita.

D'aquest manuscrit publiquem el poema V dels Annexos.

Ms. 126

Un full de 266 x 207 mm plegat per la meitat amb les pàgines 1 i 4 escrites a tinta, amb l'encapçalament: "Permeteu si poeta que en la llengua alse son cant en alabansa del héroe", amb correccions de Quintana, tot i no aparèixer el nom explícitament. Tampoc consta la data.

D'aquest manuscrit publiquem el discurs XXXI dels Annexos.

Ms. 127

Aplec de 2 fulls de 222 x 160 mm : el primer escrit a doble cara, i el segon només a una meitat de cara, a tinta. Es tracta d'una traducció castellana amb lletra manuscrita atribuïble a Quintana d'una composició sense títol però que, pel primer vers, deduïm que es tracta de "La batalla de Muret": "Cien mil cruzados vienen del Norte cual bandada", amb correccions i sense data. És la mateixa traducció castellana del Ms. 46, la traducció de Ros de Olano.

Ms. 128

Aplec de 5 fulls de 215 x 158 mm, numerats per l'autor de 1 al 5, escrits a paisat a una cara a tinta. És un discurs en francès "Mesdames et Messiers", "En un jour de bonheur pour moi, une idée grande et généreuse jaillit du fond de mon ame". Al final de la darrera escrita consta: "Montpellier le".

D'aquest manuscrit publiquem el discurs XVIII dels Annexos.

Ms. 129

Aplec de 5 fulls de 215 x 158 mm, numerats per l'autor de l'1 al 5 escrits a paisat a una cara a tinta. És el mateix discurs del Ms. 128 en castellà: "En un dia fausto para mi, brotó del fondo de mi alma una idea grande y generosa". Al final de la darrera pàgina escrita consta: "Monpeller".

D'aquest manuscrit publiquem el discurs XVI dels Annexos.

Ms. 130

Un full de 322 x 215 mm amb marca d'aigua José Guarro plegat per la meitat amb les 4 pàgines escrites a tinta. Discurs sense títol amb rúbrica de l'autor que comença "May de la vida una veu amiga m'havia arribat tant en bon'hora com la de La Llumanera..."

D'aquest manuscrit publiquem l'article XXIX dels Annexos.

Ms. 131

Aplec de 6 fulls de 295 x 209 mm escrits a les pàgines senars en sentit vertical i alguna de les pàgines parells a paisat a dues columnes. Es tracta d'un esborrany de discursos i poemes diversos majoritàriament escrits a tinta i alguna pàgina a llapis: "Era una madre cariñosa y tierna", traducció il·legible al castellà de la composició 30. Per la grafia és atribuïble a Quintana.

Ms. 132

Aplec de 5 fulls de 215 x 158 mm, numerats per l'autor de l'1 al 5 escrits a paisat a una cara a tinta. És el mateix discurs del Ms. 128 i 129 en català: "En un jorn per a mí de benahurança, una idea gran i generosa...". Al final de la darrera pàgina escrita consta: "Monpeller".

D'aquest manuscrit publiquem el discurs XVII dels Annexos.

Ms. 133

Aplec de fulls relligats amb fil, format per: 5 fulls de 263 x 197 mm, 4 més, de 154 x 197 mm i 9 fulls de 263 x 197 mm, formant un relligat únic en aquest ordre, escrit a tinta. A la portada hi ha el títol: "Discurso pronunciado en el Atenéo de Mataró el dia diez y siete de Febrero de mil ocho cientos cincuenta y seis. Sobre la suerte que ha cabido y cabe á la muger".

D'aquest manuscrit publiquem el discurs XI dels Annexos.

Ms. 134

Aplec de 18 fulls relligats, de 277 x 220 mm., escrit a tinta. A la portada s'hi destaca el títol: " Discurso pronunciado en el Ateneo de Mataró el 23 Noviembre de 1856.

La muger es el complemento del hombre".

D'aquest manuscrit publiquem el discurs XII dels Annexos.

Ms. 135

Aplec de 190 x 254 mm format per un quadernet relligat de 5 fulls de 380 x 254 mm. A la pàgina 3 comença el discurs: "Señores. En nombre de la Junta Directiva, yo su Vicepresidente, vengo á dirigiros la palabra." I en la pàgina 16, la darrera, conté el lloc i la data: "Mataró 7 Júnio de 1857".

D'aquest manuscrit publiquem el discurs XIII dels Annexos.

Impresos.

L'obra impresa poètica d'Albert de Quintana ha estat recollida en diverses edicions.

- Quintana 1857: Albert de Quintana, «María, pobre mare !!!...», dins *Lo Conceller*, 127 (3 de febrer de 1857), 1.
- Quintana 1858: Albert de Quintana, «Maria, pobre mare», dins Antoni de Bofarull (dir.), *Los Trovadors nous*, Barcelona, Estampa de lo Porvenir, 1858, 221-228 .
- Quintana 1859a: Albert de Quintana, «Llagrimas de Sanch», dins *Jochs Florals de Barcelona en 1859*, Barcelona, Imp. de El Porvenir, 1859, 87-91.
- Quintana 1859b: «Dolor i consol», «Mare meva», «Al Ter», «A mon amich D. Jaume Isern y son fill Carlos, cegos de naixement», «Lo Castell del Olvit», «Lo trovador Romeu», «Fantasia», «La veu de Isabel I^a.» dins Víctor Balaguer (dir) *Los Trovadors moderns*, Barcelona, Estampa de lo Porvenir, 1859, 17-25, 55-62, 133-137, 153-160, 164-173, 200-215, 233-239, 260-266.
- Quintana 1859c: Albert de Quintana, *La Conquista de Mallorca*, Mataró, Imprenta de Joseph Abadal, 1859, 9-84.
- Quintana 1860: Albert de Quintana, *A Catalunya, En lloa de sos voluntaris, Miscelanea*, 18 (1860), 1-10.
- Quintana 1869: Albert de Quintana, «Lo Rey Pere del Punyal», *Jochs Florals de Barcelona en 1869*, Barcelona, Estampa de Celestí Verdaguer, 1869, 67-70.
- Quintana 1870a: Albert de Quintana, *Cansó del Comte d'Urgell, En Jaume Lo Desdixat*”, La Bisbal, Estampa d'en Joan Gener, 1870, 5-18.
- Quintana 1870b: Albert de Quintana, «*Cansó del Comte d'Urgell, En Jaume Lo Desdixat*», *Jochs Florals de Barcelona en 1870*, Barcelona, Estampa del hereu d'en Pau Riera, 1870, 71-82.
- Quintana 1871: Albert de Quintana, «La Cansó de Catalunya» dins Francesch Pelay Briz (dir.), *Calendari Catalá del any 1871*, Barcelona, Estampa de lo Porvenir, 1871, 68-70.
- Quintana 1878a: Albert de Quintana, «Cançó Llatina», dins *La Llumanera de Nova York*, 34, (1878), 1.
- Quintana 1878b: Albert de Quintana, «Cansó del comte d'Urgell en Jaume lo desdixat”, dins *Llibre d'or de la moderna poesia catalana*, Barcelona, La Renaixensa, 1878, 216-226.
- Quintana 1878c: Albert de Quintana, *Chanson latine*, Montpellier, Imprimerie Central de du Midi, 1878, 7-10.
- Quintana 1906: Albert de Quintana, «La cançó de Catalunya», dins Antón Busquets (dir.), Aplech, Girona, Dalmau Carles i C^a. Editors, 1906, 14-15.

- Quintana 1920: Albert de Quintana, *Poesies*, dins *Lectura Popular*, Il·lustració Catalana, 1920, 455-480.

La nostra transcripció

La present tesi doctoral recull l'obra literària completa d'Albert de Quintana i Combis, que consta de setanta-vuit poemes, comptant les composicions traduïdes d'un mateix títol.

Tenint en compte que conservem els manuscrits originals o les primeres edicions revisades per l'autor, hem pensat que el millor criteri per reproduir les composicions era la transcripció literal dels testimonis. Per això, la tesi ha respectat rigorosament l'ús de les majúscules i minúscules, l'accentuació, l'elisió, la separació de paraules, l'ús del guionet, seguint la manera de fer de l'ortografia del vuit-cents. Per tant, s'ha seguit la grafia dels testimonis i l'expressió dialectal del poeta del Baix Empordà al peu de la lletra –transcripció diplomàtica-.

S'han reproduït subratllats o en cursiva les paraules que en els manuscrits apareixen ressaltats pel poeta, per emfasitzar l'expressivitat, o la temàtica històrica. També s'han mantingut els guionets, tant a començament de vers com a l'interior, marcant cesura, perquè també en els manuscrits del poeta tenen la mateixa finalitat.

Això sí: s'han esmenat els llocs corromputs i s'ha indicat sempre en nota o en l'aparat.

En els poemes pluritestimonials es recullen les variants no merament ortogràfiques a l'aparat crític, on figura el testimoni o diferents testimonis: manuscrits i/o impresos. En cas de ser una composició pluritestimonial fem constar la versió que publiquem, sense indicar explícitament el número del manuscrit, donat que a la primera nota, la 1, a peu de pàgina de cada composició, indiquem el manuscrit referencial. El símbol claudàtor] marca les variacions amb els números dels testimonis de la nostra catalogació. D'aquesta manera verifiquem si hi ha coincidències amb la transcripció que editem o si no n'hi ha. En cas de diverses versions hem optat sempre per la darrera versió que Quintana dona com a definitiva perquè, en acabar el poema, escriu el lloc, la data, el nom i, en alguns testimonis, la rúbrica.

Així, per exemple, si considerem el poema 23 procedim de la següent manera:

- a) La nota 1 ens dona el Ms. 32 referencial (la que publiquem); després, ens facilita altres testimonis: Ms. 19 i Ms. 31.
- b) La nota 2 ens presenta una variació respecta la forma "rosella": rosella] ruella¹⁹. La nostra transcripció prefereix el nom "rosella" a "ruella", del Ms. 19. La del Ms. 32 no l'especifiquem perquè ja s'ha fet a la nota 1. El procés és el mateix en cada una de les variacions.

Només en quatre casos hem hagut de partir del testimoni imprès com a referencial, per no haver pogut localitzar el Ms. de l'autor: en els poemes 30, 35, 36 i 39.

En el nostre estudi fem constar com a títol el primer vers de cada poema, donat que no tots els poemes porten títol. Indiquem entre claudàtors la referència dels noms geogràfics o costumistes que acompanyen alguns poemes, o si la referència és errònia.

En aquesta transcripció publiquem tant els poemes catalans com llurs versions castellanes, franceses i occitanes de l'autor. Les composicions no atribuïbles a Quintana s'han publicat als Annexos, que contenen traduccions al castellà, al francès i a l'occità, a partir de la composició catalana de Quintana: IV, V, VI, XIV, XV, XIX, XX, XXI, XXII, XXIII, XIV, XXV, XXVI, XXVII, XXVIII, XXX, XXXII. A més, els Annexos també contenen un opuscle intítulat "Lo cantor del Ter", el darrer poema del qual és datat a Mataró, el 20 de gener de 1856, que Quintana començà a escriure amb la

intenció de ser l'aplec poètic complet, *Mos cantars*, tal com va fer Joaquim Rubió i Ors: encapçalat per un pròleg i un poema dedicat "Al Gayté del Llobregat", el manuscrit conté "Al Ter", "Fantasia" i "Mare meva!!" – Annex I. Els poemes d'aquest testimoni ja han estat incorporats a la transcripció poètica que presentem. Com que no podem deixar passar per alt els discursos programàtics de Quintana (Mataró, Barcelona, Provença, Montpeller, *La Llumanera* de Nova York), els hem transcrit als Annexos VII, VIII, IX, X, XI, XII, XIII, XVI, XVII, XVIII, XXIX, XXXI, així com la carta de Tourtoulon deixant constància de les traduccions fetes –XXXIII i. Finalment, també publiquem les provatures dramàtiques de Quintana: II, III.

L'ordre dels poemes reflecteix, estrictament, el criteri cronològic dels manuscrits. En alguna composició en què no hi havia la data, ens hem limitat a recollir i transcriure el testimoni, a través d'una data aproximada, en funció de la temàtica (42, 47, 76, 77, 78), el contingut (46, 66), les particularitats ortogràfiques (38, 75).

4. TRANSCRIPCIÓ

4.1. TRANSCRIPCIÓ DE L'OBRA LITERÀRIA COMPLETA

1

<<ADEU, YA SÉ EN LO CEL S'ASCOLTA LA PREGARIA>>

ADeu!!.....á.....R¹

Adeu, ya sé en lo cel s'ascolta la pregaria
De un ánima fervent pregan per son germá,
La meva, mon amor, tranquila y solitaria,
Per sobre l' firmament ton nom ne portará.
5 De que ja' m servira, desventurat parlar!
Mes que plors á un culpable que son suplici veu
Dolors de sang arranca, de sang sens gemegá,
Conté un sol mot, un sol: adeu!-adeu!-adeu!

Mes llavors ja son morts, ma vista s'va secá,
10 Mes y ha dins mon çervell y en mon pit un torrent
Que no passará may! que sempre reviurá!
Despert, terrible, dur, de sang un pensament.
Y ab tot mon pobre cor; queixarse no ossará,
Per mes qu'á la passió respongui fredamen;
15 Tot lo que jo sé es, qu'em estimat en vá,
Tot lo que jo sé dir; - adeu!-adeu!-adeu!

Barna 10 Abril 1852.

¹ Testimoni: Ms. 1. Escrit a ploma. A Rafela Estela? Sabem, per poesies posteriors, que pot tractar-se d'un amor de joventut. Amb aquestes dues octaves, Quintana enceta la ploma trobadoresca, amb divuit anys. Precedeix la composició una pàgina amb un títol: "*Mos cantars. Poesias catalanas*, per Albert de Quintana".

2

<<BELLA ES LA BELLA QUE MON COR ADORA>>

á R....¹

Bella es la bella que mon cor adora,
Bella com l'alba que als estels segueix
Mes que la Deesa de la mar senyora
Cuan sobre l'ona clara resplandeix.

5 Cuan los tritons sonan llurs corns la voltan
De nacar y de perlas fabricats,
Y llurs cabells las nimfas al vent soltan
Mil pedras finas lluint en llurs tocats.

10 Bella es molt bella si, pero traidora,
Puig dona glas á qui li dona amor,
Y ab llágrimas de fel son desdeny plora
Sentida queixa al vent donan mon cor.

15 Era la festa de Tarrassa; hermosa,
Entre mil hermosuras la veiguí,
Y allí ab cadenas, presoner; de rosa,
Sempre estimarla, sempre li jurí.

20 Y cumpliré; la mort amb la guadanya,
Podrá lo fil tallar de mos trists jorns;
Sempre estimantla arrastraré la sanya
De la fortuna y sos volubbles torns.

Per balsam de mas penas demanaba
Una ulladeta tendre, jo, als estelts
Solament un esguart de la que amaba,
O pujar mort al cel plorarne ab ells.

25 Mes ay! en vá plorava en vá volía,
Son cor de roca, trist de mi eternir,
Puig sa fredó aumentaba ma agonía
Apropanme lo instant de mon morir.

30 Vina ara ingrata á veurer ma agonía
Vina á veurem morir per ton amor;
Vina y dirás al mon; es obra mía
En son abril seguí eixa tendre flor.

35 Muyra, muyra jo, sí, que aixís mas penas,
No vindran á turbarte en tos plaers;
Hermosa, sian las nits claras, serenas,
Cual son pesats de mon trist cor los fers.

¹ Testimoni: Ms. 1. Una composició dedicada, probablement, a Rafela Estela, escrita a ploma. Quintana estructura la composició en 13 estrofes de 4 versos, com indica al marge esquerre de la composició.

40 "Adeu, ingrata, adeu, mon cor t'adora
Perque n'ets mes hermosa que un estel
Mes que'ls brillants que la rosada plora
Y cuan jo muyra iré á adorarte al cel".

Allí entre cans de rutilans çentellas
Resplendirás tu sola mes qu'el sol,
Allí t'envidiarán totas las bellas,
Per veuret parará l'angel son vol.

45 Y mes que tots entonarán mos llavis,
De ta bellesa en alabansa un cant,
Perdonante de aquí tots los agravis;
Perque filleta meba, t'estim tant!!....

50 Adeu! Cuan sigui mort sobre una llosa,
Vina á pregar al cel per mí un pesich,
Y al recordar aquell que allí reposa
Plora per ell hermosa meva un xich.

Barna 28 Maig 1852.

3

<<ADEU, NINETA, ADEU; TORNAM MON COR>>

Soneto¹

à R....

Adeu, nineta, adeu; tornam mon cor;
Oh! tornamel, per Deu vullgas donarmel
Y si acas me l'has pres per no tornarmel
Prenne lu altre també, prèn mon amor.

5 Que m'importa morirme de dolor,
Y á las plantas mon cor cantar d'enyor²
Encara q'tu vullgas trepitcharmel
Si un jorn n'estimas tu ton trovador.

10 Y mentres no recordis tu sas penas
Y'l juramen quen vostres cors ne lliga
Promet sempre del teu l'que t'adora
Esclau d'ell portará ab gust sas cadenas.
Dejarte d'estimar!! Una dolsa amiga
Nineta, jo t'estim, tu ets ma Senyora.

Barna, 21 Dbre 1852.

¹ Testimoni: Ms. 1. El poeta dedica el sonet a una noia el nom de la qual comença per R. Es devia tractar de Rafela Estela? És escrit a ploma.

² 6: No llegim bé el nom del final de vers en el manuscrit. La rima indica que el mot apropiat és [enyor].

4

<<ERA UNA TENDRE MARETA>>

- Era una tendre mareta¹
Tendre com l'herba del prat
Vindra! que un jorn la pobreta
Del cor perdé l'estimat.
- 5 Prop de la porta sentada
Brassolaba son fillet
Sola esperança deixada
De son espòs trist brotet.
- 10 Prenda cen voltas plorada²
Cen y altres cen ab dolor
Ay! que fou arreatada
Plena de vida y d'amor.
- 15 Al Deu dels orfans, pregaba
Per ell al caurer 'l sol
Y una llàgrima rodaba
Per los vestits plens de dol.
- 20 Ploraba pobre María
Pobre mare, pobre cor
Y l'infan s'encondormia
Contemplanla ab ulls d'amor.
- Pobre mare'ls jorns volaban
Com 'ls nuvols van pel çel
Y eixos jorns ly preparaban
Un porvenir ben cruel.
- 25 Ay! un d'ells veigué!
- 30 Prenda cen voltas plorada
Cade hora, cade instant;
al cel en va, mes on vá
y la terra y cel demanaria...
La pobre l'estimá tant!...
- Y ab sa pena y amargúra
Y'l infant que amoroseta
S'escapaba en mitx del ensurt
Y'ls arbres que sombra 'ls daven.

¹ Testimoni: Ms. 1. És a llapis i conté un lliri dibuixat al marge dret de la pàgina, també a llapis. Se situa aproximadament enmig del quadern.

² 9-12: Una composició dedicada, probablement, a la seva mare, com pot desprendre's d'aquests versos.

35 Mare plena de tristesa
Y las flors qu' fins regaren
Murmurant cansons d'amor
De la vida en mitx del mar.

40 La sort creya menys diva
Poden soleta plorar
Y la neu fora blanca caseta
Testimoni d'amors fan
Recordantli lo passat.

5

<<DASSOTA DE UN ARBRE SENTADA PLORABA>>

Los plors de la nineta¹

Dassota de un arbre sentada ploraba
Hermosa nineta sos mals ab dolor;
Y en perlas tornantse los plors se engrossaba
La font que llepaba sos peus ab amor.

5 Lo bosch de sentirla deposa sas galas²
Cubrin ab tristesa sos arbres de dol,
Y envía á sa fada mostrantli sas alas
Per a consolarla lo dols rosignol.

10 “No ploris, ly deya, no ploris nineta,
Puig may olvidarte podrá ton pastor;
Si los cabells d’angel apagan nineta.
Del sol cuan te mira lo meu resplandor”.

15 “Que molt que ara sola te’n aigé deixada
Si ha anat vostre patria valent defensar;
Que molt, si en la guerra corona ha guañada
De llor ab que puguis son fron coronar”.

20 “No ploris nineta tas penas mitiga
Que aquell per qui ploras aviat tornarà,
Y Deu que amorosas las animas lliga,
Las vostras, hermosa, també lligará”;

L’auçell calla y trista la nina l’ascolta
Y en sos cants no trova pobreta consol;
L’agafa, lo besa, lo deixa y altre volta
A son niu tornansen remonta son vol.

25 Mes ay! qu’ella queda ploran sa queixa
Perdense en los aires ab trist sussurrar,
Lo bosch de amargura plé encara ne deixa
Que en vá s’esforçára per la consolar.

30 En vá qu’ella plora de nits y la trova
Lo sol cuan se lleva ploran y son front
Besantli ab dolsura, las perlas li roba,
Que anavan á caure al cor de la font.

¹ Testimoni: Ms. 1. Encapçala el testimoni “Per l’album de Dª Mariquita [Sagnier?”. Escrit a ploma.

² El poeta marca amb un guionet al marge esquerre cada vegada que elabora una estrofa de 4 versos. Es tracta de 13 quartets.

Un dia quedaran las fonts agotadas
Que tanta tristura manaban y plor
35 Quedan de la vida las flors marchitadas
Morin per la forsa de tan gran dolor.

Del vall en las planas la trompa ressona
Que avisa la volta d'exercit gloriós,
Mes ay! que la nina n'es morta y no sona
40 Un crit de alegria, un crit amorós:

Cual çerva ferida que sed la arrebatada
Los camps atravessa lo pobre pastor;
Arriva, la busca, la trova y lo mata
La vista penosa de son trist amor.

45 Dessota de l'arbre la fossa cavaren,
Per a sepultarlos 'ls altres pastors,
Y ninas hermosas també allí plantaren
De tantas desdichas emblema unas flors.

50 Y totas las tardes allí se encaminan
Las flors que plantaren sobre ella á regar,
Y en tendre pregaria també se arrodillan,
Demanan que vullgan sobre ella, vetllar.

Barna 1 Mars 1853.

6

<<ADEU SIAU RIBERAS ENCANTADAS>>

L'adeu siau¹

Adeu siau riberas encantadas,
Son derrer lay vos canta un trovador;
Penseu ab ell, ninetas estimadas,
Son derrer lay, ninetas, es d'amor.

5 Mare, germans, castell, oh! patria mia,
Adeu siau; turons; turons adeu siau;
Penseu ab mi per Deu, puig moriría,
Mon pobre cor si en vostre olvid ne cau.

10 Sols per vosaltres plora una guitarra
Y febbles sons ne dona de tristor:
Oh! perquè l'trist mortal ne despilfarra
Las pocas horas que té de dolçor?,

15 Avaru si ara fos las guardaría,
Y que ab pródiga má las vas llansá,
Y ara l'adeu siàu no cantaria;
Ploreu ninetas, jo no puch plorá.

Barna 28 Mars 1853.

¹ Testimoni :Ms. 1. Escrit a ploma. Es tracta de 4 estrofes de 4 versos, amb rima ABAB.

7

<<REYNA DEL CEL, ESTRELLA PROTECTORA>>

À la Verge de Montserrat¹

Octava

Reyna del cel, estrella protectora,
Refugi del que peca, Verge de Montserrat
Ascolta mon cantar; per tu 'l cantí Señora,
Per tu sa queixa eleva, per tu, mon cor llagat.
5 Perquè mareta meva la mia anima t'adora,
Per tu respira sols ton pobre enamorat
Oh! ànima compasiva esposa del Señor²,
Mirau mareta meva per tu moru d'amor.

Barna 7 Abril 1853.

¹ Testimoni: Ms. 1. Escrit a ploma entre les composicions 2 i 5 del nostre estudi. És una octava: ABABABCC.

² 7. El poeta descarta [tu reyna de l'amor].

8

<<CRUSA LA LLANXA LAS DAURADAS OLAS>>

Á la patria¹

Crusa la llanxa las dauradas olas
De Venecia, y alegre l'grondoler,
Tremolanne pintadas banderolas,
Amor ne canta pur y verdader.

5 L'independen selvatge al peu sentat
De una horrible cascada son pais canta,
'Ls fruits ne canta que son Deu li ha dat,
Y las floretas que oprimeix sa planta.

10 Canta l'bardo bretó de llurs guerrers
Y l'indomptable esfors, y la bravura,
E inflama multitud de aventuras
Y en lo rustich infond negra pahura.

15 Canta l'alarb al peu de una palmera.
La desventura atrás sa horrible pena
Y pensa qu' en la terra duradera
Ha de esserli tan bárbara cadena.

20 Canta també lo bardo l'grondoler,
Aquell fum de la terra en que nasqueran
Entre tot cantar vull jo lo primer
Lo lloch que al naixer mos ullets veigueren.

Oh! musa, dolsa cántiga m'inspira,
Ynfundeix en la grata melodia
Trempa las cordas de ma pobre lira
Puig cantarne jo vull la patria mia.

25 Mes ay! qu'es ruda empresa á mos afans
Y en vá ne fora ja parlarvos d'ella
Basti dirvos son nom oh! Catalans,
Sabeu qu'es Ampurdá, só de Torroella.

Barna 9 Abril 1853.

¹ Testimoni: Ms. 1. Escrit a ploma, entre les composicions 2 i 10 del nostre estudi. Es tracta de 7 estrofes de 4 versos d'art major: ABAB.

<<VINA HERMOSA DE LA NIT>>

FANTASIA¹

5 Vina hermosa de la nit
 A respirar lo parfum,
 Vina, y sobre de mon pit
 Tos ulls donaran mes llum,
 Que donan los estels d'or en són llit.

10 Mès encant tindrà ma veu
 Y mas tróvas mes dolsor;
 Y l' temps passarà mes breu;
 Pus prop la prenda del cor,
 Mès vida tot ne té, mès goig, mès preu.

15 Míram', que tos ulls per mí
 Atrauhen mès que l'iman,
 Y á l'ánima fan sentir
 Plahers, qu'en un instant
 De un trist mortal ne fan un serafí.

20 Vina hermosa, vina y calma
 Eix afany que sent mon cor;
 Vina, y m' darás la palma
 Que sols mereix la trova del amor.

20 Vina, sí, que entre mos brassos,
 Morirás, nina, de amor,
 Y estrenyeras mès los llassos
 Ab que has lligat ton pobre trovador.

25 A la vora del Ter sè una cabanya,
 Que ab gràcia encantadora ls' peus ne banya
 L'oneta murmurant.

 Pels' arbres que la voltan, bulliciosa
 Ne juga² l'aura dolça y carinyosa
 Sa finestra besant.

¹ Testimoni: Ms. 2 (164 versos). Nosaltres, però, hem escapat la primera part, perquè Quintana la plantejà separatament, com deduïm del Ms. 1.

Altres testimonis: Ms. 28 (164 versos), Ms. 1 (24 versos corresponents a *La posta del sol*). Vegeu la número 19 de la nostra edició. La composició del testimoni Quintana 1859b:233-239 parteix del Ms. 2, i, per tant, de la versió del 10 d'abril de 1853, amb 164 versos. En l'Annex I (IV) editem els 164 versos del Ms.2 i totes les composicions que havien de formar part d'un aplec poètic, amb el títol: *Mos Cantars*, reproduït, íntegrament, a l'Annex I. El Ms. 28 no dóna la data.

Edicions: Quintana 1859b: (233-239). El testimoni correspon al Ms. 28, al mateix ordre dels versos. La impressió correspon a una versió més depurada del Ms. 28, a partir de la del 10 d'abril de 1853, pensada com una composició única – vegeu la composició 19 de la nostra edició.

Polimetria: ababa; AAA BBA; ABAB.

² Ne juga] S'estrella 28.

30 Adintre niu ha fet la tortoleta
 Que perdut sòn marit, trista y soleta
 Morirne sap d'amor;

 Y ab sas álas abrigo acongoixada
 A sos tendres fillets qu'en la enramada
 35 Contará son dolor.

 Vina, y allí en tos brassos, ma ventura
 Ygualará, ma vida, la ternura
 Que sent per tu mon pit;

 Y allí, sentats sobre l'herbeta fina,
 40 Ab dolsa veu jo t' cantaré, ma nina,
 Un cant adolorit:

 Pus en fóra insultar la desventura,
 Cantar trovas d'amor y de dolsura
 Barrejadas ab plor;

45 Y la tórtola plora dolorida,
 De son enamorat ay! la ferida
 Que feu lo cassador!

—————

 Quant dols es lo soroll de l'aigua cristallina
 Que fuig serpentejant de perlas dins sòn llit;
 50 Quant bella s' y reflecta ab gràcia peregrina
 La deesa dels estels, la reyna de la nit.
 Y l' feble murmurar de l'aura bulliciosa
 Qu' escapa dolsament los arbres agitant,
 Semblant al tendre cant de mare carinyosa
 55 Que gronxa en sòn bressol l'encodormit infan.

 Y l'olorós parfum de púdica floreta,
 Que sols obra sòn pit al ayre enamorat;
 Donantli sòn amor, donantli tot, pobreta!
 Sa gala, sòn parfum, sòn rich vel matisat.

60 Y com las flors estíman al ayre que las besa!
 Com son lo pur emblema del veritable amor!
 Estíman sens pensar que sobre d'ellas pesa
 La mort, qu'emmusteidas³ las deixa y sens olor.

 Com eix volguéra jo lo teu amor nineta,
 65 Perqué per tu daría mil vidas si tingués;
 Estimo sens pensar, com la tendra floreta,
 Que mort ja not' veuré, ja not' veuré may mes.

Oh! no, que allá en lo cel, de Dèu en la morada,

³ emmusteidas] marchitadas 28.

70 Se troban altra volta ls' cors enamorats;
Morim, morim nineta, la vida m'es pesada
Si han d'esser nostres cors per sempre agermanats.

.....
.....

75 Qu'es la vida sens tos ulls
Sino tristura y dolor!
Vina hermosa que t'espera
La dolura del amor,
Que n'ets tu mès seductora
Que la llum del dematí,
Que la rosa mès galana
Mès rica de mon jardí
80 Quant modesta y ruborosa
Tira sobre l' front lo vel;
Y tant l'ánima t'adora,
Que fins té zélos del cel.
85 Oh! si com se mira un llibre
Poguesses mirar mon cor!!...
Vina hermosa que t'espera
La dolura del amor.

.....

90 En vá lo pobre poéta
Dóna sa queixa llastimosa al vent,
Pus no veu sa nineta,
Y sa cansó⁴ se perd amoroseta
Per entre mitg dels plechs de la corrent.

—————

95 Ay! pobre bardo que suspira y canta!
Ay! pobre bardo de la nit serena!
Que uneix sa veu al cant de la sirena
Y del bosch al incógnit trovador.

.....
.....

100 Hermosa era la nit; tranquila, ab calma
La lluna divagant pel' cel volaba,
Y la rica estrelleta titil-laba,
Brodant lo blau mantell ab granets d'or⁵.

De cop ne cámbia tot; la nit hermosa
Un núvol enfosqueix de forma estranya,
Y l' vent que entra á la mísera cabanya
Apaga l' pobre foch qu' encés hi ha.

105 Canta l' mussol; los arbres tots ne ploran,
Y fins la font que dolça resquitllaba⁶,

⁴ cansó] cantiga dolça 28.

⁵ lo blau mantell ab granets d'or] d'eix çel l'immens y blau mantell 28.

⁶ dolça requitllaba] mansa s deslisaba 28.

Per entre las herbetas que llepaba,
Infla sòn pit volentne gemegar⁷.

.....

.....

110 Ay! pobre bardo que suspíra y canta!
Ay! pobre bardo de la nit serena!
Que uneix sa veu al cant de la sirena
Y del bosch al incógnit trovador.

115 Ha mort la hermosa nina que adoraba,
Ha mort la rica font de sa ventúra,
Y l' cant de amor, la trova de ternúra,
S' ha cambiat ab un cant plé de tristor⁸.

.....

.....

120 Oh! pobres los que estimau,
Y á una dona santa, pura,
Dolsa y tendra criatura
Vostre ditxa confiau.

Que val esserne estimat,
Si la mort terrible y dura
Tanta ditxa y hermosura
De un sol cop ha marxitat!!...

.....

.....

125 Vindrà lo jorn; per entre sa llum pura
Sos cabells d'or pentinará y de rosa,
Y ensenentne l'antorxa lluminosa
Lo sol recorrirá lo firmament.

130 Vindrà la lluna; entorn las estrelletas,
Y així se passarà dia tras dia:
Pobre cantor! quant lenta ta agonía,
Sentne sòl per plorar ton fat advers!⁹

135 Oh! no, no; que tos plors ne seran trovas,
Mès trovas de dolor y de amargura,
Y l' món coneixerá ta desventura,
Y ab tu per ta nineta plorarà.

140 Y teixirá de llor ricas corónas
Per coronar ton front d'eterna glória,
Qu'endolsiran la fúnebre memória
Y la tristor de tos dolorits cants.

⁷ volentne gemegar] gemega de tristor 28.

⁸ de tristor] de desconsol 28.

⁹ sòl per plorar ton fat advers] ningu que tos plors vingen a aixugar! 28.

Un jorn extenentne sa ma descarnada
La mort de ta vida lo fil tallará,
Y als peus del Altissim, la verge estimada,
Obrintne sos brassos ton cor ne rebrá.

Torroella de Montgrí, 10 d'Abril de 1853.

10

<<GEMEGA TRISTA Y SOLETA>>

Gemega trista y soleta¹
La captiva y trista plora
Y l'estimat, que l'adora,
Las llágrimas veu rodá
5 Sens que pugui en la tristura,
La nineta consolá.
Ay! ay de mi!
Jo visch aqui
Sols per ella!
10 Es ma estimada la estrella
Qu'en mon cel blau lluirá,
La joya mes rica y bella
Del tresor del gran Soldá.

Barna 10 de Abril de 1853.

¹ Testimoni: Ms. 1. Escrit a ploma, entre la composició 3 i 8 de la nostra edició. Mètrica: abbcdceeaacec.

<<PERQUE PLORAS, HERMOSA NINETA>>

Per un album¹

Perque ploras, hermosa nineta;
Oh! perque perque plora ton cor:
Has perdut per acas la mareta,
Has perdut per acas ton amor?

5 Perque surcan tas galtas de rosa
Eixas perlas señal de tristó,
Li n'ets, nina del cor, mes hermosa
Qu'els estels que formá l'Creadó.

10 Si d' enveja son brillo perdéren
Y la nit sens ells fosca quedá;
Mes tos ulls llum tan clara donguéra
Que la nit fosca en día s trocá.

15 Perque dos, perque ploras nineta,
Oh! perque, perque plora ton cor;
Has perdut per acas ta mareta,
Has perdut per acás ton amor?

20 -No cantor, no he perdut ma mareta
Ni tampoch he perdut mon pastor,
He perdut ma tendre ovelleta
Qu'entre totas estima mon còr:

Una ovella que un dia de gloria,
M'dongué mon pastor estimat;
Es l'auçell que cantá la victoria,
Que en las justas de amor ha guañat.

25 -L' pastó que amagat l'ascoltaba
Ab la ovella en los brazos sostén,
Y la nina que ha poch gemegaba
Tranquila mirarlo, sonriurer la veu.

30 Y el sol asombrantse de tanta hermosura
Un raig de llum pura del cel ly envià.
Que orlán de la nina lo fron ab dolsura
Aixuga una perla qu'en sos ulls quedá.

Barna 13 Abril 1853.

¹ Testimoni: Ms. 1.Escrit a tinta. El poeta estructura la composició en 8 estrofes de 4 versos d'art major, estructura puntualitzada al marge esquerre, cada vegada que havia escrit un quartet. Mètrica: ABAB.

12

<<ALLÀ EN LA ISARDA CRESTA DE UNA ÀRIDA MONTÀNYA>>

A la patria¹

Allà en la isarda cresta de una àrida montànyia
Las torras corpulentas veigui de un gran castell
Envolt entre la broma del riu que los peus baña,
Prestanli l'cel dels astres lo titilan mantell.

5 Resonan en la sala de báquica armonía
Confusos crits que indican joiosa reunió;
Y á los cants barrejat lo crit sols se sentía
Del centinella alerta, en apartat torreó.

10 Sentats junt á una taula al gran Lluís pregan.
Olvidan llurs quefers alegres convidats;
Son nobbles catalans que en ví de Cluses anegan
Las glorias abatudas, los llors secs marchitats.

15 Y sobre la cadira que l'adalit reposa
Cual palida fantasma domina lo saló,
L'enseña de llurs llavis, l'enseña gloriosa,
L'enseña de las barras, l catalá pendó.

20 Cuall patria fantasma, perque la vui caiguda
Desota las murallas, de la condal ciutat
Als peus de la bandera del castellá abatuda
Per mes vergoña nostra...mes fou fatalitat!!...

Que tots allí per ella cual héroes combateren
La sang del castellá vertéren com á lleons
Y si morts de fatiga, cuberts de pols caigueren
La gloria coroná de llor sos nobes fronts.

25 Los pochos que se salvaren la guardan pobre joya!
Cual los valents companys per ellá moriran,
Y com lo Troyá un jorn dessota' ls murs de Troya
Ab los derrers girons llurs cossos cubriran.

.....
30 Per entre la malesa que al górich castell guía
D'argen l'arpa á la espatlla camina un vell juglar,
L'çentinella veu un vulto y desconfía,
Y son trabuch apunta cridan, qui vol entrar?

¹ Testimoni: Ms. 1. Mètrica: Predomini de l'estrofa de 4 versos, tant d' art major com d' art menor: ABAB, abab.

- 35 Jo som ly respon l'altre
 Un pobre trovador,
 Que un llit hospitalari
 Demano á mon Senyor.
 Jo cantaré si vol
 Dainas, armas, amor
 Del comptes catalans
 40 Ly cantaré l'valor.
 Mes per Deu te conjur
 Que al primer resplendor
 De l'alba del castell
 Sortirá lo trist cantor;
 45 Mes antes ay! obriume
 obriuli al trovador
 Que ma llit hospitalari
 Demana á son Senyor.
- 50 Al fi lo pou s'abaixa, versl'salo camina,
 Son canos front brillaba ab noble resplendor
 Arriva s'treu la gorra y al castellá s'inclina.
 Despenja l'arpa fiel y això digué l' cantor.
- 55 "Un jorn la patria mia tranquila descansaba
 Un jorn los nobbles comptes la feren prosperar
 L'enseña de las barras cap enseña humillaba
 Y totas á sas plantas tribut venian dar".
- 60 "Un jorn un compte osat pisá llurs privilegis
 La patria de tants héroes esclavisar volgué
 Y fins que oh catalá! La testa pel sol vegis,
 No pots deixar las armas no pots rependre alé."
- "Un crit sol ressoná, un sol crit, de venjança
 Y tots los catalans s'aprestan á la lit,
 Caminan al combat cual á una alegre dança
 Y l'mon sobresaltás, de viaferro al crit".
- 65 "Mes ay! en vá 'ls lleons sas garras afilaban²
 Caigueren, mes matan, que així lo fá l'catalá
 Y'l castellá arrogan las teyas preparaba,
 Ab que son triumphe prest pogues illuminá".
- 70 Aixis digué l'cantor que per la patria plora
 No pot fer já de l'arpa las cordas ressonar;
 Mes prompte recordan soná la fatal hora,
 Recobra son vigor y tornanne á cantar.
- 75 Mostralsi llurs cadenas, mostralsi llurs agravis.
 Y'ls drets de Cataluña per sempre manillats
 Y al recordar las glorias que illustraren llurs avis
 Plorava llurs pendons per lo butxí cremats.

² 65: Vers escrit a llapis en el Manuscrit.

- 80 Llavors á la venjansa excita als que l'ascoltan
Llavors los tremuls llavis recobran son vigor
Llavors de la victoria las alas son fron voltan
Y als convidats tornanse exclama ab nou valor.
- “Sentiu! Ja per los ayres lo corn sona,
Que á convocarvos vé nobles varons,
Mireu! Veureu texir una corona
Per coronar de gloria vostres frons”.
- 85 “A las armas! Y l'orbe tot ressoni
De vostres colps á l'espantable tró,
Aneu! Y que ja may ningú blassoni,
De aver fet caure l'atalá pendó”.
- 90 “Ferro desperta³! Fills de la victoria,
A las armas! Exerçit valerós,
Enseña al enemich lo escut de glória
Que't lega tint en sang Jofre l'Pelós”.
- 95 “Mostreulo y qui contre ell als los brassos
Que no torni á abaixarlos mes sensers,
Y de la esclavitut trenca los llassos
Feu tremolar de por tot l'univers”.
- 100 Apenas de sos llavis que tremolaban de ira,
Lo crit de la venjança ressona en lo saló,
Quiscun dels catalans l'espasa fera tirá,
Y'l castellá tremola l'ensangrentat pendó.
- Via ferro, vía ferro, ressona en la montanya,
Via ferro, via ferro, ressona per lo plá,
Via ferro l'llaurador ascolta en sa cabaña
Y en los ruinats castells tremola l'castellá.
- 105 Mes ay! que era l'ultim crit
Que llansá la patria mía,
Era lo postrer bagit,
Que marcaba sa agonía.
- 110 Moriren tots y sa mort
Esclava feu sa estimada,
Pobre patria! Pel mes fort
Fores prompte conquistada.
- 115 Y puig á Deu no ly plau
Deixar cantar lo que feren,
Dormiu !oh valents, en pau,
Los que un día combateren,

³ Subratllat del poeta.

Lo derrer lay es aquest
Que't dedico oh patria mía,
Ay! la mort marcará prest
120 Los instans de ma agonía.

Mes sempre l'pobre juglar
De sos ulls t' dará plors
Y sempre ab son trist cantar
Consolará los dolors.

125 Adeu patria meva, adeu!
Recorda que ton fill só
Recorda també qui feu
Los dias de ta amargó.

Barna 16 Abril 1853.

13

<<PLORA MON COR; Y TU MA POBRE LIRA>>

Plora mon cor!!.¹..

Plora mon cor; y tu ma pobre lira
De despedida entona lo trist can,
Y ab ta veu melancólica suspira
Cántiga trista, que diré ploran.

5 Jo vos saludo estels; la lluna hermosa
Ascolta d'un cantor l'adeu siau;
L'adeu qu'entona un ánima plorosa,
Un pobre cor que de tristura cau.

10 Horas fan l'ahí de ma ventura,
Y avuy sols ne veurás mon desconsol;
Ton raig demá orlará ma sepultura,
Velat pels núvols en señal de dol.

15 Morta! Morta pel mon es ma estimada;
Morta per mi!... també jo moriré,
Dels angels pujar vull á la morada
Y allí l'ánima teva esperaré.

20 Ay! del convent los murs y funeraria
Celda, agradables sigan á ton cor!
Elevaré per tu tendre pregaria
Als peus del trono altíssim del Creador.

Y allí; velat per la esperansa, hermosa,
Allí mon pobre cor't guardaré;
Pur com l'arcangel qu' en lo çel reposa,
Cuan á buscarme vinga te'l daré.

25 Plora mon cor! Y tu ma pobre lira,
De despedida entona lo trist can,
Que la mia veu pobreta no suspira,
Y al çel meu vaitx per mon amor ploran.

Barna 19 abril 1853.

¹ Testimoni: Ms. 1. Escrit a ploma. Estructura: 28 versos distribuïts en 7 estrofes de 4 versos (quartets), seguint l'esquema ABAB.

14

<<NINETA PER TU PLORO>>

Á Rafela Estela¹

Nineta per tu ploro
Ascolta mon plorar;
Perque sens tu jo moro
Sens tu mor ton juglar.

5 Aura fresca que la vela
De mon baixell vens á inflá
Vés y portali á ma Raféla Estéla
Un pató de son amor;
Digas, que mon cor suspirá

10 Lluny d'ella y que vol torná
Que sols per ella respira
Y canta son trovador.

Que de nits á las estrellas
La demano més no vé;

15 Que ma pena veuen ellas
Y'm cubreixen de brillans.
Son llurs plors; perque pobretas
Ne ploran ab mi també;
Per mi altres tantas maretas

20 Ascoltan mos tristos cans.

Que pensi ab mi y que las miri,
Digasli, y allí veurá,
Retratat lo meu martíri
Com en trasparen mirall

25 Ves y torna ma ferida
Aura fresca á embalsamá,
Fes que't senti dolorida
De la mar en lo cristall.

Nineta per tu ploro

30 Ascolta mon plorar;
Perque sens tu jo moro
Sens tu mor ton juglar.

Barna 25 abril 1853.

¹ Testimoni: Ms. 1. Composició estructurada en 5 estrofes: 1 i 5 (tornada, abab); 2- 3- 4 (de 8 versos abacbbdc).

15

<<RIU, QUE RODANT NE VAS TAS CLARAS ÒNAS>>

Al Ter¹

Riu, que rodant ne vas tas claras ònas,
Esmaltadas de blau ab puntas d'or,
Y que de arena al mar un llit lin' dònas
Brillant com la senyal del trovador;

5 Riu, qu'en ton pit retratas ab dulsúra
Dels àrbres de tas boras la verdor,
Y que passant, al veurer sa hermosúra,
Besantlos vas d' amor plé y de dolsor;

10 Riu que cahent en espumant cascada
De tas reclosas, vas marchantne suau,
Oferint als peixets fresca morada,
Per sos fills entre herbeta rich palau;

15 Riu, que ab cinta de plata la montanya
Voltas que vell corona lo Montgrí,
Y qu' en sa falda ostenta la cabanya
En que la llum primera jo vegí;

20 La cabanya en que l'arpa puntejaba
Quant anaba per tu, oh mare! plorant,
Y en la que en llemosí á Dèu pregaba
Per eixa mare, qu' estimaba tant.

La cabanya en que plena de amargúra
Del cantor la veu púja fins al cel,
Buscant ay! en sas trovas la dolsúra,
Que li negára l' mòn, plé tot de fel.

25 Riu en fí, que mon cor mès que altre estíma,
Ou al trist que á cantar prop de tu vé;
Préstam' un raconet de l' herba prima,
Que vas llepant, qu' enamorat me tè.

.....
.....

30 Si tan dolsa fos ma veu
Com desitja lo mèu cor,
Si com rája d'una deu
L'aygua, aixis lo trovador
Pogués dirne lo que sent,
Y ab versos prenyats d' amor

¹ Testimoni: Ms. 2. En l'Annex I (III) tornem a reproduir la composició totes les poesies que havien de formar part d'un aplec poètic, amb el títol: *Mos Cantars*, i sota el pseudònim *Lo Cantor del Ter*. Edició: Quintana 1859b (133-137). Reprodueix exactament els 104 versos.

35 Portats en alas del vent,
 Esplicar cuanta dolsor
 Murmúran tas onas, Ter,
 De la pátria mia goig;
 Sentint lo mèu verdader,
 40 Tinguérem lo mòn per boig:
 Que ningú compéndrer pot
 Mès quels' fills de l' Ampurdá
 Lo que vals, puig ets' lo dot
 Que sas gálas brillar fá.

45 Quant la lluna hermosa y pura
 Passejantse vá pel' cel,
 Velant casta² sa hermosura
 De blanchs núvols ab un vel:

Rodejada d' estrelletas
 50 Que d'enveja van plorant,
 Y que tristas las pobretas
 Fugen, los espays brodant:

Quant eixa reyna á porfía³
 Buscant transparent mirall
 55 Un raig de sa llum envía,
 Que s'atura en ton cristall,

Y lliscantne d'ell per sobre,
 En la riba s' vá á estrellar,
 Alegrant lo cor del pobre,
 60 Que li envía dols cantar;

Digas riu, entre tos árbres,
 No vals mès que rich palau,
 Que ab sa plata, y or, y marbres
 Vé un jorn en que també cau?

65 ¿No vals mès qu' eixa riquésa
 Qu' enlluerna en las ciutats,
 Escarnintne la pobresa
 Que mor'sota humils taulats?....

¡Oh, si, riu! ab tas resclósas,
 70 Ab tos árbres y verdór,
 Ab ton llit en que reposas,
 Salpicat⁴ de puntas d'or,

Ets del cor rica penyóra,
 Y al mirarte tan gentil
 75 Lo cantor, oh riu, t'adora
 Com l'alarb volgué al Genil.

² Velant casta] embolicant sa hermosura Quintana 1859b:133-137.

³ á porfía] s' destria Quintana 1859b:133-137.

⁴ Salpicat] espurnat 1859b:133-137.

.....
.....
.....

80 Plaume sentir la tendra melodía,
Qu' en las nits tan serenas del estíu
La nimfa que t'habita, amant envía
Al rossinyol que dorm dintre són níu.

Plaume sentir sa veu tan suau y pura
Com de la mar la brisa matinal,
Sa veu plena d' amor y de dolsura
Com es dols lo carinyo maternal.

85 Estim⁵ plé l' cor de dol y amarga pena
Sentir l'armónich só de són cantar,
Unir ma veu al cant d' eixa sirena,
Y las cordas del' arpa puntejar.

90 Ferirlas si, y en llengua llemosina,
Dirli quant, quant me bull lo pensament,
Y sempre ab eixa llengua tan divina
Mentre, oh riu, tu t'desllisas mansament.

95 Ou ma veu, y ab mi, Ter, plora.
Quant mon cor vulla plorar,
Riu també quant ma Senyóra
A sentim' vinga cantar:

100 Cantaréli tas resclósas
Y tos arbres y verdor,
Y l'arena en que repósas
Salpicada ab puntas d'or,

Qu' ets del cor ríca penyora,
Y al mirarte tan gentil,
Lo cantor, oh riu, t'adora,
Com lo alarb volgué l'Genil.

Torroella de Montgrí 3 Maig 1853.

⁵ Estim] Sentir 1859b:133-137.

<<PER QUE EN LO FRON NEVAT D'EIXA NINETA>>

A....A.M. atacada del tifus¹

Oh! mort destructora y fera!
Perque t'complaus en secar
Las flors bellas,
Y al cometa en eclipsar
Que arrastra mes cabelleras
De centellas.

Gayter del Llobregat

Per que en lo fron nevat d'eixa nineta
Has escrit negra mort un fat cruel!
Per qu'y has imprés ton sello funerari?
Vols que arribi á duptarne fins del cel?
5 Perque eixa flor que'l cor embalsamaba
Ab ton alé terrible has empanyat,
Perquè son vel de fullas matisada,
Ab sa vivesa y olor l'y n'as robat!
Oh! tornalsi; retorna sa hermosura
10 De Barcelona á la pobreta flor
Son olor, sa blancura y sa vivesa
Los ulls brillans, sa cabellera d'or,
No veus plorar aquells que la estimavan
No veus llurs frons velats per la tristó,
15 Que al cel demanan tots la flor que'ls robas
Puig ella sola feya sa il·lusió?
Oh! no ploreu; que sian tantas llagrimas
Un sacrifici per aplacá'l cel!

¹ Testimoni: Ms. 1. Estructura: dues parts de 18 versos cadascuna. Predomini de la rima assonant plana.

20 Ella mirá, sas galas, sa hermosura
Y son perfum recobrará y cast vel
Si Deu los angels vers l'cel ne porta
Que deixarà en eix tan arid sol?
Qui aixugará los ulls de aquell que plora
Qui consolar podrá son desconsol?
25 Alsa ton fron nineta, la batalla
No fugis no; aprestat al combat,
Pus fins la palla debil y primeta
Dels vents se resisteix al fort combat.
Invoca mira á Deu! Sufreix y espera!
30 Així la mort al fi n'espantarás,
Y recobran tas galas altre volta
L'hermosa flor de Barcino serás.
Ab ton encéns á embalsamá las salas
De aquesta viuda sense tu, Ciutat
35 Ne tornarás, hermosa entre las bellas
Modesta flor, la reyna de aqueix prat.

Torroella 8 Juriol 1853.

<<DEL VEN D'ADVERSITAT UNA NAU TAN COMBATUDA>>

á R....¹

Del ven d'adversitat una nau tan combatuda
 Al fí no podrá veurer lo faro de son port?
 Doneume solament valls de la patria mia
 Un asilo d'un jorn per esperár la mort.
 5 Aqueix los estret sender qu'á ma cabanya guia,
 L'alsina çentenaria sos flanchs arids cubreix;
 Alguna negre roca, dels siggles testimoni,
 Aquí y allí dispersa que la molsa² verda cubreix.
 Mes, oh de Deu misteri! cuan vast lo panorama
 10 De sos plans á mos ulls ofereix la vall natal!
 Gegan de las montanyas al çel alsa sa testa
 Montgrí lo vell castell, batut pel vendabal.
 La falda coronada de boscos y verdura
 Ahont ne creix la parra, la figa, l'oliver,
 15 Los camps per entre'ls quals juganme se deslisa
 Besan los arbres blancs ab suau soroll lo Ter.
 Despues planas inmensas d'espigas d'or cubertas,
 Despues boscos, torrens, desfines montanyes, çel,
 20 Al fondo las arenas del Estartit, las Medas,
 La mar embolicantho de son trasparen vel.
 En vá sas ricas galas devan mos ulls desplega,
 Sens deixari senyal ne pasan per mon cor;
 Si no y ha ré á la terra per borrar de la mia ánima
 Lo recort de la dicha, postrer somni d'amor!...
 25 Pus 'l ven que jemega y la fon que murmura
 Y'ls parfums de la brisa y'ls cants del rosinyol,
 Tot lo que Deu criá, que sent, que veu, respira,
 M' diu que jo t'estimi, que tu ne'ts mon idól.

 30 Ja l'astre d'or son foch detrás de las montanyas
 Ne porta á un altre çel;
 Ma barca solitária camina entre las canyas
 Del riu rasgan lo vel,
 Silenci n'era tot; dels rems sols se sentía
 L'acompassat moimen,
 35 Confús si barrejaba en plácida armonía
 Lo sussurrar del ven.

¹ Testimoni: Ms. 1. Probablement el cant líric és dedicat a Rafela Estela. El poeta estructura la composició en 6 parts:1 (1-28), 2 (29-48), 3 (49-64), 4 (65-84), 5 (85-100), 6 (101-104). La darrera estrofa resumeix el metre més repetit: AbAb.

² En el manuscrit el poeta canvia el castellanisme *musgo*.

Y'l sol fugia, fugia; la nit son mantell llensa
Sembrat de rics brillans;
Las aguas ne reflectan sa multitud inmensa
40 Com llumets tremolans.
La lluna melancólica en sòn camí s'avançaba
Per sobre'l firmamen;
Son raitg de fils d'argen y d'or serpentejaba
Pels plechs de la corren.
45 Eixa lluna'ls estels y la nit magestuosa
Que son sens ton amor;
Que valen ells per mi, si mon fron no resposa
Nineta prop ton cor.

Desde'l jorn que ma barca
50 N'a fuit lluny de tos mars,
Y desde que'ls mateixos
No son los meus los cans,
Com la tendre paloma
Ne goita de son llit,
55 Si blanqueja pels aires
L' estimat de son pit,
També á l'horiçon míra
Ton pobre trovador
Esperanne la vela
60 Que porti son amor.
Mes ay! per mes que miri
L'infelís no la veu;
En vá busca en la platja
Y imprés ton menut peu.

Oh! qui pogues ser auçell
65 Per volar á ton balcó,
Contemprar tos ulls brillans
Y caurer mort de dolço!
O flor de variat matís
70 Entrellaçá los cabells
Y fesne enfosquir d'enveja
Fins'ls rutilans estels..
En raitg de sol convertit
Per una escletcha passan
75 Daurarne ton nebat fron
Y alegrar lo teu semblan.
Pus en mes tinch la ventura
Qu' un rey son mantell brodat
Y en mes mos recorts d'un temps
80 Que l'auçell sa llibertat.
Oh! torna nineta, torna
La que feyas ma il·lusió,
Torna nineta á inspirarme
Com antes tendre cansó.

85 Un enviat del çel n'ha ofert sa gloria
Perque n'abandonés eix pobre sol;
Lluny d'ell ahon trovaria ma estimada
Pera pugué portarli mon consol?
Aven donat del anima la vida,
90 A un angel de puresa ampues recorri!
Anar al çel gosar de Deu lo pare,
Y la prenda del cor deixarla aquí!
Tenir un bé sens qu'ella en participi,
Sens poguer li donar com mon amor!
95 Oh! jo nol vull. Gardeulo per los angels
Que sols del vostre ne viuen Senyor.
Jo vull viure y morir per ma estimada
Per la que un jorn mon cor palpar feu,
Sens ella que valdria vostre gloria?...
100 Jo deliro... perdó, perdó Deu meu!...

En vá s'afana l'home; tot cambia aquí, tot corra,
Com torbellí infernal;
Sobre'l mar de la vida tot pasa; tot se borra;
Sols Deu es immortal!.....

Torroella 10 Juriol 1853 .

18

<<DORM EN PAU POBRE NINETA>>

Á.. A.M.....morta la....¹

Dorm en pau pobre nineta
Angel que al çel has tornat
Del Deu rica floreta
La del cast vel matisat.

5 Torna á ton çel pressurosa
Ahon tot n'es foch y amor,
Pus sols tu y faltas hermosa
Porta, nineta, ton cor.

10 Que ta memoria grabada
En nostras pits ha quedat
Casta rosa marchitada
Pel ven de la tempestat.

15 Y antes faltará la llum
Y'l sur passará á ser nort,
Y al vén dominará'l fum,
Que's borri dells ton recort.

20 Pus 'ls recorts de ventura
Com Deu ne son immortals
Sens que del temps la ma dura
Gastantlos pugui borrals,

Pus com mes gastat mes brilla
En mans del platé son brillan.
Sota eixa llosa sensilla
Jo plantaré un tulipan,

25 Perque de ton cor l'emblema
Besi la brisa passan
Feume sentir ab sa lema
De enamoradeta son can.

30 Dorm en pau pobre nineta
Angel que al çel has tornat
Del Deu rica floreta
La del cast vel matisat.

Torroella, 19 Juriol 1853.

¹ Testimoni: Ms. 1. No sabem a quin nom es refereixen les inicials del títol. Estructura: 8 estrofes de 4 versos. La 1 i la 8: corresponen a la tornada, amb metre abab; la resta d'estrofes, 2-3-4-5-6-7, també mantenen la mateixa mesura d'art menor: abab.

<<'L SOL BRILLANT PLEGANT SA CABELLERA>>

La posta de sol¹

'L² sol brillant plegant sa cabellera
De blau y d' or, s'en fuig á un altre çel
Embollicant gelós la llum primera
Per entre'ls plechs nacarat³ vel.

5 'L rosignoll buscanne sa estimada,
A Dèu aixeca sòn postrimer can,
Can apagat, tristíssima tonada,
Despido dols pels fochs que ja s'en van.

10 La flor pobreta, tendre y ruborosa,
Ne tanca suau son cális matisat,
Que l'aura besa alegre y bulliciosa,
Murmuran un cantar enamorat.

15 Y en formas caprichosas y confusas
En tant las sombras van cubrin la vall,
Y lentas, grans, dins son mantell reclusas,
Als rius las boyras roban son cristall.

20 Y cuan la llum son raig derrer amaga
Y de la nit la reyna va sortint,
Grata plúja de perlas pel çel vaga
Que com llágrimas dolsas recullim.

'L melancólich só de una campana⁴
Invita al fiel á ferne sa oració,
Sagrada veu qu' al anima demana
Pensar ab qui la feu, ab son Creadó.

Torroella 25 Juliol 1853.

¹ Testimoni: Ms. 1 (25 de juliol de 1853).

Altres testimonis: Ms. 28. (provisional), Ms. 2 (10 d'abril de 1853).

El Ms. 28 conté els 20 primers versos. La versió completa s'estructura en 24 versos. Aquests 24 versos, doncs, formen una unitat poètica. Per això, els editem amb el títol del Ms. 1.

² 1, 5, 21, 'L] lo 2.

³ nacarat] nebulos 2.

⁴ 21-24: estrofa afegida en aquesta versió manuscrita. No apareix ni en el Ms. 2, ni en el Ms. 28.

20

<<FUGIU NINETAS, FUGIU>>

Balada

Veremon lo roig¹

Nº 6

(1)

Fugiu ninetas, fugiu,
Que 'ls trenta baixan al plá;
Fugiu, si voleu guardá.
La joya que mes precieu.
5 Hermosas las que espereu,
La volta del estimat,
Fugiu que vé 'l llop airat,
Fugiu ninetas, fugiu!!.....

10 Era de nit; la lluna platejaba,
Ab melancólich tint, gotich castell,
Sols del desert la soledat turbaba
Lo can terrible de forest auçell.
Y en lo saló de aquesta fortaleza,
Ahont se ascolta horrible blasfemá,
15 Trenta homes y há; 'l crimen, la fieresa,
En llur torrat semblan Deu ne pintá.
'Ls trenta son; es la banda temuda
Que serveix al Senyor de Collbató,
Tots africans, tots lladres, tots gen ruda,
20 Qu'en cap perill ha conegut la pó.

Fugiu ninetas, fugiu,
Que 'ls trenta baixan al plá;
Fugiu, si voleu guardá.
La joya que mes precieu.
25 Hermosas las que espereu,
La volta del estimat,
Fugiu que vé 'l llop airat,
Fugiu ninetas, fugiu!!.....

¹ Testimoni: Ms. 1 (104-289) i Ms. 10 (1-103). Composició narrativa estructurada en 7 parts: 1 (1-28); 2 (29-76); 3 (77-136); 4 (137-168); 5 (169-204); 6 (205-273); 7 (274-289). Polimetria i irregularitat en el nombre de síl·labes: bbccbba; ABABCDCDEFEF. Predomina l'esquema creuat.

(2)

30 Ja del bon Deu la dextra poderosa,
Son raitg terrible al angel ha donat;
Tremóla, qu'es per tu banda orgullosa,
Guardat, guardat, castell de Montserrat!

Junt á una taula
En lo saló,
35 Negres, mitx nusos,
Y en confusió,
'Ls trenta olvidan
Lo torbellí
Del mon, çelebran
40 Báquich festí.
Y allí ab horrible
Dur blasfemá,
Al Deu insultan
Que'ls vá creá!!....
45 Qui es lo guerrer
Que 'ls presideix,
Que ab negre casco
Son fron cubreix?
Qu'en los combats
50 Sempre tapat,
Ab sang mil voltas
L'herba ha regat?
D'anima dura,
De negre cor;
55 Violan donçellas,
Robanne l'or
Dels infeliços
Qu'en Deu fiats,
Solets caminan
60 Pels despoblats?
Es Veremon
De Collbató
Que presideix
En lo saló.
65 La veu domina
L'orgía infernal,
Com en la mar
Fort vendabal;
Y'l retintí
70 Dels vasos creix,
Y'l blasfemá
Aquet segueix!!...

Ja del bon Deu la dextra poderosa,
75 Son raitg terrible al angel ha donat;
Tremóla, qu'es per tu banda orgullosa,
Guardat, guardat, castell de Montserrat!

(3)

Camina l'innocen Bernat al sacrifici
Trepanne per las rocas de son pais natal,
Alegre contemplan la pátria desitjada,
80 La pátria tan plorada en l'alarb'arenal.
Oh! figne del castell; t'espera'l fratriçida,
Cubert de sang y oprobi t'espera Veremon;
Fugiu, fugiu Benat, que Bertha es mol hermosa,
Fugiu, fugiu solets al altre cap del mon.
85 Ay! ay de mí! J'ha sonat
Vostre hora en lo çel blau,
aDeu Bertha, adeu Bernat,
caras prendas adeusiau!

De cop l'infernal broma qu'en Monserrat s'ascolta,
90 L'ospitalaria trompa ne trenca ab son ressó,
Com en la selva ombrívol ne trenca'l can alegre
Dels muxonets, lo tir de furtiu cassadó.
Sinó que als muxonets la pó son can atura,
Perque pobres auçells s'asustan per no res,
95 Y als trenta gen ferós, sens por que'ls acobardi
La ira llurs cantars y brindis ha suspés.
"Que Satanás'm valgui" ab ronca veu ne crida
Lo castellá assombrat, "si no es un pelegrí;
"que vingui, es jorn de graçia, que vingui sia qui vullga
100 "partim ab ell companys los restos del festí".
L'ordre del capitá al fin fou executada;
Lo pou caygué, y las portas obrinlas un arquer,

Al saló 'ls encamina y 'ls trenta n'observaren,²
Confusos per la orgia, una dama y un guerrer.
105 "Veremon! mon germá!" al fi l' guerrer ne crida
Y llánsas á sos brassos tot tremol de plaër
Diriginse despues á la fidel companya
Digué li á son germá "aqueixa es ma muller".
Hermosa n'era Bertha, los ulls blaus com lo çel.
110 Robaren la llum pura als rutilans estels,

Y rica fon de perlas gelosos amagaban
Los llavis delicats mes que' l coral vermells,
La rubia cabellera flotaba feta rínxos
Per sobre sas espatillas mes blancas que la neu
115 Y per entre los plechs del vel qu'en ellas flota
Son seno d'alabastre cubert per ell se veu.
Veremon que s'alsára per saludá als q'entraban
Quedá ab la boca oberta, fret y ab lo bras alsat;
Agueras dit de cop que sobre d'ell cayenne
120 Un riu de glas, de cop deixal petrificat.
Bernat nou advertí y cregué que la brassada

² Testimoni: Ms. 1. A partir de la part 4 (137-289) el manuscrit és escrit a llapis. Continuem amb el Ms. 10.

En mans de sa ilusió, tornáli son germá.
Sentárense á la taula y al pun sopá'ls serviren
Mes gran y silençios ne fou aquest sopá!
125 Al fi un esclau etióp'ls conduí á la estança,
Y al marchá, "Veremon "ne parlarem demá"
Digué, y sos ulls lascius, sos ulls ardents, de tigre
En Bertha sa cunyada cobdiciós clavá.

Oh! fugiu del castell, y habita l'fratricida
130 Cubert de sang y oprobi y habita Veremon.
Fugiu, fugiu! Bernat que Bertha es mol hermosa,
Fugiu, fugiu solets al altre cap de mon.

Ay! ay de mi! ja ha sonat
Vostre hora en lo cel blau!
135 Adeu Bertha, adeu Bernat
Caras prendas, adeu siau!...

(4)

- 140 Afila'l tigre sas garras
Pus sang ne vol derramá
Y a mancillá va las barras
De sont escut catalá.
- 145 Del sostre de l'estança, ahon 'ls conduiren
Ne penjan armaduras de llurs projenitors
Restos sagrats y antichs dels que ab sang conquistaren
Pugnan contra l'infiel inmarçesibbles llors!
L' ven furtivament entran per una scletxa
Los fa entre si chocar ab soroll pavorós,
La temerosa esposa a Bernat s'arrimaba
Y ell la consolaba abrasantla amoròs.
150 Deixa l'espasa molt prop del llit arrimada,
Lo vent jogan la llum 'ls apagá
Y Bertha confiada de son espós en brazos
Ab la calma del just sos dolsos ulls tancá.
- Sumiá ab que les ombres s'agitaban
Y fantasticas formas ne prenian
- 155 Y en torn del llit en confusió venian
Cantan en cor una cançó infernal.
Que de l'espós las armas trosejaban
Que del fondo un guerrer negre sortia
Y á la prenda del cor ay! ne feria
160 Una y altre volta ab afilat puñal.
- Al despertar trovas en fosca estança
Y allí al veures recorda lo sumiat
En va crida a Bernat, suspita, plora
Ynfelis! es l'horrible realitat.
- 165 Y l'tigre llepa sas garras
Perque sang va derramá;
Ay! que ha mancillat las barras
De son escut catalá.

(5)

- 170 Vingue lo jorn y l'sol vegen tant crimen
Cubrí son front de nuvols ab un vel
Y asombrat d'aclarir'l fratricida,
Ab sa llum pura fuig a un altre cel.
- Dintre la presó fosca
La mísera viudeta
175 Pregaba a Deu pobreta!
Per l'infelis Bernat.
Y ell que del cel guaitava
Amant la contemplaba
Y a Deu ly demanaba
180 Ly retornés aviat.
Tres voltas ja la lluna
La llum mostrat había,
Tres jorns que la agonia
De Bertha comensá;
185 Tres jorns que per l'etiop
En vá n'es preguntada
Si vol ser l'estimada
Del tigre castellá.
- No mol lluny del castell en espuman cascada
190 Rodan las claras onas l'Llobregat ne cau;
Veyen que sa virtud ly oposa sa cunyada
Eix lloch horrible, trist ensenya á son esclau.
Posat á una finestra son crimen observaba
En sa infernal venjança volguense sasiar
195 La viuda tortoleta pregaba arrodillada.....
Ay! que dintre l'abisme l'esclau la va á llensar.
Llavors sen Veremon una blasfemia aguda
Crit terrible d'angustia y desesperació;
Llansat per lo butxí que arrastra en sa caiguda
200 L'esposa de Bernat, Bernat de Collbató!
L' riu dintre son pit sepultura ls' y dona
Enturbian de dolor son rich trasparen vel.
Y cándida paloma sortinne d'entra l'ona
Aubrí sas blancas alas y se'n pujára al çel.

(6)

- 205 Y la lluna que tras lo sol venia
'S coroná d'un disco ensangrantat
Projectantse en lo fondo l'agonía
De l'etíop, de Bertha y de Bernat.
- 210 Cuadro de sang y de dol
Pel fatricida
Veu de plor y desconsol
Que contre d'ell a Deu crida.
- 215 Veremon, Veremon, prop es lo jorn
De la venjansa.
No sens revolar en torn,
Sonan son terrible corn,
L'infern enter en funeraria dança?
- 220 Era de nit. Com antes se sentia
Dels vasos lo soroll y retintí;
Es Veremon que la infernal orgia
Vé per última volta a presidí.
- 225 Y ab sos llavis impurs á Deu infama
Y vol ab vi sas culpas anegar
Sens recordar que al cel contra d'ell clama
La sang que un jorn malehit feu derramar.
- 230 Cuan la fatiga alguna tregua daba
Per un moment á tanta hilaritat,
Sonora y melancólica sonaba
La campana dels morts á Montserrat.
- 235 Era una veu de metall
Que en desconegut idioma
Responia á llurs cantars
Ab alabansas á Deu;
Y l'algaçara y soroll
- 240 Dels convidats disminuia
Y embolicaba llur sang
Ab una capa de neu.
- 245 A Veremon ly semblá
Que Bertha, Bernat ly deya
Y erisaba sos cabells
- Lo recort de sa maldat.
Las finestras tancar feu;
La veu encara sonaba
Y'l castellá la sentia
Cridanly Bertha, Bernat!...

Bertha, Bernat sonaba la campana
De roca en roca l'echo Bernat Bertha, respon.
En vá es que Veremon per acallar se afana
Aquest terrible crit que al criminal confon;
250 Bertha, Bernat a sas aurellas sona
Y la fatal campana no deixa de tocar!!...
Alsas loco frenétich aqueixa veu l'atrona
Y sen dintre son cervell sa sang tota agolpar;
Y solta la melena sens casco ni armadura
255 En mans de son deliri, los ulls desencaixats
Fugia del castell del mont per la espesura,
Veyen sempre tras ell restos ensangrentats.
Aixis atravesá torrens, boscos, mOntanyas,
Tornan sempre á pasar devant de Montserrat,
260 Sentin la veu de bronse á dintre sas entranyas
Que ab melancolich só ne diu Bertha, Bernat.

Al fi cansat y a trosos la vil vestidura
Al panteó de llurs avis desesperat entrá
Y una veu sepulcral sortin de la escultura
265 Caín! ronca digué, que has fet de ton germá!
Cual çentenaria alsina que un llam del çel aterra
Y trenca sas arrels, caigué així Veremon
Y l'home, tan altiu un jorn, ara per terra
Com la serp condemnada rosegan va son fron.

270 Veremon, Veremon, eix es lo jorn
De la venjansa;
No sens revolar en torn
L'infern enter en funeraria dansa?

(7)

275 Qui es l'anacoreta
Que en roca solitaria
Aixeca una pregaria
Al trono del Senyor?

280 Qui es l'anima trista
Queixosa, adolorida
Que'ls torts de aquesta vida
Espia ab tan rigor?

Es Veremon que sos pecats ne plora
Ab dur çiliçi y penitencia gran.
285 No sens que arrepenit cantichs entona
Que en mans dels angels fins al cel ne van?

Del Deu Eternal la má poderosa
Al arrepenit sa gloria aubrirá;
Ploreu criminals las culpas pasadas
Que'l jorn del judici per tots sonará!

Torruella 15 Dbre de1853.

21

<<PERDÓ NINETAS MES QUE'L SOL HERMOSAS>>

Nº 16¹

Perdó ninetas mes que'l sol hermosas
Perdó las mias de mon sol natal
D'eixa terra esmaltada de verduras
De richs brillans de perlas de coral.
5 Perdó si enamorat copblas no entono
Cuan ab lo sol daurat lo jorn ne cau.
Y solitari ab los moixons sols canto
En los jardins de mon quiet palau
Pus mos dits que relliscan per la lira
10 Ay! no trovan la corda del amor²
Y del bardo infelis la veu gemega
Que lluny de aqui canti deixá son cor.
Cantiga trista barrejada ab plor.
Cuan sentat á la sombra d'una alsina,
15 Sobre l'herbeta fina y neix fló,
La brisa mas cabells embolicaba
Lo fron besan del pobre trovador;
Y la fon dolsamen mes peus llepaba,
Y els auçells alababan á son Deu,
20 Y llurs cans ay! d'amor y d'armonía
Tendremen conforman á ma veu;
Llavors, pobre de mi, trovas cantaba
Enaltinne l'iman de vos ulls blaus,
Mes brillans que las joyas delicadas
25 Que te'l rey moro en los daurats palaus
Cantaba vostre garbo y hermosura,
Cantaba enamorat; pobre cantor!
Avuy ha arribat per tu lo jòrn de prova
Y sols ne pots cantaly ton dolor.
30 Ay! que la mort ab son alé terrible
Mas flors de aquesta vida ha marchitat
De mon cor desterranme la esperansa
De la tomba á la negra soledat.

.....
.....
.....

¹ Testimoni: Ms. 1. No consta la data. Podem deduir-la, però, per la seva darrera composició a llapis, "Veremon lo roig", que és del mateix moment: 15 desembre de 1853. Tota la composició és escrita a llapis i amb moltes esmenes. Els 33 versos contenen la part narrativa de la composició i els 4 darrers, el motiu del cant adolorit (34-37).

² del amor] del dolor 1,11.

35 Cuan als peus del Etern puji la mia anima
Las prendas benehirá de son amor,

Murmuranne ma boca moribunda
Llurs noms, que adorá tan mon pobre cor.³

³ Després del vers 37, el poeta firma i signa a llapis.

<<ENVUELTO EN NIEBLA DE ORO – EL SOL DECLINABA>>

Madre mia!!...**a P.S.¹**

I

Envuelto en niebla de oro – el sol declinaba
lentamente,- ocultando su brillante frente-
tras rojas nubes.

4 No se retrata en ella la alegría –sino dolor y
tristeza; ay! el ve la desventura – que
avanza con gigante paso.

En torno de los montes – la noche evocaba
las sombras,- y el viento gemia ronco – en los
écós del valle.

10 Ni luna, ni estrellas se ven – en esta noche tempestuosa
el huracan mata su bella – y melancólica
luz.

15 Llúvia sofocante, ardiente – vomita el cielo
por sus mil bocas – y el rayo calcina las
peñas – con su látigo de fuego.

El génio del mal avanza; - su mano a-
gita la tea – que inclemente azota
el mundo con su corrompido aliento.

20 Cual acto alto del monte el fogoso torrente
- baja saltando al retumbar del trueno,
-y en su caída arrastra a la infeliz
cabaña, - y a los gigantes de la selva
que crujen de espanto:
25 Así avanza la peste, su baba venenosa
-esparciendo por entre los pueblos del fértil Am-
purdan,- no para hasta que alcanza del
mar la ola espumosa,- y llena de rábía
se pierde en su inmensidad.
30 Ay! que por todas partes desplegaba terrible
-la muerte descarnada su triste manto,
-y con risa sarcástica escuchaba – las
lágrimas de la juventud; los gemidos del
anciano.

¹ Testimoni: Ms. 7. És la versió castellana de "Mare meva", corresponent a la data del 24 de desembre de 1854. No conservem cap més versió en llengua castellana del poeta.

.....

35 Las almas de los muertos- van desfilando por los cielos,- inclinando las testas – por encima de las blancas nubes,- y tristes compasivas,- lloraban por los enfermos- -su vuelo misterioso- emprendiendo de nuevo.

40 Postrada sobre su lecho, en retirada estancia,- besaba a su hijo, loca de amor, una madre,- y al exhalar triste, el último suspiro, - murmuraba el aDios! con la calma del justo.

45 Su frente ardorosa corona brillante aureola – que deja entrever la traídora herida de la muerte,- iluminada por un rayo de fé en la eterna vida,- reflejo de esperanza que brota del corazon amante.

50 Es la aureola de la martir; con amargas lágrimas- por su tierno infante lloraba en su agonía!.... hijo desventurado! que a saber no alcanzaba – lo que el amor maternal vale en este mundo de duelo.

55 Su voz que se apagaba murmura debilmente- como el viento de la noche llorando en los canyares.- aDios! aDios! hijo mio... hijo de mis entrañas!....- dijo, cerró los ojos, y remon-
tó a los cielos.

.....

.....

60 Vuelve brillante el sol- a esparcir su cabelle-
ra purisima; - enamorado, al verla,
su canto – de amores murmura el ave²
en la pradera, - y la plegaria humilde
de la cabaña,- evaporandose gota a gota,
65 vuela – a la cumbre del monte- des-
de donde consuela a la humanidad
el Eterno.

70 Tras la tormenta vino la calma,- huyó la peste y el Ampurdan respira;- brilla una palma mas allá de las blancas nu-
bes- y la contempla, entre un mar de
lágrimas,- el hijo infeliz que llora a su
madre,- a su madrecita que tanto
amaba! que un día le cantaba sonora tro-
va – dulcemenye meciendo su cuna.

75 Oye su canto –oye su agonía; - por quien mejor puede cantar un hijo,- por quien mejor un hijo pueda llorar!!....

² ave] pajarillo 7. Quintana descarta "pajarillo" en el mateix testimoni.

II

80 Madre mia te amo!!... daria mi corazon- el mundo
entero por verte un solo instante; - un solo beso,
y entre el polvo que un día pisaste, sepultaré
mi frente.

Ven con el soplo del aura amorosa – que acari-
cia el seno de las flores,- hazme sentir tu
85 voz llena de cariño – dulce para mi como el
arpa de la noche.

Te veo brotar del cielo, prenda adorada.....-
ven, ven a decirme tus amores,- que para
mi vale tanto una mirada tuya, - como
90 la vista del Señor para los ángeles.
Porqué, oh! viento, dejas las riberas del
Ter-

y cubres de nubes el firmamento? – ay!
á la mirada del hijo que llora – borraste
95 la inspirada sombra.

Pero era mi madrecita; destacabase – del
cielo azul su imagen enamorada,- y un
rayo de sol doraba su túnica – blanca,
mas pura que al caer la nieve.

100 Ahora de nuevo en amarga soledad,-
quedas, pobre infeliz....- es muy du-
radera esta vida terrenal- y solo pue-
do llorar, llorar siempre!!.....

.....

105 Como avecilla que en dorada jaula-
llora perdida su antigua libertad,-
triste, como los ojos de la cautiva mora-
sentada sobre los divanes del rico harem.

Triste, porque hoy le falta al trovador-
su madre, como a la cautiva....-
110 ella la tiene en la lejana orilla,- y
yo la tengo, pobre de mi, en el cielo!!...

Jamás, madrecita mía, sentiré- la
dulzura de tus melancólicos cantos,-
jamás la ternura de tus abrazos,- ay!
115 que cerraste los ojos para siempre.

Yo vi ciudades, castillos, ricos palácios,-
y fiestas, y saraos, y ricas preseas,-
plegadas siempre las alas del corazon,-
perdido siempre, triste y solo.

120 Yo vi mugeres bellas como las flores-
contemplandome com mirada lastimera,-
y en coro preguntaban al hijo desven-
turado- ¿porque lloras?... porque
no tengo madre!!.....

125 Solo, solito sobre esa tierra – sembra-
da de penas y dolor,- perdido entre
las arenas – de ese inmenso y ardo-
roso desierto.

130 Me dejaste madrecita mia, - me dejaste
viendo mi llanto!...- no sé porque no
me muero – y voy a encontrarte en el
cielo.

135 Para que servirá mi vida – si las flo-
res para mi son espinas!,- si no peynas
mis cabellos,- si he de vivir huérfano,
solitário.

140 Bendita, madre mia, - sea la hora
de mi muerte.....- tu hijo, que
hoy llora triste,- irá a tí de un
solo vuelo.

145 Hermosa, si un dia lees mis cantares,-
tu que lloras tambien a tu madrecita,-
por las dos³ ruega amorosa,- que
ellas ruegan a Dios por sus hijos.
Y cuando, marchitas las flores de la
vida,- volemoss unidos a la celestial morada,
- encontraremos en ella a la ansiada pren-
da; - alli nos espera el amor mater-
no!!.....

Barcelona, nochebuena de 1854.

³ dos]entrambas 7.

23

<<VESTINSE DE JOYA>>

La sardana.¹

5 Vestinse de joya
pobles de Ampurdá,
la candida noya
que prenga la toya,
sardana hi haurá.

10 En mitg de la plana,
y al peu de un castell,
branda la campana
que a festa galana
te crida, donçell.

15 Vestinse de joya,
pobles de Ampurdá,
la Vila s'enjoya,
com tu hermosa noya;
sardana hi haurá.

20 Ja prop les muralles
arriva 'l jovent
tot plé de rialles;
a balles, a balles!
en áles del vent.!

25 La trova sonora
rediu lo Montgrí:
¿que cantas, tenora?
La plassa s'anyora,
correm tots allí.

30 Caminan les xiques
flairantne clavells;
qu'en son de boniques!.....
les mans de les riques
relluhen d'anells.

¹ Testimoni: Ms. 32. 95 versos: 19 estrofes de 5 versos: abaab.

Altres testimonis Ms. 19 (95 versos). Tant el Ms. 19 com el Ms.32 coincideixen en el nombre d'estrofes i de versos.

El Ms. 31 (100 versos), però, comença amb una estrofa diferent: "Ja 'l sol s'en anaba/ rodantne pel cel;/ las garbas dauraba,/ que l'era guardaba/ com vasos la mel".

Corremhi a la vora,
prenemles del bras;
¿sentiu la tenora?.....
La plassa s'anyora,
ja va l' contrapás.

La blanca ponsella
s'en va ab l'aymador;
un llíri sembla ella,
ell, es la rosella²
la flor del amor.

Ja va la sardana
que dona consol;
mireu que galana
se fa la rotllana.....
refila frubiol.

Es jorn de alegria,
nineta, rodam.....
ma gentil Maria,
jo t'am dolsa aymia,
nineta, jo t' am!...

Oh! dura sardana
que donas consol;
regira galana;
fruviol, tu demana
cants al rossinyol.

Tornemhi, nineta,
t'anyora mon cor;
donam la maneta.....
diré a ta mareta
que vull ton amor.

Oh! rica penyora!....
Minyons en avant³,
¿sentiu la tenora?
ja canta, ja plora,
no para un instant.

Sonriu d' alegria
la nina y d' amor.
-Jo t'estimaria-
li diu -si sabia
que fos mèu ton cor-

² rosella] ruella19.

³ endevant] en avant19.

Oh! rica penyora !.....
Minyons endevant;
¿que diu la tenora?
ja canta, no plora,
75 de amor es sòn cant.

Del sol la llum pura
s'abriga ab un vel;
la balla s'atura
80 y l'éco murmura
perdentse pel cel.

¿Sentiu la campana?
toca la oració.
Ay! aDèu sardana,
85 fins l'altra setmana,
que Dèu me perdó.

Quant vinga lo dia
que hagi dat l'anell,
te duré ab ma aymia,
90 oh! Verge Maria,
un ciri vermell.

La nit ja la plana
cubreix de foscó:
ay! aDèu sardana
95 fins l'altra setmana,
vindré ab mon amor.

Torroella de Montgrí- abril de 1856.

<<ALEGRAOS, PUEBLOS DEL AMPURDAN, LA DONCELLA >>

La Sardana¹

Alegraos, pueblos del Ampurdan, la doncella cándida que prepare sus flores, tendremos sardanas.

5 A mitad del llano, y al pié de un castillo, voltea la campana, que te llama, doncel, a galana fiesta.

Alegraos, pueblos del Ampurdan, la Villa luce sus galas, cual tu, niña hermosa; tendremos sardanas.

10 Cercana² a sus muros ya llega la juventud rebosando risas; al baile, al baile en alas al viento.

El Montgrí repite la sonora trova: ¿ que cantas, tenora?... La plaza se añora, corramos a ella³ todos.

15 Andan las chicas aspirando el aroma⁴ de los claveles; ¡que hermosas son!..... las manos de las ricas brillan con las sortijas.

20 Vamos cerca de ellas⁵, demoslas el brazo; ¿Ois la tenora?... La plaza se añora, ya va el contrapas.

El capullo blanco va con su amador; ella semeja una azucena⁶, el, es la amapola, la flor del amor.

¹ Testimoni: Ms. 32. La versió castellana és més curta. Altres testimonis: Ms. 110.

² cercana] cerca 110.

³ a ella] allí 110.

⁴ aspirando el aroma] oliendo claveles 110.

⁵ Vamos cerca de ellas] Corramos cerca de ellas 110.

⁶ una azucena] un lirio 110.

25 Ya va la sardana
que consuela; mirad que galana se forma la
ronda.....Afina, caramillo.

30 Dia es de alegria, demos vueltas, niña.....
mi gentil Maria, te amo, dulce amiga,
niña, yo te amo.

Oh! continua sardana que consuelas; da vuel-
tas galana, caramillo, tu pide trinos al
ruiseñor.

35 Otra vez, niña, mi corazon te añora; dame
tu mano pequeña.....le diré a tu madrecita
que quiero tu amor.

Oh! rica prenda! adelante muchachos,
¿ois la tenora? ya canta, ya llora, no para
un momento.

40 La niña sonrie de gozo y de amor -Yo
bien te querría - la dice si estaba segura
de que tu corazon fuese mio ---.

Oh! rica prenda! Adelante muchachos; ¿que
dice la tenora? Ya canta, no llora, su
canto es de amor.

45

El sol cubre con un velo su luz pura; para
el baile, y el éco murmura perdiendose
allá en el cielo.

50 ¿Ois la campana? Suena la oracion cada
tarde. Ay! aDios sardana, hasta la sema-
na próxima, que Dios me perdone.

55 Cuando llegue el dia que te haya dado el
anillo de prometida, oh! Virgen Maria! Te
llevaré con mi amiga un cirio encar-
nado.

La noche cubre ya de oscuridad la
llanura; ay! aDios sardana, hasta la
semana próxima, vendré con mi
enamorada.

25

<<A DALT, A DALT GERMANS!>>

L'ampurdanesa¹

A dalt, a dalt germans!²
ja l'hora es arribada;
la mare, oh catalans!
vol serne deslliurada.

5 Anem, anem,
que brandin las campanas
anem, anem,
la llibertat tindrem.

10 Responga al Montserrat
la plana Ampurdanesa;
al crit de llibertat
s'encen la sanch pagesa.

15 Anem, anem,
que brandin las campanas,
anem, anem
la llibertat tindrem.

20 Arreu te n' pots anar
madrastra castellana;
volem que nostra llar
sols sia catalana.

Anem, anem,
que brandin las campanas,
anem, anem
la llibertat tindrem.

25 Volem l'antiga lley
en cendras convertida;
oh! pàtria a ton servey
no ns' recará la vida.

30 Anem, anem,
que brandin las campanas,
anem, anem
la llibertat tindrem.

¹ Testimoni: Ms. 26 (80 versos).
Altres testimonis: Ms. 27 (80 versos).
Mètrica: 20 estrofes de 4 versos abab; abaab.

² A dalt, a dalt germans!] Veniu, veniu germans 27.

35 Si esclaus forem avans
per arts de gent extranya
volem se tots germans
avuy dintre d'Espanya.

40 Anem, anem,
que brandin las campanas,
anem, anem
la llibertat tindrem.

45 Besávis que sou morts
no us mancará venjansa
alsaus!...que nostre esforços
vos crida à deslliuransa.

50 Anem, anem,
que brandin las campanas,
anem, anem
la llibertat tindrem.

55 Ni may porte lo amor
à nostres llars ventura;
ta justa veu, oh Senyor
no ns'donga sepultura.

60 Anem, anem,
que brandin las campanas,
anem, anem
la llibertat tindrem.

65 Si al formidable accent
la plana ampurdanesa
no s'alsa muda, ardent
tenintvos la promesa.

70 Anem, anem,
que brandin las campanas,
anem, anem,
la llibertat tindrem.

75 De nou tremolí al vent;
y tot arreu retrunya
lo formidable accent:
“que visca Catalunya!”...

80 Anem, anem,
que brandin las campanas,
a som-atén! ...
y catalans serem.

<<L' HORA SONÁ, EN QUE PLÉ L' COR DE TRISTESA>>

LO TROVADOR ROMEU¹.Vila. ADèu á la patria.

I

L' hora soná, en que plé l' cor de tristesa,
 deixant las voras que mon riu banyaba,
 fugia l'cos, mès l'ánima s' quedaba,
 que sempre amant la té mon sol natiu².
 5 Fugia si, portant l'arpa á la espatlla,
 que aixís ho vol lo cel, y á terra estranya...
 vaig á buscar remey per ma companya,
 la que mas nits endolsa de tristor.
 La vall atravessava melancólich,
 10 guiantne mon camí brillant estrella,
 fent sentir del aDèu! la cantarella,
 que s'escapava trista de mon pit.
 Y l' jorn vingué després, y ple de pena
 tenia encara l' cor y de amargura,
 15 com la flor del estiu quant no murmura
 á sas aurellas l'aire enamorat.
 Eras' un' hora fatigant, pesada,
 un' hora d'eixas que á dormir convida,
 que la cigala ab ronca veu ne crida
 20 fins que cau morta á forsa de cantar.
 Un' hora d'eixas en que l' Sol envia
 sòn foch, deixant la plana calcinada;
 emblema de passió desenfrenada,
 que sols tocantlo l' cor seca mès pur.
 25 Un' hora en fí sens goig ni poesia,
 un' hora que sols prosa revelava³
 y en que l'enteniment s' replegava
 tras la muralla que l' Criador li feu.
 Llavors pujaba jo per la montanya
 30 últim confí, ay! de la pátria mia!....

¹ Testimoni: Ms. 30. La composició sabem, pel Ms. 8, que estava dedicada "Al tamboriner del Fluviá". Altres testimonis: Ms. 8 (a tinta, amb totes les VIII parts); Ms. 29 (Esborrany a llapis de la primera part (versos 1- 60). El Ms. 8 fou escrit abans que el Ms. 30. Observem que en el Ms. 8 no hi ha la separació de les parts. Els versos estan escrits tots seguits, com en el romanç. En canvi, la tirallonga de versos sí que es classifiquen en el Ms. 30. Finalment, el Ms. 90 és un esborrany dels versos 309-324, corresponents a la part VI.

Edició: Quintana 1859b (200-215). Publica la mateixa estructura i els mateixos versos que el testimoni 30.

Polimetria: ABAB, ABABCD. Rima encadenada i encadenada, cadeno-encadenada.

² natiu] natal 29.

de roca en roca anant me entretenia,
 per poder contemplarla mès llarch temps.
 Que costa tant deixar lo que s'estima,
 com costa al que es felís deixar la vida,
 35 cuant de la mort la trompa fera l'crida,
 ab sarcasme una caixa senyalant⁴,
 Arrivat al estrem de la pujada,
 y sentat á la sombra de una alsina,
 40 divagavan mos ulls per la marina
 buscant la débil hombra del Castell (1)⁵

Y la cinta de plata que, en la plana
 serpentejant, al mar porta sas onas,
 y que m' diu quets' tu oh riu! (2)⁶ que fresca donas
 á la barraca humil del trovador.
 45 ADèu siau! riberas encantadas,
 riberas ahont ne dorm la filla meva,
 que la miran sonriurer quant se lleva,
 que retratan sa imatge de angelet.
 50 ADèu siau! y encara que ara os deixe
 y men' vaja á cantar en terra estranya,
 no hi trovaré, no l' goig de ma cabanya,
 ni la hermosura de mon sol natal.
 Pare, germans, filleta, prendas caras!....
 55 árbres, riu, prats, montanyas, vila vella! (1)⁷.....
 áDèu siau!.... ho vol ma negra estrella!....
 jo vos estim á tots!!... áDèu siau!!...

 Y ls' plors corrent anavan per ma cara,
 com la pluja del cel pels' monts ne corra,
 60 y fet l'últim áDèu! treta la gorra,
 trepitjaren mos peus de Fransa l' sol.
 Baixant llavors al pla, de la montanya,
 de lluny una ciutat (1)⁸ veyent anava,
 y encara que distret la contemplava,
 65 poch á poch m'acostava de sos murs.
 Arrivat d'ella prop tova catifa⁹
 estesa jo mirí de fresca herbeta,
 que rebentne mon cos amoroseta,
 mas llágrimas vejé trista rodar.

⁴ ab sarcasme una caixa senyalant] Ensenyanly ab sarcasme un ataud 8.

⁵ El poeta escriu un número 1 i un aclariment a la part inferior esquerra del manuscrit: "las ruinas del Montgrí".

⁶ El poeta escriu un número 2 i un aclariment a la part inferior esquerra del manuscrit: "lo Ter".

⁷ El poeta escriu un número 1 i una aclariment a la part inferior dreta del manuscrit: "Torroella de Montgrí".

⁸ Quintana ha equivocat el número de la nota al peu: es tracta de la número 2, com indica adequadament a la part inferior dreta del Manuscrit: "Perpinyá".

⁹ tova catifa] túpida alfombra 8.

II.

Fransa.= Lo primer jorn.

70 Un immens platanal sombra m' donava
omplint de un aire pur y fresch mon pit:
la campana de vespres ja sonava.....
camina, trovador, que ve la nit!!.....
Los arbres cap'al cel llur bras alsavan
com volentne doná l' món al olvit:
75 las brisas de la tarde ja m' deixavan.....
camina, trovador, que ve la nit!!¹⁰.....
Un Dèu pren á grapats las estrelletas,
pel' firmament llansantlas atrexit:
fujan las unas, altrás quedan quietas.....
80 camina trovador, que ja es de nit!.....
Y la nit dels misteris es la hora,
y se apaga per tot de vida l' crit:
ple l' món¹¹ es de poesia, l' cel ne plora.....
camina, trovador, que ja es de nit!!¹²...
.....
85 Y era una nit quieta, hermosa, pura,
com la oració de la innocencia á Dèu;
un vent suau va divagant, murmura,
murmura amors pels' valls del Pirineu.
Dormint¹³ la mar sobre l' llansol de arena,
90 y reflectint la reyna de la nit,
que allá en lo cel brillantne va serena,
com es seré de una nineta l' pit.
Esmaltadas de blau y argent las onas
melancólicament mira l' cantor:
95 ay! no han cenyit sòn front de llor coronas,(1)¹⁴
ni en sa gorra s'hi véu cigala d'or!....
Y va cantant, cantant á Dèu que envia
al poeta humil la santa inspiració.....
barrejant ton record, oh pàtria mia!
100 als sons de l'arpa plena de tristor.
Record ple de dulsura
cual cant de Filomena,
que sobreixint de pena¹⁵
gemega dins lo bosch;
105 y encara que gemega
sos cants son de harmonia,
que al cel també ls' envia
cual pobre trovador.

¹⁰ camina, trovador, que ve la nit] Marcha, marcha cantor que vé la nit 8.

¹¹ món] tot 8.

¹² camina, trovador, que ve la nit] Marcha, marcha cantor que vé la nit 8.

¹³ Dormint] Cubert 8.

¹⁴ Quintana subratlla el següent: Aixó era en 1856. Desde llavors lo Autor ha estat premiat dos vegadas. (Nota del Editor).

¹⁵ sobreixint de pena] plena de amargura 8.

110 Y pensa que eixa terra
 no es terra mòlt estranya,
 pel' pla, per la montanya
 s'hi parla llemosí!!.....
 Aqueixa llengua hermosa
 en que ab amor cantava¹⁶
 115 ma mare quant gronxaba¹⁷
 al que la plora avuy!.....
 Aqueixa llengua diva,
 la glòria del poeta,
 que á l'arpa amoroseta
 120 s'uneix tant dolsament;
 y en fí, la rica llengua
 per qui mon cor suspira,
 la llengua que m' inspira
 la que m'ha fet cantor .
 125 Mès ay! no es eixa terra
 la plana que l' Ter banya,
 voltant mans la cabanya
 ahont ma filla viu;
 y la mia veu no canta
 130 sino la pátria mia.....
 L'estim' tant, que voldria
 que fós per mi tot sò!!...

¹⁶ Torna el dubte de l'autor en la desinència de l'imperfet d'indicatiu. Finalment escriu "cantava".

¹⁷ gronxaba] brassaba 8.

III.

Victor

Peregrinació.

- 135 Deixat que agué l' cantor sòn llit de herbeta,
y l' platanal que volta Perpinyá,
s'encaminá solet per la ribeta
del riu (1)¹⁸ que sas murallas volta ufá.
- 140 Rodant per entre 'ls árbres verdas onas,
que al pla de las neveras van baixant,
y coronant las rocas ab coronas
tant blancas com la neu de ahont van rajant.
- 145 Esquitllant aquí suaus, mansas, quietas,
allí cahent de lo alt ab gran remor,
espurnantne de perlas las floretas
que á sas voras lin' donan rich color.
- 150 Cascadas bramadoras que pregonan
de Dèu lo immens poder y magestat,
y que la vall y la montanya atronan,
repetintne llurs brams l'eco espantat.
- 155 De quant en quant y en mitg dels prats trobava
poblets, que portan tots negres taulats,
altres que un bosch espés los amagava,
altres dalt, prop del cel edificats.
- 160 Y sòn camí l' cantor seguint anava,
guiantlo en mitg del mont del nort lo estel,
y la nit pas á pas se retirava
tranquilament plegantne lo rich vel.
- 165 De totas parts, ab calma aterradora,
precipicis se alsavan y enderrochs,
llurs peus banyant dins l'aigua bullidora,
que s' llansava cridant pel' mitg dels rochs.
- 170 Al peregrí llur front amenassaba,
llur front que s'inclinava cap' al sol,
y espantat de mirarlos caminava
presa sòn esperit de por y dol.
- 175 Y fugia!... mès sempre precipicis
en torn de sòn camí posats miran!....
com se mira voltat lo just de vicis,
que guerra fera al ánima li fan.
-
- 170 Caminant, caminant, tras ell deixava
ricas vilas, y ruinas, y castells,
Prades de verts jardins encatificada¹⁹,
Vilafranca ab sos murs mès que ella vells.
- 175 Los Pirineus la testa coronada
de núvols vaporosos y de neu,
despertavan sentint la matinada
que l'aucell saludava ab dolsa veu.
- Y sacudint las blancas cabelleras,
com irritats de veures' despertats

¹⁸ El poeta escriu un número 1 i un aclariment a la part inferior esquerra del manuscrit: "lo Tet".

¹⁹ encatificada] alfombrada 8.

180 llansavan l'aigua al pla de las neveras
 que s' desllisava mansa en mitg dels' prats.
Y reunintse dèsprés, torrents formavan
 canviant la mansuetut en curs fogós,
 que á las aigüas del riu se barrejavan,
 fentne de un petit riu, riu caudalós.

.....

IV.

Escaldes.

185 Cansat de caminar per la montanya,
á un altre vall baixava diligent,
y passat lo torrent que sos camps banya,
clara vegí una font (1)²⁰ y transparent.

190 Era l'aigua que buscava,
lo remey de ma companya;
es la pau de ma cabanya:
es la vida de mon cor.
Entre mitg d'herba y floretas
mansament fugint anava,
195 y pel' bosch serpentejaba
que li dava hombra y frescor.
Mès dels arbres y la herbeta
la frescura no volia,
y calenta ella surtia,
200 barrejabas' al torrent,
que fogós són llit obria
á la font sa desposada,
la fonteta enamorada,
la fonteta del remey.
205 Dèu te guard la meravellosa,
la de l'aigua cristallina;
dòna ta virtut divina
dòna al pobre trovador²¹,
y de l'arpa dolsa trova
210 ecsaltantse carinyosa,
dirá quets', oh font! hermosa,
la fonteta del remey.

.....
.....

²⁰ El poeta escriu un número 1 i un aclariment a la part inferior esquerra del manuscrit: "Aigua sulfurosa de grans virtuts".

²¹ trovador] cantor 8.

V.

Dèu y lo món

Cuant gran y magestuosa es la bellesa
del Pirineu; y com la fortalesa
215 va pregonant de Dèu!....
Lloch es aqueix pel' poéta de armonia
lloch de ahont mès pura sa pregària envia
 ab religiosa veu;
lloch ahont compren la forsa creadora,
220 ahont la véu brillar com la senyora
 que la terra vesteix,
comparant la humiltat de la criatura
á la de aquell que dòna la hermosura
 á tot lo que existeix.
225 ¿Y qui al mirar las puntas blanquejadas,
y las rocas que s' troban com llansadas
 per la ma de un gegant;
y sentint lo rumor de la cascada,
que de dalt de eixas rocas despenyada
230 al plá baixa bramant;
y veyent com lo llam un árbre inflama
serpentejan pel' tronch y per la rama
 al ressonar del tro;
qui no humilla sòn front, qui no s'inclina
235 devant la magestat que allí domina,
 l' bras del Criador!....

.....
.....

Trist es mirar com lo mortal se llansa
en aqueix món d'engany y de falsa,
de un plaher en pos que l'extasia,
240 que dura sols lo que dura una flor.
Brillant com ella, del jardí la reyna,
repirant rich perfum, goig y dulsura,
sens mirar á sos peus la sepultura
que li diu que sòn brillo será pols.
245 Pols y no mès que tot lo de la terra
puig que de ella sortí, tornarà á ella;
sols l'ánima esplendent com una estrella,
tornará d'ahont vingué, als peus de Dèu.

.....

Cent donas vetg, que al só de alegre dansa,
250 inflamada de amor la cara hermosa,
atrauhen als galans, com mariposa
que s' deixa fascinar per viva llum.
Y cremant las aletas voladoras,
rendits los miran cáurer á sas plantas,
255 tributantlas hi cult com á unas santas,
demanant per favor sols un esguart.

Y voltant y revoltan
en mans de sòn deliri,
sens véurer que l'martiri
260 vindrá ab la veritat;
y passan y repassan,
frenetichs ab la dansa,
l'cor plé de esperansa,
prenyat de illusions;
265 vivent dins una esfera
de amor plena y de vida.....
mentida tot, mentida!...
engany y mès engany!...
que un jorn ay! la ventura
270 perfum de las hermosas,
fará com fan las rosas,
s'esfullan poch á poch;
quedantne per memória
de aquella flor sensible,
275 sols calavera horrible
á dintre un llansol blanch,
y tota la esperansa
de juventut passada,
veuréula evaporada
280 devant la eternitat.

.....
Sols trobareu goig cert en eixa vida,
á l'hombra del sant arbre de la fe...
Amor!.... en Dèu tan sòls y en la família,
llas que immortal la societat manté.
.....
.....

VI.

Dèu te guard fonteta hermosa.

- 285 Ja la terra l' adrés deixat habia
regalo de l'estiu, de flors brodat,
y l' Sol, débil sòn raitg, pel' cel corria
de núvols ab un vel embolicat.
- 290 Despertabas' inquieta la llaguna,
remoguda sentintse de un fort vent,
y las fullas dels arbres una á una
grogas anavan cap'al sol cahent.
Volant se véu la tribu de orenetas
negre lo cos, y l' pit ple de esmalt blanch,
- 295 en torn d'ellas portant, pobres maretas!
los fills que ploran sòn palau de fanch.
Van á la pátria, des' la terra estranya,
als óasis dels avis, plens d'amor;
y al deixar las verdors de la montanya
- 300 envíanli una llágrima del cor.
També l'cantor prenent l'arpa y la gorra
al sol natal alegre tornarà;
á contemplar amant lluny puigs de sorra,
á contemplar l' riu Ter y l'Ampurdá.
- 305 Y per última volta á la fonteta
encamina llurs passos pressurós,
cullintne per record una floreta,
y entonant un áDèu! ab to melós.
- 310 Dèu te guard fonteta hermosa,
la fonteta del remey,
jo t'estim' la meravellosa
mès que estim sòn cetro un rey.
Que has tornat la sua mareta
á la filla de mon cor,
- 315 donant vida á la nineta,
l'estimada de mon cor²².
Cuant, sentat prop d'eixa nina²³,
inspirat jo cantaré,
diré que es, oh font!, divina
- 320 la virtut que t'aigua te²⁴;
y mon riu, y la montanya
que l' castell ostenta ufá,
y l' meu bosch y ma cabanya
tal cantar²⁵ repetirá.
- 325 Corre, corre pressurosa
entre herbetas al torrent,
ondulant ton cos graciosa
al suau bufá del vent.

²² l'estimada de mon cor] l'enamorat cantor 90.

²³ prop d'eixa nina] sota una alsina 90.

²⁴ t'aigua te] eixa aigua te 90.

²⁵ tal cantar] Lo meu cantar 90.

330 Que ell enamorat t'espera
 dolsa queixa murmurant,
 y qui espera desespera
 si no l' van aconsolant.
 Dèu te guard fonteta hermosa,
335 la fonteta del remey,
 jo t'estim la meravellosa
 m'es que estim' sòn cetroy un rey.

VII.

Vernet.

Al peu de una montanya, que en diuhen Canigó,
Vernet, floreta hermosa nascuda en mitg de espinas,
com núvia²⁶ engalanada, sas formas peregrinas
340 ostenta tot mirant sos plátanos gegants.
Desplega sòn mantell, en mitg de immensas rocas,
sembrat de fina herbeta, d'horténsias y de rosas,
que l'aire embalsamaban, de sòn alé orgullosas,
mesclantne eixos perfums als purs dels tarongers.
345 Y boscos y riberas, y fonts, y frescas hombras,
y música, y aucells, y cants rics de harmonia,
un món en fi ideal, prenyat de poesía,
que l' cor aconsolaba omplintlo de dolsor.
Fugian, en eix lloch, de un clima ardent cent damas,
350 cent damas catalanas, sencillas, amorosas,
que mos pobres cantars oian carinyosas,
y quant jo trist plorava, ploravan també ab mi.
Y entre ellas dos ninetas, que quinse abrils contavan,
dos ángels de candor, de goig y de ventura,
355 que un cel ne prometian llurs cors plens de ternura,
un jorn á llur espós, de virginal amor.
Dos ninas destinadas per fer créurer
al que dubtá de potestat divina,
de aqueix immens poder que l'mòn domina
360 com inclina lo vent l'herba dels camps.
Hermosas com las flors, cándidas, puras
com la rosada quant de dalt ne baixa,
com en nit del estiu de estels la faixa
que del cel blau guarneix lo rich mantell.
.....
365 Grabat quedará en mon pit
lo record de eixas ninetas.
com en lo cor dels poetas
las primeras impressions;
y fins que l'últim vagit
370 ecsale l'ánima mia,
en mas horas de alegria
murmuraré llur nom en mas cansons.

²⁶ Acaba preferint la forma "núvia". La rectificació és clara.

VII.

Tornada.=Al descobrir lo Ampurdá.

Pàtria! mon ídol! de mon cor Senyora!....
planas, montanyas, rius, mar y cel blau!....
375 al trovador, que torna y que os adora,
una llàgrima al véureus' de l'ull cau.
Jo t'am', oh pàtria! mès que al Sol la terra,
mès que la papallona estima al flam,
380 mès que l'héroe als llores fills de la guerra;
ab l'ànima jo t'am', pàtria, jo t'am'.

<<VENIU Á MI, 'LS, QUE UN DÍA>>

Les àligues de l'any vuyt.

Una llágrima á Girona

Veniu á mi, 'ls, que un día¹
 La esclavitut sentireu afrentosa
 Que en nostre cel rugía;
 Avuy, la lira mia
 5 Dels martirs de aquell temps remou la llosa.
 Entre las cendras del volcan, apenas
 Lo nou Atila colossal pujaba,
 Y, al crit de llibertat, de sas cadenas
 Al vell-mon assombrat los claus reblaba;
 10 Cuant, águila altanera,
 Volant sobre la valla,
 La feu aletejar dalt sa bandera,
 Sembrantlo de un dilúvi de metralla;
 Y estrenyent al vensut dintre sa garra,
 15 Lo manto dels sèus Reys furiós desgarrá.
 Ybéria sols no s'cansa,
 Seguidament cridantlo á las arenas.
 Atletá que respira
 No més de independéncia, á qui las penas
 20 Son feixos de ensinalls, que alsan la flama
 Del pátrio amor, corrent pel circo brama
 Desafiant al Colós, fill de la Glória.
 Veniu! y la venjansa
 Al recordar, ab sons ronchs per la ira,
 25 Despertaré dels héroes la memória.
 La forsa que t'inspira,
 Vent de las tempestats, dona á ma lira.

¹Testimonis: Ms. 24 (I (1-27; II (28-115; III (116-137).

Altres testimonis: Ms. 19 (88 versos); Ms. 20 (esborrany sencer de cada part); Ms. 22. I (27 versos); III (22 versos); Ms. 21 (88 versos de la II part); Ms. 23 (28-115). Pel Ms. 22 sabem que les parts I i III van ser escrites em moments diferents: la I, el 21 de gener de 1860 i la III, el 10 de març de 1860. La part II del Ms. 21 fou escrita a Mataró el gener de 1856; la part II del Ms. 23, però, ho va ser el 21 de gener de 1860.

Edició: Quintana 1920 (467-471).

Mètrica: abaab; ABAB.

- Miraulas, allá van las Áligas altivas!².....
 Las du la tempestat, sa trompa n'es lo tró:
 30 Dels bechs la sang regala, la sanch de las captivas!.....
 Las urpas, de carn plenas, fressejan la del lleó.
- La tempestat las porta batent sas negras alas;
 Del llam las fuetadas son llum del sèu fanal;
 La mort y l' estermíni, l' incendi son llurs galas,
 35 Cadabres á milers del Héroe 'l pedestal.
- Pel Pirineu rodolan. De dalt de sas montanyas
 Escupen orgullosas de Espanya los butxins;
 De sanch sempre borratxas estripan sas entranyas,
 Sobre'ls llors de vint segles tirantlas á bossins.
- 40 Lo dos de Maig arriba. Al so de sas cadenas,
 Del somni voluptuós desperta l' lleó dormit;
 Las poderosas crins espolsa en las arenas;
 Aixorda ls' firmaments³ rodanthi 'l sèu rugit.
- De ira tremolant, los ferros vils pateja;
 45 Prenentlos ab las mans potents, de nou rugeix,
 A cada anell quen' trenca, un aligot trosseja.....
 Venjansa y llibertat! pels' aires ne brunseix.
- ¿Que son los brams de ràbia que l'Univers atronan?....
 ¿Que son eixas despullas y restos imperials?.....
 50 Las sobras del festí de independéncia! sonan
 Del Bruch y de Bailen las horas immortals.
- Un altre crit.....victória!....honor á Saragossa!.....
 Contanne las rengleras que llauran sos gegants!.....
 La moderna Sagunto caigué!.....desde la fossa,
 55 La sanch altiva espolsa⁴, al front dels sèus tirans.
- Y la venjansa brota; del plá, del mont devalla,
 Com sobre'ls huracans los dalls de tempestat.....
 Ciutats, castells y pobles, las pedras, fan batalla!.....
 La pátria es home sòl.....venjansa y llibertat!!.....
- 60 Fills del Ympéri, César! los fronts sota las clámides!....
 Los camps de Espanya feman trencadas tas legions;
 ¿Hont son tos invencibles?.....Marengo y las Pirámides
 En mitg del fanch, rossejan los irritats lleons.

² El Ms.19 només pertany a la II part de la composició. També els Ms. 21 i el 23 correspon a aquests versos (28-115).

³ Aixorda ls' firmaments] Lo mon enter 23.

⁴ La sanch altiva espolsa] La sanch altiva espolsa 23.

- ¿Que importa? avant las Áligas!legions novas arriuan.....
La forsa al valor mata, las Áligas avant!.....-
- 65 - Miséria, orgull!...las plantas podadas mès se avivan,
Lo amor pátrio mès creix dels mártirs al tallant.-
- Ja venen, ja s'acostan.....Girona, á la muralla!.....
Ton noble crit ascolta, esclau d'Ell, l'Antich-mon!.....
- 70 Responga á sos canons cascadas de metralla;
Si cauhen tas murallas, tos fills murallas son.
- Ja arriuan..... la victória creyent assegurada,
Las urpas assessinas s'en van á ton escut,
Rodola la primera que l' toca, al sol tallada,
- 75 Los fossos plens de sanch ofegan al vensut.
- Mireu! pels camps ja fugen dispersas, espantadas,
Las Áligas primeras, del llam las fillas son!.....
Las Áligas segonas ahont?.Esparrecadas
Al peu de las murallas!.....la veu dels morts respon.
.....
- 80 -Que importa? Avant las Áligas!.... legions novas arriuan....
La forsa al valor mata..... las áligas avant!.....-
-Miséria, ergull!..... las plantas podadas mès s' avivan,
Lo amor pátrio mès creix dels martirs al tallant.-
.....
- Salut, nova Numáncia! Salut, heroica tomba!
Tas cendras brotan llors, al cel toca 'l cimall!.....
Es la honra de la pátria, sangrenta ta hecatomba!.....
La fama crida á veus, tu sola la immortal!!.....
- 85
- Que cercan eixas Áligas en mitg del cementiri?....
Que cassan entre'ls rochs que un jorn foren ciutat?.....
- 90 Tal volta'ls enemichs per durlos al martíri?.....
Cadabres son los héroes, la peste 'ls ha segat!⁵
- La peste, sols la peste! que 'ls aligots de Lodi
Per ells sols eran canya que tronxa⁶ l'huracá.
Mireulos!..... los ulls morts, flamejan, plens del odi
- 95 Que, al fuet del sèu botxí, lo mon⁷ despertará.
- Calleu!ráfaga ardent la fosca nit clareja.....
En alas ve del llam.....calleu los elements!.....
Es Alvarez!..... de sanch un vel en torn rojeja.....
Du sa bandera negra trencada sobre 'ls vents.

⁵ segat] guanyats 20.

⁶ tronxa] trenca 23.

⁷ lo mon] lo esclau 23.

- 100 Salut! Salut al héroe tan gran com sa mortalla!.....
Eterna glória al mártri!.....Salut, Gobernador!⁸.....
Si ls' crits de ta agonía ton assessino acalla,
Ta pátria t' don, honrada, un temple en cada cor.
- 105 Ascolta!..... als crits del Áliga, de nou per tot atronan,
Rugits de rábia fera que llansan los lleons:
Las veus de cent batallas pel Pirineu ressonan.....
Victória!....desde 'l cim tiremlos-hi 'ls grillons.
- 110 A ells! ...á la cassera!.... la fera ja recula;
Anem acorralantla, correm fins al sèu niu!.....
Lo crit de independéncia pels gels del Nort circula!....
Sentint nostra victória la Europa ja reviu!
- 115 A ells!.....de dalt dels nuvols ja lo Colós tremola.....
Ab ell, sobre la pols, la guerra espirantl' cau!!.....
Batent palmas, pel cel, la Llibertat revola⁹.....
Radiant baixa á la terra¹⁰ un ángel; es la Pau!¹¹.....
- 120 La pau! Hora serena¹²
Que, ab llágrimas del cor, una veu saluda:
La pau que' l mal enfrena,
Barrantne de la arena
La ensangrentada fossa remoguda.
La pau! la pau honrosa,
Ab cruentas piras de tos fills comprada!!.....
Aixecat orgullosa,
Oh! pátria victoriosa,
- 125 Desplegant ta bandera trossejada.
Y si de nou vé l'atrevida afrenta
A despertar impía,
Creyentlo mort, al héroe que dormía,
A la llum y al bramar de la tormenta,
- 130 Allá en lo Atlantich móstrali una fossa,
Tot esgrimint¹³ la espasa ensangrentada;
Y en la venjansa airada,
Cent voltas amossantla, en la destrossa,
Arrastrarás la glória
- 135 A ton carro triunfal encadenada,
Y al pes de sa memória,
Muda, á tos peus se postrará la história.

Mataró 21 Janer de 1860.

⁸ Eterna glória al mártri!.....Salut, Gobernador] Salut gobernador, de la honra n'ets mirall! 20.

⁹ Batent palmas, pel cel, la Llibertat revola] La llibertat de Espanya branchs de oliver tremola, 23.

¹⁰ á la terra] del cel 23.

¹¹ En aquest vers acaba el Ms. 19. Per tant es tracta de Ms. definitiu de la II part de la composició.

¹² El Ms. 20 comença per aquesta part.

¹³ Tot esgrimint] Desenvaynant 20.

<<MIRADLAS, ALLÁ VAN LAS ALTANERAS ÁGUILAS>>

Las águilas del año ocho.¹

Una lágrima a Gerona

- Miradlas, allá van las altaneras águilas-, las guía² la tempestad, su trompa es el trueno,- de sus picos gotea³ la sangre, la sangre de las cautivas,- sus garras, llenas de carne, rastrean⁴ la del leon.
- 5 La tempestad las conduce batiendo sus negras alas,- los chasquidos⁵ del rayo son la luz de su faro;- sus galas son la muerte y el exterminio, el incendio,- miradas de cadaveres el pedestal del héroe.
- 10 Ruedan por el Pirineo: de lo alto de sus montes- orgullosas escupen los verdugos de España,- ébrias siempre de sangre destripan⁶ sus entrañas, - arrojándolas a pedazos sobre los laureles de veinte siglos.
- 15 Llega el 2 de Mayo. Al rumor de sus cadenas, el león dormido despierta del sueño voluptuoso, sacude en las arenas sus potentes crines, su rugido, al rodar por el, ensordece el firmamento.
- 20 Estremeciéndose de ira patear los hierros viles, agarrándolos en sus poderosas manos, ruge de nuevo, a cada eslabon⁷ que trunca despedaza un aguilucho.....!Venganza y libertad! silba por los aires. ¿Que son los bramidos de rábida que atruenan el Universo? ¿Que son esos despojos y restos Imperiales? Las sobras del festin de Independencia!
- 25 Suenan del Bruch y de Baylen las horas inmortales.
- Un grito mas; victoria!.... honor a Zaragoza!... contad los surcos que sus gigantes abren;
- 30 cayó la moderna Sagunto!.....desde la fosa sacude al-tiva la sangre al rostro de sus tiranos.

¹ Testimoni: Ms. 21. Quintana només ha traduït la part II.
Altres testimonis: Ms. 19. Ms. 22. Ms. 23.

² guia] conduce 21.

³ gotea] chorrea 21.

⁴ rastrean] olfatean 21.

⁵ chasquidos] latigazos 21.

⁶ destripan] destrozan 21.

⁷ eslabon] anillo 21.

Y brota la venganza; del llano, del monte rueda
 como los dallos de tempestad sobre los huracanes;
 ciudades, castillos y pueblos, hasta las piedras ba-
 35 tallan..... la pátria es un solo hombre.....
 !venganza y libertad!
 Hijos del Ympério, Cesar! las frentes bajo las clamides!
 tus legiones rotas estercolean⁸ los campos de España:
 ¿do estan tus invencibles? los leones irritados
 40 arrastran por entre el fango Marengo y las Piramides.
 ¿Que importa? adelante las águilas!...llegan
 nuevas legiones, la fuerza mata al valor, las
 Águilas avante!.... – Miséria, orgullo,
 las plantas, podadas avivan con mas fuerza,
 45 el amor pátrio se engrandece al tajo de les mártires.
 Ya vienen, ya se acercan.....Gerona a las murallas....
 el viejo Mundo, su esclavo, escucha tu noble grito;
 cascada, de metralla sean respuesta a sus cañones,
 si se derrumban tus muros, tus hijos un muro son.
 50 Ya llegan. Creyendo segura la victória, sus garras
 asesinas se van a tu escudo; ruedo al suelo cortada
 la primera que lo toca, los fosos llenos de sangre
 ahogan al vencido.
 Mirad! ya huyen por los campos dispersas, espantadas
 55 las primeras águilas; son las hijas del rayo,
 ¿Donde estan las segundas águilas?...- Destrozadas
 al pié de las murallas!- contesta la voz de los
 muertos.
 -¿Que importa? adelante las águilas!.....
 60 llegan nuevas legiones, la fuerza mata al
 valor, las águilas avante!....-
 Miséria, orgullo!.....-las plantas podadas reavivan,
 el amor pátrio se engrandece al tajo de los mártires.
 Salud! nueva Numancia! salud! heróica tumba,
 65 tus cenizas brotan laureles, su cuna toca los cielos!...
 tu sangrienta hecatombe es la honra de la Pátria,
 a voces grita la fama- !tu sola la Ynmorta!!....
 ¿ Que buscan esas Águilas en medio⁹ del cementerio?
 ¿Que husmean entre las piedras que fueron
 70 ciudad un dia? ¿Enemigos tal vez para ar-
 rastrarlos al martirio?..... Cadáveres son los
 heróes! los sesgó la peste.
 La peste, tan solo la peste, que los aguiluchos de
 Lodi, eran para ellos cañar que el huracan tronxa.
 75 Miradlos!..... los muertos ojos llamean rebosando
 el ódio que, despertará al Mundo, a los latiga-
 zos de su verdugo,
 Callad!.... ardiente ráfaga clarea la oscura noche.....
 viene en alas del relámpago.....callad elementos!....
 80 Es Alvarez!..... un velo de sangre enrojece sus contornos
 lleva su bandera negra rota sobre los vientos.
 Salud! salud al héroe tan grande cual su mortaja!...

⁸ estercolean] abonan 21.

⁹ en medio del] entre el 21.

Eterna gloria al mártir, salud, gobernador!.....
Si su asesino acalla el grito de tu agonía,
85 España honrada, te da en cada corazón su templo.
Escucha! a los chillidos del Aguila, atruenan,
por doquier, rugidos de rabia feroz que lanzan
los leones; las voces de cien batallas suenan
por el Pirineo.....Victoria!.....desde la
90 cumbre arrojémosle los grillos.¹⁰
A ellos!.... a la cacería!..... la fiera retrocede,
acorralémosla, corramos¹¹ hasta su madriguera¹²!....
el grito de independencia circula por los hielos
del Norte, Europa cobra nueva vida sintiendo
95 nuestra victoria.
A ellos!..... de lo alto de las nubes ya el
Coloso tiembla..... con el muerde el polvo
la Guerra espirante..... batiendo palmas
la Libertad revuela por los cielos,.....
100 radiante baja a la tierra un ángel; es
la Paz!....

Mataró- Enero de 1856.

¹⁰ grillos] grilletes, esposas 21.

¹¹ corramos] volemos 21.

¹² madriguera] nido 21.

<<CUBERT D'UNA BOIRA D'OR>>

Mare meva!¹

Cubert de una boyra d'or
Lo sol lentament baixaba,
Sòn fron brillan amagaba.
Detras dels núvols vermells.

5 No hi porta pintat lo goig
Sino dolor y tristúra;
Ay! ell veu la desventúra
Que avança á pas de gegant.

10 De las montanyas en torn,
La nit las sombras cridaba,
Y ronch lo vent gemegaba
En los écos de la vall.

15 No' s veu ni lluna, ni estels
En eixa nit tempestuosa,
Sa llum brillant, tan hermosa²
L'ha apagada l'huracan³.

20 Pluja sofocan, ardent
Vomita l' cel per mil bócas,
Y l' llam calsína las rócas.
Ab sòn látigo de foch.

Avansa 'l géni del mal;
Sa ma la teya tremóla
Que inclement lo mon assóla
Ab sòn alé corromput.

25 Era terrible sa llum,⁴
Com los fochs de la estrelleta,
Que en la nit trista y soleta
Es emblema de la mort;

¹ Testimoni: Ms. 2 (321 versos). El poeta dedica la composició a Pompeia Serra. És la darrera versió de "Mare meva", la més llarga, poema que tanca l'aplec poètic *Mos cantars – Annex I (V)*. Hi ha 73 versos més que en els Ms. 7 i Ms. 19; 139 versos més que en els Ms. 4 (provisional) i Ms. 5; i 185 versos més que en el Ms. 6. Altres testimonis: Ms. 7 i Ms. 19 (148 versos), Ms. 3 (esborrany) i Ms. 4 (182 versos), Ms. 5 (182 versos), Ms. 6 (136 versos).

Edicions: Quintana 1859 b (55-62): 182 versos. Coincideix amb els Ms. 4 i el Ms. 5.
Mètrica: Polimetria; predominen les combinacions abba, ABAB.

² Sa llum brillant, tan hermosa] l'huracá mata sa hermosa 6, 7, 19.

³ L'ha apagada l'huracan] y sa melancorica llum 6, 7, 19.

⁴ Aquestes dues estrofes (25- 34) no apareixen en els manuscrits 6, 7 i 19.

30 Y espanta al alarb errant
Quant perdut en la planura
Del desert, en la amargura,
La veu en lo cel brillar.

35 Com un torren fogós de lo alt de una montanya
Saltan, saltant ne baixa al ressonar⁵ del tró,
Y arrastra⁶ en sa cayguda á l' infelís cabanya
Y del bosch als gegants que plóran de tristor⁷;

40 Axí la peste avansa, sa baba verinósa
Pels pobles escampant del fértil Ampurdá,
No pára fins que troba del mar l'ona espumósa
Y dins sa immensitat rabiant perdense vá.

Ay! que per tot terrible desplegaba
La descarnada mort són trist mantell,
Y ab un ríure sarcástich escoltaba
Los plors del jóve, l' gemegar del vell.⁸

45 Y són bras implacable á tots immóla
Sens que ningú perdóne són furor;
Per entre ls' apestats sa espasa vóla
Com la faus en las mans del segador.
.....

50 Ab llarchs y flotants vels
Las sombras de la nit,
Ne van embolicant
La cima del Montgrí.
Per sobre de la mar,
Y l'pit de plors tot plé

55 Sos llumets tremolants
Ensénen los estels.
Dels boscos en lo cor,
Se sent lo vent siular,
Y l' silenci cubreix

60 La plana de Ampurdá.
Las animas dels morts
Pel cel van desfilant,
Inclinatne llurs caps

⁵ Ressonar] retumbar 7. Ressonar] ressonar 6.

⁶ arrastra] xafa 7. arrastra] esclafa 19.

⁷ que plóran de tristor] que fa cruixir la po 7. que plóran de tristor] que ploran de tristor 6.

⁸ El vers 45, en els Ms. 6 i 7 comença:

Les ànimes dels morts
pel' cel van desfilant,
inclinantne llurs testes
per sobre'ls nuvols blanchs,
y tristes, compassives
ploraban pels' malalts,
són vol misteriós
tornant á comensar.

Per tant, és una versió més abreujada de la composició que publiquem: 24 versos] 8 versos Ms. 7.

65 Per sobre ls' nuvols blanchs;
Y tristos, compassius
Ploraban pels malalts,
Sòn vol misteriós
Tornant á comensar.

70 Postrada sobre un llit en apartada estància,
Ab sòn tendre fillet, que amant sòn front⁹ besába,
Lo postrimer sospir una mare exálaba,
Despedintse de tots ab la calma del just.

75 Sòn front arden coróna, de llum una aureóla¹⁰;
Com voltan fugitiu vapors una montanya¹¹,
Quant ab sòn raig d'azur los sol graciós los banya¹²
Del tendre áDeusiau donantlos hi l' pató¹³.

80 L'aureóla es de la mártir; ab llágrimas amargas
Per sòn fillet, la trista, ploraba en sa agonía:
Desventurat fillet!!... encara no sabía,
Lo qu'en eix món de dol val l'amor maternal.

Sa veu que s'apagaba, murmúra debilmente
Com lo vent de la nit ploran entre las canyas...
ADeu, aDeu fill meu!... lo fill de mas entranyas!.....
Digué, tancá¹⁴ sos ulls, y s'en pujára al cel.

.....
.....

85 Ja torna l'sol brillant
A desplegar la roja cabellera¹⁵;
Del rossinyol se sent lo tendre cant¹⁶
Que saludantne va la llum primera¹⁷,
Y prega en sa cabanya¹⁸
90 L' llaurador que trist ne gemegaba¹⁹
Veyent del mal la sanya²⁰.
Ay! tot es goig; ha fuyt á sa morada²¹
La peste fera que Ampurdá assolaba,
Sols lo fillet per sa mareta plóra.

⁹ Sòn front] folla besaba 7, 19. Sòn front] loca besaba 6.

¹⁰ de llum una aureóla] aureóla brillant 6, 7, 19..

¹¹ Com voltan fugitiu vapors una montanya] que si mostra de mort traidora la ferida 6, 7, 19.

¹² Quant ab sòn raig d'azur los sol graciós los banya] l'endaura 'l raig de fé en la eterna vida 6, 7, 19.

¹³ Del tendre áDeusiau donantlos hi l' pató] reflecteix de esperança que surt al cor amant 6, 7, 19.

¹⁴ Tancá] aclucá 7, 19. Tancá] tancá 6.

¹⁵ A desplegar la roja cabellera] purissima á esbargir sa cabellera 6, 7, 19.

¹⁶ Del rossinyol se sent lo tendre cant] enamorat, al veurerla, sòn cant 6, 7, 19.

¹⁷ Que saludantne va la llum primera] de amor l'aucell refila en la pradera 6, 7, 19.

¹⁸ Y prega en sa cabanya] y la pregária humil de la cabanya 6, 7, 19.

¹⁹ L' llaurador que trist ne gemegaba] evaporantse gota á gota, vola 6, 7, 19.

²⁰ Veyent del mal la sanya] al cim de la muntanya 6, 7, 19.

²¹ Ay! tot es goig; ha fuyt á sa morada] desde hont lo Etern la humanitat consola 6, 7, 19.

- 95 Per sa mareta qu'estimaba tant;
Que li cantaba un jorn tendre²² sonóra²³
Sòn bressol ab dulsura tremolant²⁴.
- Avuy canta l' trovador,
Sols per tu mare estimada,
100 Sas trovas son de dolor,
Pus sanch li raja del cor
Que ab plors sentits y amarchs surt barrejada.
- Ascolta sòn cantar,
Ascolta sa agonía.
105 Per qui millor un fill ne cantarí,
Per qui millor un fill ne pot plorar!!.....
-
- Mare meva t'estim!! per tu daría,
Mos bens, esdevenir y fins ma sanch²⁵,
Per poderte abraçar rossegaria
110 Mon front eternament per entre l'fanch.
- Vina sobre l'alé d'aura amorosa
Que va besant de la floreta l' pit,
Fesme sentir ta veu tan carinyosa
Dolsa per mi com l'harpa de la nit.
- 115 Jo t' veitg sortir del cel prenda estimada....
Vina, vina á parlam' de ton amor,
Que de tos ulls val tant una mirada,
Com per l'àngel la vista del Senyor.
- Perqué, oh vent, has deixat del riu la bóra
120 Y dels arbres las fullas agitat;
Ay! de la vista del fillet que plóra
La suspirada²⁶ sombra n'has borrat.
- Mès era una mareta; s'destacaba
La imatge enamorada del cel blau,
125 Y un raig de sol sa túnica dauraba,
Com daura l'aygua que dels núvols cau.
- Ara, altra volta en soledat amarga
Pobre infelis ne tornas á quedar!!.....
Es eixa vida terrenal mòlt llarga,
130 y sols ne puch plorar, sempre plorar!!²⁷
-

²² Tendre] trova 7.

²³ tendre sonóra] com qui s'anyora 19.

²⁴ Sòn bressol ab dulsura tremolant] Dolsament amorosa bressolant 6, 7.

²⁵ Mos bens, esdevenir y fins ma sanch] lo món enter per veuret' un instant 6, 7.

²⁶ Suspirada] enamorada 7. Suspirada] suspirada 6.

²⁷ Els versos 131- 134 no apareixen en els Ms. 6, el Ms. 7 i el Ms.19.

- Trist com la plana n'es mon pobre cor,
 Quant vá ls' turons la sombra embolicant,
 Lo fosch mantell ab calma desplegant
 Per sobre ls' camps que il.luminaba l' sol.
- 135 Com l'aucellet que dins la gábia d'or,
 Sa llibertat de un temps perduda plora,
 Trist com los ulls de la captiva móra
 Sentada en los divans del rich harém.
- 140 Trist pus li n'falta avuy al trovador
 Sa mare, com li falta á la captiva.....
 Ella la té en apartada riva,
 Y jó la tinch, pobret de mi, en lo cel!!..

- 145 May mes mareta meva sentiré
 De tos cants melancolichs la dulsúra,
 May mes de tos abrassos la ternúra,
 Ay! que per sempre n'has tancat los ulls!!...
- 150 Jo he vist ciutats, castells y richs palaus,
 Y festas, y saraus, y ricas gálas,
 Sempre abatudas de mon cor las alas,
 Sempre perdut, trist sempre, sempre sol.
- Jo he vist donas hermosas com las flors
 Que ab llastimosos ulls m' contemplaban,
 Y al pobre fill en chor li preguntaban,
 Perqué ploras?... Perqué mare no tinch!!
- 155 Sol, solet sobre eixa terra
 Sembrada de dol y penas,
 Perdut entre las arenas
 D'eix immens y ardent desert.
- 160 M'has deixat, mareta meva,
 M'has deixat veyent que ploro!....
 Jo no sé perque no m' móro
 Y vinch á trobarte al cel.
- 165 De que m' servirá la vida
 Si flors per mi son espinas,
 Si mos cabells no pentinas,
 Si he de víurer hórfan, sol²⁸.

²⁸ El Ms. 7, a partir del vers 165, no coincideix:

Benehita, mare meva,
 de la mort quant sia l'hora
 benehit lo jorn que m' mora.....
 lo teu fill que avuy trist plora.
 de un sòl vol á tu vindrá.

Aquesta estrofa clou la versió del Ms. 6 i també apareix en el Ms. 19, manuscrit que es tanca amb els vuit versos finals del Ms. 7. Tant el Ms. 7 com el Ms.19 han partit de la composició primerenca –Ms. 5 i Ms. 6.

- 205 Ha volgut que apurés la dolça copa
Plena de un licor sant, licor de vida,
Sens pensar pogués ferme una ferida,
Que en lo fons pogués trobar hi fel.
- 210 Miraula allà en sòn llit, sufruit y calma
Ab ulls de amor abrigo á sa filleta,
Mentres la sava fugint vá, pobreta!
D'eix cos que ahí venía juventut.
- 215 Melancólica llum llansa una vela
Com en cel nebulós una estrelleta,
Il.luminant lo front del pobre poeta,
Que veu fugir las il.lusions de un jorn.
- 220 Y l'trist ha de fugir; que la malalta
No conega la pena que l'devóra,
Que aumentára la febra abressadora
Y la mort triumfaría molt més prest.
- 225 Vol sortir y no pot: lo véurer juntas
A la mare y la filla l'despera,
L'una sa nit ne dorm que es la primera,
L'altra camina vers la eternitat.
- 225 Oh! vull sortir; las llágrimas me creman
Si dintre ls' ulls més temps he de aguantarlas!
Fugiu, fugiu, anem á derramarlas
Y derramantlas pregaré al bon Dèu.
- 230 Cau llagrimeta qu'en mon ull reposas,
Cau, y rodant pregona ma tristésa;
Llagrimeta de foch!....ay! y com pésa!.....
Plorau mos ulls, plorau que ho vol lo cor.
- 235 Plorau, més que ningú veja eixas llágrimas!.....
Rodau com roda l'aygua per la roca,
Evaporantse!.....que ma pena loca
Ella no entenga!.....y la infelis se mor!!.....
- 240 Se mor, si, com del prat l'herba sedosa
Que després de mirarse tan verdeta,
Sens aygua en que banyarse la pobreta
Mústia la deixa del estiu lo sol.
- 240 Com la flor de la nit que ufana brilla
Casta, inocent, mentre sòn vel va obrintse,
Y que ab lo jorn tu la veuras morintse
Del ayre al rébrer lo primer amor.
.....
- 245 Filla del cor, nineta encantadóra
Sías tu, de ton pare la esperansa,
Ensén la fé dintre sòn cor que s'cansa
De tant penar, sense poder ho dir.

Si tu sabeses animeta meva,
Quant negra estrella en lo teu cel pintada
Brillá naixent, may mès la tua morada
Abandonar volguéras pobre infant.

250 May mès! perquè si l'mal irremediable
Que tu has cansat compèndrer ne podías,
Per una eternitat lo plorarías
Mil y mil voltas volguéras morir.

255 Y mentres ta pobre mare
Té un peu á la sepultúra
Feu que brille la ventura
En lloch de tristó en lo front!!....

260 Axó costa tant al ánima
A fingir no acostumada,
Que li sembla que arrancada
De dintre l'cós ha de ser.

265 Tu no saps filleta meva
Lo que es ríurer ab la boca,
Quant ay! l'ánima está loca
Presa d'un cruel torment.

Tenir adintre una pena
Que va matant lentament,
Y sofocarla rient,
Del que la causa devant.

270 Es una guerra terrible
Entre l'sufrí y voluntat,
Batentse ab desigualtat
Que al fí es víctima lo cós.

275 Es un sarcásme, una burla
Amarga com trist recort;
Es, ayDèu! un mal tan fort,
Qu'es pitjó que l'mateix mal.

280 Dorm filla meva l' somni de la infància,
Dorm eixos anys de calma y de ventúra,
Que prou vindran los dias de amargúra,
Horas de plor, los dias de orfandat.

285 Y quant dins de ton front sa llum ensega
De la rahó l'antorxa lluminosa,
Demanares en vá veu carinyosa
Que á mitigarne vinga tos dolors.

- En vá; perquè ton pare filla meva,
Encara que per tu la sanc daría,
Tas llágrimas mòlt mal aixugaría
Que mal pot fer ho l' que sofreix també.
- 290 Y has de quedar soleta en eixa terra,
Sola ab ton pare que sos plors amaga
Com la estrelleta que l'matí divaga
Trista, perduda per la immensitat?
- 295 Com mariner que en mans de l'ona amarga,
Sense timó y a dins llaugera barca
Un núvol veu á l'horisont que marca
Hora fatal per ell la tempestat?
- 300 Com l'aucellet que fletxa voladóra
Orfa deixal' de mare carinyosa,
Com caminant que ab fosca pavorosa
Pel bosch divága sens trobarne l' fí?
- 305 No; que Dèu de sòn cel de pau y glória
Del trovadó ha sentit la amant pregária!.....
Lluny, lluny de aquí la llosa funerária!.....
Portau en cambi flors, galas y amor!!.....
- Portaume, qu'eixa nina humil y pura,
Eixa mare tan dolsa y carinyosa,
Ha espantat á la mort que pressurósa
Avansábas á trauerla del món.
- 310 A robarla venía á sa filleta
Al espós, a n'al pare, á las germanas;
Oh negra mort! tas pressas eran vanas
Que l' cel encára no ha marcat lo jorn.
- 315 Alsa lo front altiu, alsal', oh mare,
Ja que guanyada l'has en la batalla;
Clement lo cel desviá la horrible dalla,
Lo teu esdevenir devant té l'mòn.
- 320 Estima ta filleta; en ella mirat
Com la planta del riu en l'aygua s'mira,
Y puig Dèu t'ha salvat, la fé li inspira,
Ensenyali á invocal' sant nom de Dèu!!.....

Mataró 20 Janer de 1856.

<<MÒLT APROP DEL TER VIVÍA>>

MARIA, POBRE MARE!!!...¹

Mòlt aprop del Ter vivía
 una mare tòta amòr;
 viuda! que un jòrn ¡ay! había
 perdut la prènda del cor:
 5 prènda cènt voltas plorada,
 cada hora, cada instant,
 y al cel en va demanada:
 la trista, l'estimá tant!...
 ab sa pena y amargura
 10 de la vida en mitx del mar,
 creya sa sort ménos dura
 podentne sola plorar,
 y la modèsta cabanya
 testimoni del passat,
 15 y la font que de una canya
 queia mansa en mitx del prat,
 y ls' arbres que sòmbra ls' dáren
 mira plena de tristòr,
 y las flors que junts regáren
 20 murmurant cansòns de amòr.

.....

Prop de la porta sentada,
 bressolaba èlla á sòn fill,
 sola esperansa deixada,
 de son espos trist espill.
 25 Al Dèu del órfans pregaba
 per èll al caurer lo sol,
 y una llágrima rodaba
 per sos vestits plens de dol.
 Ploraba, pobre María,
 30 pobre mare, pobre cor!
 y l'infant s'en adormía²
 contemplantla ab ulls de amòr.
 Pobre mare! ls' jòrns volaban
 com los núvols van pel' cel,
 35 y èixos jòrns li preparaban

¹ Testimoni: Quintana 1858 (221-228). Sèrie de 198 versos: amb predomini d'abab encadenat, i agrupacions de 4 versos, tirallongues de 16, 20... No conservem el manuscrit original de l'autor. El Ms. imprès, Quintana 1857, coincideix plenament amb la impressió Quintana 1858. Destaquem que el testimoni de «Lo Conceller» publicà tots els inicis dels versos amb majúscula.

Testimoni imprès: Quintana 1857.

Altres testimonis: Ms. 131. No es pot llegir. Esborrany. Versió castellana de la composició atribuïble a Quintana.

² S'en adormía] s'encondormía Quintana 1857.

esdevenir bèn cruel,
que al deixar-lo lo sèu pare
li llegara horrible mal,
font de plors nova á sa mare,
40 de dolòr grèu nou raudal.
.....

Y la tardòr s'acostaba
ab son alé envenenat,
y la selva s' despullaba
al impuls de un vènt glassat.
.....

45 Cuant trist, Senyòr, deu sèr per una mare
véure' morir lo fill que tan s'adòra,
sèns ovirar estrella salvadòra
ni en mitg de fòsca nit un débil llum.
50 Com per lo alarb errant y solitari,
que perdut del desert en la planura,
cava de son camèll la sepultura,
mort per lo ardènt alé del simoún;
y no tè altre camí, cap esperansa
55 per surtir de aquèll mar inmens de arena,
l'única la contèmpla morta, oh pena!
sol deu morir y mort, qu' escrit está.
.....

Pobre María! pobre cor de mare,
cuant y cuant ne fa l' cel á ton cor guerra!
un angelet quedabat' en la terra
60 y vas á perdrel'... Dèu! per èll pietat!!!...
.....
.....

Vingué un jòrn quel' vènt enviaba
xiulant son alé glassat,
y la montanya assotaba
avisant la tempestat.
65 Los núvols pel' cel corrian
com un fantasma infernal;
del mar las ayguas bullian
estrellantse en lo arenal,
y reculantne rastrèras
70 tòrnant la barra á embestir,
escupint las calavèras
de cènt marischs al fugir.
Èra una nit horròrosa;
la nèu á flochs devallant,
75 daba una fòrma espantòsa
al bosch qu' anaba abrigant.
De tant en tant enlluernaba
de algun llam lo resplandòr,
y un tro tras èll rodolaba,
80 omplintne lo cor de pòr.

.....
.....

Per l'ánima adolorida
plena de amòr maternal,
èixa nit, nit malehida,
èra una nit bèn fatal.

.....

85 Prop d'un llit ahòn son fill malalt dormia,
pálida, trista y los sèus ulls en plor,
vetllaba tòt resant, pobre María!
resant á Dèu, que veyá son dolòr.
90 Pálida, trista, que mòlts jòrns passara
prop de aquell llit de dol y sufrimènt,
y afanyòsa ls' progressos contemplara
del mal que treballaba sordamènt.
Y en plors la pobre mare s'ecsalaba
95 en mitg de tanta pena y desconsol,
y del cor fel y sanch li regalaba,
que ab los plors barrejada queya al sol.
Com la dòlsa palòma abandonada,
al comensar lo jòrn, dintre son llit,
per son company, y prèst acongòixada
100 tornar lo veu traidoramènt ferit;
y dintre l' niu que abans la festejava
recull, la trista, son derrèr sospir;
també l' fillet que ahí son frònt besaba
en sos brassos María l' veu morir.
105 Pobre fill! pobre noy de hermòsa cara,
blanca com los llansols de son llitet!
gelòsa de ta mare, sort avara
ha volgut de tu fèrne un angelet.
Com una flor que arrebasá la rella
110 quant comensaba l' cális verge á obrir,
quant comensaba á sèr la maravella
del prat, enviantli l'aire ardènt sospir;
com aucèllet que lluny de qui l'adòra
comensa á divagar ab llibertat,
115 y l'atravèssa flètxa vòladòra
ensangrentant cruel lo pit nevat;
axí l'infant que mira èlla afligida,
tendra floreta d'esplendènt colòr,
quant comensaba á ríurerli la vida
120 trencada fòu á mans del llauradòr.

.....

Pobre mare! quant trist èra
asistir á èixa agonía,
y per la volta postrèra
contarne los sospirs de son fillet.
125 Y saberho, y gòta á gòta

apurar lo fel del cálzer³,
 véure' en fi sa ditxa tòta
 evaporarse allí poch á poquet;
 sèns trobar, oh sort contraria!
 130 cap remey aquí en la terra,
 y sabent que sa pregaria
 no habia de pujar, no, fins á Dèu;
 que marcada èra la hora
 de sa vida en lo rellotje,
 135 y al acostarse l'auròra
 l' cridarà la mort ab rònca veu.
 "Jo donaré, murmuraba,
 mos cabells, tòtas mas galas,
 la cabanya que m' quedaba,
 140 mos bèns, en fi, Senyòr, per mon infant;
 jo faré penitènt vida,
 fins per èll daré la mèva...
 Prenéu de ma sanch sèns mida,
 y moriré cantant vostre nom sant!"

145 Mès ay! la pobre mare en va ploraba,
 en va desviar volia l' cop fatal,
 que mèntrè èlla pregaba, ressonaba
 de una campana, lluny, toch funeral.

150 Y en tant del fill l'animeta
 del fanch impur s'apartaba,
 y María s'desgarraba⁴
 ab las unglas lo blanch pit.
 y á voltas amòròseta
 ab dòlsos noms lo cridaba,
 155 desprès se desesperaba
 revolcantse per son llit:
 èlla veyá que l' fill se li moria
 y la trista qué fèr, ay! no sabia!!...

160 De cop la pobre mare que, ploròsa,
 seguia aquèix terrible agonisar,
 li veu obrir los ulls, y carinyòsa
 mirada dins los sèus se vá á estrellar.
 Y com llantia de un tèmple, al acabarse
 tòt entòrn de sa vida lo licòr,
 165 vá morint poch á poch, y ans de apagarse
 ne llansa un sol instant viu resplandòr;
 un momènt fins á Dèu son cor elèva,
 y allargant á sa mare sos brassets,
 á Dèu! li diu, á Dèu mareta mèva!...
 170 y puja al cel portat pe'ls' angelets.

³ del cálzer] del cális Quintana 1857.

⁴ En l'exemplar de *Los trovadors Nous* que conserva la Biblioteca Quintana-Pou, el poeta, a llapis, escriu "esgarrapaba" damunt de "desgarraba" i, elimina, també a llapis, la conjunció copulativa amb què comença el vers 153: "á voltas..."

Un ay! més verdader que veritat matèixa
llansá, pobre Maria, rònch de dintre son pit,
y resumint en èll sas penas y sa quèixa,
caigué, besant son fill, com morta sobre l' llit.

.....
.....

- 175 Plóra, pobre mare, plóra,
l'animeta que al cel vòla;
plóra, que l' plorar consola
y més llibre s' fa l' respir.
Ay! es tart; al cor sensible
180 reventat l'ha pena tanta,
y ab un ríure' que m'espanta
y ab ulls sechs mira á son fill.
Ni un singlot, ni una pregaria
de sa boca s'escapaba.....
185 Boja la pobreta estava!
boja, oh Dèu! boja de amòr!!
Y sortint de la caseta,
solta al vènt la cabellèra,
vá pel' bosch y la pradèra
190 demanantlo á crits per tòt.

.....
.....

Fa dos anys que la trobáren
morta sòbre de una llosa,
y dessòta avuy reposa
ab son fill y son espós.

.....

- 195 Caminant, prop d'èlla atúrat;
com jo, dígas ¡pobre mare!...
préga á Dèu per èlls si èts pare,
y una llágrima ls' hi don'.

<<ES L'HORA EN QUE BRILLA SOLETA LA LLUNA>>

Al Gayté del Llobregat¹

Es l' hora en que brilla soleta la lluna,
 Los raigs platejantne lo blau firmament,
 Lliscant per las ayguas de quiéta llagúna,
 Que turba tan sols l'alé tendra del vent.

5 Es l' hora en que ab calma la mar y serena,
 Del jorn olvidada que l'agitará,
 La barra ab dulsura ne llepa d'arena
 Que Dèu li marcára, que may saltará.

10 Es l' hora callada en que l'home descansa
 De un temps de fatiga, de pena y de dol;
 Es l' hora del poéta, qu'eixa hora nol'cansa,
 Eixa hora es la nit, y la nit lo consol.

15 Y tras la nit hermos lo jorn venía,
 Daurant lo cel, la mar, l'ayre sa llum,
 Y lluny, mol lluny, la sombra ne fugía,
 Evaporantse com un xich de fum.

20 Lo bot del pescador, quel'mar glonxaba²,
 Deixa caurer de l'arbre lo blanch vel³,
 Y romp las onas ab quel'sol jugaba⁴,
 Com la paloma romp l'ayre del cel⁵.

Y l'aucell canta incógnita armonía,
 Y l'noy somía jochs y llibertad;
 Y l'bronse sant ressóna en la abadía,
 Recordantne de Dèu la immensitat.

25 Llavors baixaba jó per la ribeta
 De un riu joyós quen díuhen Llobregat,
 Presa d'atrós torment l'ánima inquieta,
 Com mariner en jorn de tempestat.

¹Testimoni: Ms. 2 (110 versos). ABAB, abab.
 Altres testimonis: Ms. 9 (110 versos).

² Lo bot del pescador, quel'mar glonxaba] 'L bot del pescadó sa blanca vela 9.

³ Deixa caurer de l'arbre lo blanch vel] Esten lánquidamen al buf del ven 9.

⁴ Y romp las onas ab quel'sol jugaba] Y fend las onas en que 'l sol riéla 9.

⁵ Com la paloma romp l'ayre del cel] Com la paloma vá pel firmamen 9.

30 Y es que pobre de mi jom'preguntaba
 Perquels'arbres murmúran en lo bosch,
 Y qu'era l'frenesí quem'devoraba,
 Y perquè dins mon cap tot era fosch!

35 Perqué besant de l'argentada riba
 Las verdas fullas las onetas van;
 Perque eixa oneta que reté captiva
 Del riu la bora, llisca murmurant!

40 Y ls'raigs reflecta que de blau y plata
 Del cel li envía carinyós lo sol,
 Quant obrintne sòn manto d'escarlata
 Per los espays tranquil empren sòn vol!

Perque richs cants de amor y d'armonía
 Entóna amant del bosch lo trovador;
 Perque jo trist de mi, no cantaría,
 Si en mon cervell y ha foch, foch en mon cor!!....

45 Oh! si, qu'eixa llama viva⁶
 No sía va resplandor⁷,
 Canta infelis y ressona⁸
 La tua veu pura, sens por⁹.

50 Canta l'ayre que respíras,
 Canta l'sol, la lluna, l'cel,
 Canta la tendra floreta
 De rich y transparent vel.

55 Canta de Dèu la grandesa,
 Sòn poder, sa immensitat,
 Després cantarás la nina
 Que tòn cor ha captivat.

60 Mès com cantar, si l'infelis poeta
 No té arpa encára, ni llengua coneix!!....
 Oh! y dins sòn front rebullen las idéas,
 Que ab má febril lo trist ne comprimeix.

.....

Un trist preludi entant ne comensaba,
 Tendre, brillant de amor y magestat;
 Era...era...Dèu mèu, vos en do grácias,
 Era, oh pler! lo Gayté del Llobregat.

⁶ Oh! si, qu'eixa llama viva] Oh! si canta pobre poeta, 9.

⁷ No sía va resplandor] Canta mes que't xiula 'l mon 9.

⁸ Canta infelis y ressona] Canta y surtin las ideas 9.

⁹ La tua veu pura, sens por] Que bullen dintre ton fron 9.

65 Ell era qu'en la riba ne cantaba,
Ascoltan lo que deya...jou diré;
Tan dols y confortant que ab lletra eterna,
Grabat dintre mon cor ho guardaré.

Mortals á qui una lira
70 Doná l'cel per cantarne
Al amor que os inspira,
Y als antichs paladins y á vostre Deu;
Canteu fins que os tremole
La ma sobre sas cordas;
75 Fins que vostre esprit vole
Al cel en vostras liras d'or canteu¹⁰.

.....

Esten tas alas y volantne canta,
Com lo ángel que ara puje al cel ó baxe
Canta sempre al Senyor,
80 Y en pluja de armonia l'arpa santa
Se exalará com un cohet en pluja
De llumenetas d'or.

.....

Vola si, y volantne canta
Sens cuydar de que ta troba
85 Pura com Deu, com Deu santa,
Arranque xiulets ó plors,
Que l'geni á qui l'mon olvida
Dret te lo mon á olvidarne
Y al abrich de Deu cantarne
90 Com lo aucell al de las flors.

.....

.....

Grácias, grácias, Gayté; obert la senda
Tu m'has que ha de guiar al trovador,
M'has fet cantar en lléngua llemosína,
Un lloch jo t'guardaré dintre mon cor.

95 Y si algun jorn devant la meva gorra
Puch ostentar com tu cigála d'or,
Recordaré eix instant de ditxa extrema
Com recorda l'galan somni d'amor.

Adèu! Adèu! á la ribera torno
100 Del riu que banya de Torroella ls'murs,
Mos cants prop d'ell tindrán mès foch, mès vida,
S'exalarán de l'arpa mòlt mès purs.

¹⁰ Al cel en vostras liras d'or canteu] Canteu en vostras liras d'or, canteu 9.

105 Allí per trono un raconet de terra,
Y per dosér tenint lo firmament
Pujará fins al cel l'esperit del poéta,
Qu'entonará sas trovas dolsament.

110 Y si d'eix lloch de pau y de ventúra
Arriba al Llobregat ma pobre veu,
Desitjo, oh Gayteret, sols que ne digas:
Puig canta en catalá goig lin dò Dèu.

Barcelona 6 Janer de 1857.

<<EN UN JARDIN PURÍSIMA CRECÍA>>

Soneto¹

En un jardin purísima crecía,
Entre cendales de esmeralda envuelta,
Hermosa flor que su perfume suelta,
Plegaría suave que al Eterno envía.

5 Cabe otras ciento su boton abría²;
Y entre esa nube de beldad revuelta,
De leves alas, de figura esbelta,
Una abeja gentil, loca corría.

10 La flor bella miró; desde su altura
Las alas tiende, y al posarse en ella,
Amante imprime sobre el lábio un beso.

Tiñe el casto rubor la frente pura,
Las blancas hojas cierra la flor bella,
Y dentro el robador se queda preso.

15 La muger es la flor, el hombre abeja:
Liba su miel³, y el corazon se deja.

Barcelona 7 Mayo 1859.

¹ Testimoni: Ms. 35. Sonet i un apartat: ABBA; ABBA; CDE, CDE, FF.
Altres testimonis: Ms. 34.

² Cabe otras ciento su boton abría] Junto otras mil su botón abría 34.

³ su miel] la flor 34, 35.

<<DEL MONUMENT A L'OMBRA DE NOSTRA GRAN HISTÓRIA>>

La veu de Ysabel primera.¹

Surrexit!.....

I

5 Del monument a l'ombra de nostra gran història,
volcá mal apagat,
dessota un mun de cendra mal jeya nostra glòria;
tal com la llibertat
del héroe esclau dormita, matantlo, la memòria.

10 De Espanya la esperansa?..... Desert immens de arenes,
vergonya, oprobi, plors;
de pugna fratricida greu balsam a les penes,
sibarita entre flors,
apaga 'l de la orgia 'l so de ses cadenes.

15 Vergonya, plors, oprobi.....horror!.....Pel' sól divaga,
com a remat de llops,
la ira dels partits, y al véurer de la llaga
surtir la sanch a glops,
aspiran lo parfum que sa impudencia ubriaga².

20 ¿Que importan, que les llágrimes, amarchs gemechs que flotan
desfetes pels espays?
¿Que importan los grillons, deshonra vil, que brotan
ab vergonyosos ays?
que miséries, baixesa, que nostre escut enllotan?

25 Re importa de la pátria, sobre 'l pendo qu' estripan,
patrimóni s'en fan;
de pretorians los núvols, que en llurs festins atipan,
per terra van llansant
los girons de la honra que ses mans vils dissipan.

¹ Testimonis: Ms. 15 (148 versos). AbAbA. ABABACDD.

Altres testimonis: Ms. 14 (148 versos), Ms. 16 (148 versos); Ms. 17 (148 versos), 19 (148 versos).

Edició Quintana 1859b (pp.260-266).

El Ms. 16 i el testimoni Quintana 1859b. porten una dedicatòria: "A. S. M. la Reina Donya Isabel Segona. A Vos Senyora y Reina, á Vos Magnánima, la gran, vola ma veu.

Al so de guerra, Vos la primera la bandera alsáreu, lo estandart de Isabel y San Fernando.

La honra de la pátria es vostra honra, l'Etern, Donya Isabel, vos en dó glòria".

Els Ms. 15 i Ms. 19 són iguals.

² ubriaga] embriaga 14,16, 17. ubriaga] ubriaga 19.

No senten rebullir indignació ni afrentes,
 sobre 'l front portan vel;
 per ell, a cada instant, van les espurnes ruentes,
 com los núvols pel cel
 30 quan lo fuet del nort los en arranca a espentes.

La copa ja n'es plena; l'ultima gota cau,
 y l'aigua desbordada
 ab fúria fa sonar los ferros del esclau;
 llurs brams llansa la onada
 35 y'ls llops acobardits escapan del Palau.

Ja es hora!... Per los aires brunseix afront sangrent
 que a la nostre bandera,
 la tribu de Ysmael, plena de ira insolent,
 escupia altanera,
 40 la espasa de Granada rovellada creyent.

Ja es hora!...De un sol bot ne surt del llit de flors
 l' espanyol que dormia,
 y aixuga ab foch del cor, de la vergonya 'ls plors,
 símbol de cobardia.
 45 Al espolsar les crins, ressucitant rencors³,
 del animós lleó la ira va creixent,
 y al rugit que rodola
 llansat de l 'ample pit per la regió del vent,
 la Europa mitg tremola
 50 creyent que'l crit de guerra del primer Cárles sent.

Espanya⁴ entera s'alsa, per tot brollan soldats
 que cridan la batalla;
 les naus que la mar umplen, estripan sos costats,
 un tró los ayres talla.....
 55 Es la veu del canó que pregona combats!

Combats y la venjansa!.....que la espasa del Cit
 trencará la gumia
 del infernal Profeta, y són selvatge crit
 afogantne, un dia
 60 ses llunes trossegades condemnarà⁵ al olvit.

³ ressucitant rencors] sembrant per tot furors 17. ressucitant rencors] ressucitant rencors 19.

⁴ Espanya] La Espanya 14, 17. Espanya] Espanya 19.

⁵ condemnarà] relegará 17. condemnarà] condemnará 19.

II

Glória!....

- Sobre les altes torres de Granada,
vaga una sombra misteriosa y bella;
fantasma trist de la época passada,
en la història del mon brillant estrella.
- 65 Sa llum busca, que avuy mira apagada,
gemegant melancònica querella,
y el front real, que l' pensament inclina,
ferint los vents de Gibraltar camina.
- La costa cerca y l'alarit ascolta
70 que llensa de Mahomet la turba impía,
y airada a Espanya la mirada volta,
a Espanya esclava, qu' entre flors dormia.
Un sospir y una llàgrima ella solta,
75 cubrint lo front que l'ayre avergonyía,
que la que plora al peu de sa bandera
es la gran sombra de Ysabel primera.
- Prou!...desperta, Gran Reyna. ¿Sens?... ja es hora!
Del mar les ones l'huracá cabreja,
y fentne munts d'escuma bramadora
80 per rompre 'ls limits colossal forceja.
Mira ! ... del patri-amor, devoradora,
del incendi la llum per tot flameja.....
Ascolta, ascolta!....'l tró rugint pregona
la resurrecció de ta corona.
- 85 “Visca Espanya!”ella diu, y al mur se llansa;
“ah!.. es l' hora dels lleons. Sus! pátria mia,
“de rius de pura sanch naix la esperansa,
“al África! fills mèus, Dèu vos hi envia.
“Pau a n'els morts: qui caigui en la matansa,
90 “mare es de amor etern Santa Maria.....
“¿No fou sempre la Creu vostra bandera?.....
“Aneu!....'l mon, la Religió os espera.”
- “Ja cruix, ja cruix la platja; les arenes
“tremolantne de goig lo clarí ascoltan.
95 “Les naus, de gom a gom de valents, plenes
“sa cabellera al vent de veles soltan,
“y al sentir los timons van les antenes
“en ales de les ones que les voltan,
“de les ones que avuy murmuran glória,
100 “mirall immens demá⁶ de la victòria.”

⁶ mirall immens demá] mirall immens dema 14, 16. mirall immens demá] mirall immens sera 17.

- “Ja arriuan, ja les veig, ja centelleja
 “la espingarda enemiga; la batalla
 “furiosa ‘ls batallons per tot barreja
 “y ses rengleres llaura la metralla.
 105 “Una bandera cau!...en torn rojeja
 “impura sanch de l’árabe canalla.....
 “Jehová! Jehová!....honor a la espanyola!.....
 “sobre ‘l Serrallo flamejant tremola.”
- “Avant, avant!.... portanme de la bala,
 110 “del huracá la rápida carrera.
 “Avant, avant!.....arrive de la tala
 “la destructora llum fins a la fera!
 “Echagüe, Prim, Gasset, Ros y Zabala,
 feu les trompes sonar de la cassera!.....
 115 “Sus!...alhalí!.....valents, a la muntanya!.....
 “la espasa d’ Ysabel vos acompanya.”
- “Odonell vina a mi! Ja la victória
 “les cent trompetes ab ergull prepara.
 “Al so de tes batalles, de la Glória
 120 “tremolará lo temple: anem! y encara
 “que grunyan los partits, sobre la História
 “grava, en despit de tots, que viu preclara,
 “trenca’t lo ferre vil que la oprimía,
 “la fé, la honra de la pátria mia.”
- “Alsat, ma filla, y lo penó tremola
 “que de segles de glória⁷ plé t’ legarem.
 “A ells, a ells! Neta de Reys, rodola
 “com tempestat del sol que conquistárem;
 “y si l’ Voltor del mon⁸ zelós udola,
 130 “la terra disputant que ab sanch regárem,
 “ensényals’ Gibraltar, y alsante altiva,
 “fes rugir tos lleons dintre sa riva.”
- “Reyna Ysabel, ja es hora!...abaix la llansa;
 “a ells, a ells, valents!....Sí, pátria mia,
 135 “de rius de pura sanch naix la esperansa,
 “al África! fills mèus, Dèu vos hi envia!....
 “Pau a n’els morts; qui caigui en la matansa
 “mare es de amor immens Santa Maria!.....
 “¿No fou sempre la Creu⁹ vostre bandera?.....
 140 “Aneu! el mon, la religió os espera!.....”

⁷ de segles de glória] de segles de glória 17.

⁸ Voltor del mon] ‘buytre 14.

⁹ ¿No fou sempre la Creu] Claveu-los en lo cor 17.

145 Díu la gran sombra, y mentre'l cel llampega,
llú com angel de amor¹⁰ en la batalla;
y al véurer, que bramantne se doblega
ja l'Àfrica al embat de la metralla,
y al escoltar sa lluna com gemega
sangrenta embolcallantse¹¹ en sa mortalla,
mentre 'l mon assombrat crida, victòria!....
va á contar als Reys morts la nostre glòria.

Mataró 18 desembre de 1859.

¹⁰ llú com angel de amor] Per sobre ls batallons 17.

¹¹ embolcallantse] embolicantse 14, 16. embolcallantse] embolcallantse 19.

<< ERA LA NIT TAN SERENA >>

A MON AMICH**D. JAUME ISERN Y SON FILL CARLOS,****CEGOS DE NAIXEMENT¹.**

5 Era la nit tan serena,
 Com lo cor de una nineta;
 Brillaba la lluna plena
 divagantne pel' cel blau:
 Relliscant sos raigs de plata
 Per l'ona de la ribeta,
 Y la fulla de una mata,
 Que soleta al aygua cau.

10 ¡Pobre fulla! y la portaba,
 Rodant, rodant l'aygua clara,
 Cap al mar, que la esperaba
 Bramant ple de magestat²;
 Estrellantse en la barrera
 Que l' dit de Dèu li marcára,
 15 Ab eixa calma tan fera,
 Que avisa la tempestat.

 ¡Ay! en la nit tot descansa
 Menos 'l cor del poeta,
 Ménos sòn front, que no s' cansa,
 20 Que bull com l'ona del mar;
 Y busca un món que no troba,
 Com busca 'l fill sa mareta,
 Y encara que sènt y ho proba³,
 Voldría⁴ y no pot cantar.

¹Testimonis: Ms. 33 (165 versos). Sense títol. L'encapçala la dedicatòria *A mon amich D.Jaume Ysern y son fill Carlos cégos de naixement*. Mètrica: abacdbdc; ABAB. Polimetria. Altres testimonis: Ms. 25 (165 versos). No porta títol. Es va llegir a Mataró el 2 de maig de 1856 – vegeu Annexos X. Edició: Quintana 1859b (153-160). També conté els 165 versos.

² Bramant ple de magestat] Grandiós en sa inmensitat 25.

³ que sènt y ho proba] que foch ly sobra 25.

⁴ Voldría] Volguéra 25.

25 Y á tot lo que veu demana
 L'inspiració que li falta,
 Als rius, al bosch, á la plana,
 Als nuvols, al ayre, al cel;
 30 Y s' enfonsa en la espessura,
 Y rechs y torrents ne salta.....
 Y l' cor la negra tristura
 Embolicant va ab sòn vel.

 Un dia entre tants, que l'anima
 Consol á Dèu demanaba,
 35 Y que fervent enviaba
 Pregària humil cap al çel:
 Eix dia la mar dormía
 Reflectant las estrelletas,
 Que se contemplaban coquetas
 40 En lo immens y blau mirall.

 Y al véurer la lluna entre ellas,
 D' enveja ploraban totas,
 Deixantne cáurer las gotas
 Convertidas en brillants.

 45 Sentat adintre una barca,
 Y mentre l' barquer vogaba,
 L' enteniment divagaba
 Perdut en somni ideal;⁵

 Y després de aqueixa terra,
 50 Elevat á una altra esfera,
 Creya no ser presonéra
 L'ánima dintre de lo cos.

 ¡Oh, llavors que felis era!
 Abrassaba ma mareta,
 55 Que sòn fill amoroseta
 Çent voltas besá en lo front,

 Y çent voltas, vida meva,
 T estim, t' estim, repetia....
 Y l' fillet li responia,
 60 ¡Mareta t' estim, t' estim!!....

⁵ en somni ideal] en somni ideal 33; en somni ideal] en la immensitat 25.

Quant del somni de ventúra
 Quedá sols la realitat,
 Vingué á mon cor la tristúra,
 Y l'ánima, que creya en dias de dolsura,
 65 Torná á ser presonera, perdé sa llibertat.
 Baixant llavors la vista desencantat á terra
 Mirí l' barquer, la barca, la vela, 'ls remes, la mar,
 Que ab sas onas y'l vent está en contínua guerra,
 Aixordantne la platja sòn furiós rebramar.

70 Y lluny, prop de la riva, cual foch errant fugía,
 Un llumet solitari, trist fanal de mon port;
 Ymatge de eixa vida per un instant lluí,
 L' estrella matinal pregonará sa mort.

75 Al fi virá la barca; tot dret á la cabanya,
 Dels remes me conduía lo acorde⁶ moviment,
 Y mentres m' acostaba, una alegría estranya
 Del cor s' apoderaba; era un pressentiment.

80 De lo que m' esperaba en eix lloch solitari,
 D'una hora misteriosa, d'una hora de consol,
 De aquellas que sols forja cervell imaginári,
 Que á l'ánima cristiana la fé donarli vol.

85 Apenas de dins la barca
 Sobre l'arena saltaba,
 Quant la barraca buscaba
 Que contenia l' llumet.

L' una s' alsaba en l'arena,
 En la obscuritat perduda,
 Per l' altre n'era venuda
 Com veu un brillant lo Sol.

90 Arribat prop de la porta,
 Y en mitj de la nit serena
 Lo cantar de una sirena
 Creya l' ánima escoltar.

95 Una armonía celeste
 De eix lloch solitari eixía;
 Tant, que altra volta temía
 Véure 'l somni continuat.

100 Y entre l' temor é impaciencia
 De coneixer qui tocaba,
 La porta obrir no gosaba;
 Al fi l' última guanyá.

⁶ acorde] acompassat 33, 25.

105 Dret al mitg de la estànçia un noy hi había,
Un ángel de blanch front y cabells d'or;
Sòn arch las cordas del violí feria,
Que tristos sons encaminaba al cor.

Y en eix blanch front l'inspiració brillaba,
La inspiració que li enviaba Dèu.....
Riu d'armonía de llurs dits brotaba,
Queixa plorosa de sentida veu.

110 Era per mi, com del matí la calma
Quant la rosada vá 'ls turons mullant,
Com per l' alarb 'l vent fresch, que una palma
Fa murmurar, quant aygua va buscant.

115 Com 'l so melancólich de natúra
Entre mitg del silenci universal,
Com la pregària que una criatúra
Per sòn germá eleva al Eternal.

120 Com 'l soroll de l'aygua fugitiva
Dolsament escapant entre las flors;
Trista com 'ls sospirs de la captiva,
Que llurs brodats ne vá regant de plors.

.....
.....
125 Prop de ell, un vell, sos cants acompanyaba,
De gris cabell pel céfiro agitat;
Sa ma per sobre del teclat volaba,
Com vola l' águila per la immensitat.

.....
.....
Quant acabá la trova planyidéra
De aqueix infant poeta d'armonía,
Mos ulls buscáren si en los seus había
Restos del sentiment que mostrá 'l cor.

130 Y encara que 'l llumet prop de ells tenía,
¡Ay! las ninas brillants jo no trobaba,
¡Çegos... çegos tots dos 'ls contemplaba!!....
Els no podian veurer mon dolor!!...

.....
135 La fé tan sols de l'ánima cristiana
Y de altre vida, çerta la esperansa,
L'enteniment calmaren, que no alcansa
D'eix infortuni 'l verdader motiu.

140 Y l' pensar que la nostra es passatgera,
Ab sos bèns y plahers, tots de un sol día,
Y que mès pur lo mòn contemplarà
L'ànima gran que dintre llur cos viu.
.....

145 Lo dematí comensaba
Blanquejant la obscuritat;
De blau las onas pintaba
A sa naixent claredat.

Já l'espai tot invadía,
Dels çeguets lo front besant,
Y 'l llumet trist s' enfosquía⁷
Devant sòn foch tan brillant.

150 Deixí llavors la cabanya;
Torno á la barca de nou,
Al mar que la platja banya,
A l'aygua que apenas s' mou.

155 Y que trencada suspira,
De la quilla al cop potent,⁸
Mentre la vela s' estira
Ynflada ab amor pel vent.
.....

160 Quant un jorn, que no es lluny, aixís ho espero,
Veja ton front orlat d'eterna glòria,
Sera per mi mès grata la memoria,
Pobre ceguet, de tos primers cantars.
Veuré colmats 'ls vots que jo ara formo
Mentres comensas ta brillant carrera;
Per admirarte sempre la priméra,
165 L'ànima meva sempre trovarás.

Mataró 2 de Marzo 1856.

⁷ s'enfosquia] palideixia 33, 25.

⁸ De la quilla al cop potent] Dels remes al igual mohimen 33, 25.

<<ERA UNA NINA COM UN ÀNGEL PURA>>

DOLOR Y CONSOL¹

Era una nina com un àngel pura,
ab la hermosura que virtut inspira,
humil com l'herba que en la font se mira,
caritativa com la caritat.

5 Com la floreta enamorada y casta,
com del matí la brisa carinyosa,
més que eixa flor brillant es ruborosa
cuan vá la brisa acarician son pit.

10 Dolsa es sa veu com de aucellet los trinos
cuant saludantne va naixent aurora;
es eixa nina de mon cor senyora,
es eixa nina de mon port fanal.

15 Fa ja mòlt temps que un ser dins ella porta
fruit de un amor immens, y la pobreta
sufreix y espera; ¡oh! ans de ser mareta
mòlt que sufrir hi ha, mòlt que esperar.

20 Y espera, si, com ànima piadosa
lo jorn promés de pau y de ventura,
ple d'esperansa 'l cor y de dulsura
d'eix sèr sentirne lo primer vagit.

Vingué eix instant; en mitg de tanta pena
tingué un moment de ditxa verdadera,
y un angelet de ròssa cabellera
un crit llansaba obrint sos ullets blaus.

25 Era ma filla: sa mareta pia,
la santa creu sobre son front ne feya,
y jo vehentlas transportat me creya
á un altre mòn millor que 'l que habitam.

30 Si pogués esplicar lo pobre poeta
lo que sentí son cor al abrassarla!...
A tot lo mòn volguera ell amagarla,
y extasiat contemplársela tot sòl.

¹ Testimoni: Quintana 1859b (17-25). Composició de 200 versos, estructurats en 50 estrofes de quatre versos: ABBC; abbc. Les dues parts de què consta el poema alternen versos d'art major i d'art menor. No conservem el manuscrit del poeta.

35 Tot sòl, perque 'l mirar impur dels hòmens
no vingués á empanyar sa imatge pura;
y véurer que fa fér á la criatura
l' alé de Dèu quant á animarla ve.

40 Era amor, era amor lo que sentia,
mès no eix amor que á l'ánima arreбата,
mès no eix amor que ls' cors sensibles mata,
sino l'amor que als ángels te l' Senyor.

Era l'amor de pare
dulsura no igualada,
que més al cor agrada
que 'l sol als aucellets.

45 Més que á la flor las gotas
que la rosada envia,
tant, com al que s' moria
lo bálsam salvador.

50 Que estel de pau filleta,
te porte á eix món de pena
per fér brillar serena
de que t'estim la nit.

55 Que guie en la borrasca
ta nau ab ma segura;
lo cel de ta ventura
no entele un núvol may.

60 Y que quant l'hore sone
de mort per lo tèu pare,
ampares á ta mare
y 'l plores ab lo cor.

Que 'l fill que al pare plora,
consol trovará un dia
las llágrimas que envía
tornant benediccions.

65 Que Dèu te tinga de sa ma, nineta,
y 't mire ab ulls de amor;
Que hermosura y virtut te do filleta!
Aixís ho vol mon cor.

II.

.....

70 Cuant tristas ay! las horas de eixa vida
 pel trovador ne son!
 Cuant amarga es la trova y dolorida
 Que va cantant pel mòn!

75 Ahí 'ls ángels digueren germaneta
 al amor que tenia entre mos brassos....
 Sols un instant de ma ventura 'ls llassos,
 per sempre mès, pobret de mi, ha desfet.

80 Se mor la nina tan senzilla y pura
 se mor la nina que mon cor adora,
 la que pare m'ha fer ay! en mal' hora
 puig al mostrarme 'l cel l'abisme he vist.

 Ha volgut que apurés la dòlsa copa
 plena de un licòr sant, licòr de vida,
 sens pensar pogués ferme una ferida,
 que en lo fons jo pogués trobar hi fel.

85 Miraula allá en son llit, sufrint y calma
 ab ulls de amor abrigo á sa filleta,
 mentres la sava fugint va, pobreta.
 D'eix cos que ahí venia juventut.

90 Melancólica llum llansa una vela
 com en cel nevulós una estrelleta,
 il-luminant lo front del pobre poeta,
 que véu fugir sas il.lusions de un jorn.

95 Y 'l trist ha de fugir; que la malalta
 no conega la pena que 'l devora,
 que aumentara la febra abrassadora
 y la mort triunfaria mòlt mès prest.

100 Vol sortir y no pot; lo véurer juntas
 á la mare y la filla l' desespera,
 l' una sa nit ne dorm que es la primera,
 l' altra camina vérs la eternitat.

 Oh! vull sortir; las llágrimas me creman
 si dintre ls' ulls mès temps he de aguantarlas!
 Fugim, fugim, anem á derramarlas
 y derramantlas pregaré al bon Dèu.

105 Cau llagrimeta qu' en mon ull reposas,
 cau, y rodant pregona ma tristesa,
 llagrimeta de foch!... ay! y com pesa!...
 plorau mos ulls, plorau que ho vol lo cor.

Plorau, mès que ningú veja eixas llágrimas!..
110 Rodau com roda l' aigua per la roca,
evaporantse!... que ma pena loca
ella no entenga!... y la infelís se mor !!...

Se mor, si, com del prat l'herba sedosa
que dèsprés de mirarse tant verdeta,
115 sèns aigua en que banyarse la pobreta
seca la déixa del estiu lo sol.

Com la flor de la nit que ufana brilla
casta, inocènt, mentre son vel va obrintse,
y que ab lo jorn tu la veurás morintse
120 del aire al rébrer lo primer amor.

.....

Filla del cor, nineta encantadora
sias tu de ton pare la esperansa,
ensén la fe dintre sòn cor que's cansa
de tant penar, sense poderho dir.

125 Si tu sabesses, animeta meva,
cuant negra estrella en lo tèu cel pintada,
brillá naixent, may mès la tua morada
abandonar volgueras, pobre infant.

130 May mès! perque si 'l mal irremediable
que tu has causat compèndrer ne podias,
per una eternitat lo plorarias
mil y mil voltas volgueras morir.

135 Y mentres ta pobre mare
te un peu á la sepultura
feu que brille la ventura
en lloch de tristó en lo frònt!!...

140 Axó costa tant al ánima
á fingir no acostumada
que li sembla que arrancada
de dintre l' cos ha de ser.

Tu no sabs filleta meva
lo que es ríurer ab la boca,
cuant ay! l' ánima está loca
presa d'un cruel tormènt.

145 Tenir adintre una pena
que va matant lentament,
y sofocarla rient,
del que la causa devant.

150 Es una guerra terrible
entre 'l sufrí y voluntat,
batentse ab desigualtat
que al fi es víctima lo cos.

155 Es un sarcasme, una burla
amarga com trist recort;
es, ay Dèu! un mal tant fort
qu' es pitjó que lo mateix mal.

160 Dorm, filla mèva 'l somni de la infància,
dorm eixos anys de calma y de ventura,
que prou vindrán los días de amargura,
horas de plor, los días de orfandat.

165 Y cuan dins de ton front sa llum ensenga
de la rahó l'antorxa lluminosa
demanarás en va veu carinyosa
que á mitigarne vinga tos dolors.

165 En va; perque ton pare, filla mèva,
encara que per tu la sanch daria,
tas llágrimas molt mal axugaria
que mal pot ferho 'l que sofreix també.

170 ¿Y has de quedar soleta en eixa terra,
sola ab ton pare que sos plors amaga
com la estrelleta que 'l matí divaga
trista perduda per la immensitat?

175 Com mariner que en mans de l'ona amarga,
sense timó y á dins lleugera barca
un núvol véu á l'horisont que marca
hora fatal per ell, la tempestat?

180 Com l'aucellet que fletxa voladora,
orfá deixal' de mare carinyosa,
com caminant que ab fosca pavorosa
pel bosch divaga sens trobarne 'l fí?

185 No; que Dèu de sòn cel de pau y glória
del trovadó' ha sentit la amant pregária!...
Lluny, lluny de aquí llosa funerária!...
Portau en cambi flors, galas y amor!!...

185 Portáune, que eixa nina humil y pura,
èixa mare tan dolsa y carinyosa,
ha espantat á la mort que pressurosa
avansabas á tráurerla del món.

190 A robarla venia á sa filleta
al espós, á n' al pare, á las germanas;
oh negra mort! tas prèssas eran vanas
que 'l cel encara no ha marcat lo jorn.

195 Alsa lo front altiu, álsal', oh mare,
ja que guanyada l'has en la batalla,
clement lo cel desviá la horrible dalla,
lo tèu esdevenir devant te 'l món.

200 Estima ta filleta, en ella mirat
com la planta del riu en l'aigua's mira,
y puig Dèu t'ha salvat, la fe li inspira,
ensényali á invocá 'l sant nom de Dèu!!...

<<PER QUE BATENT SES ALES LES CAMPANES>>

LLAGRIMES DE SANCH ¹

- Per què batent ses ales les campanes
rodolen gemegant mortuoris sons?
Per què plorant, les viles catalanes
omplen los temples sants a genollons?
- 5 Es que'ls pilars de roques Deu trencara,
que'l mar immens aguanten dins son llit?
Es que alçant ses montanyes, ja bramara
per esborrarne al qu'estripà son pit?
- 10 Nó, veu la mort que famolenca arriba
regant la terra de sangós licor;
veu sa carreta trepitjant la riba,
espurnejant per tot gemechs y plor.
- 15 Y com un home sol gemega y plora,
y com un home sol invoca a Deu...
Morir lo príncep que son cor adora,
Carles de Viana, foll de pena veu.
- 20 Y es que un dia, d'Italia les galeres
al portarlo d'orgull plenes y amor,
a Catalunya deyen altaneres:
"ton amich ne portam, no ton senyor."
- Y Catalunya vèyal, y l'amava
com verge adora'l seu primer amant;
com la mare a son fill l'acariciava,
en ell tan sols miràvas lo Gegant.
- 25 Lo Gegant, sí, qu'heroych lo món omplira
de ses batalles al terrible crit;
que ab generosa sanch eix món tenyira
ses victories dexant ab ella escrit.
- 30 Pobre Carles! apenes arribava
joyós lo sol de patria a trepitjar,
lo monarca, son pare, a qui ell amava,
cadenes vils, cruel! feya forjar.

¹ Testimoni: Quintana 1859a (87-91).

Altres testimonis: Quintana 1920 (463-466).

Mètrica: 23 estrofes de 4 versos, ABAB, encadenada.

35 Y'l pobre màrtir duya ses cadenes,
 la mà besant del tigre, del traydor,
 com la lleona esclava en les arenes
 humil llepa la mà del domador.

40 Tu'l vegeres, Morella; tes muralles
 avergonyides l'ouen sospirar:
 de la impía madrastra les rialles
 espantada volgues apagar.

Ja s'avança Vesac; la mà homicida
 veneno impur amaga cautelós;
 la veneno del pare, parricida!...
 Sanch de hiena tan sols bull en ton còs.

45 Y tu, Morella, obrintne tes entranyes,
 no trencares sota ells ton pedestal?
 No llançares a l'ayre tes montanyes,
 del crim per esborrarne la senyal?

50 Pobre Carles! apenes Barcelona
 joyosa't veyia lliure en son palau,
 quan, com la flor que'l jardiner corona,
 seca per sempre sa esperança cau.

55 Y com un home sol gemega y plora,
 y com un home sol invoca a Deu!...
 Morir lo príncep que son cor adora,
 Carles de Viana, foll de pena veu.

60 Y en và pregava, en và; la mort passava,
 del pare infame missatger cruel,
 y en son veneno barrejantse, entrava
 de ses entranyes a cremar lo vel.

Caygué lo just, y al rodolar per terra,
 ab ell rodà, sentintse trocejat,
 com la roca arrancada de la serra,
 lo geni gran de nostra llibertat.

65 Mes, no caygué per sempre, que sabia
 al guardarlo la terra dins son cor,
 que, roure altiu, immens ne brotaría,
 regada ab sanch de màrtirs la llevar.

70 Màrtir y sant! entorn ta sepultura
 ta patria entera, gemegant, va a orar,
 y sacudint dels avis l'armadura,
 llurs gonfanons fa als ayres tremolar.

75 Venjança! crida, y al cridar venjança,
 l'afront escup al front dels matadors;
 com feres, abaxant sobre ells la llança,
 caçantlos de l'incendi als resplandors.

80 Rugint com tigre a qui'ls cadells mataren,
 tronant com cel prenyat de tempestats,
 les catalanes tropes rodolaren
 sobre ells, ab sanch regantne los sembrats.

 Honor al de Pallars! dintre Girona
 de la Reyna arrocega los pendons,
 y del francès y'l Rey veu Barcelona
 fugirne destroçats los esquadrons.

85 Màrtir y sant! entorn ta sepultura
 ta patria entera, gemegant, va a orar;
 màrtir y sant! te don per cobertura
 de sanch de màrtirs generosa un mar.

90 Y avuy que l'arbre desplegant ses rames,
 l'espay immens del firmament ne pren,
 avíve, oh Carles, ton recort les flames
 qu'en nostres cors la llibertat encen.

1859.

<<SOBRE UN' ALTA MONTANYA>>

LO CASTELL DEL OLVIT (*)¹

Amor meu, amor pátri..

I.

Sobre un' alta montanya,
 Que ls' peus ne banya
 Dins l'ona blavisca y pura
 Del Llobregat;
 5 Sobre eixa roca santa
 Que l'ull encanta,
 Que l' riu dolsors li murmura
 Enamorat;

 Montanya que véu l'ona
 10 Y que corona
 De núvols diadema hermosa
 Quant fuig lo jorn;
 Monument ple de glória,
 15 Que du la història
 De Catalunya animosa
 Escrita en torn;

 Temple en fi y maravella,
 Rica ponsella
 20 Que entre sas fullas guardada
 Com vel sagrat,
 Del cel tè la Senyora.
 Que l' món adora,
 La Verge que es nomenada
 De Montserrat;

 25 Al cim de aquesta roca
 Que als núvols toca,
 De una boira blanquinosa
 Sempre guarnit,
 30 Las áligas quant giran
 Tan sols oviran
 Castell del que una llosa
 Tè imprés: Olvit.

¹ Testimoni: Ms. 11. Poesia presentada als Jocs Florals. Optava a la "Flor Natural". Estructurada en tres parts: I (160 versos); II (52 versos); III (14 versos). Mètrica: aabccddbc; ABAB; ABABAB. Altres testimonis: Ms. 37. Coincideix amb el Ms. 11, tot i que en falta un fragment. Edició: Quintana 1859b (164-173).

35 Dins ell totas plorosas,
 Com mariposas
 A qui la flama cremara
 Sas alas d'or,
 Dos ninetas, mès bellas
 Que dos estrelles,
 40 Rodolaban per sa cara
 Perlas del cor.

45 Sobre l' front de una nina
 Diu: Englantina,
 En lo pit de sa germana
 Violeta ,diu.
 L'una pensa en murallas,
 Llors y batallas;
 L'altra tè l' cor de cristiana,
 Sols de fé viu.

50 Robas d'or vesteix l'una,
 Llorers engruna;
 Vesteix l'altra or y plata
 Palmas teixint.
 L'una al poeta premiaba
 Que héroes cantaba,
 55 La torre de olvit ingrata
 Véula morint.

60 Violeta es qui suspira,
 La fe l' inspira;
 A la Englantina consola
 En Dèu fiant.
 Y axís passen las horas
 Volant traidoras.....
 L'una s' mor de veures' sola,
 L'altra va orant.

65 Y en tant vingué lo hivern; de roca en roca
 Sa mortalla la neu ha devallat,
 Y la cabanya ab tristos ulls la toca,
 Que es del pobre, lo hivern, la tempestat.

70 Ja la montanya, que en las fonts se mira,
 Cual ans no te sòn transparent cristall,
 Ni tè la fulla que al entorn suspira,
 Servint de march al platejat mirall.

75 Ni aucells, ni flors, ni cántichs, ni dulsuras,
 Sols tristos sons que van cridant, olvit!!.....
 Cahent pesants, cual copa de amarguras,
 Sobre l' castell que eix nom ne porta escrit.

- 80 Pesants, oh! si, que l' cor de la Englantina
N' ascolta l'eco cruel ab tal dolor,
Com sènt la veu enamorada nina
Del sèu amant, que á un' altra diu amor.
- 85 Lo castell sas murallas tè elevadas
Com obelisch, acás del cel pilar;
Sens porta ni finestras, que apagadas
Sas llágrimas per ell puga guardar.
- 90 Y térvolas en torn, un riu sas onas,
Ab la quietut dels morts, va rodolant,
Com serp voltant sas torres, que rodonas,
Gegants al peu las miran relliscant.
- 95 Floretas blancas créixen en sa riva,
Flors que de vida sols tenen un jorn;
Qui á respirarne sòn parfum arriba,
Perd la memória del que tè al entorn.
- 100 Rivals eternas de las dos qui hi moran
Abandonadas de aqueix món ingrat,
Que alegras senten com las dos ne ploran,
Recordantlas hi sempre sòn trist fat.
- 105 Flors venenosas, que en llavòr portara
Lo impur alé de ingràtitut del vent,
Y que l'olvit avaro las guardara,
Brodant del riu ab ellas la corrent.
- 110 Pobre Englantina! al cel sempre n'envia
Com queixa ativa de sòn cor amant,
Lo bell recort de lo que fou un dia,
La trista mort de llur emblema sant.
- 115 "Nada, oh! dolor" singlotejant murmura,
"En mitg del sol hermós dels trovadors,
"Y desde nina al véurer ma hermosura.
"Sempre arrullada al so dels sèus amors;
- 120 "Reyna, per l'Amador de gentilesa,
"Reyna y senyora de los jochs florals;
"Joyell etern, tresor de gran altesa,
"Ynspirador de trovas immortals.
- "Aspirant lo perfum enamorada,
"Dels llorers de mos héroes catalans,
"Als trovadors enviantne una alenada
"Que barrejar poguessen á eixos cants.
- "Ay! bell recort de nostra edat primera,
"No tornarás may més per mi á lluir!.....
La Violeta respon: "prega y espera!...
Roda l' cap Englantina y torna á dir:

- “Un dia, sobre un fill de gran valia
 “La sacrílega ma de un pare osá,
 “La trista vida que en presons corria,
 “Veneno impur en sòn abril segá.
- 125 “Parricida! la sanch del de Viana
 “Calenta gotejá per sobre meu,
 “ Y al rodar eixas gotas per la plana,
 “Venjansa! crida al mont sa airada veu.
- 130 “Catalunya tremola sas banderas,
 “Y al cop terrible de sòn bras potent,
 “À centenars, estesos per las heras,
 “Cadáveres ovirá lo alt firmament.
- 135 “Com del desert la lleona á qui robaren
 “Los fills, rabiosa vola en busca d’ells,
 “Sas llibertats veyent que trepitjaren
 “Rugint al plá baixá de sos castells.
- 140 “Llibertat ó la mort! al vil cridaban;
 “Los ecos llibertat! deyan, ó mort!!...
 “Per causa noble y santa batallaban....
 “La mort!... ronca digué la adversa sort.
- “Ay! bell recort de nostra edat primera,
 “No tornarás may més per mi á lluir!...
 La Violeta respon: “prega y espera!...
 Roda l’ cap Englantina y torna á dir²:
- 145 “Moriren ay! los braus; dintre sa llosa
 “Al cáurer d’ Ausiàs March lo ultim accent,
 “Caigué nostra corona tan hermosa,
 “Sas Cendras escampant rabiós lo vent.
- 150 “Y llavors, del olvit la ma traidora
 “Atréyans’ poch á poch á sòn castell,
 “Com ab sos ulls, la serp ensisadora,
 “Dintre sa boca atrau lo trist aucell.
-
- 155 “Mès tart, de Catalunya jo escoltaba
 “Lo immens gemech al firmament pujar;
 “Era l’ crit del gegant, que s’encorvaba
 “Los ferros del esclau al rossegar.
- 160 “Ay! bell recort de nostra edat primera
 “No tornarás may més per mi á lluir!!.....
 La Violeta respon: “prega y espera!!...
 Calla Englantina murmurant: “morir!!...

² A partir del vers 144, el Ms. 37 s’interromp.

II.

Era l' mes de las flors; sonaba apenas
Sa primer campanada en Monserrat,
Estrellantse en las rocas, que morenas
Al sentirla llurs testas ha alsat.

165 Sacudint sa mortalla al pla l'envian
En mil esquins, fets onas de cristall,
Onas que al arriuar al pla, morian
Pels prats serpentejantne de la vall.

170 Y cual si la veu santa, veu sonora,
Agués estat del mont despertador,
Brotar féune per tot la ma de Flora
Ricas ponsellas de esplendent color.

175 Sobre un caball que al vent robá sas alas,
Y que l' camí esborraba del castell,
Trotaba hermós donzell, cubert de galas,
Flotant derrera lo brodat mantell.

180 Sa airoosa dextra porta una floreta,
Que fá vergonya al més brillant color,
Y de un parfum tant pur, com la nineta
Verge encara dels tendres sons de amor.

 Al passar las fontetas suspiraban
Per la flor y l' donzell enmirallar,
Y las ricas ponsellas se badaban,
Cual si volguessen totas recordar.

185 Y l' donzell no corria, que volaba
Per arriuar al cim del Montserrat;
Y apenas lo castell de Olvit miraba
Quant lo crit aixecá de llibertat!....

190 Al escoltarlo, l' riu que l'estrenyia,
Com cadena de ferro al pobre esclau,
Avergonyit, montanya avall fugia
Arrastrant lo castell, que en terra cau.

195 Llibertat! llibertat! altra vegada
Lo hermós donzell cridaba al arriuar;
Y llibertat! per tot entusiasmada
Ascolta la montanya ressonar.

200 Y en lloch de la presó bell jardí queda
Ab las germanas llibres en mitg d'ell,
Cual si esténdrer volgués de rica seda
A sas plantas amant brodat mantell.

“Vostre imperi eternal de nou ja brilla
“Al foch ardent del geni catalá.....
“Só la Flor natural! que s’ arrodilla
“Y que os proclama avuy per ell ufá.”

205 “Englantina! Violeta! Barcelona
“Vos crida reynas de los jochs florals!...
“Veniu á fer dels poétas la corona!...
“A pregonar sas trovas immortals.”

210 Diu lo donzell; y al ascoltarlo ellas,
Llágrimas de contentas van plorant,
Y pels aires volant com tres centellas,
Una pregária á Dèu van murmurant.

III.

215 Catalunya! oh ma pátria! ta corona
No es avuy la cadena ensangrentada,
Es la cinta de joyas espurnada,
Que orná lo front altiu de la matrona.

220 Y si avuy ta bandera, no es per l’ona
Plena de orgull cual ans acariciada,
Y si la Europa entera acobardada
Ta forsa cual un temps ja no pregoná;

225 En cambi cridasli valerosa,
“Mon *geni* l’ vel espés trenca, que un dia,
“Entre torrents de sanch dels meus gloriosa,
“M’ embolicá fatal la tirania.”
“Del combat avuy surto mès hermosa,
“Que l’ *geni* es solament la llum que m’ guia.

<<DE LA CIUTAT QUE UN JORN AL ATILA MODERN>>

Als pagesos de Vich¹

De la ciutat que un jorn al Atila modern
tot vensuda cahent, enmosteí les palmes,
al lloch hont tot respira lo gran pensador Balmes
vinch á esbandir un crit, plé de un amor etern.

5 L'amor es vinche hermós quels pobles entreuneix
brotant á son impuls la gran família humana;
es la veu del progrés quels pobles agermana
es la fruit generosa que l'arbre sant nodreix.

10 En alas d'eix amor, mon esperit ardent,
de las voras del Ter un branch vos du en memòria
de vert llorer, que muir al ram de vostra glòria
que ab sentiments tant vius aquella terra sent.

15 Mes si senyals de goig jo porto entre las mans
y crido un raig finissim de sol que las colore,
en alas d'eix amor, deixau també que plore
ahí l'àngel de mort volaba² entre germans.

20 Unim nostres accents y llágrimas plegat,
tornemlas á aquell cel de tanta lluminària
y pujen convertits en fraternal pregària
a la Reyna d'eix cel, verge de Montserrat.

A tu venim avuy mare Santa d'amor
com anyellets perduts, que 'l llop del dol devora
á tu venim avuy, á tu venim Senyora
inplorantne pietat pels germans del cor.

25 Per la font de plors sant que per la humanitat
del Gólgota allá al cim de l'ull matern corría
per l'amor de ton fill que per ella moria,
perdó y conhort Senyora, de vius y morts pietat!.....

30 Y tots aquests llorers y recompensas grans
y treballs y suors que claman tanta glòria
oferintlos al Dèu, en prenda espiatòria,
que fá dels plors, volada de consol als humans.

¹ Testimoni: Ms. 36. 40 versos estructurats en 10 estrofes de 4 versos ABAB.

² volaba] passeja 36. Quintana dubtava entre les dues formes verbals.

Y' I Dèu de caritat á terra baixará
en alas de la pau que nostre cor implora;
35 y al veure al qui sofreix y á son germá que plora
de tots en esperit l'amor benehirá.

Y sia aqueix amor del poble agricultor,
ja que'l mou oficial regira en crua guerra,
40 mes ferm, mes esplendent que eixos bens de la terra,
exemple en lo present y en lo esdevenidor.

<<PLÁUME LA FÉ CANTAR Y LA BRAVURA>>

LA CONQUISTA DE MALLORCA¹
Per D. JAUME el CONQUISTADOR.

CANT ÉPICH

¹ Testimoni: Quintana 1859c (9-84). Mètrica: 117 estrofes de 8 versos; 936 versos, amb esquema ABAB ABCC. La composició està estructurada en 4 cants: Cant I (1-208); Cant II (209-464); Cant III (465-728); Cant IV (729-936). Quintana hi canta l'amor a la manera ausiasmarquiana, meditativa i intimista. Formalment, Quintana s'esforça a escriure en octaves reials de versos decasíl·labs, més adients al desenvolupament narratiu: evocació de la invasió sarraïna i personatges de la Reconquesta, com Pelai, narració lineal dels preparatius de l'empresa de Mallorca, les accions bèl·liques, amb especial referència a la mort dels Montcada, l'assalt final de la ciutat, que porta l'illa a "l'imperi de la creu". El poeta, a més, no estalvia procediments habituals en l'èpica de tradició renaixentista, com les comparacions homèriques, les anticipacions i, especialment, les invocacions inicials al "monarca gran" i a la Reina del Cel, precedides de l'exposició emfàtica del projecte poètic.

AL AMPURDÁ.

A tu mon brau y fidel amich, terra hermosa que ascoltares lo meu primer vagit; santa terra que guardas la tomba de mos avis; á tu Ampurdá, oh! cara pátria mia! á tu dedico avuy los accents de ma lira.

- 5 Com fill enamorat porta á sa mare la flor primera
que á sòn cor novell l' amor guanyara, ó lo primer llorer
que en la batalla, entre torrents de sanch, al enemich ar-
rebatá sa espasa; á tu també avuy porta lo sèu primer
llorer un de tos fills.
- 10 Tas glórias ha cantat, tas glórias immortals, en la
hermosa llengua que aprengué corrent per tas planuras,
á l' ombra de las ruinas venerables que brodan ton rich
mantell de plans y de montanyas, pler immens de mon
cor. Oh! si; que en més que la corona, que haja pogut
15 guanyar en literária justa, lo goig estim de unir los debils
accents de ma pobre lira, á la veu grandiosa y justa de
la posteritat, pregonantne pel' món ta gran y antiga his-
tória. Y cuant un jorn, desitg es del meu cor, mas cendras
olvidadas, á l' ombra dormin dels vells murs de Torro-
20 ella, llavors oh! pátria mia, guarda tu un sol recort pel'
mès amant entre tos fills amants.

CANT PRIMER.

I.

Pláume la fé cantar y la bravura
De un punyat de valents, que ab sanch regaren
Las terras de Mallorca, y ab ma dura
Las llunas mahometanas trossejaren:
5 Pláume cantar ab veu sensilla y pura
Com en sòn lloch la creu santa arbolaren,
Y pregonar llurs noms tan plens de glória
Que en las planas no caben de la história.

Oh tu, monarca gran, imatge clara
10 Del César victoriós, que ara corona
De llor allá en Urgell lo sèu front y ara
La senyera comptal de Barcelona
Sobre ls'murs de las Islas tremolara,
Y de Valencia al Rey mès tart destrona;
15 Deixa unir mon cantar al de la fama,
Que ab trompa d'or, Conquistador te aclama.

Y vos Reina del Cel, tendra mareta,
Mès pura que la flor embalsamada,
Mès que la estrella qu'en la nit, pobreta!
20 Plors á la terra envía fets rosada,
Mès dolsa que l'amor de una nineta
Y á qui proclama l'mòn immaculada,
Cant armoniós envieulin'á ma lira
Que á honrar Dèu y sa pátria sols aspira.

Cinch voltas ja cent anys marcat habia
25 Del temps lo gran quadrant, des qu'en mal'hora
La luxúria del Rey venjá en trist dia
Un compte, obrint l'estret ab ma traidora.
Y la creu immortal palideixia
30 Devant la sanguinosa lluna mora,
Que orgullosa, triumfant, ay! tremolaba
Per la Espanya infelís que avassallaba.

Pobre Espanya! Captiva en plors s'amara,
Com mare carinyosa á qui robaren
35 De sòn amor honest la prenda cara
Y á sas plantas lo espós li assassinaren.
Batuda, encadenada, als peus del ara
Del Profeta infernal la rossegaren,
Y á la llum del incendi, derramada
40 La sanch vegé dels fills y trepitjada.

En va Pelayo pugna ab fortaleza
 Desde un racó de Astúrias per salvarla;
 Y de aquell mur de rocas y malesa
 A la pátria infelís jura venjarla,
 45 Que l'árabe triumfant la mira estesa
 Com catifa á sos peus per estriparla,
 Y convertir los llochs de Déu morada,
 En llochs de lliviantat desenfrenada.

Com torrent impetuós trenca la valla
 50 Que l'llaurador li feu, y ab sanya fera
 Pel'mitg dels camps los rochs de la muralla
 Escampa invadint tota la pradera,
 Axís la mitja lluna ab férrea malla
 Embolica cruel la Espanya entera,
 55 Estrenyent fins que tota la domina...
 Imposantli costums, lleys y doctrina.

Mès no en va en Covadonga ressonara
 Lo crit del poble Astur; que ab valentia,
 Desde aquell niu issat, lo lleó baixara
 60 A ensangrentar sas unglas cada dia;
 Y un regne al invasor arrebatara
 Hont la creu del Senyor resplandeixia,
 Rentant lo afront de pátria esclavisada
 Ab mars de sanch cent voltas derramada.

Y més tart la Navarra batallaba
 y Castella y Lleó plens de bravura:
 Catalunya, Aragó, quiscun alsaba
 Llurs gonfanons sangosos y ab fe pura
 Al infiel poch á poch guanyant anaba
 70 Las terras que tacá sa planta impura,
 Restablint la lley santa de sos avis
 Al venjar cruament antichs agravis.

Mès ja l'hora soná; de sa cadira
 Que per dosser la immensitat ostenta,
 75 L'Eternal un instant la terra mira,
 Y de un sòl cop devant se li presenta
 Quant en ella s'hi mou, sent y respira.
 La lluna mussulmana qu'ensangrenta
 La Ibéria fiel ne veu, y sa mirada
 80 Fa tremolar lo cel, tant es airada.

Llavors crida á Gabriel: la magestuosa
 Veu pels'ámbits del cel forta ressona
 Y extenentne la dextra poderosa
 Mostra al ángel lo port de Tarragona.
 85 "Torne á brillar per sempre gloriosa
 "De Cristo la bandera, que pregona
 "Mon imperi immortal; que la primera
 "Deixe de ser Mallorca presonera".

90 Diu, y en lo llibre d'or l'ordre estamparen
 Ab lletras de diamant; un cant de glória,
 Puntejantne sas liras entonaren
 Tots los chors immortals, y de victória:
 Al ángel escullit acompanyaren
 Ab desitg de amor sant en la memória,
 95 Y Gabriel de un sòl vol arriba á l'ona
 Que la platja embesteix de Tarragona.

 Deixant llavors del ser pur la hermosura,
 A la matèria, humana forma roba,
 Y banyantne sos ulls blaus de dulsura
 100 De un gentil trovador vesteix la roba:
 Tot caminant á la ciutat murmura
 Melancólicament cristiana trova,
 Y ab má segura l'encordat feria
 De l'arpa d'or, llansant rius de harmonia.

 105 A la vora del mar un palau era,
 Lo d'en Pere Martell; en quell dia
 L'home atrevit que l'mar ab sa galera
 Feu murmurar llaurants'hi llarga via,
 L'hospitalària taula ab fe sincèra
 110 A D. Jáume y sos nobles oferia;
 Tots cuberts de la pols de cent batallas,
 Que un bany gloriós doná á sas férreas mallas.

 Es lo D. Jáume de gentil figura
 De magestat y de noblesa plena,
 115 Ab la forsa del héroe y la bravura
 Del Dèu potent que los combats ordena.
 L'estrella de sòn cel radiant y pura
 Entre ls'llorers d'Urgell brilla serena,
 Y á Catalunya y Aragó pregona
 120 Lo futur esplendor de sa corona.

 Del monarca la vista divagaba
 Sobre las onas rodolants perduda,
 Ona que l'sol serpentejant dauraba
 Tot llansant perlas cuant se sent rompuda;
 125 Y es que en aquella immensitat buscaba
 Terra que esclava jeya y abatuda,
 Es que l'lleó sos fers rómprer volia
 Y com lliurarla valerós rumia.

 L'hora arribaba en que la sombra esborra
 130 Del jorn que fuig l'hermosa flamarada:
 Dintre dels vasos lo licor ne corra
 Cayent dels gerros en brillant cascada,
 Cuant entra l'trovador, se trau la gorra,
 Y preludiant tristíssima tonada,
 135 Una cansó comensa que á la riva
 Tota plorosa y gemegant arriba.

- “Posada en mitg del mar, d’ell tot voltada,
 “Com sultana asseguda en rica alfombra,
 “Un’isla gran s’hi veu, desventurada!...
 140 “Que Mallorca l’alarb ab pler la nombra”.
 “De sas costas l’arena abrillantada
 “L’aigua blava ab amor suaument l’escombra,
 “Y ella en cambi ls’parfums richs lin’envia
 “Dels tarongers qu’en sas planuras cria”.

- 145 “Rica aqueixa isla n’es en fruits, verdura,
 “En ports, vilas; sòn cel com mantellina,
 “Que l’cast pudor amaga quant va pura
 “A rébrer á sòn Dèu modesta nina.
 “Joya que l’opressor guardar procura
 150 “Mès que d’ór y de plata rica mina,
 “Joya que inclina la sua testa hermosa
 “Als fers de esclavitut mès vergonyosa”.

- “Y de aqueix lloch de pau y de bonansa
 “Com búitre famolench de sa buitrea,
 155 “La mahometana nau de nits s’avansa
 “Aborda al tras passar mercant galera;
 “Y abeurada de sanch en la matansa
 “A Mallorca la porta presonera,
 “A Mallorca que véula adolorida
 160 “Y que com ella jau trista, oprimida.”

- “Y ha de durar mès temps, ay! la agonia
 “D’eixa reina del mar? Aquelles planas
 “Que algun temps respiraren de alegria
 “Al escoltar las trompas catalanas,
 165 “No veuran en la mar com aquell dia
 “Las naus de Berenguer y las Pisanas
 “Que á trossejar anaban sas cadenas
 “Las barras tremolant en llurs antenas?”

- “Que Aragó y Catalunya porte ls’passos
 170 “A sa germana que captiva plora;
 “Vina D. Jáume á fer bossins los llasos
 “Ab que la lliga la cobdícia mora,
 “Y esborra de sòn cel ab tos forts brassos
 “La mitja lluna que hi brillá en mal’hora:
 175 “Fes en sòn lloch brillar la creu serena.....
 “A Mallorca, barons, que Dèu ho ordena!...”

- Berenguer de Palou que l’ascoltaba
 Com caballer la veu d’hermosa nina,
 Veyent lo foch que en lo sèu front brillaba
 180 Cregué l’cantar d’inspiració divina:
 De goig lo cor del bisbe ne saltaba,
 Y ab tó que del festí l’brugit domina
 “Lo cel, diu, trovador aqui t’envia;
 “Dèu ho vol caballers, Dèu allá ns’ guia!...”

185 "Dèu ho vol! "cridan tots; ab apostura
Gentil álsas lo Rey, y la ma estesa,
"Jur no deixar" digué "may l'armadura,
"Fins haber deslliurat tan rica presa". "
"Ho jur per Dèu y per la Verge pura!..."
190 Y ab un crit plé de fé y de fortaleza,
Que retrunyí del moro en la cavorca,
"A Mallorca barons, sus, á Mallorca!!..."

Y mòlt poch temps després en Barcelona
Las salas del Consell s'estremeixian
195 Al crit de" Dèu ho vol! "que l'mòn atrona,
Llansat per cent mil veus que repetian
Las riberas del mar, y que ressona
Dintre l'niu ahont los búitres ne vivian;
Y es fama que al sentil'l'estel de Mahoma
200 Sembolicá ab un vel de espessa broma.

L'àngel en tant obrint las blancas alas
Mès blancas que la neu de dalt baixada,
Mès quel'lliri qu'exten totas sas galas
Sentint enamorat la matinada,
205 Volaba, atravessant del cel las salas,
A donar compte á Dèu de sa jornada;
Y l'Eternal veyent tanta hermosura
L'inunda de amor sant y de ventura.

CANT SEGON

II.

210 Acostabas'lo temps en que la fulla
De dalt dels'arbres poch á poch devalla,
Y ab trist mantell de funeral despulla
La treballada terra n'amortalla:
Pobre mortalla que ab sòn buf esbulla
Lo vent, sobre ella mentres foll ne balla!.....
215 Acostabas'eix temps y ab ell l'aurora
Que trossejar vegé la lluna mora.

Vida en las platjas y brugit tot era
De las hermosas vilas catalanas:
Tremola altiva la immortal bandera
220 Sobre cent naus, emmirallantla ufanas
De sòn llit en lo fons; y en la ribera
Acampadas las tropas cristianas
Suspiraban llurs cors plens de alegria
De montar á eixas naus per lo gran dia.

225 Y aquest jorn arrivá gay per la terra
Que seguintne la creu, atravessaba
La mar llansant al aire un sò de guerra
Que fins als núvols poderós pujaba,
Y rodolantne de una al'altra serra
230 Las costas de la pátria despertaba,
Tot cridant á Mallorca era arribada
L'hora de llibertat tan sospirada.

Eras'un jorn hermòs; la mar enviaba
Sòn alé pur com infantil pregária,
235 Que las blaviscas aigües ne rissaba
Tot escupint grans d'or de sa fondária;
Y entre l'aigua y l'arena s'aturaba
Del sol l'ardent'y viva lluminária,
Fent brillar com estrellas las gotetas
240 Que van llansant las onas inquietas.

Jorn immortal! Ab un sagell de glória
En las fullas dauradas t'estampara
La pátria de sòn llibre de la història:
Cantat pels'trovadors un lloch trovara
245 De sos fills escullit en la memòria
Y en ell com dols recort grabat quedara.
Jorn lo més gran de aquesta pátria mia
Reb lo salut que lo cantot t'envia.

250 Apenas com un globo l'sol s'aixeca
 De foch allá en lo fons de la marina
 Y fent als núvols amorosa muéca
 De nit passada plega la cortina,
 Mentre ab ardents patons las gotas seca
 255 Del plor que la floresta n'emblanquina,
 Un apagat rumor poch á poch sona
 Y que creixent dèsprés la riba atrona.

Allá en la platja de una vila hermosa
 Que en Catalunya en mitg de totas brilla
 Com en un ram de flors billa la rosa,
 260 O en mitg de cent galans hermosa filla;
 Va desfilant la juventut fogosa,
 Servint á tots las velas de sombrilla,
 Devant del Rey que ple de orgull miraba
 Tant y tant héroe que al combat volaba.

265 Com á vanguárdia en llurs caballs venian
 Prudents i valerosos los Moncadas,
 Y en sas banderas estampat tenian
 De Baviera las armas fortunadas,
 Que mòlt prompte sos fills esborrarian
 270 Per los set pans en camp vermell trocadas;
 No sens que avans en sanch ells las banyassen
 Y de gloria eternal las coronasen.

275 Tras ells D. Nunyo Sanchez caminaba
 Compte del Rosselló; de Barcelona
 Berenguer de Palou que tremolaba
 La santa ensenya que mòlt alt pregona
 Sòn ministeri sant, humil anaba,
 Y prop dels dos lo Bisbe de Girona
 280 Que trenta caballers al combat guia
 Nats en las planas que l'Onyar sacia.

Y de Ampúrias lo Compte; y de Torroella
 Lo senyor que cinch fills acompanya
 De la comarca dilatada y bella
 Que l'Ter partintla, enamorat ne banya.
 285 L'lauradors y pastors, que ahí la rella
 En lo fons arrimant de sa cabanya,
 Juraren al cubrirse ab la armadura
 Glória en lo camp trovar ó sepultura.

290 Venen dèsprés los cavallers que un dia
 Sobre l'Sepulcre Sant també juraren
 Contra l'infiel pugnar ab valentia,
 Y que ab rius de llur sanch, prodichs regaren
 Las planas mussulmanas d'Antioquia;
 O ab rius també de caritat secaren
 295 Los plors del pelegrí malalt que erraba
 Pel'mar de arena ardent que l'rodejaba.

Y Cervelló, Alamany y l'de Mendiona,
 Y altres y altres varons de estirpe clara,
 Dignes tots de cenyir una corona,
 300 No tant brillant com la que l'cel prepara
 Al que la fama ab trompas cent pregona
 De nous llorers haberse ornat encara.
 Llurs cendras despertar no pot ma lira
 Que ja horrors solament, combats respira.

305 La vila de Salou s'estremeixia
 En sa platja veyent tanta hermosura,
 Y ab ulls enamorats s'entretenia
 Contemplant á sos fills plens de bravura,
 310 Que l'pendó de las barras conduhia
 Mar en dins á trencar bandera impura,
 Entrant en las galeras ab gran pompa
 Al crit agut de la guerrera trompa.

Desde cuberta lo soldat cridaba
 L'á Dèu siau á las natalis montanyas;
 315 Tendre cantar que trist se barrejava
 Ab los plors maternalis en las cabanyas,
 Ab los gemechs del ancla, que arrancaba
 Lo mariner del mar en las entranyas,
 Y ab lo rumor de l'ona que adormida
 320 Se sènt de un cop de quilla mitgpartida.

Vist no habeu may caball tras la barrera,
 Que l'fre mossega contemplant la via,
 Y l'pit hermós cubreix blanca brumera
 Al sol llansantla que ab sos peus feria?
 325 Alsa las clins obrintlo y la carrera
 Dòcil empren, creyent la ma que l'guia,
 Y tant mès corre y l'esperit alenta
 Quant l'esparó sos flanchs cruel ensangrenta.

Axí las naus que l'áncora aferraba,
 330 Estenen poch á poch la blanca vela,
 Que l'vent passantne ab sos pulmons inflaba,
 Lo rem del mariner ferintlo entela
 Del mar lo immens cristall; ab forsa clava
 Caballer en sòn banch la llarga espuela,
 335 Que ls'fa partir com disparada bala
 Seguint la via que l'timó senyala.

Com un vol de blanchs cisnes al posarse
 Sobre las aigües del estany serenas,
 Y que un á un relliscan al llansarse
 340 Sobre l'pulit mirall del march de arenas,
 Desde la riba al mar també engolfarse,
 De sòn pes orgullosas las antenas,
 Mira la vila que amorosa atura
 L'últim á Dèu que l'mariner murmura.

345 Ja de la costa la volguda serra
 L'última llum del sòl illuminaba
 Y de la plana la fecunda terra
 La nit ab vel espés embolicaba.
 Al avansar, la son los ulls aferra
 350 Del soldat de la Creu....ay! ignoraba
 Que mentres ell s'aglonxa sobre l'ona,
 L'enemich sobre d'ell llampega y trona.

 Sentat allá en lo fons de horrible cima,
 De un abisme sens fi, que tè per gala
 355 La supèrbia y l'pecat, y que l'anima
 Ab sa llum venjadora l'foch qu'exâla
 Romordiments y plor; ab calma esgrima
 Pensaments negres com del corp ho es a l'ala,
 Sas unglas rosegant ab ràbia fera,
 360 Satan que al cel pujar encara espera.

 Allí s'estaba quant potent ressona
 La veu del Dèu que l'firmament governa;
 Y per las voltas divagant, atrona
 Los abitans de la infernal caverna.
 265 Al escoltarla, l'flanch la ira esparona
 Del àngel mal, contra la lley eterna.
 Y no podent tranquil alli sentir-la
 Llansas al mòn osat per resistirla.

 Sobre un caball cabalga que formara
 370 De un puny de núvols al sortir de terra,
 Y extenentlos tras ell l'aire enmascara
 A la lluna y ls'estels fent crua guerra.
 Sobre la costa arriba y prest repara
 En lo immortal bandera, que s'aferra
 375 Ab sos plechs de las naus en la alta antena,
 Qu'en sas espatllas du la mar serena.

 Llavors sa tropa ab ronca trompa crida
 Que ls'morts fa tremolar dins sa mortalla,
 Y del infern eixint espavordida
 380 Vola pels'aires com un bri de palla.
 Ab sòn prompte mirar la forsa mida
 Dels'escuadrons que apresta á la batalla,
 Y las altivas mans fieras ordenan
 Rompre ls' grillons que l'huracan enfrenan.

 Corre la tropa y las comportas obra
 Del vent furiós qu'encadenat dormia,
 Y al observar que llibertat recobra
 Crits y bruels al firmament envia.
 Forsa llavors y potestat li sobra
 390 Per desvartar lo mur que l'oprimia,
 Mès reposa un instant, dèsprés se llansa
 Y al mòn enter sòn buf terrible alcança.

Tal en jorn de motí la turba calla
 Si á trossejar arriba sas cadenas.
 395 Muda, terrible, avans de la batalla
 Un sol respir ascoltarás apenas:
 Ay! que al saltar intrépida la valla
 Tenyirà ab sanch calenta las arenas
 Y l'torbellí sa punta tant alt puja,
 400 Que de crímens á terra torna en pluja.

 Vola llibre lo vent per la planura
 Del ample mar inflant furiós las onas;
 A montanyas immensas per la altura
 Semblan, y al caurer alsan baladronas
 405 Brams, que ab los sèus units, la por impura,
 Al estrellarse en las velas rodonas,
 Al somni quiet dels mariners barrejan
 Mentre eixas velas ab furor trossejan.

 Sobressaltats despertan, y al mirarne
 410 La destrucció fatal quels'amenassa,
 Créuhen la mort dintre la mar trovarne
 Y un solch lo plor sobre sas galtas trassa.
 Las fragils fustas entre si al xocarne,
 La por, la sanch dintre sas venas glassa,
 415 Ningú parla ni s'mou; sols se sentia
 Lo trist soroll que l'huracan movia.

 En mitg de tant perill y pena tanta
 Lo pensament al cel piadós invoca,
 Y una oració fervent, humil y santa
 420 De dintre l'cor exálas'per la boca.
 Un serafí entre sas mans l'aguanta
 Y no la solta fins que al sólio toca
 Del Eternal, que trona al ascoltarla
 Y al Angel mana ab forta ma venjarla.

 425 Pren l'asta d'or Gabriel, y de un cop d'ala
 Atravesant lo firmament, arriba
 En mitg la tempestat que las naus tala.
 Mira á Satan y sòn coratge aviva,
 Y enarbolant la llansa, mès que bala
 430 Ràpida, sobre l'front ferida viva
 Obra al tirarla del rebelde, y l'llansa
 Allá ahont may l'etern sufrir descansa.

 Las crins prenent al vent, á sa cadena
 Portal', y un mur en torn la presó posa
 435 Que eternament sa rábia boja enfrena.
 Calma's la tempestat; la mar reposa
 Tornant á enmirallar lo cel serena,
 Y l'angel, que á pujar dalt se disposa,
 Trassa l'arch de la pau sobre la volta
 440 Que l'sol brillant y mansament revolta.

Las naus relliscan sobre l'ona mansa
Las velas destrossadas desplegantne,
Y la brisa que ab calma las balansa
Als'rems ausili va ab amor prestantne.
445 Lo mariner entona de alabansa
Un chor á Dèu qu'escapa al cel volantne,
Y lo soldat que ja Mallorca ovira
De guerregar per l'hora ansiós suspira.

Tocan las proas l'anelada riva
450 Y sos brassos de ferro l'ancla clava,
Y la bandera catalana altiva
A poch en terra mora tremolaba.
Corre la sanch del enemich que arriba
A oposarse al torrent que l'mar llansaba,
455 Al Rey donantne la primer victória
Pressagi cert de tanta y tanta glória.

Caminaba pel'cel la nit obscura
Cuant fatigats de sanch y de matansa,
Del combat despullant la vestidura
460 La deixan ab la llarga y forta llansa.
Altra pregária al Eternal murmura
Al dormirse sòn cor ple de esperansa,
Y sols lo crit dels vigilants se ascolta
Que á temps iguals lo campament ne volta.

CANT TERCER.

III.

- 465 Vint anys apenas corregut habian
Des que l'primer vagit del Rey sonaba,
Y ls'trovadors sos alts fets difundian,
Ja sòn renom per l'univers volaba.
Com allá en la montanya, cuant envian
470 Las nuvoladas ab que s'coronaba,
Trons rodolants, que ls'ecos repetintne
Va llur ressó l'immensitat omplintne.

Fruit de un engany que al caballer honora,
Al caballer fidel que l'imagina:
475 Fill de una Santa que Provensa adora
Dins sòn recort, com sòn amor la nina,
Y del Monarca que caigué en mal hora,
Com flor brillant que l'trámach estermina,
En los camps de Muret, que ab la memòria
480 De sa mort de soldat, díuhen sa glória.

Cants de alabansa al presentarlo entona
De Dèu la esposa fiel, l'Iglésia santa.
Un miracle lo salva y la corona
Al posar en sòn front, de glória tanta
485 Esdevenir á sòn país pregona,
Que á sos rivals secretament espanta;
Y cuant més tart se llansa á las batallas
La terra va sembrantne de mortallas.

Domina ferm del regne la noblesa,
490 Que de vassalla alsabas'en Senyora;
Guanya y torna l'Urgell á sa Comptesa,
Y de Valéncia l'Rey humil l'implora.
Desafiant del mar ample la bravesa,
Vist lo habeu arribar en terra mora,
495 Y enarbolant las barras catalanas,
Ab sanch regar las dominadas planas.

Era lo jorn, lo jorn de la batalla
Sepulcre de la lluna mallorquina,
Que acaba al peu de sa potent muralla
500 Y al sol ardent de Llíbia la confina.
Ay! que la parca espolsa sa mortalla
Mentres lo ferro ensangrentat fulmina!....
Ay! que entre ls'morts estesos per las heras,
Fills plorarán de Cristo las banderas!....

505 L'aurora apenas á plegá ajudaba
 Sòn vel hermós al vespre que fugia,
 Quant en massa lo exêrcit despertaba,
 Las armas animós prompte amania.
 De goig la esclava terra tremolaba
 510 Veyent que l'jorn de llibertat lluhia,
 Obrint las secas golas, al venjarlas,
 En mussulmana sanch per abeurarlas.

 Alsas en mitg del camp, sobre una altura,
 Modest altar que humil la creu ostenta;
 515 Humil y gran! que raitgs en torn fulgura
 De llum plena de fe que á tots calenta.
 La víctima innocent, de taca pura,
 Berenguer de Palou á tots presenta,
 Y al invocar sobre ells de Dèu la glória
 520 "Correu" los diu, " correu á la victória! "

 Com l'aigua de una font que retinguda
 De la aixeta per forsa, dorm quieta,
 Y al obrirla se llansa, com si ruda
 La ma hi pesás de poderós atleta,
 525 Inundantne la pica en sa caiguda
 Que en sa impaciència durament apreta;
 Corren axís las tropas ab bravura
 Las feras á embestir en sa espesura.

 La vanguárdia com fletxa disparada
 530 De la ballesta, al enemich camina,
 Com nuvolada de llampechs prenyada
 Que pel cel vola mort sembrant y ruina;
 Y al descobrir estesa ja y formada
 En mitg del pla la tropa sarrahina,
 535 Crit animós al firmament envia
 Que atronador la selva repetia.

 Com en mitx de la mar nau combatuda
 Per un fort temporal, que trosdejada,
 Sens velas ni timó creyas'perduda
 540 O en terra estranya per gran sort llansada,
 Véu al náixer lo jorn la coneguda
 Platja, ovira la pátria suspirada;
 Axí l'soldat joyós lo cor respira
 Y l'hora de combátrer ne suspira.

 545 Cual immensa volada de palomas,
 O del riu Ter, que en dos l'Ampurdá talla,
 Allá en lo hivern las blanquinosas bromas,
 L'infiel espera en ordre de batalla.
 Lo sòl que alsantne de per tot aromas
 550 Sòn raig ardent del carro d'or devalla,
 Fa sas armas brillar com las arenas
 Las matinadas del estiu serenas.

Rápida avansa en dos meitats partida
La tropa catalana; gobernada
555 La part esquerra forta y aguerrida
Per lo Compte de Ampúrias y ajudada
Dels cavallers del Temple, ja la mida
Sols de sas llansas ne contempla airada
Entre ella y l'enemich; un salt l'esborra,
560 Y á doll la sanch pel mitg del camp ne corra.

Tal com trenca un llampech la nuvolada,
O l'torbellí quant ronca per la serra,
Obras'ample camí la tropa osada,
565 Informes restos escampant per terra;
Y axís com en los camps cau la daurada
Espiga, al cop terrible que l'aterra,
Cáuen axí las testas mussulmanas
Al cop segur de espasas catalanas.

Glória á vosaltres de la pátria mia
570 Fills immortals! La vostra victoriosa
Fou la primera ensenya que aquell dia,
Sa divisa mostrand tota orgullosa,
Al crit de Berenguer corresponia;
De las llunas alsant la oberta llosa,
575 Per tancarla dèsprés ab forsa tanta,
Que eternament captivas las aguanta.

Allá va l'noble Compte! Sa cimera
S'alsa en lo més espés de la batalla,
Com en lo pla l'altíssima palmera;
580 Sòn ferro segador turbants ne dalla,
Y cual si fossen fets de tova cera,
Caps aquí y brassos, mans allí ne talla:
May cap lleó, un remat al embestirne,
Logra tal solch de sanch sa garra obrirne.

585 En tant la dreita al mando dels Moncadas
Vingué á las mans també ab la esquerra mora.
Ja tres voltas de véurer arrancadas
Sas llunas, la vergonya l'Rey devora,
Y pam á pam perdudas tres vegadas
590 La catalana host trista deplora.
Ay! que dels pochos l'ardor y valentia
La immensa multitud ne detenia.

Furiosos los Moncadas, com la fiera
A qui detura l'pas una estacada,
595 Per arribar al fill que en va l'espera
Famolench en sa cova; sa mirada
En mitg dels escuadrons clavan certera,
Y á Dèu clamant, la llansa enarbolada,
Com las lléuvas de neu de la montanya
600 Sobre ells ne cáuen ab furiosa sanya.

Ja re ls'atura, en sa carrera loca,
 Ample torrent de sanch tras ells devalla;
 La resistència mès sa ira provoca,
 Y foradant de ferro la muralla
 605 Que l'brio sèu y llur poder sofoca,
 Arriban fins al cor de la canalla,
 Formanhi un pedestal de calaveras,
 Sobre d'ell per issarhi sas banderas.

Oh vos, de cel y terra la Senyora!
 610 Lliri mès pur que l'pensament que inspira
 L'amor de mare á qui l'fillet adora,
 Estel que l'náufrago en sòn cel ovira,
 Guarda y consol del orfanet que plora;
 615 Donau forsa á ma veu, plors á ma lira,
 Y cantaré dels héroes, per memòria,
 La trista mort dèsprés de tanta glòria.

L'árabe Rey al véurer destrosadas
 En lo cor sas legions, airat envia
 620 Las agarenas tropas á bandadas,
 Contra l'puny de valents que ls'embestia.
 Ja las espasas, de ferir cansadas,
 La ma robusta dret al cor no guia;
 Y al véure l'núvol de enemichs que ls'volta,
 Volen morir matant un'altra volta.

625 Com toro en mitg del circo, que s'atura
 Esgarrapant la terra ab rábia fera,
 Mostrant la ensangrentada cornadura,
 Que umplira de cadávers la barrera,
 Y flairant l'enemich ple de bravura,
 630 Tranquil, seré, lo cop fatal espera;
 Així ls'nobles germans, aixís morian,
 Mentres sa glòria á Catalunya envian.

Caigueren los valents; glòria als Moncadas!
 635 Com arbre altíssim que un llampech aterra,
 Y que al cáure, ab las ramas calcinadas,
 Umple de por á la dormida serra.
 Al morir, sas espasas amossadas
 Cent espurnas de sanch sembran per terra;
 L'última llum que llansa al apagarse
 640 L'antorxa, al somni etern ans de entregarse.

Tal cual en lo desert la temerosa
 Remada de moltos, que n'observara
 Com la pantera ab ira sanguinosa
 Lo pastor ab sas unglas estripara,
 645 Y glassada de por fuig pressurosa,
 Fins que la pleta véu loca no para:
 Orfá lo catalá de qui l'regia,
 Cobart lo pit al enemich desvia.

650 Cuant per sort de ma pátria y de la Espanya,
 Don Jáume l'victoriós, Don Jáume arriba.
 Observa, desde l'coll de la montanya,
 Morts y més morts que l'de Ampurdá n'estiva,
 Y com, en mans de una guerrera sanya,
655 Del moro camp fa alsarne flama activa,
 Que á sòn monarca pregonantne glória,
 Fanal hermós será de sa victória.

 Mès que miran sos ulls? Son dels' Moncadas
 Las fugitivas tropas, que cubertas
 De pols y sanch, arriuan desbandadas?.....
660 "San Jordi y Aragón! Antes umplertas
 "De cadáveres las planas, trossejadas
 "Mas banderas mirar, mirar obertas
 "En mon cos cent feridas, que observarne
 "La espatlla al enemich los mèus tornarne. "

665 Diu, y en sa fúria generosa, clava
 En los flancs del caball la espuela dura,
 Que al sentirla, sos peus en terra grava
 Y se llansa velós desde la altura.
 Fins al mánech sa espasa fiel enclava
670 En lo pit del primer que l'pas li atura,
 Y ab forsa tal en torn sa ma esgrimia,
 Que un cel de tempestats apareixia.

 Sas onas espumants la mar desboca
 Contra la terra que envejosa mira,
675 Y al troverse de cop devant la roca,
 Aniquilarla vol bramantne de ira.
 Orgull!....que apenas al pigmeu ell toca,
 A bossins lo colós pels aires tira.
 Don Jáume n'es la roca, y las onadas
680 Las alárabes tropas destrossadas.

 Que en la victória fiant, ja las cadenas
 Al agressor, l'Emir li preparaba;
 Y ni las naus, contra sa fúria, apenas
 Ni sòn Dèu creya á protegils bastaba.
685 Al arribar ja cuasi á las arenas
 Com la mar y creyent que las saltaba,
 Sa tropa troba la host aragonesa,
 Que á trossos per lo camp la deixa estesa.

 L'Ampurdanés en tant, furient venia
690 Tenyida ab sanch sa espasa y sas banderas,
 Y ansiós de nova glória, n'extenia,
 Per arribar al Rey, unas passeras
 De testas fetas que sa ma partia;
 Desdenyantse de ferlas presonerias,
695 Puig tant més á sa pátria tots venjaban,
 Cuants més cadáveres per lo sól llansaban.

Ja l'árabe cedeix; com la muralla
 Que al batre dels aríetes flaqueja,
 Mira cobart perduda la batalla
 700 Al cop terrible que sos flanchs trosseja.
 L'Emir, ab sòn caball que l'aire talla,
 Escapa l'cor rabiós y ple d'enveja,
 Y ls'sèus llavors, com llebra temerosa,
 Corren al mont en fuga vergonyosa.

705 Don Jáume en mitg dels fugitius feria;
 Y ferint, arrastrat per sa bravura,
 Lo trovara la llum del altre dia.
 Quant, la cara cuberta de amargura,
 Que ls'Moncadas, li diu, perdut habia,
 710 Berenguer de Palou; sa fúria atura,
 Y l'noble Rey per sos barons ploraba
 Mentre l'soldat victòria li cridaba.

Era la nit; á trossos las vermellas
 Barras per tot lo vent acariciaba,
 715 Que ab llurs esquins mirantlas mòlt més bellas,
 "Glòria al Monarca!" ab ellas murmuraba.
 Y ell en tant, á la llum de las estrellas,
 Dels Moncadas los restos frets buscaba,
 Y ab llágrimas regantlos al trovarlos,
 720 Ab altres rius de sanch jura venjarlos.

Y poch dèsprés la terra los rebia
 Ahont trencaren ensems la lluna mora,
 Que humitejat lo plor del Rey habia.
 Pau al Monarca que al vassall ne plora!
 725 Las gotas que l'ull trist al sól envia,
 Un arbre faran naixer en bon'hora
 Que amor dará per fruits, y de las fullas
 Bendiccions seranne las despullas.

CANT CUART.

IV.

730 La captiva Mallorca suspiraba
Ascoltant la remor de sa cadena,
Y ab melancólichs ulls ne contemplaba
Las catalanas tendas, que serena
La reina de la nit las platejaba.
735 Enviabalshi ls'sospirs banyats ab pena,
Perqué la trista encara no sabia
Que l'altre jorn sa llibertat veuria.

740 Dos mesos ha que las vejé plantadas
Com cércol acerat que la estrenyia,
Despertant ab sas torres trossejadas,
Al cop terrible que sos flanchs feria.
Y des llavors las pedras arrancadas,
No llágrimas de dol, son de alegría;
Com mártir en lo circo, que cantaba
Perqué sa mort lo cel li asseguraba.

745 Dos mesos de fatiga y de mantansa,
De sufriment, de penas y de glória;
Jorns que al naixe, l'crusat ple d'esperansa
Creya lo llor guanyar de la victória,
Y escríurer de sa pátria la venjansa
750 Ab sanch sobre las fullas de la história.
Ay! que al cáurer trovaba sa mirada
Sempre l'árabe lluna enarbolada.

755 De aquell jorn immortal la vetlla n'era;
La lluna poch á poch formant anaba
Una roja corona, que agorera
Un despertar de mort profetisaba
Tot en lo camp ne dorm; ni la palmera
Sas palmas al impuls del vent glonxaba,
Calma terrible y trista, que anuncia
760 La tempestat furiosa que venia.

765 Sobre la pell llustrosa de una fiera,
Que de terror umplí la selva un dia
Y cadáver la feu sa ma certera,
Lo gran Monarca de Aragó dormia.
Tant profunda es la fé que en ell impera,
Que l'triumfo de la Creu sempre sumia,
Y més cert eixa nit lo contemplaba
Puig dins Mallorca creyas'que imperaba.

770 De cop sa vista pels'espais se llansa,
 A mils y mils contantne las estrellas,
 Y en mitg de aquella universal bonansa,
 Adora de sòn Dèu las maravellas.
 Quant sobre un núvol blanch que llest avansa
 Vérs ell, ne véu dos lluminárias bellas,
 775 Y dins sa tenda apenas aturadas,
 Apareixentli en mitg los dos Moncadas.

 "Oh! D. Jáume, oh! Mon Rey l'un d'ells murmura
 ab veu com la de un angel armoniosa;
 "L'Dèu que alé li don'á la criatura
 780 "Envíam á estripar la misteriosa
 "Cortina, que al mortal presenta obscura
 "Del que vindrá la fulla portentosa:
 "Óu, no al subdit fidel que amant se inclina,
 "Al missatger de voluntat divina".

 785 "Demá, apenas lo sòl per sa carrera
 "Comensará á sembrar llavòrs de vida,
 "Al crit agut de la trompa guerrera,
 "Tas tropas volaran á la embestida.
 "De nou sas unglas pintarà la fiera,
 790 " Mès, la supèrbia mora al fi rendida,
 "Ta bandera triumfant, ensangrentada,
 "Ovirará per tot ta real mirada."

 "No acaba aqui ta glòria, de València
 "Cáurer veurás las árabes murallas,
 795 "Y mès tart las de Múrcia, en ta impaciència,
 "Postrarás á tas plantas com vassallas,
 "Veig per terra los Reys que ta sentència
 "Al escoltar, rossegan las mortallas
 "Que á llurs tronos, per sempre, los destina
 800 "L'ardenta fe que á tos soldats domina. "

 "Mira, la mar de Mármara balansa,
 "Oh Senyor, una escuadra aragonesa
 "Que contre l'Turch á guerrejar se llansa,
 "De sos exèrcits fentne llarga estesa".
 805 "Lo món veurá complirne sa venjansa,
 "Que del Grech provocara la vilesa,
 "Y sòn crit lo almogavar al donarne,
 "La superba Bisánsio tremolarne."

 "Y mès tart quant unida la Castella
 810 "Al Aragó, una sola monarquia
 "Sia la Espanya, com una centella
 "A esborrar lo Islamisme, ab valentia,
 "Volaran sas banderas; pura y bella
 "La santa creu, issada en aquell dia,
 815 "Veurá l'África trista y admirada,
 "Sobre l'cel blau de la gentil Granada".

“Vensut llavors, alsada una barrera
“Que no saltará may l’árabe mira:
“No! Que la sanch cristiana que caiguera,
820 “Al Espanyol mès viva fe li inspira,
“Y de Lepanto en mitg la immensa era
“L’orgull de Mahomet per sempre espira,
“Clavant de aqueix orgull sobre la llosa
“De Cristo la bandera victoriosa.”

825 Aquí acaba l’Moncada; embolicantse
Ab llurs túnics blancas, la morada
Ne fujen terrenal, evaporantse
Com las bóiras que plora la rosada
Al náixer de l’aurora. Despertantse
830 Llavors lo Rey, sa testa coronada,
Regoneixent la voluntat divina,
Sobre la pols ab humilitat inclina.

Ja dalt de les montanyas clarejaba;
Al so que llansa lo clarí de guerra
835 Lo campament joiós ne despertaba,
Aixordantne los ecos de la serra
Los crits airats que lo soldat llansaba,
Mentres las armas valerós aferra;
Y correntne devant de la muralla
840 Espera la senyal de la batalla.

Previnguda la tropa sarrahina
Detrás de sa defensa en tant espera,
Y pensant resistir, á tanta ruina,
Viva oposahi de cer una barrera.
845 Vana esperansa! l’Dèu del cel fulmina
Sòn raitg de mort á la infernal buitrrera,
Y ni del niu las brossas, per memória,
A llurs fills deixaralshi la victória.

Al véure al sitiador que ardent avansa,
850 Pedras, rocas, contra ell furiós envia
Y tanta fletxa desde l’mur ne llansa,
Que ennuvola la llum naixent del dia.
Assedegat ell ve de sa venjansa,
Puig que en ella nadar, béurerla ansia,
855 Y ab front seré l’perill desafiaba,
Y á satisferla pressurós volaba.

Ja es l’arch inútil: per lo sól rojeja
La sanch, que bullint surt de cent feridas,
Per hont la espasa pas ample franqueja,
860 Fera arrancant ab l’ánima las vidas.
Y las masas, las llansas, que la enveja
Agullonaba, obran homicidas
Nous camins á la mort, que desbocada
Passeja sa carreta ensangrentada.

865 Jorn de horror y de dol! atrós pugnaba
 Sobre un piló de ruinas animosa
 La rábia de dos rasses, que avivaba
 Un sol desitg, un sol! la rabiosa
 Sèt d'estermi que llurs cors inflaba.
 870 Desaforada corre, no reposa,
 Y sòn veneno al que flaqueja alenta,
 A cada cop alsantse mès valenta.

 Las máquinas en tant, á la muralla
 Ab sos brassos terribles oprimian,
 875 Y allá ahont mès se enfortia la batalla,
 A núvols sa metralla remetian.
 Aquí cau una torre, allá devalla
 La reforsada porta que embestian,
 Y las escalas de soldats prenyadas,
 880 Sobre l'mur los vomitan á bandadas.

 Un instant la victória titubeja;
 Desesperat lo'alarb se resistia,
 Y ab forsa tal las armas centelleja,
 Que per moments al enemich desvia.
 885 !Esfors inútil! Lo crusat ondeja
 sa bandera, clamant Santa Maria!
 Y á trossos escampant cuant sa ma alcança,
 Com un torrent dins la ciutat se llansa.

 Devant de tots D. Jáume caminaba
 890 De pols y sanch cuberta l'armadura.
 De cop del moro Rey, que s'defensaba,
 Mira joyós la blanca vestidura,
 Y l'ferro enarbolant, que regalaba
 Fins al mánech tenyit, ab ma segura,
 895 Cadávers novament pel sól estiva,
 Y del Emir devant altiu arriba.

 Al recordar la mort dels dos Moncadas
 Y de llurs caballers, fiera enarbola
 La victoriosa destra, que venjadas
 900 Las deixé cruament; postrat tremola
 A sas plantas l'Emir; las platejadas
 Barbas la esquerra pren; quasi l'immola,
 Mès sas canas ovira y lo perdona,
 Y presoner á sos barons lo dona.

 Pren llavors la victória sa trompeta,
 Robustos sons al firmament llasantne,
 Y dels aires, mès llesta que sajeta,
 Las altas regions, vola, atravesantne.
 Inclinas'devant Dèu amoroseta,
 910 A terra baixa glória murmurantne,
 Y enronquintne sa veu, llesta devalla,
 Y dins l'infern com un llampech estalla.

Al escoltarla, l'Angel mal que encara
Venjansa temerária foll sumia,
915 Tan gran bruel sòn negre pit alsara,
Que de por glassa sa caterva impia.
Rossega per la pols l'altiva cara
Que de la clara llum del cel fugia,
Pregonantne per tot sa rábia immensa,
920 Que ja l'imperi de la creu comensa.

Comensa, si; esplendent com una estrella
Brilla sobre las armas catalanas,
Y com las joyas de una nina bella,
925 Sos raigts enlluernan las lliuradas planas.
En va l'mal venenós, en contra de ella,
Cismas alsa en las tribus cristianas....
Lo món veig á genolls, que humil s'inclina
Devant la santa llum de sa doctrina.

Gória á Mallorca, que mirá arrancada
930 De sos altars la lluna sanguinosa!
Glória al Monarca, que ab sa ma esforsada,
La cadena trencara vergonyosa,
Que en sas garras tenia esclavisada
De nostres mars la perla mès hermosa!
935 Glória al Etern, que permeté aquell dia
Seré brillarne per la pátria mia!

40

<<OH VIOLETA! FLOR HERMOSA>>

La fama y la violeta¹.

La fama:

Oh violeta! flor hermosa,
Que l' pensar de Ángel mès pura;
Vols ser premi á la bravura,
De perfums, carinyosa,
5 Brodantne sa corona victoriosa?

És lo Colós del món!.. .Son las murallas
Per ell, juguina que un infant trosseja.....
Sa veu de imperi las Nacions passeja.....
A genolls!..... plassa al Dèu de las batallas!!....

10 Oh violeta! flor hermosa,
Que'l pensar de Ángel mès pura;
Vols ser premi á sa bravura,
De perfums, carinyosa,
Brodantne la corona victoriosa?.....

¹ Testimoni:Ms. 37. Diàleg entre la fama i la violeta (1-28); Cant a la Violeta (29-76). Mètrica: 6 estrofes estructurèn el diàleg – abbaa, ABBA, abbaa- i 12 estrofes el cant a la violeta, amb esquema AbAb, ABAB, AbAb-.

La violeta:

- 15 Dels sèus boscos trasplantada
La violeta, s'moriria:
Pura sa pregària envia
ADèu, que enamorada
De un àtomo de fe, gran l'ha formada.
- 20 Lo trono del Gegant es sols vana fumera!.....
Sòn temple sols cadàvers y destrucció l'decora!.....
La volta sanch y llàgrimas á rius per tot ne plora!.....
Lo temple de mon Dèu, es la creació entera.

- 25 Sanch y llàgrimas, venjansa,
Fruits de orgull, solament cria.
La Violeta s'moriria.....
La pregària no s'cansa,
Que en alas va la fe de la esperansa.

Mataró 18 Janer 1860.

La violeta .

30 Del bosch á l'hombra, orgull de las montanyas,
La Violeta creixia.
Sola, vetllant lo foch de sas entranyas,
Una pregària envia.

Una pregària amant, càndida, pura
Com alé de ponsella;
35 Es l'àngel dels amors, que a Dèu murmura
Plorant, dolsa querella.

Plorant, que al cor las llágrimas hi cahuen
Com als camps la rosada,
Y al perfumar las ánimas, en trahuen
40 La pena evaporada.

Dorm univers:jo sento la pregària
Que mística s'exâla.....
Es la veu de la fé que puja solitària
Y 'ls firmaments escala.

45 "Tu ets, mon Dèu, 'l crit de ma esperansa,
Dèu dels Cristians, lo qui morí en la Creu!....
A tu fervent mon esperit se llansa.....
Dèu de la Caritat, tu n'ets mon Dèu!!....."

50 "Tomba es la terra!.... de anyoransa espera,
Ahont com lliri entre espinas viu lo cor!....
Un temple hi guarda, qui en ton nom espera.....
Tu sòl hi vius, Amor del sant amor".

55 "Tomba es la terra!.... revolar ansia,
Plena de immens desitg, l'ánima al Cel;
Y'l raitg de Glória que ton ull envia,
Beurerlo llibre de mortal recel".

"Que sola ets tu lo port de ma esperansa
Ancora santa de la Santa Creu!.....
Mon esperit enamorat no s'cansa.....
60 Dèu de la Caritat, tu n'ets mon Dèu!!....."

Axis ab veu que l'aire perfumaba
Entona cada dia;
Y al alé del perfum que l'rodejaba,
Mon trist cor revivia.

65 Ay! al crit de la Fé, que veu serena
La tempestat traidora,
Rompen lo vel espés de amarga pena
Desperta ja y s'anyora.

70 Y quant en alas del amor, la pura,
La cándida violeta,
Trencada la cadena que l'atura
Al cel puja, y'l poeta.

75 Un trist áDèu! li envia; ella amorosa
Fregant la caballera,
Volta mon front y sobre d'ell reposa
Murmurant: "creu!...espera!!..."

Mataró 1 Mars 1860.

<<ES HORA! PÀTRIA MIA;>>

A Catalunya!¹

Lloa de sos voluntàris en la presa del Campament de
Tetuan, memorable jornada del 4 Febrer de 1860.

Oda²*a Don Joan Prim.*

Es hora!³ pàtria mia;
que'l⁴ toch del somatent alse la terra!....
L'aura naixent del dia
potents rugits envia⁵;
5 es la veu dels canons que crida, guerra!⁶....
Es hora! Del Mar-Roig en la onda impura⁷,
dels sinistres cometes
la fatídica llum lo Yslam conjura,
y encenent la tormenta⁸
10 que les voltes serenes ensangrenta,⁹
de Ybéria al cel vomita¹⁰,
volant sobre'ls simuns, traidora afrenta¹¹.
Ay! ja les ones¹² de la mar vermelles¹³

¹ Testimoni: Ms. 39. Es tracta d'una Oda dedicada a Prim. Polimetria. 178 versos.

Altres testimonis: Ms. 37. Ms. 38 (A Catalunya, lloa de sos voluntaris en la presa del campament de Tetuan en la memorable jornada del 4 de Febrer de 1860), Ms. 86 (coincideix amb el Ms. 39. És del 22 d'abril de 1860). Impresos: Quintana 1860. Parteix del Ms. 39. Quintana dedica la composició a D.Nicolas Garcia, nom que escriu a ploma.

² El Ms. 37 porta el següent encapçalament: "*Avuy dels nets la destra venjadora./Sobre la terra mora/Acontinuar dels ávis ve la història*".

³ Es hora] Desperta 37. Es hora] Es hora 38, 86.

⁴ que'l] Y al 37. que'l] que'l 86.

⁵ potents rugits envia] Prenyat de ira 'ns envia, 37. potents rugits envia] potents rugits envia 86.

⁶ es la veu dels canons] Lo rugit del lleó 37. es la veu dels canons] s la veu dels canons 86.

⁷ Es hora! Del Mar-Roig en la onda impura] Desperta! bullidor com sas arenas 37. Es hora! Del Mar-Roig en la onda impura] Es hora! Del Mar-Roig en la onda impura 86.

⁸ y encenent la tormenta]Trencantne las cadenas 37. y encenent la tormenta] y encenent la tormenta 86.

⁹ que les voltes serenes ensangrenta] Lo simoun del desert du la tormenta, 37. que les voltes serenes ensangrenta] que les voltes serenes ensangrenta 86.

¹⁰ de Ybéria al cel vomita] Y rebramantne de ira, 37. de Ybéria al cel vomita] de Ybéria al cel vomita 86.

¹¹ volant sobre'ls simuns, traidora afrenta] De sang y mort escup traidora afrenta 37. volant sobre'ls simuns, traidora afrenta] volant sobre'ls simuns, traidora afrenta 86.

¹² ones] ondas 38. ones] ones 86.

¹³ Ay! ja les ones de la mar vermelles] Y al front gloriós del Espanyol la tira 37. Ay! ja les ones de la mar vermelles] Ay! ja les ones de la mar vermelles 86.

15 tremolan¹⁴ espantades,
a la llum y al vapor de les centelles,

que saltan de les llunes destrossades.
Ja'l buyrtre de venjansa¹⁵
ab lo fel de sòn cor lo aire envenena¹⁶;
abéura'l bech sedent en la matansa,
20 y puja, creix, los firmaments umplena,
y sobre del Mogreb batent les ales,
al bram dels huracans que'l Mon aterra,
entre un dilúvi revolant de bales,
ronca sa veu de tró diu: guerra!...guerra!...

25 Y al ressonar pels' ayres pavorosa,
lo mort Orient aviva la memòria,
y regant ses cadenes
los ulls que may ploraren en sa història,
als márbres de les tombes
30 de Homero y de Leónidas¹⁷ se aferra¹⁸,
la vista temerosa,
dels braus almogavers cercant la terra.
-“¡Jauhen!- respira al véurer que les ones
los aucells de la mar tranquils rasaban;
35 y a la sola feresa
que'l cor cobart y tremolant sentia,
los astres lo miraren
qu'entre somnis pesants se debatia.
Y arrebolats sobre sòn front rodaren,
40 com àngels de or volant per ses esferes,
y les planes de Grécia, condolides,
aromes y esperances li donaren
del blau mès pur del firmament tenyides¹⁹.

45 No jauhen, no!; Bè tems! Bè de aquell dia
la ensangrentada pàgina recordas.
Ja'ls coneixen les llunes! Relluhia
tot just sa llum funesta en les muntanyes,
y al sentir lo rugit de ses entranyes,
al veure'l Pyrineu, ses neus eternes
50 y les centes cascades que mugian
sobre elles despenyades,
del Montserrat les roques erissades
que, ab ulls de ira tremenda,
al mitgdia tronant les perseguian,

¹⁴ tremolan] se apartan 37. tremolan] tremolan 86.

¹⁵ Ja'l buyrtre de venjansa] Ja 'l buitre de venjansa bat las alas, 37. Ja'l buyrtre de venjansa] Ja'l buyrtre de venjansa 38, 86.

¹⁶ ab lo fel de sòn cor lo aire envenena] Que'ls huracans empenyan de la serra, 37. ab lo fel de sòn cor lo aire envenena] ab lo fel de sòn cor lo aire envenena 86.

¹⁷ de Homero y de Leónidas] de Homero y de Leónidas 38, 86. El Ms. 38 ha esmenat “ de los heroes valents bleixant”.

¹⁸ aferra] aterra 38. aferra] aferra 86.

¹⁹ El Ms. 38 elimina tres versos: Que, al ànima alferir amarga prova,/qui no te un cor germá per espargirse,/ consol ver solament en lo cel trova.

55 fugiren espantades,
sens deixar en recort sa flama impura,
ni l'ombra de una ráfaga en la altura.
Y llavors ells digueren, les ascones
ferint los vents que ha poch les vomitaren:

60 -llaurem, llaurem les ones!...
del Muradalt volem allá hont nasqueren!...
cassemles com a feres!.....-
y al Orient abordáren,
y'ls caus cremats, segades ses palmeres,
65 la púrpura imperial arrossegaren.
-Del cel hem de esborrales! a Mallorca!
aixorda'l firmament sa veu airada,
y Mallorca parlá la sèva llengua;
-á València! ara a Múrcia! ara a Granada!....-
70 y la terra assombrada,
de victória en victória contra l'osat Colós²⁰,
¡llibertat! canta²¹,
del Bruch mirantne tremolar les roques,
al sentir dels valents la férrea planta.

75 Ara,- al Africa!- diuhen.- En mal hora!
son poch!- la veu del simoun murmura.
Tambe eran poch los que Roger manaba,
y en la platga sonóra
qu'en presó d'or lo Bósforo assegura,
80 dos corones als Cessars arrancaba
y desdenyós a l'onda les llansaba.²²

¡Ay! de la terra trista
hont sona'l pavorós !desperta ferro!
¡Ay ara ton imperi! Y ¿que podrias
85 de fraticidas fills mare olvidada,
en contra sa bandera
á sòn Dèu per Sant Jordi consagrada?
Si t' dolen tes palmeres,
si tos palaus y tos plaers te dólen,
90 també 'l Genil, la Alhambra te dolian,
ses ones y ses fonts y ses banyeres,
y de la tendra esclava nasarena
les troves de anyoransa llastimeres,
que al raitg de lluna en tos jardins morian.

95 Avansau! avansau! fills de la guerra
batejats ab la sanch que, allá en Girona²³
al volar vensedores,

²⁰ de victória en victória contra l'osat Colós] més tart, cuant lo Colós grillons hi sembra 38. de victória en victória contra l'osat Colós] de victória en victória contra l'osat Colós 86.

²¹ ¡llibertat! canta] sa llibertat ja canta 38. ¡llibertat! canta] ¡llibertat! canta 86,

²² El Ms. 38 suprimeix 6 versos i mig: Son tantas sas victórias./ que no bastan las palmas de tas serras/ per teixir los llorers de tantas glórias./ Que hon vola sa mirada/ rugint lo pavorós desperta, ferro!/ al brunsir de l'ascona ensangrentada./ acaba tot imperi.

²³ batejats ab la sanch que, allá en Girona] que al náixer, per bressol plumalls tingeren 38. batejats ab la sanch que, allá en Girona] batejats ab la sanch que, allá en Girona 86.

queya a glop de les áligues ferides²⁴.
 Avansau! avansau! vostre es la terra!....
 100 L'arena bullidora
 ja'l pes dels batallons trista agovia;
 la mar suspensa, estemordida calla,
 ab fúnebre crespó lo sol s'endola,
 y al crit de la agonía²⁵
 105 del bronsu encés, lo firmament²⁶ tremola,
 mentres la mort traydora²⁷
 somriu entre 'ls horrors de la hecatomba.
 Del huracá en les ales,
 arrivau, corps famélichs en bandades,
 110 a revolar en torn la immensa tomba.

Sentiu! encara atrona
 los aires blasfemant²⁸ la turba impía,
 lo Mont-Vermell corona
 y als cavallers de Cristo desafía.
 115 Ja venen, ja! La lleuva disparada
 boscos, planes y monts roba furienta²⁹,
 y la sanch espanyola
 cau y rodola en ondes generoses
 a fecundar la terra assedegada.
 120 ¿Hont son los catalans? Ahont te la fiera
 mès ampla valla a sos furors guardada,
 allá son ells!....en torn de sa bandera,
 com nuvolada funeral que³⁰ envia
 les tempestats a centes,
 125 del extermini l'Ángel se extenia³¹.
 ¿Qui es el brau qu'entre sos braus se aixeca?³²
 ¿Qui ab ronca veu los crida?
 ¿Qui'ls senyala lo temple de la glória?
 Es ell! en Prim! lo fill de la victória!
 130 Es lo lleó potent que de la serra
 ab sangonosos ulls la presa ensisa!....

Reptant les fúries, al combat se llansa....
 en lo primer infiel lo sabre enterra....
 a ell! los catalans, a la matansa!!....
 135 Tal com lo incendi que en la verge selva
 naix, y en sos mars de flames

²⁴ queya a glop de les áligues ferides] al Aliga arrancats en la batalla 38. queya a glop de les áligues ferides] queya a glop de les áligues ferides 86.

²⁵ y al crit de la agonía] y la plana agarena 38. y al crit de la agonía] y al crit de la agonía 86.

²⁶ lo firmament] al rebramar 38. lo firmament] lo firmament 86.

²⁷ mentres la mort traydora] y la pàlida mort, ensangrentada 38. mentres la mort traydora] mentres la mort traydora 86.

²⁸ blasfemant] flectomant 39. blasfemant] blasfemant 86.

²⁹ roba furienta] furienta assola 38. roba furienta] roba furienta 86.

³⁰ funeral que] horrenda quen' 38. funeral que] funeral que 86.

³¹ El testimoni Quintana 1860 no publica els versos 126 a 134 en aquest punt, sinó a partir del vers 146.

³² ¿Qui es el brau qu'entre sos braus se aixeca?] Qui'ls guia, qui'ls empeny, qui avant! los crida? 38. ¿Qui es el brau qu'entre sos braus se aixeca?] ¿Qui es el brau qu'entre sos braus se aixeca? 86.

los vells arbres gegants cruixint cargola,
 y les copudes rames
 y tronchs robustos, espurnant, assola;
 140 salvada ja la valla,
 un formidable atleta
 se veu qu'entre'ls infiels immola y sega,
 y redoblant lo alé de la batalla,
 al llam terrible que son bras fulmina,
 145 la cólera de Dèu tremenda estalla³³.
 Y les roques del Atlas escoltaren
 rugallós a ell pujar so de agonia,
 y pel' fanch destrossada contemplaren
 la honra de les llunes que moria.

.....

150 Ones del mar, si a voltes compasives
 alsau vostres onades
 les llágrimes negant³⁴ de aquell que plora,
 al firmament llensaules,
 y del Orient a les perdudes rives
 155 amagau los gegants de les muntanyes
 que passejan altius la terra mora.
 Oh! deixau a la viuda atribulada!
 La morta llum del Parthenon la inunda,
 brotant a sa fatídica mirada
 160 la nit eterna del error inunda;
 mentre l'Àfrica s'alsa deslliurada
 al raitg ardent de veritat banyada,
 y la sonora veu de la campana
 que redenció li fia,
 165 la pregària cristiana
 al ayre, als cels, al Eternal envia.
 Eterna lloa als braus!³⁵ la pátria entera
 enamorada al campament se llansa,
 y plenes dels perfums de primavera
 170 palmas³⁶, corones de teixir no s'ansa.
 Una llágrima als morts! la gloria penes
 com la flor aromática te espines.

³³ A partir d'aquí el Ms. 38 elimina els versos següents: Mireu! del Gelelí la torra altiva/ es sa última trinxera./ Ja venen; esperan! ja 'l llamp arriba!/ A la estela vorás que 'l acompanya/ monts de cadàvers novament estiva./ y al crit de !viva Espanya!/ de la rabiosa fera/ negant en sanch la fúria carnícera./ sobre las blancas tendas musulmanas/ flameja victoriosa la bandera.

³⁴ negant] bebent 38. negant] negant 86.

³⁵ Eterna lloa als braus] Yrevolant entorn 37. Eterna lloa als braus] Eterna lloa als braus 86.

³⁶ Palmas] toyes 39, 86. 37. toyes] palmas 38.

175 Peregrinau les líbiques arenes³⁷,
singlotejant les arpes llemosines!....
cantau! al só³⁸ cantau de les tormentes³⁹,
y al crit⁴⁰ de tanta hassanya,
sobre les cendres del Yslam sangrentes,
alsis lo géni colossal de Espanya.

Mataró 22 Abril de 1860.

³⁷ Peregrinau les líbiques arenes] Del Africa aixordanme las arenas 37. Peregrinau les líbiques arenes] Peregrinau les líbiques arenes 86.

³⁸ al só] al rebramar 38. al só] al so 86.

³⁹ cantau! al só cantau de les tormentes] Cridau á la venjansa mès tormentas 37. cantau! al só cantau de les tormentes] cantau! al só cantau de les tormentes 86.

⁴⁰ crit] pes 37. crit] crit 86.

<<REYNA Y SENYORA, DE LA NOBLE TERRA>>

**A. S.M. la Réyna
Dona Isabel II
Comptesa de Barcelona¹**

Endreça

Si hi tornan tornaremhi !...

5 Reyna y Senyora, de la noble terra
que se planyia² esclava redemptora;
oh Vos, que aclama desde 'l pla a la serra
la fama, dolsa mare del que plora;
magnánima, la gran, forta en la guerra,
de la impura Tetuan la vencedora,
per saludarvos³ lo mèu cor se ufana;
benvinguda! á la terra catalana.

10 Neta dels Comtes-Reys, la benvinguda!.....
Yris de pau, emblema de esperança,
neta dels Comtes-Reys la combatuda,
Catalunya s'moria de anyoransa,
lluny de qui amava, per la sort vensuda.
15 Amava, oh! Reyna, y com lo amor no s'cansa,
a Vos y a Vostre Fill volia guardarvos,
y dirvosho, Senyora, y adorarvos.

20 No mon llengatge adulació respira;
lo desitg de mon cor, Reyna y Senyora,
de veritat la forsa es qui m' inspira;
y al cridar de amor plena, ab veu sonora,
del poeta humil la temorosa lira,
que Catalunya ab l' anima Os adora,
la pátria entera, benvinguda! crida,
per Ella y per sòn Fill darem la vida.

¹ Testimoni: Ms. 12. Composició estructurada en 6 octaves reials, ABAB ABCC.
Altres testimonis: Ms. 43. (coincideix amb el Ms. 12). Ms. 13. (La segona estrofa de la nostra edició és la tercera en aquest testimoni).

² se planyia] forcejaba 13.

³ saludarvos] saludarte 13.

25 Y avuy que volca la tormenta impura
tronos y regnes, com de l' alta serra,
la destrá famolenca, en la espessura,
pins y alsines altíssimes aterra;
avuy que l' vent de la ambició perjura
30 aixorda 'ls monts ab guerra⁴,
no temas, no; son fonts de nostra història,
independència, llibertat y glòria.

Neta dels Comtes-Reys, Reyna y Senyora,
Catalunya Vos guarda enamorada,
35 Catalunya la lleal, la vencedora⁵
de Grècia y de Mallorca, la esforsada,
la heròica, la immortal, la que atresora⁶,
de Girona en les cendres sepultada,
la viva fé, devant la qual moria
40 lo immens Colós⁷ que l' huracá empenyia.

Ja may, en vostra infancia, Vos contaren
una història de honor y de bravura?
Entre 'ls feixos de llor que Os prepararen
perque fossen bressol de la criatura,
45 gotas de sanch, Senyora, no miraren,
que 'ls ulls⁸ blaus vos mullaban de ternura?
Las venjárem en dany de la traidora !
Contarvosho hé⁹, si Os plau, Reyna y Senyora.

⁴ ab guerra] ab furibunda guerra 12. ab guerra] ab guerra 13. Ab guerra] ab furienta guerra 43.

⁵ vencedora] acullidora 13.

⁶ la que atresora] la que encara plora 13. la que atresora] la que atresora 43.

⁷ lo immens Colós] La immensa sombra 13. lo immens Colós] lo immens Colós 43.

⁸ ls' ulls] ls' tendres ells 12. ls' ulls] que 'ls ulls 43.

⁹ Contarvosho hé] Jo vos ho contare 13. Contarvosho hé] Contarvosho hé 43.

<<REYNA Y SEÑORA, LA REDENTORA DE LA NOBLE TIERRA>>

A S.M. la Reyna

Doña Isabel II

Condesa de Barcelona¹

—————
Dedicatòria

Si vuelven a ello, ¡volveremos!

Reyna y Señora, la redentora de la noble tierra
que gemia esclava; - oh! Vos, que desde el llano
a la sierra – aclama la fama dulce madre del
que llora; - magnánima, ls Grande, fuerte
5 en la guerra,- la vencedora de Tetuan impura,
-mi corazon se ufana en saludaros;- bienve-
nida! a la tierra catalana.

—————
Nieta de los Condes-Reyes, bien venida seas!....-
Yris de paz, emblema de esperanza,- nieta
10 de los Condes-Reyes la combatida,- Cataluña,
vencida por la suerte, moria de añoranza le-
jos de la que amaba.- Amaba, oh Reyna,
y como el amor es incansable,- queria
hospedaros a Vos y a Vuestro hijo,- y deciros-
15 lo, Senyora², y adoraros.

—————
No respira adulacion mi language; -
el deseo de mi corazon, Reyna y Señora,-
la fuerza de la verdad son los que me ins-
piran; - y al pregonar, llena de amor, con
20 voz sonora,- la trémula lira del poeta hu-
milde,- que Cataluña os adora con el
alma,- toda la pátria grita, bienve-
nida!...- daremos la vida por Ella y
por su Hijo.

—————
¹ Testimoni: Ms. 12.

² Quintana escriu el dígraf català.

25 Y hoy que impura tempestad vuelca – tronos
y reynos, como en el espesor de la elevada sierra
- el acha hambrienta asola altísimos pinos
y encinas;- hoy que el viento de la ambi-
cion perjura – ensordece los montes con guer-
30 ra furibunda,- no temas, no; de nuestra
historia son fuentes,- la independencia,
la libertad, la gloria.

Nieta de los Condes- Reyes, Reyna y Señora,
- Cataluña es vuestra enamorada guardia-
35 na,- Cataluña la leal, la vencedora- de
Grecia y de Mallorca, la esforzada,- la he-
rónica, la inmortal, la que atesora, - se-
pultada en las cenizas de Gerona,- aquella
fé viva, ante la cual moria,- el Coloso
40 inmenso que empujó el huracan.

No os contaron, alguna vez, en vuestra infancia,
- de honor y de bravura una historia?-
Entre las haces de laureles que os prepara-
raron- para que fuesen cuna de la ni-
45 ña,- no visteis, Señora, gota de sangre,-
que anegaron los tiernos ojos de ternura?-
En daño de la traidora las vengamos!...
-Yo os lo contaré, si os place, Reyna y Señora.

<<DEL FANCH IMPUR DEL CRIM Y DE LES FERES>>

La Batalla del Bruch¹**Cant epich**

La Batalla del Bruch

Del fanch impur del crim y de les ferres
 marejades de sanch, de la hecatomba
 escándol y baldó de les esferes,
 d'entre les cendres de sa immensa tomba,
 5 les áligues nasqueren altaneres,
 y cabalcant en ales de la tromba,
la idea som! al antich mon cridaren,
 y de grillons y oprobi lo sembraren.

Ytália, Egipte, l'Austria, tota Europa,
 10 sentí lo ardent alé de sa metralla;
 ab crit agut, sa famolenca tropa,
 portaba en triomf² al Dèu de la batalla.
 Sobreixia la sanch de l'ampla copa,
 en va esmussant a la implacable dalla,
 15 y l'huracá, que'ls cels extremeixía,
 pels' àmbits só la idea!, retrunyia³.

Y la idea mentia; al judicarla
 lo mon sentí lo pes de ses cadenes,
 y creyentse impotent per afogarla,
 20 com lo lléo dormit en les arenes,
 lo coll doblega al jou per acatarla;
 y als singlots y remor que alsan ses penes,
esclaus, trona lo bronsu, ' I captiveri
per vosaltres, es vida del Ymperi.

¹ Testimoni: Ms. 43. Composició estructurada en 28 octaves reials ABAB ABCC.
 Altres testimonis: Ms. 42.

² en triomf] en triunfo 42.

³ retrunyia] retrunya 42.

25 Ybéria li faltaba; en sa arrogancia
a ses legions la dona may vensudes,
com qui tira juguines á la infancia.
Les fites⁴ marginals vilment rompudes,
30 les cendres de Sagunto y de Numáncia,
y la ingénita fé, les creu perdudes;
vuit segles no veu, foll, de horrenda guerra
que esborran Guadalete de la terra.

Y vingueren altives, y baixaren,
35 oh! infámia, a l'ombra de l'amistat vella;
com ones de la mar se esparramaren,
y al alsarne Madrit justa querella,
de nostres Reys lo manto desgarraren,
lo manto de les torres de Castella.
40 Desde l' Pirene y Calpe a l'Alpujarra
llaurans lo cor sa carnicera garra.

Ah! de ses tombes l'ombra veneranda
de cent héroes y cent surt a la terra;
desde 'l Moncayo El Cit que les comanda,
45 llensa immens á tot vent lo crit de guerra!
Venjansa y guerra! repeteix la banda,
venjansa y guerra! trona l'alta serra,
y la tromba que vola cap a Fransa
desperta al Mon cridant: guerra y venjansa!

No la veyeu, Senyora? Ja animosa
50 dalt del Bruch a les roques fiera guia.
Es ella, es Catalunya generosa
que, al véurer de la mort náixer lo dia,
respon a la Matrona valerosa;
venjansa airada solament ansía,
55 y ni'ls enemichs conta, ni l'alenta
mès esperit que'l de rentar la afrenta.

Miraules! son les rojes barretines!
Del Montserrat les roques erissades
60 bramant aixordan ja les carrebines,
y les profundes coves amagades
guardan dones y vells, infants y nines.
No hi ha bales!.... les barres trossejades
dels ferros de les cases seran bales
per segarne del' Áliga les áles.

⁴ fites] guardes 42.

65 Mare de Dèu dels Angels, mare santa,
tu que tens ton palau en la alta serra
la mès bella que petja humana planta,
àncora⁵ fiel hont l'ànima se aferra;
70 inspira al poeta humil, sa lira encanta,
perqué puga á la Reyna de la terra,
ab pensaments de foch dirli la història
que te per lema: independència y gloria.

Y vos, Reyna y Senyora, si ardorosa
cendres antigues mou la fantasía,
75 si les ires de un' época espantosa
reviu per un moment la lira mia,
perdó, Reyna y Senyora; temorosa
la lleona als fills amant acaricia,
y són rugit que pel' desert rodola,
80 al enemich li diu que no l' tremola.

Perqué esquinsa ses negres vestidures,
perqué plora la noble Barcelona?
No trova acás les velles armadures,
y'ls gonfanons, y la comptal corona?
85 Ay! que les penes del esclau son dures,
y los tristos gemechs que reidiu l'ona,
son llágrimes de sanch per ses germanes,
desventurades viles catalanes.

Pobre Manresa, ay trista, la primera
90 la fúria sentirás de la traidora.
Ja desplegant al aire sa bandera,
pels' glácis y camins devoradora,
vola la host del' Àliga altanera;
plora'l present de⁶ ta llealtat, ay! plora:
95 lo foch, la mort per sobre tu aletejan
que la matansa general fressejan.

Y be, que vinga, la esperam, no arriba
l'hora de nostres cors tant desitjada?
Que fan, hont son que són dalit no aviva
100 lo rich boti que li tenim guardada?.....
Que vinga, la esperam! veura la altiva
la terra nostra de traidors femada,
y que no basta, no, sa immensa glória
per esborrar eixa hora de la Història.-

⁵ àncora] ancla 43. àncora] àncora 42.

⁶ : | present de] plora, la trista, 42.

105 Axi lo cor dels héroes se exhalaba,
del puny de catalans que l' Bruch guarnia;
y son coratge mès se despertaba,
y mès la rábia al opressor crexia.
110 En tant la nit lesombres invocaba
ab que de dol lo firmament vestia,
y encenentne la fúnebre mortalla,
pujá radiant lo sol de la batalla.

Alsant núvols de roja polsaguera
la host francesa de Schwartz arriba.
115 La veu de bronsu la senyal espera,
la espuela dura ja al caball aviva,
y al crit de foch! que llansa lo ínclit Riera,
les ones dels furor saltan la riva,
per terra se desbordan, y la serra
120 y plans, y cel, lo solch del llam aterra.

Dels rochs y mates que'ls hi fan de valla
extermini Ygualada y mort envia.
Manresa li respon, y en la canalla
seguidament sa certa puntería
125 fondes rengleres llaura, com la dalla
en mitg dels camps⁷ que l' segador la guia.
Mès Schwartz sa immensa multitut dispara;
Mare de Dèu! als catalans ampara.

Com pedregada que' ls sembrats assola,
130 com torrent que trencava ses barreres,
com foch ardent que espurnejant cargola
les daurades espigues de les eres,
al niu dels héroes pressurosa vola;
y encara que li arriuan misatgeres
135 de mort plujes de bales, adalt! guia.....
per cada home que cau a cents n'envia.

No heu vist jamay en l'ona tempestuosa
la lluïta del mortal desesperada,
las gegantescas forsas, tremolosa
140 a la soga estirar la ma crispada,
la soga de la vela generosa
que en mitg la tempestat vaga a ell osada,
y cansat de lluitar, se aferra a l'ona,
últim esfors! y a ella se abandona?

⁷ camps] blats 43. camps] camps 42.

145 Tal animós lo catalá pugnaba
entre les ones de aquell mar sangrentes,
y al véure que en mitg de elles se ofegaba
perque eran mès les áligues cruentes,
150 la terra pam a pam les disputaba,
de nou mortalles hi sembraba a centes,
y creyent de la sort plena la mida,
la mort per sa honra, tot matant, ne crida.

Quan devant ells la sombra poderosa
álsas del Montserrat; la llum del dia,
155 entre 'ls plechs de sa boyra blanquinosa,
als ulls amaga de la torba impia,
y ab veu tremenda de ira, cavernosa,
del tró al remor que l' firmament envia,
als esquadrons del áliga altanera
160 llampegant los parlá d'eixa manera:

“Maledicció de Dèu! sobre la impura
“rassa proterva de la terra estranya!
“Maledicció de Dèu! ab vestidura
“de amich roban al vostre sa cabanya,
165 “y a l'ombra de la fé, de la fé pura,
“negan en sanch los plans y la montanya!
“Maledicció de Dèu! hont es lo dia
“de Sant Quintí, de Nápolis y Pavia?”

“Oh! si, ja arriba! la fangosa plana
170 “vostres cadabres deixaran cuberta,
“y avuy veurá la terra catalana
“la immensa fossa del Ympéri oberta.
“Sentiu brunsir pels' vents una campana?
“La veu del somatent es! la veu certa
175 “de vostre ruina universal, la flama
“que cendra os torna la orgullosa fama.”

“Del somatent la véu es! Tarragona
“serena espera l'hora del martiri,
“y Saragossa ab ella; y de Girona
180 “un munt de palmes es lo cementiri.
“¿Que? no veyeu radiant a la Matrona
“cullir del martre⁸ lo purissim lliri,
“Y l' Sol daurar sa poderosa llansa?
“Es lo Sol de Bailen!.....guerra y venjansa!....”

⁸ martre] mártir 42,

185 Diu y ses crestes lo huracá passeja
fujetejant les boires voladores,
y el raitg de llum que'l camp de mort clareja,
dels somatents les tropes⁹ venjadores
mostra al francés que vencedor flameja.
190 Oh! no os cregau encara les senyores!...
¡Veniuhó a veurer héroes de la terra;
veniuj ja sento'l critVenjansa y guerra!....

Y redobla'l tabal, y la campana
sona per¹⁰ les singlarés furiosa,
195 y 'l brau fill de la pátria ardent se ufana,
ni un sol instant assedegat reposa.
Cent voltes y altres cent, empresa vana !
vol l'áliga'l mur romprer que li oposa.....
ja cansada flaqueja....fuig....victória!....
200 del catalá es eterna avuy la glória.

Victória, si, victória! Esparraguera
heróica, reb les tropes destrossades,
y mès plomes arréncali a la fera
per sos carrers sembrantles trossejades.
205 Y l'últim raitg de sol, la polsaguera
encen que al fugir alsan espantades,
y en tant que la pols blanca relluhia,
la glória de les áligues moria.

Reyna y Senyora, la tremenda história
210 aquí l' poeta fatigat acaba.
Sols manca, y no ho perdau de la memória,
que, mentre Espanya entera axi lluitaba
al crit hermós de independéncia y glória,
al Mon tan noble exemple despertaba,
215 y del Colós a l'ombra sangonosa
li daba, allá en lo Atlantich, una llosa.

⁹ tropes] colles 42.

¹⁰ sona per] retruny per 42.

220

Reyna y Senyora; si altra volta impura
torna a surgir pels' aires la tormenta,
si'l ferro vil de la ambició perjura
de nou lo noble manto os ensangrenta,
-oh! graveuho en lo cor de la criatura-
Princep Anfós, farem venjansa cruenta !
que Catalunya ab l'ánima os adora,
a Vos y a vostre Fill, Reyna y Senyora.

Torroella de Montgrí - Septiembre de 1860.

<<DEL FANGO IMPURO DEL CRIMEN Y LAS FIERAS>>

La Batalla del Bruc.¹**Canto épico.**

La Batalla del Bruch

5 Del fango impuro del crimen y las fieras-
marejadas de sangre, de la hecatombe-
escándalo y baldon de las esferas, de entre
las cenizas de su tumba inmensa, na-
cieron altaneras las águilas, y cabal-
gando en alas de la tromba, somos la idea!
gritaron al viejo mundo, y lo sembra-
ron de grillos y de opróbio.

10 Ytália, Egipto, Austria, la Europa entera, -sintió el
abrasador aliento de su metralla; - con grito agudo,
su hambrienta tropa.- paseaba en triunfo al
Dios de las batallas.- Rebosaba la sangre de
la ámplia copa, - embotando, en vano, la
15 seguó implacable,- y el huracan que es-
tremesia los cielos, -soy la idea! retumbaba
por sus ámbitos.

20 Y la idea mentía; al juzgarla –el mun-
do sintió el peso de sus cadenas, - y creyen-
dose impotente para ahogarla,- cual leon
dormido en las arenas,- dobla su cerviz
al yugo para acatarla; y al hipo y rumo-
res que levantan sus penas, -esclavos, true-
na el bronce, el cautiverio – para voso-
tros, es vida del Ymperio.

¹ Testimoni: Ms. 42. Traducció castellana de l'autor.

25 Ybéria le faltaba; en arrogancia- la entrega a sus invencibles legiones; -cual si diera juguetes a niños.-
Rotas vilmente las fronteras,- las cenizas de Sagunto
y de Numancia, - y la ingenita fé, cree perdidas;
-no vé, loco, el batallar horrendo de ocho siglos,-
30 que borrarón Guadalete de la tierra.

Y vinieron altivas, y bajaron, -oh infamia! al amparo de antigua amistad;- cual olas del mar se
esparramaron,- y al levantar Madrid su justa queja,-
desgarraron el manto de nuestros Reyes,- el
35 manto de las torres de Castilla.- Desde el Pirene
y Caspe a la Alpujarra,- surca nuestro corazón
su carnífera zarpa.

Ah! de sus tumbas la venerada sombra- de cien
héroes y cien surge a la tierra; - desde el Moncayo
40 el Cid que las acaudilla, - lanza, inmenso
a todos los vientos el grito de guerra!- Venganza y guerra!
repite la banda,- venganza y guerra!
truenan la empinada sierra,- y la tromba
45 que a Francia vuela,- despierta al Mundo
al grito de guerra y venganza!

No la veis, oh Señora? Ya animosa, -fiera guía
a los enhiestos peñascales del Bruch.- Es ella,
es Cataluña generosa,- que, al contemplar la
aurora de la muerte,- responde a la valerosa
50 Matrona,- no ansia mas que venganza airada,-
y no cuenta el enemigo, ni alienta en ellas
mas ánimo que el de lavar la afrenta.

Miradlas! son las rojas barretinas!- las enhiestas rocas
del Monserrat- ensordecen ya bramando los fusiles,-
55 y las ocultas profundas cavernas, - albergan mugeres,
ancianos y niñas.- Faltan balas!.....las barritas
hechas trozos- de hierros caseros servirán de balas
para segar sus alas a la águilas.

Virgen de los Ángeles, madre santa,- tu que tienes
60 tu palacio en la sierra alterosa- la mas bella
que pisa humana planta,- áncora fiel do se aferra
el alma; - inspira al humilde poeta, encanta
su lira!,- para que pueda, a la Reyna de la tierra,
- narrarle, con pensamiento de fuego, la
65 historia- cuyo lema es:independencia y gloria.

Y vos, Reyna y Señora, si ardorosa- mueve la fantasia
pavesas antigüas,- si las iras de una época espantosa
-hace revivir por un momento mi lira,- perdon,
70 Reyna y Señora; temerosa- la leona amante aca-
ricia a sus cachorros,- y su rugido rodando por
el desierto,- le dice al enemigo que no le causa
pavura.

¿Porque rasga sus negras vestiduras,- porque
75 llora la noble Barcelona?- No halla acaso sus
viejas armaduras,- sus estandartes, la condal
corona?- Ay! que son duras las penas del
esclavo,- y los tristes gemidos que repiten las on-
das, - son lágrimas de sangre por sus hermanas,
80 -villas catalanas desventuradas.

Pobre Manresa, ay triste! la primera- experimentarás
la fúria de la traidora.- Ya, deplegando al aire su
bandera,- por glácis y caminos, devoradora,-vuela
la hueste del águila altanera;- llora, la triste, tu
85 lealtad, ay!, llora;- el fuego, la muerte baten las
álas sobre ti- que husmean la matanza general.

Y bien, que venga, la esperamos! no llega- la
hora tan ansiada de nuestros corazones?- Que
hacen, donde estan que su esfuerzo no aviva-
90 el rico botin que la tenemos reservada?....-
Que venga, la esperamos! verá la altiva,- nues-
tra tierra abonada con traidores,- y que no
basta, no, su glória inmensa- para borrar esta
hora de la História.

95 Asi se espaciaba el corazon de los héroes,- del puñado
de catalanes que guarnecia el Bruc,- y mas des-
pertaba su corage,- y mas la rabia al opresor
crecia.- En tanto la noche evocaba las sombras,
-con las cuales enlutaba el firmamento,-
100 e incendiando la fúnebre mortaja- surgió ra-
diante el sol de la batalla.

Levantando nubes de roja polvoreda,- llega la
hueste francesa de Schwartz.- La voz del bronce
espera la señal,- ya el duro acicate aviva al cór-
105 cel,- y al grito de fuego! que lanza el ínclito
Riera,- las olas del furor rebasan la orilla,-
desbordanse por la tierra,- y llanuras y cielo
aterra el surco del rayo.

110 Desde las rocas y matorrales que la sirven de valla,-
Ygualada envía muerte y esterminio.- Manresa
le contesta, y en la canalla,- sin cesar, su certera
puntería- profundos surcos abre, como la hoz
-en medio de los campos guiada por el segador.
115 -Pero Schwartz dispara su muchedumbre in-
mensa;- Madre de Dios! ampara a los catalanes.

120 Cual padrino que asola los sembrados,- cual tor-
rente que rompe sus márgenes,- cual fuego ar-
diente que, vomitando chispas, retuerce- las do-
radas espigas de las héras,- vuela presurosa al
nido de los héroes;- y apesar de que le alcanzan,
mensageras- de muerte, llúvias de balas, arri-
ba! guía.....-por cada hombre caído envía a-
cientos.

125 Visteis jamás en la onda tempestuosa- la lucha de-
sesperada del mortal,- el esfuerzo gigante, tem-
blorosa- estender la crispada mano al cable,-
al cable de generosa nave- que voga hácia el
audaz en medio de la tormenta,- y cansado
130 de luchar a la ola se aferra,- último esfuer-
zo! y se abandona a ella?

135 Tal, animoso, el catalan pugnaba,- entre las
olas sangrientas de aquel mar,- y al ver que
se ahogaba en ellas- porque las cruentas á-
guilas eran mas,- las disputaba palmo á
palmo la tierra,- de nuevo sembraba en ellas
a centenares las mortajas,- y creyendo colma-
da la medida de la suerte,- a la muerte, por
su honra, llama matando.

140 Cuando ante ellos la sombra poderosa- álzase del Mon-
serrat; la luz del día,- entre los pliegues de su blan-
quizca niebla,- oculta a los ojos de la impía turba;
-y con voz tremenda de ira, cavernosa,- al es-
truendo del trueno que envía el firmamento,-
145 a los escuadrones del águila altanera- así les
habló relampagueando.

150 “ La maldición de Dios! sobre la impura – raza
proterva de estrangera tierra!- La maldicion
de Dios! con vestidura- de amigo robais su caba-
ña al que lo es vuestro,- y al amparo de la fé;
de la fé pura,- anegais en sangre los montes
y las llanuras!- Maldicion de Dios! donde
el dia está- de San Quintín, de Nápoles y de
Pavia?”.

155 “Oh! si, ya llega! la cenagosa llanura- dejaran cubierta
vuestros cadáveres,- y hoy verá la tierra catalana-
abierta la fosa inmensa del Ymperio.- Ois el tañi-
do a vuelo de una campana?- La voz del soma-
ten es! la voz certera- de vuestra ruina univer-
sal, la llama- que vuestra fama orgullosa con-
vierte en ceniza.”

165 “Es la voz del somaten! Tarragona- espera serena
la hora del martirio,- y Zaragoza con ella, y de
Gerona- es el cementerio un monton de palmas.
-Que ¿ no veis radiante a la Matrona- cortar
el lirio purísimo del mártir,- y el sol dorar su
poderosa lanza?- Es el sol de Bailen!... guer-
ra y venganza!.....

170 Dice, y pasea el huracan sus crestas- azotando las flotan-
tes nieblas,- y el rayo de luz que clarea el campo de
muerte- del somaten las tropas vengadoras- muestra
al francés que alardea de vencedor.- Oh! no os creais
todavia las señoras!- !Venid a presenciarlo de la tier-
ra los héroes; - venid! ya escucho el grito!.....
Venganza y guerra!.....

175 Y redobla el tambor, y la campana- suena furiosa
entre los peñascales,- y el bravo hijo de la pátria
se afana ardoroso- ni un instante, sediento, da
al reposo.- Cien veces y otras cien, empresa vana!-
pretende el águila quebrantar el muro que la o-
pone.....- fatigada desmaya.....huye....vic-
tória!..... hoy es eterna la glória del catalan.

185 Victória! sí, victória! Esparraguera- heróica, recibe a las
tropas destrozadas- y arranca a la fiera mas plumas-
sembrándolas tronchadas por sus calles.- Y el últi-
mo rayo de sol, la polvoreda- enciende que, en
su huida, levantan espantadas,- y en tanto que
brillaba el polvo blanquecino,- moria la glória
de las águilas.

190 Reyna y Señora, la tremenda historia- aqui termina el
poeta fatigado.- Falta solo, no lo olvideis,- que mien-
tras toda España así luchaba- al grito hermoso de
independencia y gloria, -tan noble ejemplo desper-
taba al Mundo,- y a la ensangrentada sombra
195 del Coloso,- le daba una tumba, allá en el Atlán-
tico.

Reyna y Señora, si otra vez impura- vuelve a rugir
por los aires la tormenta,- si el hierro vil de perjura am-
bición- de nuevo os llena de sangre el noble manto,
200 -(oh! grabadlo en el corazón del Niño)- Principe
Alfonso, tomaremos venganza cruenta!- que Cataluña
os adora con el alma,- a Vos y a vuestro Hijo, Reyna
y Señora.

Torroella de Montgri, Setiembre de 1860.

<<COPA, COPA SAGRADA>>

- Copa, copa sagrada,
 símbol de amor etern entre dos pobles!
 copa dels catalans, que allà en Provensa
 te diuhen los felibres
 5 en tu mirantse plens de² joya immensa:
 deixa negar mon cor entre la onada
 del vi que en tas entranyas
 y consagrat pel mestre llanterneja.
- De germandat un jorn te dirà 'l génii;
 10 del desterrat, oh copa,
 del desterrat ma veu aquí't bateja.
 Copa del desterrat! tu me recordas
 lo amor ab que reberen
 al trovador errant que trist vagaba
 15 fugint de la tempesta y de la ratxa
 de horrenda tiranía
 que en jorn fatal per tots fera volaba
 per sobre'ls pobles de la pàtria mia.
- Ell era mon germá, de cor, de pensa
 20 de amor immens á nostre Catalunya
 ell somía cual jo, y tu'l reberes
 santa germana nostra de Provensa
 com fill que torna á la pairal morada
 com si fos ell lo hereu; millor cent voltas,
 25 com reb al aymador sa enamorada
 que 'l Deu del cel germana
 te ho torne en llibertat, pau y ventura!
- Compteja soberana
 que l'hombra de Provensa,
 30 fugint la força de la tomba, airada
 deixi caurer la pèrfida mortalla
 del teu sol esplendent, à la mirada!
 Copa, copa de amor, oh tanta copa!
 torna del Rosa à la gentil ribera,
 35 hont vessant à la Verge, enamorada
 una mare t'espera.

¹ Testimoni: Ms. 44. Polimetria. 45 versos disposats amb estrofes de diferents versos, amb predomini de la rima consonant.

² en tu mirantse plens de] ab batements del cor 44.

40 Torna plena de aromas catalanas,
de fé, d'agrahiment y de esperansa
en lo esdevenidor. Una alenada
de inspiració me envia.....
Esterello!Esterello!

45 Las alas de cor desplega; una mirada
à nostra pàtria envía;
y al crit etern de nostra desventura
del Montserrat revola per la altura.

<<CABE LAS ONDAS AZULES>>

Cabe las ondas azules
de las playas lusitanas
lloraba un moro francés
que Montpensiero se llama.

5 Suspiros lanza su pecho
cual enamorada dama
sueña que sueña coronas
por Alá sueña en España.

10 Suspiros lanza á los vientos
que cruzan el Guadarrama;
el dice je t'aime beaucoup.

15 Y España dice naranjas.
Cobarde fuiste maznar
contigo non quiero nada
achicharrate las uñas
si quieres comer castañas.

20 Así la matrona dice
y el moro llorando calla
y entre lloros y suspiros
apenas le camelaba
cuando las ondas repiten.

25 Nuevo fragor de las armas
el cañon bramando fiero
en las playas gaditanas;
y apagandose las lágrimas
que sus mofletes escaldan
entre mar que trae vientos
en su corcel de batalla.

30 Siente noble señor
por Alá sultana
que voy á verter mi sangre
sobre tu enhiesta muralla.

35 El moro reacciona ingrato
tu blanco cendal desgarre
he de cortarle el pescuezo
para ponerme sus alas.

¹ Testimoni: Ms. 40. Composició estructurada en 68 versos. Romanç. Escrit a ploma, esberrany atribuït a Quintana.

40 Cobarde deja la plebe
cobarde has dicho sultana
pronto veras que he leído
D. Quijote de la Mancha;
y los lugares aprieta
al noble corcel que brama
y á la nazarena Cordoba
sudando por fin llegaba.

45 Llega y apenas de un brinco
el buen manso descabalgá,
sin darse reposo imagina
lo que en Gadiz se pasaba.

50 No son Señor reaccionarios
los que libran la batalla
bandera negra tremolan
que dicen republicana.

55 Al escucharlo el buen moro
la color tiene mudada;
cabalgá otra vez y en tanto
así triste murmuraba
mal encuentro vine haber
con estos no quiere nada.

60 Huyamos corcel huyamos
a la tierra lusitana;
y el corcel bebe los vientos
y el suda la gota amarga
y una silba tremebunda.

65 Á Portugal le acompañan
Fuera Borbones ya dijo
con voz potente la España,
guardar queremos con honra
la libertad conquistada

<<DINS UN CEMENTÍRI L'ARPA L'HE PENJADA>>

L'arpa morta¹*a Federich Mistral.*

I

Dins un cementíri l'arpa l'he penjada.
 Es desencordada
 com perduda nau;
 muda com les tombes que al entorn ovira.....
 5 sols plora y sospira,
 no canta, l'esclau.

Boires falagueres
 besantla lleugeres,
 10 parlan de corones, de immortalitat.....
 Fugiu temptadores,
 malhaja! traidores.....
 que val, que, la glória sense llibertat!.....

Del bosch en la ubaga l'aucell que creixia,
 presoner viuria
 15 dalt en lo Castell?
 Ay! d'or en la gábia, sens cap esperansa,
 se mor de anyoransa,
 no canta, l'aucell.

La tendra donsenlla
 de amor se rampella,
 20 junt ab sa mareta ploran ma crueltat.....
 Fugiu temptadores,
 malhaja, traidores.....
 que val, que, l'amor sense llibertat!.....

¹ Testimoni: Ms. 52. La composició presenta la següent estructura: tres parts. La I està formada per 6 estrofes de 6 versos, seguint l'esquema AabCcb, i, per tant, 36 versos; la II la constitueixen 5 quartets, amb esquema encadenat ABAB i 6 estrofes de 6 versos, AabCcb (56 versos). Finalment la III part conté 5 quartets, ABAB, i també 6 estrofes de 6 versos, AabCcb (56 versos).

Altres testimonis: Ms. 48 (esborrany a llapis de la part II); Ms. 49 (escrit a ploma. Correspon a la part I); Ms. 50 (a ploma. Les tres parts no es presenten separades; a la part inferior, Quintana dona la versió castellana); Ms. 51 (Quintana corregeix a llapis els plurals en -as. Les parts es distingeixen clarament).

25 Corvo sobre l' solch que va obrint l'arada,
ab suor barrejada
la llágrima cau.
La veu de les tombes li diu que no es hora;
no canta, sols plora,
30 treballa l'esclau.

De nit la memòria
sommia la Història,
les ombres dels ávis, l'heroisme passat!².....
Fugiu temptadores,
35 malhaja! traidores.....
que val, que, la pátria sense llibertat!.....

II

Perdó, perdó germans, felibres de Provensa,
si llagrimes vos don' lo batement del cor.
Perdó tu, gran Mistral; al escoltarlo, pensa
40 que són alé purissim es fill de un sant amor.

Ab ell te mir' avuy malalt lo enteniment,
ja d'esperansa fart, febrós de tant sofrir;
y cull de l'arpa morta, que no pensa, ni sent,
una corda no mès, la corda del sentir.

45 Y al ferirla de nou, que per sempre no sia!.....
mentre á honrar Barcelona, fills del cel, caminau,
sol ab sos pensaments, ans d'empendrer sa via,
singlotejant mon cor vos diu, aDèu siau!

50 Quan del cim de les neus baixi la tramuntana
rodolant en ses ones vida y mort al plegat,
jo pujaré al Montgrí, la cercaré en la plana,
demanatli si porta accents de llibertat.

Si venen³, ay! qu'es lluny.....imperant la tempesta,
sentireu nostres veus pujar al firmament,
55 y en lo concert dels Pobles, arrivant a la festa,
entonar l'himne sant tots en un sol accent.

Llavors trauré l'arpa, l'arpa qu'he penjada
y desencordada
en les tombes jau:
60 Veureu sens cadenes, veureu com respira,
com vola y se inspira,
com canta l'esclau.

² l'heroisme passat] los grans fets passats 49. l'heroisme passat] l'heroisme passat 50. l'heroisme passat] l'heroisme passat 51.

³ venen] arrivan 48. venen] venen 50.

65 Boires falagueres
besantla lleugeres,
duranli corones i⁴ immortalitat.....
Veni en bon' hora,
mon cor vos adora.....
cantarem la glória y la llibertat.

70 En cambra endaurada l'aucell que vivía,
presoner moria
dalt en lo Castell.
Lliure per la ubaga, ple l' cor de esperansa,
no tem l'anyoransa,
ja canta l'aucell.

75 La tendra donsell
¿perqué se rampella,
perqué ab sa mareta ploran ma crueltat?.....
Veni en bon' hora,
mon cor vos adora.....
80 cantarem l'amor y la llibertat.

Dormint en la rega descansa l'arada;
serena mirada
s'exten pel' cel blau.
85 La veu de cent pobles li diu que ja es hora!.....
surt trova sonora,
es lliure l'esclau!

Torna á la memória,
torna antiga história,
les ombres dels ávis, l'heroisme passat.....
90 Veni en bon' hora,
mon cor vos adora.....
Cantarem la pátria y la llibertat!

III

95 Tornau a l'ombra santa mos pensaments, tornau!.....
Del cor sublim follía apaga, enteniment;
entre l'herba dels morts hi trobarem la pau.....
la veritat, no mès al cim del firmament.

100 Jo cerco ta mirada, Homeru de la Fransa:
una llágrima llú dessota tos llorers.....
gotas de sanch ruenta escaldan ta esperansa.....
aDèu, aDèu germá, nostre fat es advers!

⁴ ij de 48.

Perdona a mon recort; aDèu!.....empren ta via,
oh tu, mestre diví! a la comtal Ciutat.
Mos arbres ja m'esperan; aDèu!.....jo entristiria
dels trovadors la festa en santa germandat.

105 No miris los canons y castells que la voltan,
no cerquis Concellers y⁵ lo Saló de Cent;
l'amor de sos poetas que tos cantars ascoltan,
les palmes que t'envian ovira solament.

110 Felibres de Provensa, per sempre aDèu siau!.....
jo us guardaré dins l'anima un amorós record;
la corda del sentir trencada en terra cau.....
no tindrà més accent que l'himne de la mort!!⁶.....

115 Dins un cementiri l'arpa l'he penjada.
es desencordada
com perduda nau;
muda com les tombes que al entorn ovira.....
sols plora y sospira,
no canta l'esclau.

120 Boires falagueres
besantla lleugeres,
parlan de coronas, de immortalitat.....
Fugiu temptadores,
malhaja, traidores.....
que val, que, la glória sense llibertat!.....

125 Del bosch en la ubaga l'aucell que creixia,
presoner viuria
dalt en lo Castell?
Ay! d'or en la gábia, sens cap esperansa,
se mor de anyoransa,
130 no canta, l'aucell.

135 La tendra donsenlla
de amor se rampella
junt ab sa mareta ploran ma crueltat.....
Fugiu temptadores,
malhaja! traidores.....
que val, que, l'amor sense llibertat!.....

⁵ y] ni 50. y] Y 51.

⁶ En aquest vers el Ms. 50 afegeix una nota: "Segueixen del 1 al 4".

Corvo sobre l' solch que va obrint l'arada,
ab suor barrejada
la llàgrima cau:
140 la veu de les tombes li diu que no es hora;
no canta, sols plora,
treballa l'esclau.

De nit la memòria
sommia la història,
145 les ombres dels ávis, l'heroisme passat!.....
Fugiu temptadores,
malhaja! traidores.....
que val, que, la pàtria sense llibertat!!.....

Torroella de Montgrí-Abril de 1868.

<<COLGUÉ EL ARPA EN UN CEMENTÉRIO>>

El arpa muerta¹

á Federico Mistral

I

Colgué el arpa en un cementério.....

Sin cuerdas, como nave naufraga sin járcia; muda está cual las tumbas que enderredor contempla..... llanto y suspiros vierte, no canta, el esclavo.

- 5 Nieblas alhagadoras, acariciandola suaves, murmuran a su oído, coronas, immortalidad.....Huid tentadoras, malhaya, traidoras.....que vale la glória sin la libertad!....

El ave que crecia en la umbria de la selva², vivirá cautiva en elevado castillo?

- 10 Ay! en dorada jaula y sin esperanza, la nostalgia la mata, el ave no canta.

La tierna doncella enloquece de amores, mi crueldad lloran ella y su madre.....

- 15 Huid tentadoras, malhaya, traidoras.....que vale el amor sin la libertad!.....

Encorvado sobre el surco que el arado rasga, ruedan las lágrimas mezclandose con el sudor del rostro.

La voz de las tumbas murmura que no llegó la hora; el esclavo no canta, llora, trabaja.

- 20 De noche, la memoria recuerda la historia en sueños, el fantasma de nuestros abuelos, el pasado heróico!.....

Huid tentadoras, malhaya, traidoras.....que vale la patria sin la libertad!....

II

- 25 Perdon, perdon hermanos, felibres de Provenza, si el latido de mi corazon solo os da lágrimas. Perdon oh! tu, gran Mistral; al escucharlo, piensa que su hálito purísimo es hijo de un amor santo.

Con este amor te contempla hoy el cerebro enfermo, ahito ya de nutrirse de esperanza, con la fiebre del sufrimiento; y recoje³ del arpa

¹ Testimoni: Ms. 51. Versió castellana atribuible a Quintana.
Altres testimonis: Ms. 50.

² la umbria de la selva] bosque sombrío 50.

muerta que no piensa, ni sufre, una cuerda sola, la del senti-
30 miento.
Y al pulsarla de nuevo, que no sea para siempre! oh! hijos del cie-
lo, mientras vosotros caminais a honrar Barcelona, solo con sus pen-
samientos, antes de emprender la via que le está trazada, sollozando mi
corazon os envia el aDios postrero.
35 Cuando la tremontana⁴ desciende de los nevados picos rodando entre sus
ondas vida y muerte juntas, ascenderé al Montgrí, la buscaré en la lla-
nura, preguntandole si es mensajera de la libertad.
Si llegan sus acentos, ay! cuanto tardan!..... dominando el rumor de
la tempestad, escuchareis nuestra voz que sube al firmamento, y nos
40 vereis llegar a la fiesta, en el concierto de los Pueblos, entonando uná-
nimes el himno sacrosanto.
Entonces descolgaré el arpa que sin cuerdas yace entre las tumbas.
Vereis despozado de sus cadenas, vereis cual respira, cual vuela y
se inspira, como el esclavo canta,
45 Nieblas alhagadoras acariciandola suaves, mensajeras seran de
coronas, de inmortalidad.....
Venid en horabuena, mi corazon os adora.....cantaremos la
glória y la libertad.

El ave que vivía en dorada cámara, cautiva moria en elevado
50 castillo.
Libre ya en la umbría y el corazon preñado de esperanza, ya
no teme la nostálgia, el ave ya canta.
¿Porqué enloquece de amores la tierna doncella, porque con
su madre lloran mis desdenes?.....
55 Venid en hora buena, mi corazon os adora.....cantaremos el
amor y la libertad.

El arado reposa dormido en el surco; mirada serena estien-
dese por el azul del firmamento.
La voz de cien pueblos grita que llegó la hora!.....sal tro-
60 va sonora, el esclavo es libre!
Vuelve al recuerdo⁵, vuelve antigua história, vuelve fantas-
ma de nuestros antepasados, tiempos heroicos.....
Venid en hora buena, mi corazon os adora.....cantaremos
la pátria y la libertad!

III

65 Volved, volved mis pensamientos al sombrío lugar santo!.... Entendi-
miento, apaga la locura sublime del corazon; habremos paz
entre la yerba del cementerio.....la verdad tan solo allá
en el cielo⁶.
Yo busco tu mirada, Homero de la Fráncia; una lágrima brilla

³ recoje] coje 50.

⁴ la tremontana] el viento Norte 50.

⁵ al recuerdo] a la memoria 50.

⁶ en el cielo] en el alto firmamento 50.

- 70 entre los laureles de tu corona.....gotas de hirviente sangre
 escaldan tu esperanza..... áDios,aDios hermano mio, cuan
 adverso es nuestro destino!
 Perdona á mi recuerdo, aDios!....emprende via, oh tu divino
 maestro! hácia la Ciudad de los Condes. Mis árboles me esperan⁷,
- 75 aDios!....yo llenaria de tristeza la fiesta de los trovadores reuni-
 dos en hermandad santa.
 No mires los cañones y castillos que la circundan, no busques sus
 Concelleres ni su histórico salon de ciento; fíjate unicamente
 en el amor de sus poetas, en las palmas que te ofrecen.
- 80 Felibres de Provenza, aDios para siempre!.....yo os guardaré
 en mi alma un amoroso recuerdo: rota cae entre el polvo la
 cuerda del sentimiento.....ya no le queda otro acento que
 el himno de la muerte!⁸
- 85 Colgué el arpa en un cementerio.....sin cuerdas, como nave
 náufraga sin jarcia, muda está cual las tumbas que enderredor
 contempla.....llanto y suspiros vierte, el esclavo no canta.
- Nieblas alhagadoras, acariciandola suaves, hablando de coronas, de
 immortalidad.....Huid tentadoras, malhaya, traidoras.....
 que vale la glória sin la libertad!.....
-
- 90 El ave que crecía en la umbria de la selva, vivirá cautiva en elevado
 Castillo?
 Ay! en dorada jaula y sin esperanza, la nostálgia la mata, el ave
 no canta.
 La tierna doncella enloquece de amores, mi crueldad lloran ella y su madre....
- 95 Huid tentadoras, malhaya, traidoras.....que vale el amor sin la
 libertad!.....
-
- Encorvado sobre el surco que el arado rasga, ruedan las lágrimas
 mezclándose con el sudor del rostro.
 La voz de las tumbas murmura que no llegó la hora; el esclavo no
 canta, llora, trabaja.
- 100 De noche, la memoria recuerda la historia en sueños, el fantas-
 ma de nuestros abuelos, el pasado heróico!.....
 Huid tentadoras, malhaya, traidoras..... que vale la patria
 sin la libertad!!.....
-

⁷ me esperan] me aguardan 50.

⁸ El Ms. 50 repeteix les estrofes 1-4.

Al president honorable¹
 honorable y honorat
 president de un consistori
 qu'en dihuen dels joschs-florals.

5 Al politich secretari
 que plé de interinitat
 firma un cartell no politich
 que m'han volgut enviar
 á tots cuants de mi en la fira
 10 la recordantsa tindran
 desitjantlos gall y gana
 salut y fraternitat.

Per cuant vos lo president
 no teniu maña cabal
 15 ni per comprá apagallums
 ni saberne utilitat.

¹ Testimoni: Ms. 93. Defensa de Quintana davant l'acusació de Víctor Balaguer i Antoni de Torres, corresponent al Ms. 92. Resposta- Carta, amb to humorístic, al President Víctor Balaguer i al secretari interí Antoni Torres, qui li escriuen "Consistori dels Jochs Florals en campanya" el dia 29 de maig de 1868, també en clau divertida i desimbolta. Es tracta d'un requeriment a Quintana a fi de portar espàrrechs de Torroella en l'àpat-trobada dels poetes a La Bisbal d'Empordà (12-15). La referència a la trobada de poetes el setembre a La Bisbal permet constatar l'any 1868 en què va ser feta la composició (20),

Consistori dels Jochs Florals en campanya

Per cuant En Albert de Quintana, ab ple coneixement de causa y ab sediciosas miras ha induhit à erro al president d'aquest consistori fentli comprar un apaga-lums de tres rals y mitj- que no serveix ni poch ni mica- exposantlo à que ahir

5 nit en La Bisbal,- ahont ha vingut à passar tres o quatre dias – per la burla dels trovadors bisbalenchs;

Per tant, lo dit En Albert de Quintana queda condemnat à costas, demanantli, requerintli y en tot cas manantli que lo pròxim dilluns dia 1 del mes de juny, envie à La Bisbal alguns manats d'espàrrechs, dels anomenats de Botina, volent dir dels mes grossos, de sa horta y propietat, à fi de que lo dit senyor

10 president se'ls pugua manjar ab tota pau y tranquilitat en companya de sos ben volguts amichs y confreres los trovadors de La Bisbal.

Item. Lo dit En Albert de Quintana enviarà los dits espàrrechs, libres de tot gasto, corrent à son càrrech los ports, à casa d'En Antony de Torres, carrer dels Archs nº 9, à La Bisbal, ahont per esser la fira d'aquesta vila, dinarà lo

15 senyor president.

Item. Lo dit En Albert de Quintana saludará respetuosament à tota sa familia, à sa ben volguda muller, à son digne pare, à sos estimats fills, y en particular à son privilegiat amich Pepito, en nom del president del Consistori.

20 Y para que conste y no's pugue may mes alegar ignorancia, se firma aquest requeriment en la vila de La Bisbal à 29 del mes de maig del any del Senyor 1868.

Lo president
 Víctor Balaguer

Lo secretari interino
 Antoni de Torres.

20 Per quant indamay jo veix
que anau desacreditan
cosas que un jorn las lloaveu
ab un dir piramidal.

.....

Jo recuso la sentencia
y tot quant voleu manar
pronunciantme en tota regla
contra la guerra y lo estat.

.....

25 Y desde la roca hont só
del camp fentme general
jo vos condemno també
convidantoos en tot cas
30 ab las penas y resultas
y etcétera etzétera
que en la forma ya sabuda.

.....

Sempre al llit vos en anau
bufant sempre que la son
lo llum vos ferá apagar
35 fins que entra mes de setembre
anem á abrassá en Mistral.

Y per quant la cortesía
ni un ni altre hem olvidat
40 si bé olvidau convidarme
ab vosaltres à dinar.

.....

Saludos per vostra dona
pare y noys, tot enviant
esparrechs, jo vos envío
que espero os arriaran.

.....

45 Pus misatger de la carta
en sas mans los portarà
que'l menjar dels trovadors
no du espatlla burrical.

.....

50 Mirau que no'ls cogan massa
sino foren dissipats
entre criats y criats, ho fía
vostre amich poeta hortelá.

.....

55 President y Secretari
en campanya, deu vos quart
à las donas mil memories
que de noys no n'hi ha pas.

.....

Y tot corrent per la fira
y als amichs tot saludant
no olvideu may le dita
60 Paris, Londres, la Bisbal.
Protesto per cent mil voltas
ara y sempre y endavant
que aqui jo no fas política
ni tampoch en jóchs florals.
65 solament aquí s'hi trova
y axó es bona vritat
la brassada de un amich
que sempre os estimarà.²
.....

² Resposta- Carta, amb to humorístic, al President Víctor Balaguer i al secretari interí Antoni Torres, que li escriuen “Consistori dels Jochs Florals en campanya” el dia 29 de maig de 1868, també en clau divertida i desimbolta. Es tracta d'un requeriment a Quintana a fi de portar espàrrecs de Torroella en l'àpat-trobada dels poetes a La Bisbal d'Empordà, Ms. 92. Presenta moltes esmenes i rectificacions, per la qual cosa sabem que es tracta d'un esborrany. La referència a la trobada de poetes el setembre a La Bisbal permet constatar l'any 1868 en què va ser feta la composició.

<<AL RECORT DE LA PÀTRIA, MARE DESVENTURADA>>

Als Felíbres Provensals¹.

Brindis

Al recort de la pàtria, mare desventurada,
 que viua, enmortallada
 prop de ses² filles jau!....
 Al esdevenir lliure que ja en lo mon espiga!
 5 Oh! llibertat antiga,
 grana y nodreix abdues a l'ombra de la pau.

Germans, en nostra terra les verdes oliveres
 florides cabelleres
 espolsan ab amor:
 10 plansons son de les vostres, com dels mayols la tória
 encara tè memòria
 que un jorn vosn' daba esqueixos la³ mare ab plors del cor.

Los alts murs de Bellcaire, les planes de Tolosa,
 heu, ab sanch generosa
 15 de vostres cors⁴, regat:
 la flor dels catalans, allà en Muret, caiguere
 y nostre Rey En Pere....
 creuhada malehida, qui may t'hagues⁵ creuhat!

Mès tard nos separaren. ADèu! fins nostra llengua
 20 del vensedor en mengua,
 volgueren esborrar:
 com lo butxí y la espasa les fites esborraban,
 les llibertats cremaban
 del poble gran que als pobles anaba a deslliurar.

¹Testimoni: Ms. 57. Composició estructurada per 8 estrofes de 6 versos amb rima AabCcb.
 Altres testimonis: Ms. 54 (presenta una estrofa menys; la primera no es repeteix em forma de tornada); Ms. 55
 (presenta ja les 8 estrofes, tal com les coneixem en el Ms. 57); Ms. 56 (també té 48 versos, com el Ms. 57).

Edició: Quintana 1920. (472-473).

² ses] dos 54. Ses] dues 55. Ses] ses 56.

³ la] sa 55 ; la] sa 56.

⁴ de vostres cors] de vostres fills 54, 56.

⁵ hagues] agére 55.

25 Oh! pàtria, noble pàtria dels Berenguers, d'en Jaume,
de Pere l' Gran!... deixaume,
deixaumels' recordar!
Oh! pàtria, encara ets viva! ensems⁶ en la memòria,
tes gestes, lleys, ta glòria,
30 en nostres cors rodolan com ones en⁷ la mar.

Germans, fills de Provensa, si l'ànima avuy plora,
diu la trova sonora
que enten lo provençal:
benhaja, be, la mare, que ns' doná l'etsavara,
35 que va florint encara,
que adorem y entenem, a vostre gran Mistral.

Avuy ja nostres arpes anima la esperansa,
la fé que may se cansa,
inestingible ardor:
40 cantem fins que les cordes trencades enmudescan,
cantem fins que enardescan
en totes nostres llars lo vell, immens amor.

Al record de la pàtria, mare desventurada,
que viua, enmortallada
45 prop de ses filles jau!
Al esdevenir lliure que ja en lo mon espiga!
Oh! llibertat antiga,
grana y nodreix abdues⁸ a l'ombra de la pau.

Avinyó-⁹

⁶ ensems] çencera 54. Ensems] cencera 55. ensems]ensems 56.

⁷ en] de 56.

⁸ abdues]les filles 55. abdues]les dues 56.

⁹ Pel Ms. 55 sabem que la data de la composició: 1 de Juny de 1868. La composició va ser llegida a Avinyó. Pel Ms. 56 sabem que la va escriure a Torroella de Montgrí, el juny de 1868.

<<AL RECUERDO DE LA PÁTRIA, MADRE DESVENTURADA>>

A los felibres provenzales¹

—

Brindis

Al recuerdo de la pátria, madre desventurada,-
que, amortajada en vida, yace junto a sus hijas!.....-
Al porvenir libre que ya espiga en el mundo! – Oh!
libertad antigüa, grana y nutre a las dos hijas a la
5 bajo el dosel de la paz.

—

Hermanos, en nuestra tierra los verdes olivos-
cabelleras floridas- sacuden con amor; - planzo-
nes son de las vuestras, como el sarmiento de los
majuelos- ha todavía memoria,- de que un
10 día os daba esquejes su madre con lágrimas
del corazón.

—

Los altos muros de Beaucaire, las llanuras de
Tolosa-
hemos, con sangre generosa- de vuestros hijos rega-
15 do: -la flor de los catalanes allá en Muret cayera,-
y nuestro Rey Don Pedro..... – Cruzada malde-
cida, que nadie te hubiese cruzado!

—

Mas tarde nos separaron. Adios! hasta nuestra len-
gua,- en mengua del vencedor,- quisieron
20 borrarla; - cual borraban nuestras lindes el verdu-
go y la espada,- quemaban las libertades-
del gran pueblo que iba a libertar a los pueblos.

—

¹ Testimoni: Ms. 56.

Oh! pátria, noble pátria de los Berengueres, de Don Jay-
me,- de Pedro el Grande!.... dejadme; -
25 dejadmelos recordar! – Oh! pátria, aun vives!
juntas en la memoria-
tus gestas, tus leyes, tu gloria,- rebullen en nuestros
corazones como las olas del mar.

Hermanos, hijos de Provenza, si hoy llora el alma,-
30 dice la sonora trova- que entiende el proven-
zal.- Bienhaya, bien, la madre que nos dió
-, que todavía está en flor,- que a-
doramos y comprendemos, a vuestro gran Mistral.

Hoy, ya la esperanza alienta nuestras arpas,-
35 la fé que no descansa,- ardor inestinguible,-
cantemos hasta que emmudezcan las cuerdas
rotas,- cantemos hasta que enardezcan-
en todos nuestros hogares, el viejo inmenso amor.

Al recuerdo de la pátria, madre desventurada,-
40 que, amortajada en vida,- yace junto a sus
hijas!.....- Al porvenir libre, que ya espigüea
en el mundo!- Oh! libertad antigüa, da grano
y nutre a las dos hijas a la sombra de la paz.

Torroella de Montgrí Junio de 1868.

<<COM UN VOL DE CORPS DEVALLAN>>

La batalla de Muret¹

La batalla de Muret

- Com un vol de corps devallan
 desde l' Nort cent mil creuhats;
 per la fé diu que batallan.....
 cassan nostres llibertats.
- 5 Bè les tens partides males,
 bè les tens lo poble franch;
 ay! les viles Provensales
 tot ne irà de foch y sanch.
 S'en recorda Carcassona,
- 10 Beziars s'en recorda avans;
 ay! Comtesa, ay! ta corona.....
 ja vindran los catalans!....
 La lluna s' prou sangonosa,
 esmolan bè les destrals;
- 15 prop ta vila de Tolosa
 flamejar ja'ls quatre pals.
- Ja n'arriba l' Rey en Pere,
 ja galopa en son caball;
 la pols que s'en deixa enrera,
 ennuvola l' pla y la vall.
- 20 A Muret rugint enfila,
 -no n' vullgau sebrer² l'esglay;-
 malaventurada vila,
 no t'hagués conegut may!.....
- 25 La batalla es comensada,
 les espases tot matant;
 a cada nova pitrada
 les armes van fogeijant.
 Bè lluitan aragonesos,

¹ Testimoni: Ms. 47. Es tracta de 72 versos distribuïts en 5 tirallongues de 16, 8, 20, 16, 12. Són heptasíl.labs que rimen el primer amb el tercer i el segon amb el quart; abab. És a dir, les tirallongues es poden subdividir en 4 quartetes, en 2, en 10, en 8 i en 6, respectivament.

Altres testimonis: Ms. 45 (72 versos); Ms. 46 (72 versos. Quintana rectifica tots els plurals en -e, a llapis). Els Ms. 46 i el Ms. 47 no especifiquen el dia del mes de juny en què es va escriure la composició. Pel Ms. 45, però, sabem que va ser el 6 de juny de 1868. El Ms. 46, a més, presenta la versió castellana amb grafia de Quintana. Edició: Quintana 1920 (462-463).

² sebrer] saber 45, 46.

30 bè moren los provensals,
 bè n' deixan pels' camps estesos
 los cavallers mès cabals;
 los creuats son com la sorra
 que l' mestral tira en avant:
 35 es tanta la sanch que corra
 que ' ls caballs hi van nadant.
 Cavaller que al Rey cercaba
 ben prompte l'en ha trobat;
 -lo vestit- diu -m'enganyaba,
 40 En Pere es mellor soldat.-
 -Es cert, jo so'l Rey- eix crida,
 -prou que t'en penedirás;-
 al caball gira la brida.....
 entre ls' vius ja no l' veurás.

45 Ja l' bosch d'enemichs clareja
 com la faus un camp de blat,
 pel' caball que s'hi passeja
 fa de morts un empedrat.
 Al bon dret lo vens la forsa;
 50 nous creuhats van arrivant.....
 -Aragó!- de nou esforça
 Rey y cavallers matant.
 -Morir o venser!- cridaba;
 es mort son exèrcit brau!.....
 55 tot sol encara pugnaba.....
 mort a terra En Pere cau.
 Simon de Montfort ne plora
 fret al véurel', despullat;
 negra llágrima y traidora,
 60 malehit qui t'ha plorat!.....

—————

Ay! la terra catalana
 prou que t'en recordarás;
 oh! Provensa, la germana,
 fins ta llenga oblidarás³.

65 Tots han mort en vostre ajuda,
 Dèu los haja perdonat!.....
 guardará la tomba muda
 vostre Santa llibertat.
 La de nostre pátria aymada
 70 lo darrer badall ja fá:
 llibertat tant ben plorada,
 ¿qui la ressucitará?.....

—————

Torroella de Montgrí . Juny de 1868.

³ oblidarás] olvidarás 45; oblidarás] oblidarás 46.

<<COMME UN VOL DE CORBEAUX DESCENDENT DU NORD CENT MILLE
CROISES>>

La bataille de Muret¹

La bataille de Muret

Comme un vol de corbeaux descendent du Nord cent mille croisès;
pour la foi on dit qu'ils combattent, ils vont a la chasse de nos libertès.

Tu les a bien, les mauvais desseins, tu les as bien, a peuple franc; hélas!
villes provençales, tout s'en irá a feu et a sang.

- 5 Carcassonne s'en sourient, Beziers s'en souvient encore mieux!
Hélas! Comtesse, hélas! ta couronne.....mais les Catalans vien-
dront.

La lune se couche sanglante; aiguisez bien les haches, pres
de la ville de Toulouse elle fait flamboyer les quatre pals.

- 10 Dejà arrive le roi Pierre, déjà el galope sur son cheval; la
poussiere qu'il laisse derriere lui, couvre d'un nuage
la plaine et la vallée.

Sur Muret el court en rugissant, (ne revillez pas en connaitre la
crainte;) malheureuse ville! pourquoi t'a-t-il comme!

- 15 La bataille est commencée, les epées vont tocant tout; a
chaque nouvelle ataque, les armes fettent des eclairs.

Ils combattent bien, les Aragonais; ils mesurent bien, les
Provençaux; ils laissent bien étendus dans les champs les
meilleurs chevaliers;

- 20 les Croisés sont comme le sable que le mistral balaie de-
vant lui; il est si abondant le sang qui court, que les
chevaux y vont nageant.

Un chevalier qui cherchait le Roi, bientôt croit l'avoir trouvé.
-Le vetement-dit il-ne trompait; Pierre est meilleur sol-
dat-

- 25

¹ Testimoni: Ms. 98. La traducció francesa és atribuïble a Quintana.

-Certes, je suis le Roi, - celui ci s'ecrie- oh! bien, tu t'en repentiras- au cheval il fait tourner bride..... déjà vous ne le verrez plus parmi les vivants.

30 Mais le Roi, lui, éclairait la foret des combattans ennemis, comme la faucille éclairait un champ de blé; pour son cheval, qui s'y promene, il fait un païé de cadavres.

Le bon droit cede a la force; de nouveaux Croisés arrivent.....
-Aragon!.....-et ils redoblent d'ardent le Rois et ses chevaliers en tuant de nouveaux ennemis.

35 -Mourir ou vaincre!-criait-il; sa brave armée n'est plus!... tout seul encore il combat.....enfin, mort Pierre tombe sur le sol.

40 Simon de Montfort en pleure, en le voyant froid et de pouillé; larme noire et traïtresse, mandit soit qui t'a pleurée!.....

Hèlas! terre catalane, longtemps tu t'en souviendras;
Oh! Provence, la soeur, tu oublieras jusqu'a ta langue.

45 Ils sont tous morts pour vous secourir, Dieu leur ait pardonné!.....Leur tombe nuette gardera votre sainte liberté.

Celle de notre patrie bien aimée rend déjà le dernier soupir; liberté tant pleurée, ¿qui la ressuscitera?

<<SI CANTAS COM ENRABIAT>>

L'aucellet engabiat¹

Poesia d'Ansènme Mathiéu (provençal)
Jamay es lletg lo amor, ni bella la presó.
(Proverbi)

Si cantas com enrabiats,
es que res no t'engonía,
bell auçell de mon aymía,
que fa temps ets engabiat.
5 També fás enveja á Yina,
la malalta del amor:
de la vida culls la flor,
per deixarlen-hi la espina.
L'aucellet diu be ho sé jo,
10 ay qu'es trista la presó!

Lo jorn que ella t'ha robat
sota'ls ginabrons de l'era,
vestías pluma lleugéra,
tot just eras canonat.
15 Y la nina, amb emoció,
del devantal te amagaba
entre'ls plechs, y t'escalfaba,
y t'feya un tendre pató.....
-L'aucellet diu bé ho sé jó,
20 ay! qu'es trista la presó.

Nina rossa, cada jorn,
de ton got l'aiga cambía;
lo grá porta ab lo que t'cria,
que del camp cerca al entorn.
25 Sempre tens de festa'l dia,
aucellet nat entre rochs;
qui passa per aquells llochs
molt bè t'ascolta y t'espía.
-L'aucellet diu, bé ho se jó,
30 ay! qu'es trista la presó.

¹ Testimoni: Ms. 41. Composició de 60 versos estructurats en 6 tirallongues de 10 versos cadascuna: abba cddccc.

Del hivern vius abrigat,
 glassadas y tramontana;
 tendra tens sempre herba-cana
 y escarola en lo reixat.
 35 La pluja ni la neu blanca
 no t'han gens may estremit;
 may un remuscle de nit
 t'ha bressat sobre la branca.
 L'aucellet diu, bé ho sé jo,
 40 ay! qu'es trista la presó!

Al deixá aucellet ton niu
 cal buscás' pels camps la vida;
 de la marganta calsida,
 sovintet l'aucell ne viu.
 45 Mès tu, ve la matinada,
 fresca y rossa una nineta,
 llesta com la perdueta
 rient te du la becarrada.....
 -L'aucellet diu, bé ho sé jó,
 50 ay! qu'es trista la presó!

Bé ho sé prou, l'aucell piulá,
 que en la gábia res me manca,
 sino lo brot de la branca
 hon lo sol me feu badá.
 55 herba, granas, fins patons,
 de tot tinch.....mès no he cantat,
 cantat lo amor, la llibertat,
 de ma pátria las cansons.....
 l'aucellet diu es per xó
 60 ques tan trist de sén' presó.

23 de juny 1868

<<LA FORSA LO MISTRAL PER TOT ENVÍA>>

Lo vi de Castell-nou¹

La forsa lo mistral per tot envía;
l'ali-oli al cor lin'dona bon humor;
las bellas de vint anys donan l'amor;
lo vi de Castell-nou coratge cria,
5 ab lo cant, ab l'amor, ab l'alegria!

23 juny 1868

¹ Testimoni: Ms. 41. Quintet amb variació ABBA.

<<CASTELL, CASTELL QUE GUAITAS LA PLANA AMPURDANESA>>

AL CASTELL DE MONTGRÍ¹

Diaes irae.....

Castell, castell que guaitas la plana Ampurdanesa,
tu, qu'en depit dels segles, pregonas sa grandesa,
tu que les armonies escoltas de la mar
y llams y tramuntanes seré los veus passar,
5 al trovador que canta ennihua en tes muralles;
selvatges cantarelles seran les presentalles,
los laïis de amor, que t'donga, rugits enmatzinats.....
Jo canto les absoltes de nostres llibertats!!....

A cada cambra teva jo hi gravaré una història,
10 a cada pedra rónega un ram de nostre glòria,
a cada trist marlet la sombra de un gran rey,
y en mitg de tots del poble la sàbia, antiga lley.
Després ab mars de llágrimes jo tornaré a esborrarles;
la forsa y lo mal dret, un jorn, vingué a cremarles.....
15 sens elles ¿que es la pátria?.....Oh! fills degenerats,
jo us canto les absoltes de vostres llibertats!!.....

Veniu, sombres magnánimes dels Berenguers, d'En Jaume!
De vostres márbrees tombes alsarvos avuy plaume;
aixecat tu N'Anfos y Pere l'de Muret,
20 portau entre les mans lo llam del cel per fuet,
cridau dels ávis morts la multitud immensa,
veniu! y a vostres nets, pagesos de remensa,
fujetejau com l'aire les negres tempestats.....
Jo 'ls canto les absoltes de nostres llibertats!!.....

Oh! fuig viventa crónica que guardo en la memòria;
vergonya sols y oprobi tè la moderna història,
sa llum enlluernadora no vull en mon record.....
Plagués aDèu, per sempre, que l' pensament fos mort.
Lo amor de pátria apaga lo cant de la sirena,
30 la mare de tants héroes rossega vil cadena,
les féres famolenques rosegantli l' costat.....
Cantem, cantem absoltes a nostres llibertats!!.....

¹ Testimoni: Ms. 85. Correspon a 48 versos estructurats en 8 octaves: AABB CCDD.

Butxins de nostre pàtria! de vostre honor en mengua,
deixau la cambra lúbrica y ens tallareu la llengua.
35 Dels ávis rovellada la espasa en terra jau;
la escombria y la filosa donaunosla si us plau.....
de tímida donsellà durement la vestimenta,
lo lilit de la ramera sepultará la afrenta,
que los bordells no tenen ni pàtria, ni passat!.....
40 Jo canto les absoltes de nostre llibertat!!.....

Castell, castell que guaitas la plana Ampurdanesa,
jo vull cremar la fàbrica padró de ta grandesa;
en mitg tes flamarades jo vull també cremar.....
45 les cendres escampades pels'aires, per la mar,
lliures per sempre més durá la tramuntana.....
que'l Dèu del cel m'ascolti, oh! rassa catalana,
poble, si no t'espertas, oh! poble renegat,
eternament la tomba garde ta llibertat!

Torroella de Montgrí -Agost de 1868.

<<CASTILLO QUE ATALAYAS LOS LLANOS DEL AMPURDAN>>

AL CASTILLO DEL MONTGRÍ¹

Diaes irae.....

- Castillo que atalayas los llanos del Ampurdan,
 tu, que a despecho de los siglos, pregonas su grandeza,
 tu, que escuchas las armonias del mar
 y ves pasar sereno rayos y tremontanas,
 5 anida en tus muros al trovador que canta;
 sus ofrendas seran cánticos salvajes,
 sua laís de amor envenenados rugidos.....
 Yo canto los responsos de nuestras libertades!!

- 10 He de grabar una história en cada una de tus cámaras,
 a cada piedra carcomida un ramillete de nuestras glórias,
 a cada triste almena la sombra de un gran Rey,
 y en medio de todos ellos la sábia, antigua ley del pueblo.
 Después yo volveré a borrarlas con mares de lágrimas;
 la fuerza y el mal derecho las quemaron un dia.....
 15 Sin ellas ¿que es la pàtria?.....Hijos degenerados,
 yo os canto los responsos de vuestras libertades!!.....

- 20 Venid, sombras magnánimas de los Berengueres, de Don Jayme!
 Hoy me place alzáros de vuestras marmóreas tumbas;
 levantate tu Don Alfonso, y Pedro el de Muret,
 llevad por látigo en las manos el celeste rayo,
 llamad a la inmensa muchedumbre de vuestras generaciones muertas,
 venid! y a vuestros nietos, payeses de remensa,
 azotadlos como las negras tempestades azotan el espácio.....
 Yo les canto los responsos de nuestras libertades!!.....

- 25 Oh! aparta vívida crónica que en la memoria guardo;
 la moderna história no contiene mas vergüenza y opróbio,
 yo no quiero en mis recuerdos su luz deslumbradora.....
 pluguiera a Dios concederme para siempre la muerte del pensamiento.
 El canto de la sirena acalla el amor de la pàtria,
 30 la madre de tantos héroes arrastra cadena vil,
 fieras hambrientas devoran sus flancos.....
 Cantemos, cantemos responsos á nuestras libertades!!.....

¹ Testimoni: Ms. 96. La traducció castellana guarda escrupolosament els versos de cada octava (6).

Verdugos de nuestra pàtria! en mengua de vuestro honor,
dejad la càmara lùbrica y cortadnos la lengua.
35 El acero enmohecido de nuestros mayores yace por tierra;
dadnos, si os place, la escoba y la rueca.....
vestiremos el traje de la doncella tímida,
el lecho de la ramera sepultarà la afrenta,
que los burdeles no tienen pàtria, ni pasado!.....
40 Yo canto los responsos de nuestras libertades!!.....

Castillo, que atalayas las llanuras del Ampurdan,
quiero quemar la fàbrica padron de tu grandeza;
yo tambien quiero abrasarme entre tus llamaradas.....
las cenizas aventadas por los aires, sobre el mar,
45 libres ya para siempre las llevarà la tremontana.....
que el Dios del cielo me oiga, !oh!raza catalana,
pueblo, si no despiertas, !oh! pueblo renegado,
que la tumba guarde eternamente tu libertad!

Torroella de Montgrí –Agosto de 1868.

<<SOMNIEJAVA 'L REY EN PERE>>

Lo Rey en Pere del punyalet.¹

al Pere Anton Torres.

Somniejava 'l Rey en Pere
 en la cambra del Palau,
 ambiciosos² pensaments
 de sòn cor foragitant.
 5 Una llántia crema enlaire,
 no la gosa contemplar³;
 en un ninxo de blach mabre
 un Sant-Cristo hi ha posat.
 Entre les negrenques jáceres,
 10 la llum mostra un rat-penat
 ab les ales desplegadas
 sobre 'ls quatre pals de sanch.
 Ja les males llambregades
 lo Sant-Cristo endeviná,
 15 y les males paraulades
 massa tots les oiran.
 No hi ha dret un centinella,
 tot ne dorm en lo Palau;
 l'hora en que s'obren les tombes
 20 devalla del campanar.
 Per les gótiques arcades
 va un fantasma caminant;
 sembla un'ánima apenada,
 tant es trist lo sèu esguart.
 25 A la cambra ja n'arriva,
 no sè dir com hi entrá;
 les parets totes tremolan,
 trona 'l cel que tronará!.....
 Bè lo front li garlandeja,
 30 manto real dú rossegant,
 la espasa en sa ma llampega
 consagrada en Panissars.

¹ Testimoni: Ms. 63. Romanç de 108 versos estructurats en 4 parts: I (1-80); II (81-84); III (85-104); IV (105-108).
 Altres testimonis: Ms. 59; Ms. 60; Ms. 61; Ms. 62. El Ms. 59, amb 88 versos, presenta esmenes de Joan Sitjar, amb data de 4 de març de 1869; el Ms. 60, també amb 88 versos, és datat el 4 de març de 1869. Per tant, els dos manuscrits esmentats suprimeixen els versos 6-18, 45-48, 83-86. El Ms. 61 afegeix els 20 versos definitius, els que faltaven als Ms. 59 i 60. Ara ja el romanç és de 108 versos, com en el Ms. 62, que esmena, a llapis, tots els plurals en -es.

Edició: Quintana 1969; Quintana 1920 (466-467).

² ambiciosos] cobdiciosos 59. ambiciosos] ambiciosos 60.

³ no la gosa contemplar] ja la llántia crema enlayre 59; no la gosa contemplar] ja la llántia s'ha apagat 60. no la gosa contemplar] no la gosa contemplar 61, 62. El Ms.61 presenta els versos 6-18 en una esmena al costat dretà de la pàgina, en forma d'afegitó.

-¡Qui vá!- al mort lo viu li crida,
 -¿que veniu aquí a cercar?-
 35 -La grandesa de la pàtria,
 nostre glòria, Dèu me val!
 Salta l' Rey en les tenebres
 deixant l'endaurat setial⁴;
 del ergull la flamarada,
 40 quan lo sènt, n'hi puja al cap.
 -Mès grandesa que la meva,
 davant mèu, ningú tindrà.-
 -Pòls la meva s'es tornada;
 sò l'ombra de Pere l' Gran.-
 45 Un gemech se sènt pèls aires⁵,
 y l' Rey mut queda un instant;
 la supèrbia y la cobdicia
 la paraula li han tornat.
 -Jo us ne donaré de glòria
 50 mès que dies mon regnat.-
 -La que vostre cor enveja
 tè per tot taques de sanch.-
 -Ella may durá venjansa;
 lo que vull, aixó séra.-
 55 -Tots los fills del fraticida
 sens hereu ne moriran.-
 Y dos llágrimes cohentes
 li rodolan cara avall,
 mentre l' viu, sens ovirarles,
 60 febrosench li va parlant.
 -La espasa vullau deixarme
 que us llampega en lo costat.-
 -Massa me la tacarian
 vostres mans, Rey deslleal.-
 65 -Mos germans jauran en terra,
 tres reyalmes faré esclaus;
 la campana aragonesa
 ja pidola sòn batall.-
 -No n' sòu fill de Catalunya!.....
 70 Dèu vos mate lo pensar;
 malaventurada l'hora
 en que l'pare us engendrà!-
 -Dáumela, Senyor, donaula,
 y m' diran també lo Gran!....-
 75 -No t' dirá gran lo reyalme,
 que t' dirá, lo del punyal!....-
 Si lo poble no s' doblega,
 ab les mans l'he de ofegar.....-
 -Mans que s' fan butxí del poble,
 80 al infern les cremaran!....-

⁴ l'endaurat setial] lo daurat sitial 60, 61. l'endaurat setial] l'endaurat setial 62.

⁵ El Ms. 61 esmena els versos 45-48 al costat dret de la pàgina, en forma d'afegitó.

Digué l'ombra evaporantse⁶
y la llántia s'apagá⁷;
y lo Rey, á tals paraules⁸,
desmayat en terra cau.

85 Lo sol entra per la cambra,
¡que may més s'hagues llevat!.....
passan dies, passen hores,
lo qu'es dit se complirà.
Tres infants jauhen en terra,
90 que tots sian perdonats!.....
campanes de Santa Eulària
totes a mort van tocant.
Les llibertats catalanes
en capella ja han posat;
95 llibertats aragoneses.....
n'ha fet trossos un punyal!.....
Diu que avans no les cremaren
sanch de Rey les esborrà:
en la teva, pátria mia,
100 tos vells furs ofegaran.
Al rival, per més vergonya⁹,
maridada te veurás;
¡fins la llengua de tos pares
arrancartela voldran!.....

105 Que Dèu t'haja en son reyalme
noble, santa llibertat!.....
Quan virtuts tinga lo poble,
tu del cel devallarás.

Torroella de Montgrí, Janer de 1869.

⁶ evaporantse] y de la cambra 59, 60. evaporantse] evaporantse 61,62.

⁷ y la llántia s'apagá] pèls espays tost s'apagá.....59. y la llántia s'apagá] y la llántia s'apagá 62.

⁸ El Ms. 61 afegeix els versos 83-86 al marge esquerre.

⁹ per més vergonya] de tant de segles 60, 61. per més vergonya] per més vergonya 61.

<<LE ROI PIERRE SOMMEILLAIT DANS LA CHAMBRE DU PALAIS>>

Le Roi Pierre du poignard¹

Le roi Pierre sommeillait dans la chambre du Palais; des pensées ambitieuses² s'échappaient de son coeur.

Une lampe brûle dans l'air³, il n'ose pas la contempler⁴; dans une niche de marbre blanc est placé un crucifix⁵.

5 Entre les poutres noircies, la clarté de la lampe laisse voir une chauve-souris, avec les ailes déployées sur les quatre pals de sang.

Les mauvaises pensées, déjà le Saint-Christ les a devinées, et les mauvaises paroles tout le monde ne les entendra que trop⁶.

10

Il n'y a pas une sentinelle debout, tout dort⁷ dans le palais; l'heure où s'ouvrent les tombeaux descend du clocher.

A travers les gothiques arcades, un fantôme va cheminant; il semble une âme en peine, tant son regard est triste.

15

Mais il arrive à la chambre, je ne pourrais dire comment il y entré; tous les murs tremblent, le ciel tonne et tonne sans cesse.

Sur son front est une diadème⁸, il est revêtu d'un manteau royal qui traîne, dans sa main flamboié une épée⁹ consacrée a¹⁰ Panisars.

20

¹ Testimonis: Ms. 99. El manuscrit és atribuïble a Quintana. Probablement, els Ms. 102 i 103 li foren la referència per elaborar la traducció definitiva.

Altres testimonis: Ms. 102, Ms. 103, Ms. 104. Els manuscrits 102 i 103 són de dos traductors diferents.

² ambitieuses] avides 103.

³ l'air] le plafond 103.

⁴ la contempler] la regarder 102.

⁵ un crucifix] une image de Jesu-Christ 103.

⁶ tout le monde ne les entendra que trop] trop que tous les entendron 103.

⁷ dort] est endormi 103.

⁸ diadème] garlande 103.

⁹ flamboié une épée] jette des éclairs 102,

¹⁰ a] dans 103.

-¿Qui est la!¹¹ – crie le vivant au mort.- ¿que venez vous chercher ici ¹²?- La grandeur de la patrie, notre gloire, avec l'aide de Dieu!-

25 Le roi se dresse dans les ténèbres s'élançant de sa couche dorée¹³; la flamme de l'orgueil, en l'entendant, lui monte au front¹⁴.

-Aucune autre grandeur que la mienne ne s'élèvera devant moi.
- La mienne est tombée en poussière, je suis l'ombre de Pierre le Grand. –

30 On entend un gémissement dans les airs et le Roi reste muet¹⁵ un instant; l'orgueil et l'ambition lui rendent la parole.

-Je vous donnerais plus de jours glorieux qu' en aurá¹⁶ mon regne.
- Celle que votre coeur envie est couverte de taches de sang¹⁷ .-

35 -Personne n'en tirera¹⁸ vengeance contre moi; ce que je veux se réalisera. - Tous les fils du fratricide mourront sans posterité.-

Et deux larmes brûlantes lui roulent sur le visage, pendant que le vivant, sans les remarquer, lui parle fiévreusement-

40 -Laissez-moi, je vous prie, l'épée qui flamboie à votre côté.- Vos mains la somilleraient, Roi Deloyale.-

-Mes frères seront couchés sous la terre, je réduirais trois royaumes en esclavage; la cloche Aragonaise reclame déjà son battant¹⁹.-

45 -Vous n'êtes pas fils de Catalogne!.....que Dieu tue votre pensée. !Maudite²⁰ soit l'here où votre père vous engendra!-

-Donnez- la moi, Seigneur, donnez la moi, et l'on m'appellera aussi le Grand!.....- Il ne t'appellera pas grand, le royaumme, qui t'appellera le roi au poignard.-

¹¹ Qui est la] Qui va 103.

¹² vous chercher ici] cherchez vous la 103.

¹³ s'élançant de sa couche dorée] Laissant son siège dorée 102.

¹⁴ front] cerveau 102. front] a la tete 103.

¹⁵ muet] silencieux 103.

¹⁶ en aurá] n'a eu 102. en aurá] en aurá 103.

¹⁷ est couverte de taches de sang] est tachée de sang de par tout 103.

¹⁸ Personne n'en tirera] Elle me domera 102, 103.

¹⁹ son battant] sa sonnerie 102. son battant] son battant 103.

²⁰ Maudite] Malheureux 102, 103.

50 Si le peuple ne se courbe pas, de mes²¹ mains il faut que je
l'étoufflé!....-Les mains du bourreau d'un peuple, seront
brûlées en enfer!.....-

Dit l'ombre en disparaissant, et la lampe s'eter, est le Roi,
a ces paroles, tombe évanoui sur le sol.

55 Le soleil entre²² dans la chambre; plût à Dièu qu'il ne se fût
jamais levé!....les jours passent, les heures passent, ce qui a été
dit s'accomplira.

Trois Enfants gissent à terre,
qu'ils soient tous trois pardonnés!.....Les cloches de Sainte Eulalie
60 sonnent les glas de la mort.

Les libertés catalanes déjà on les a mises en chapelle
le libertés aragonaises.....un poignard en a fait des lambeaux²³.

65 On dit qu'avant qu'on ne les brûlés, un sang royal les a
effacées; dans ton sang, o una patrie, on étouffera tes vieux
fueros²⁴.

-A ton rival, pour comble de honte, tu te verras mariée; on
on vondra t'arracher jusqu' à la langue de tes pères.

70 Que Dieu t'aie en²⁵ son royaume, noble, et sainte liberté!.....
quand le peuple aura reconquis ses vertus tu redescendras
du ciel²⁶.

²¹ de mes] avec les 102. de mes] de mes 103.

²² entre] envahit 103.

²³ en a fait des lambeaux] les a mises en morceaux 103.

²⁴ fueros] lois 103.

²⁵ en] dans 102, 103.

²⁶ ciel] cieux 103.

<<DEL MAR GRAN VORA LA PLATJA>>

Dos amors.¹

I.

Del mar gran vora la platja
 que jamay troba repós,
 y que a veu plena de llàgrimes
 no li donará consol;
 5 sentada sobre una roca
 y mirant pónbres lo sol,
 llunyeda com la esperansa
 que li fá sagnar lo cor;
 desfeta la cabellera,
 10 les mans en creu, de genolls,
 una mare demanaba
 de sòn fill noves a tots;
 al sol que s'emmantellina
 entre nuvolades de or,
 15 al vent que tot just alena,
 á la mar que no respon.
 Un sospir cada paraula,
 cada sospir dos singlots,
 aixó diu, desventurada,
 20 entre rius de tendre plor.
 -Vaixell, lo vaixell d'Espanya,
 Dèu te do una bona sort,
 tu que pres en tes entranyes
 25 dus la joya del mèu cor;
 vaixell, que de nostre pátria
 guardas lo sagrat penó,
 al vent digasli si m' guardas
 també l' fill que tan anyor²,
 que en hora trista ¡malhaja!
 30 robaren , Dèu me perdó,
 a la terra y a la mare,
 a la vida y al amor.
 Malehides sian las quintes,
 les quintes que roban noys!
 35 malehida sia la guerra
 y dels homes la ambició!
 Aixó diu, desventurada;
 y 'l vent rasantli lo front,

¹ Testimoni: Ms. 73. Tirallonga de 148 versos distribuïts en 3 parts: I (1-56), II (57-112), III (113-148). Rima assonant. Altres testimonis: Ms. 72 (és coincident amb el Ms. 73); Ms. 74 (Joan Sitjar esmena el que creu oportú del poema. Al final, escriu la data: 21 de març de 1869); Ms. 75 (Quintana data la composició el "21 Mars del any del Senyor 1869". En aquest testimoni esmena els plurals en -es, a llapis); Ms. 76 (El poeta hi anota canvis de versos a llapis. És un Ms. primerenc, del 15 de Novembre de 1864, també amb 148 versos).

² l' fill que tan anyor] lo mèu fill qu'es tan hermós 74. l' fill que tan anyor] l' fill que trobi anyor 75. també l' fill que tan anyor] un fill més que tots hermós 76.

40 com del campaná á les pedres
les aletes dels falsiots,
li respon, mentres les ones,
robadores del consol³,
apagan sa veu de llágrimes,
tot morintse li respon:
45 -Lloch de amargor es la terra.....
no ploris lo fill del cor,
que l'amor quinta les noyes,
si la pátria quinta 'ls noys. -
Y la nit altra vegada
50 les tenebres du per tot;
y plorant demunt la roca,
ve y la troba l'altre jorn.
Trist altar de la anyoransa
hont vivía un pobre cor,
55 encés en la llar puríssima⁴
del sant, maternal amor.

II.

Era 'l jorn de mort y dol
qu'en diuhen de Trafalgar,
jorn de llágrimes y glória
60 que no n' torne may de igual;
les áygues del mar vermelles,
cossos morts per tot surant,
la llum del cel apagada
dels canons pel fumeram⁵;
65 brams⁶ de rábia y d'extermini,
crits y gemechs del que cau,
y 'l voltor de la venjansa
entremitg volategant.
Dreta n'es la pobre mare
70 dalt del roch mès enlairat⁷,
y ab ulls que centellas llansan,
tot sagnantli'l cor amant,
entre las rojenques brumes
que coronan lo combat,
75 al fillet de la seva ánima
ovirarne espera en va:

³ robadores del consol] ab trist, melancólich so 74. robadores del consol] robadores del consol 75. robadores del consol] ab melancólica veu 76.

⁴ encés en la llar puríssima] regat per la sanch calenta 74. encés en la llar puríssima] encés en la llar puríssima 75. encés en la llar puríssima] regat per la sang calenta 76.

⁵ fumeram] nuvolam 72, 75. fumeram] per la boira dels canons 76.

⁶ brams] crits 72, 76.

⁷ enlairat] erissat 74, 76.

Tres vaixells son los inglesos
 que n'abordan una nau
 espanyola y mitg a trossos,
 80 qu' es la reyna del combat.
 De la nau sobre la popa
 n'hi ha un jove qu'es tan brau,
 que trepitja un cementiri
 cada volta que fá un pas.
 85 Un penó du a la ma esquerra,
 que defensa ab la destral;
 la bandera de la pátria,
 bella núvia del soldat.
 Com en mitg de les sorreres
 90 remuscleja lo mestral,
 va per entre los inglesos
 la destral plena de sanch;
 quan una bala traidora
 de un canó ¡valgam Dèu val!
 95 com lo cálzer de blanch llíri,
 les dues mans li trenca arran.
 Al bram de ràbia que llensa
 al mirarse desarrmat,
 y la honra de la pátria
 100 prop de cáurer entre 'l fanch,
 l'enemich, que la nau umple,
 tremolant recula un pas,
 y 'l brau marí que s'escola,
 alenant com un gegant,
 105 la bandera al cor aferra
 ab los brassos encrehuats,
 y cridantne-¡visca Espanya!-
 ab una veu de huracá,
 que lo alé de la batalla
 110 dominá per un instant,
 li n' don sepulcre de glória
 tirantshi dintre del mar.

III.

¿Qué guaita la pobre mare,
 que ascolta desde aquell roch,
 115 que diu al cel y a les ones
 y al huracá de la mort?.....
 ¿Qué fa batrer la sèva anima
 y estremir lo débil cos,
 com farà en los cementíris
 120 del judici la remor?....
 ¿Que crida; desventurada,
 -¡Mare de Dèu dels dolors!
 obrintse'l pit ab les ungles,
 picant de peus sobre 'l roch?.....
 125 ¿Que crída, amenassa, implora
 tota mullada dels plors,

plena la boca d'escuma,
invocant al Redemptor?.....

130 ¿Qué diu cada cop que sona
lo bruel de cent canons?
¿Qué singloteja, que prega?
-Fill!....Dèu mèu!....fill de mon cor!!.....-
.....

135 Y quan ja de la batalla
la espantable veu no s'óu,
altra veu ronca com ella,
la del mar, cruel, respon,
y diu á la pobre mare
que tan sols el fill li vol,
140 -Les ones guardan un héroe,
y la pátria'n porta dol.-

145 En lo fons de la traidora
desplombat cáu un cos mort;
y al instant la mar immensa
serenada s' veu per tot.
Santa y simbólica llosa
ab que l' Eternal ha enclós,
l'ardent, noble amor de pátria,
lo sant, maternal amor.

Torroella de Montgrí.

<<JO CONECH UNA DONSELLA>>

La cançó de Catalunya.¹a la Jove Catalunya.

Jo conech una donsellà
tant gentil com no n'hi ha:
va vestida de pagesa,
y es de cor senzill y franch.

5 Per mirall tè blaves ones
hont s'hi veu tant com es gran,
y del sèu cabell son pinta
las crestes del Montserrat.

10 Coronada va d'espigues
y de pàmpols del rocam,
en les mans tè una filosa
y el fus ple de cotó blanch.

15 En lo coll du un relicari
imatge de un rat-penat,
y estampat en la faldilla,
un escut ab quatre pals.

.....
20 Com la nina n'es pubilla,
tots s'hi volen maridar;
ella fila, canta y mira
las guspines de la llar.

Li recordan les grandeses
que la feren immortal;
jorns de glòria que passaren!.....
mès ¿qui sab si tornaran.

25 Avuy tè la caputxeta
de puresa verginal,
y las roijes barretines,
y la fé dels que s'en van.

¹ Testimoni: Ms. 58. Composició de 44 versos estructurats en 11 estrofes de 4 versos d'art menor, amb rima assonant en els versos parells.

Edició: Quintana 1871 (68-70). Quintana 1906 (14-15). Quintana 1920 (471-472).

30 Un galan que la enamora,
-per ell sempre'l cor li bat,-
y una santa que la inspira,
que jamay li faltará.

.....

35 Y'l fus balla... les espigues
del sèu front ne plouhen blat,
y la sava dels verts pámpols
en las tinas bull a mars.

.....

40 Al galan que la enamora
tots li dihuen lo treball,
y la santa que la inflama
tè per nom la llibertat.

Del galan viurá la vida
sens donarli may descans;
qui la llibertat li tóqui...
!Mare Santa!...!Dèu li val !!

Torroella de Montgrí- Abril de 1869.

<<JE CONNAIS UNE JEUNE FILLE GENTILLE COMME ON NE PEUT PLUS>>

La Chanson de Catalogne¹

a la jeune Catalogne

Je connais une jeune fille gentille comme on ne peut plus;
elle va vetue en paysanne, elle a le coeur naif et franc.

5 Elle prend pour miroir les ondes bleues, on elle se voit de
toute sa grandeur; le peigne de sa chevelure, est la crête
du Montserrat.

Elle va couronnée d'épis et des pampres rocher²; elle
tient en ses mains une guenouille, elle a le fuseau rem-
plí de coton blanc.

10 Elle porte au coeur un reliquaire³ avec l'image de la chauve-
souris ; et sur sa jupe est imprimé- l'ecusson aux quatre
pals.

.....

Comme la jeune fille est heritiere, tous veulent l'épouser;
elle file, chante et regarde les etincelles de son foyer.

15 Elles lui rapellent les grandeurs qui la ferent immortelle;
jours de gloire qui passèrent.....mais.....¿qui sait?
s'ils reviendront?

Aujourd'hui, elle a sa caputxeta de pureté virginale; elle a
(pour elle) les rouges barretines et la foi de ceux qui s'eu
vont.

¹ Testimoni: Ms. 101. Atribuïble a Quintana. Probablement considerà el Ms. 106.
Altres testimonis: Ms. 106. La grafia no sabem a qui pertany.

² des pampres rocher] des pampres du rocher 106.

³ un reliquaire] le reliquaire 106.

20 (Il est)⁴ un amoureux qui l'enflamme (pour lui, le coeur lui bat toujours), ainsi qu'une sainte qui l'inspire et qui jamais ne l'abandonnera.

.....

25 Et le fuseau danse; et les épis de son front laissent pleuvoir le blé,

et la sève des pampres verts est une mer bouillonnante dans la curee⁵.

L'amoureux qui l'enflamme, tous l'appellent le travail,
et la sainte qui l'inspire a pour nom la liberté.

30 Elle vivra la vie de l'amoureux sans jamais lui donner au repos; celui qui touche a sa liberté, sainte, Mère!.....que Dieu l'aide.

-----,

⁴ (Il est)] (Elle he) 106.

⁵ est une mer bouillonnante dans la curee] dans la curée est mer bouillonnante 106.

<< OJATS, HERMOSES DAMES - Y CABALLERS >>

**Cançó del Comte d'Urgell¹
en Jaume lo desdixat**

Als Felibres.
Germans: cregam y esperem.....
¡Dèu vos torne Provensa!!.....

¹ Testimoni: Ms. 65. El Romanç, de 293 versos, està estructurat en III Cants: I (1-101); II (102-185); III (186-293). Poema èpic.
Altres testimonis: Ms. 64.

Edicions: Quintana 1870a (5-18). Quintana 1870b (71-82). Quintana 1878b (216-226). Quintana 1920 (455-462).

Cançó
del
Comte d'Urgell.

I

5	Ojats, hermoses dames - al trovador que canta - Avuy diu, ple de llàgrimes - la gesta d' aquell Jaume,- que morí per la pàtria - ¡Així en la santa glória -	y caballers: féuli mercé. pèl sentiment, Comte d'Urgell, a mans de Reys. lo tinga Dèu!....
10	En Martí ja finava,- (l'engendrà un parricida;- Al morir, ordenava - malaventura porta,- Del testament n'eixia - <u>de Caspe</u> l'anomenan,- !ni may l'anomenassen ² , - la pàtria no tindria -	lo Comte-Rey; mor sens hereu.) son testament; !ni may que'l fès! un parlament; ¡Mare de Dèu!.. ni may vingués!....
15	vergonya no'ns faria - la llibertat dels ávis - <u>Lo parlament de Caspe</u> , - sentència n'ha donada -	rey foraster; lo front bermell; no fora al cel! prou l'ohiréu, ben malament.
20	Un frare l'ha dictada, - als tanys de bona soca - A'n Ferran de Castella - madrasta'ns han donada, - Los defunts s'estremeixen - los vius per tot s'aixecan -	Vicens Ferrer, furtant lo dret ³ . claman per Rey; ja ho trobarém!... allá en Poblet; en so-metent:
25	la llar calenta deixan - que en guerra s'es alsada ⁴ - En la torre mès alta - de bat a bat les portes -	per lo coltell, ja ⁵ Balaguer. la mort s'hi véu; obre l'infern.
30	Les ánimes ja tocan - en lo castell lo guayte - La turba d'armats entra - la forta vila encara - ¡Sempre dirne poguesses, -	los campanars; fa la senyal. remorejant; s'adorm en pau. vila, altre tant!
35	que t'ampare la Verge - Al peu de les muralles, - devalla lo riu Segre -	de Montserrat! com un mirall, tot cargolant ⁶ .

² anomenassen] anomenáreu 64.

³ El Ms. 64 afegeix: "Entre 'ls faels, l'Església – ver Sant lo fèu;
del poble... malehirlo... - no pót l'esment"...
I després segueix el vers 21.

⁴ s'es alsada] esta la vila 64.

⁵ ja] de 64.

⁶ tot cargolant] caragolant 64.

Entre les pollancredes - corre en avall;
 hont montanyes l'aturan - se n'es entrat.
 Al entorn, mès d'un'hora, - se sent lo bram
 40 del gorch, al estimbarse - desesperat.
 De la creu, quants hi passen,- fan la senyal;
 l'anomenan gorch negre,- tot tremolant.
 Un caballer s'acosta - dalt d'un caball,
 tot negre com la fosca, - ¡ay! quin espant!....
 45 Negra porta la sèlla, - fins lo pitral;
 les armes totes negres - y lo plomall.
 Les vores per hont passa - negres serán;
 fins negra sembla un'óliva- que vola enllá.
 Al caball esparona, - va com un llamp:
 50 les pedres que feria, - guspirejant.
 Lo gorch enrera queda; - ja es á la vall;
 ja es al pont de la vila, - lo corn sonant.
 Es lo Comte qu'arriba; - ¡válgam Dèu, val!
 lo caball, al deixar-lo, - cáu reventat.

55 Una cambra de marbre - tè lo palau,
 hont hi seyan comteses, - d'or en setials.
 Quatre palmes aguantan - tot lo voltam;
 per clau tenen les voltes - l'escut payral,
 de la sanch de aquell Jofre, - los quatre pals.
 60 !Castellans de Castella- l'esborraran!....
 A la dreita un retaule - d' un mort que jau;
 lo Sant Cristo que claman - desamparats.
 Llanties d'argent enceses - tè al sèu devant;
 de dia y de nit creman - ja fá mòlts anys.
 65 Ni patges, ni donzelles - s'hi véu enguany;
 caballers lo guardavan - y capellans.
 Comtesa Margarida - vá mormolant,
 la má febrosa empremta - sobre'l brial;
 les galtes li tremolan⁷, - l'ull flamejant.
 70 L'altra Comtesa jove - filava estam;
 les llágrimes li queyan - tot cara avall.
 L'una guayta la plana⁸ - de 'l finestral,
 dirian que la fosca - vol penetrar;
 l'altra sembla que prega - de baix en baix.
 75 Al fi, s'alsa la mare - anguniejant:
 -"Nora, mon fill, lo Comte,- será Rey ja?....
 ¡Mal haja la tardansa - de son caball!....."
 -"Bè vinga, nostra mare, - mon estimat;
 bè vinga a nostres brassos, que tant se vall!...."
 80 -Ni may Dèu vos escolte!... - ¡malaguanyat!....
 No bull en vostres venes, - no bull ma sanch!"

L'hora del seny del lladre - sonava en tant;
 retruny lo corn del Comte - per l'arrabal.
 Sospesos tots escoltan - sens respirar;
 85 la porta de la cambra - li dòna pás.
 Quan lo vegeren negre, - ¡ay! quin esglay!....

⁷ les galtes li tremolan] la plana se la guaita 64.

⁸ guayta la plana] sempre clavada 64.

sa mare un gran crit llansa - que dòna espant:
l'esposa vá al Sant Cristo, - devant hi cáu,
los dos⁹ genolls en terra, - les mans en alt.

90 -"No m'diríau, esposa, - lo vostre esglay?"
-Un defunt me semblávau, - ressucitat!

-¿Per qué, mare y senyora,- per qué cridau?
-Los Reys.....no portan vesta - de negre drap....
-Lo parlament de Caspe - sagrá en Ferran!....

95 -La taca de l'afronta - rentem en sanch!
-Corona ab sanch regada..... no florirá!...
-La pátria será esclava - dels castellans!!..."

Y les llánties s'apagan.....- ¡ay! quín espant!....
lo Comte cáu en terra - ben desmayat.....

100 Y assí la gesta acaba - singlotejant;
mès tristes són les altres - qu'ara vindran¹⁰.

II

Gran remor de batalla - per tot se sènt,
de les vores del Segre - al Pirineu;
d'Aragó fins á Lleyda - bè n'hi ha mès:
105 á en Jaume, lo bon Comte¹¹, - claman per Rey.
(¿Perqué li déyau, mare, - ¡Rey ó no res!
quan la veu de la pátria - li deya ! Anem!
Ni vos ne fórau morta - del sentiment,
ni jo tan tristes cobles - diria al vent!)

110 Balaguer es voltada - de combatents;
la terra no s'ovira - de tanta gent.
Mès.....¿quin llenguatge parlan....- jo no'ls entenç.....
¡ni may sentit n'haguéssem - l'estrany accent!¹²

115 N'es Ferran de Castella - ab tots los sèus;
de cavallers y bisbes..... - son mès de cent.
Encara s'en recordan - de Margalef;
hi manca sols.....lo frare- del Parlament.
ADèu, famosa vila - de Balaguer,
¡qui t'ha vist algun dia.....- y avuy te véu!....

120 Del Segre no porta áigua - ja la corrent,
sinó cadávres d'homes - y de corsers.
De tants que n'hi havia¹³- lo gorch n'es ple;
ja no t' dirán gorch negre..- gorch sangonent!
Lo Comte peleava; - ¡quins nobles fèts!

⁹ los dos] tots dos 64.

¹⁰ El corrector del Ms. 64, Joan Sitjar, diu a Quintana el següent: "Veig que seguíu la manera d'en Milá y altres, fent la divisió de las 7 primeras sílabas de cada vers, ab las 4 restants, per medi d'un espay en blanch. Está bè; però á mí m'agrada mès á la vista, y també per la lectura, senyalar la divisió ab un guionet distint del inicial, y encara indica mès, aixó per mí, l'aspiració ó pausa que s'hi déu fer". En lo diálech, sols hi poso jo quió inicial, seguint las cometas(-) y estas també al final (".) Les correccions ortográficas, seguint un sistema que no falla. Mes, per' xó, triau".

¹¹ lo bon Comte] d'Urgell clama 64.

¹² ¡ni may sentit n'haguéssem - l'estrany accent!] ¡ni may la puge entenrer ningú dels mèus 64.

¹³ n'hi havia] n'arrossega 64.

125	en la batalla, sempre - Per tot arreu l'aclaman: - Respon: "¡visca la Pàtria!.. - Y esparonan los poltros - cridant: "¡Desperta, ferro!.... -	devant la gent. "¡que visca'l Rey!" la salvarem!" braus caballers, ¡A ells! ¡a ells!...
130	primer la mort...qu'esclava - Y la terra tremola - En Ferran s'en espanta, - ab un cercle de ferro - De castells y bombardes.... -	del estranger!..." del somatent. muda de intent; la vila estreny. ¡quin espetech! foch del infern.
135	bè diríau que llansa - En runa ja les cases - monastirs, fins esglesies, - Delmades les rengleres - la fam dressa la testa -	ne van cahent; ¡Mare de Dèu! d' aquells valents, en lo carner.
140	¡Que val contra les bales - ¡Mala sort que tinguérem!....- Los monges bè n'entonan - escolans bè n'enlayran - fins en la Seu exposan -	llansa punyent! prou la sabem!... de salms y prechs, núvols d'encens; lo Sagrament, infants y vells.
145	y donzelles l'adoran, - La mort esvoletega - D'en Ferran.....que no mata - ¡ADèu, famosa vila - ¡qui t'ha vist algun dia..... -	per tot arreu..... lo pensament! de Balaguer!..... vuy no t' coneix!
150	A seny d'alba, lo poble- en la plassa qu 'en diuhen- Lo Comte se n'hi entra - en la postrera lluyta - rossega llarga ¹⁴ vesta -	s'es congregat del Mercadal. ab lo cap baix; va desarmat; de negre drap, ¡sembla un dogal!
155	lligada ab una corda.....- Quan al bell mitg n'arriba,- ab sentides paraules - Desprès, cabells y barba - lo poble se'l mirava -	un sospir fa; ne pren comiat. s'ha fet rapar; tot ple d'espant.
160	-"Complert déu esse'n vida - un sol, per tots vosaltres, - Mare y filles vos deixo - a la pàtria.....siáuli - Diu, lo comte, y devalla -	lo que s' jurá: bé déu finar!... recomanat; sempre lleyals....." cap al portal,
165	les mans encreuerades , - lo poble l'acompanya, - ¡Quina congoixa tenen - Les campanes anavan - ¡ay!...semblaque ja 'l portan-	lo peu descals; sens respirar..... tots los semblants! a mort tocant; á justiciar!
170	Quan al portal arriba, - lo poble se'l mirava - -"Pare nostre, perdonal', - perdona lo bon Comte, - Quan al camp se n' entrava,-	fá l' <u>aDèu siau...</u> singlotejant. que al cel estás, pren los vassalls..." l'han deturat ¹⁵ ;
175	¡Repós may en la vida -	tinga en Ferran!

¹⁴ llarga] negra 64.

¹⁵ deturat] agafat 64.

- Lligat bè ja'l tenian - de peus y mans;
a la terra d'hont vènen - se l'enduran!....
Mes....no l'han pres per lladre - ni deslleal,
sinó perquè a la pàtria - vól deslliurar!....
- 180 Mares que 'n teniu filles, - plorau, plorau!.....
ja may mès homes lliures - esposarán!
- Los sayons de Castella - van galopant;
presonera s'emportan¹⁶ - la llibertat.
Ja li farán la caixa, - si a Dèu li plau;
185 ab ella.... tots hi fossem - amortallats!

III

- En Ferran de Castella - malgrat finá;
n'haurá donat bon compte - de sos pecats.
Un bisbe l'absolia - ans de finar;
190 si Dèu los hi perdona..... - ben perdonats.
A Poblet l'acompanyan - monges cantant;
a la guarda del temple - l'han comanat.
Quan mormollan absoltes - dintre la nau,
diríau qu'es encesa - pèl' foch del llamp.
Un fantasma s'enlayra - del sèu costat;
195 era la sombra ayrada - d'en Pere'l Gran.
Cantada ja l'absolta, - clouhen lo vas;
si'l pare en ell reposa, - fills han quedat.
Nissaga de llops..... dòna - llops famejants;
si tinguerem angúnies, - tindrém traballs!
200 ¡Malehida la terra - que'ls ha enviats!.....
la pàtria catalana - no'ls engendrà.
- N'Anfós ja la corona - porta del Rey;
si'l demanau, á Nápolis - lo trobaréu.
205 Nou amor, en sos llassos, - allá l'estreny;
a Rey ingrat, lo poble - li diu: "Bon vent!"
- La Comtesa plorava - de fam y fret;
a la fi l'enterravan - del sentiment.
La mare també es morta; - ¡ab quina veu,
al finar, malehia - lo parlament!
210 ¡Oh! venjansa implacable, - digna de Reys!....
terra sagrada 'ls donan per mor de Dèu.
- Anyades bè n' passaren - ¿qui ho pot saber?
de tantes y tan tristes - s'en perd l'esment.
215 Migrant sempre 'l bon Comte, - Comte d'Urgell,
la llibertat, la pàtria - que ja no'l sent!.....
¡A qui no arranca llágrimes - lo pobre vell,
pelegrinant cadenes - per l'estranger!
No tè servents, ni patges - ni tè escuders;
mes, de grillons y penes, - porta gran pes.

¹⁶ s'emportan] s'en duhen 64.

220 ¡Pobre áliga niadora - del Pirineu,
 soterrada de pedres - en lloch estret!.....
 Mercé féu, nobles dames - y caballers:
 vuy no canta, que plora - ma trista veu!
 ¡Oh! ¡qui pogués donarli - al pobre vell,
 225 la llibertat, la pátria - que ja no'l sènt!
 Negre castell de Xátiva.....- ¡ay! valdament.....
 veja escampar tes runes - per un mal vent!....

230 Un vespre dels que tenen - negra senyal,
 bramava arran de terra - la tempestat.
 A sa veu, responia - l'udol dels caus;
 los tions s'apagavan, - molls, en la llar.
 Los infants s'arraulian - tot somicant;
 los grans claman la Verge - de Montserrat.
 235 Es l'hora en que les ánimes - vagan errants
 y les ólives deixan - los campanars.
 Les muralles de Xátiva - va vorejant
 una tropa que sembla - d'esperitats.....
 Quan arriba á la porta - fá 'l corn sonar:
 lo pont de fusta baixa, - tot gemegant,
 240 al castell s'en entravan - enmantellats
 tres caballers, que n'eran - los capitans.
 Al bon Comte¹⁷ demanan, - prou lo veuran;
 ¡ni may vist que l'haguessen - al Desdixat!
 N'Enrich y en Pere n'eran, - los dos Ynfants;
 245 l'altre porta corona, - será en Joan.
 Nissaga de llops, dòna - llops famejants;
 ¡malehida la terra - que'ls engendrà!
 Les ólives ¡com cridan - per los teulats!....
 les ólives traydores - flayran la sanch!
 250 En presó retirada - lo Comte jau;
 ja li diuhen que'l cercan, - ¡valgam' Dèu, vall!
 al saberho, lo Comte - n'arranca un plany!¹⁸
 -"Ma fi n'es arribada!..... - ¡aDèu siau,
 "montanyes de la pátria..... - que aymava tant!
 255 ¡Que la Verge m'ampare - ab tots los Sants."
 A la cambra s'en puja; - quan hi entrá,
 dos Ynfants l'agafavan, - un cada bras.
 En sa testa argentada - posan les mans:
 gira los ulls enlayre - y en terra cáu.....
 260 ¡Lo ferro en ses entranyes - clavá en Joan!....
 ab la mort, ha trobada - la llibertat.....
 La teva ¡oh pátria mía!... - vuy nada en sanch;
 en caixa ben folrada - clavada estás!

¹⁷ Al bom Comte] Per lo Compte 64.

¹⁸ n'arranca un plany!] feya un gros plany! 64.

- 265 Los botxins, de la cambra - fujen en tant;
del castell s'en anavan - cap a la vall.
Arran encara brama - la tempestat:
semblava que volia,- lo món finir.....
Quan surten, un fantasma - los deturá:
de la mare del Comte- l'ánima errant.
270 Del espant se desbocan - tots los caballs;
y ella.... sempre al derrera, - sempre cridant.
- 275 En lo cor se n'entrava - dels tres Ynfants,
y dintre hi ressonava - sa veu de glas.
-”¡Mala fi pugau ferne, - llops coronats,
y mès tu que los altres, lo rey Joan:
lo tèu fill pugas véurer - agonitzant.....
y encenga tes entranyes - foch eternal!
¡Malehits de la pátria - foragitant,
may repós en la terra - pugau trobar!”-
- 280 Y quant plega, llassada - la tempestat,
un'altra veu¹⁹ mormolla - desde lo alt:
-”Martres de Catalunya, - dormiu en pau;
al infern ab llur pare - ja'ls cremarán!....“
.....
.....
- 285 Del trovador les cobles - ja'ls entenen;
¡qui no sènt de la pátria - l'anyorament!....
La llibertat perduda - may oblidem;
aquell que l'ha guanyada, - bè se la pren.
Mès que passades glóries , - o noves lleys,
sòn les virtuts ¡oh poble! - que n' sòn l'arrel.
- 290 Ojats, hermosas dames - y caballers,
del trovador que canta- la trista veu,
al amor que la inspira - sempre fidel:
¡La pátria catalana - nos torne Dèu!....

Fi.

Torroella de Montgrí- Mars de 1870.

¹⁹ un'altra veu] La veu del Just 64.

<<OID, HERMOSAS DAMAS - Y CABALLEROS>>

**Canto del Conde de Urgel
Don Jayme el desdichado¹**

A los Felibres

Hermanos: creer y esperar.....

¡Que Dios os devuelva la Provenza!!.....

¹ Testimonis: Ms. 100. Romaç Èpic.

Altres testimonis: Ms. 107 (és la traducció del Cant I); Ms. 108 (la traducció s'interromp en el vers 16); Ms. 109 (la traducció és completa. No guarda les separacions de l'interior dels versos, ni les exigències èpiques). Quintana fa servir indistintament "Romaç" i "Cant".

Canto
del
Conde de Urgel.

Oid, hermosas² damas - y caballeros:
 al trovador que canta³ - hacedle merced.
 Hoy dice, arrasados los ojos de lagrimas⁴ - por la pena,
 la gesta de aquel Jayme, - Conde de Urgel
 5 muerto por la pátria - a manos de Reyes.
 ¡Así en su santa Glória - lo tenga Dios!....

Don Martin espiraba, - el Conde-Rey;
 (le engendró un parricida; - muere sin heredero.)
 Al morir, ordenava - su testamento;
 10 trae malaventura, - ¡nunca lo hiciera!
 Originábase del testamento- un parlamento;
de Caspe le nombran,- ¡Madre de Dios!..
 ¡que nunca le nombraren⁵, - ni viniera!....
 la pátria no tendría - rey forastero;
 15 la vergüenza no nos pondrá - roja la frente⁶;
 las libertades de nuestros abuelos - no estarian en el cielo!
El parlamento de Caspe, - bien lo oireis,
 ha dado sentencia - sobrado mal.
 Un fraile la dictó, - Vicente Ferrer,
 20 a los retoños del buen tronco - hurtando el derecho.
 A Fernando de Castilla - proclaman Rey;
 madrastra nos han dado, - ya lo encontraremos!...
 Los difuntos se estremecen - allá en Poblet;
 los vivos por doquier se levantan - en somaten:
 25 dejan el hogar caliente - por la cuchilla,
 que ya se alzó en guerra- Balaguer.
 En la torre mas alta - aparece la muerte;
 de par en par sus puertas - abre el Infierno.

Suena el toque de ánimas - en los campanários;
 30 el vigia, en el castillo, - da la señal.
 La turba de gente en armas entra - rumorosa;
 todavia la villa fuerte - dormirá en paz.
 ¡Siempre decir pudieras, - villa, otro tanto!
 ¡Que te ampare la Virgen - de Montserrat!
 35 Al pié de los muros, - cual un espejo,
 desciende el rio Segre - caracoleando⁷.

² hermosas] bellas 107, 108. hermosas] hermosas 109.

³ al trovador que canta] gracia al trovador que canta 108. al trovador que canta] al trovador que canta 109.

⁴ arrasados los ojos de lagrimas] con voz preñada de lagrimas 107, 108. arrasados los ojos de lagrimas] arrasados en lagrimas los ojos 109.

⁵ ¡que nunca le nombraren] ¡que nunca le dieran nombre 107. ¡que nunca le nombraren] que nunca le nombrase 109.

⁶ no nos pondrá - roja la frente] no enrojecería nuestras frentes 108. no nos pondrá - roja la frente] nuestra frente no enrojeciera 109.

Entre las alamedas - corre hácia abajo;
 do montañas le paran - se mete dentro.
 En torno, a mas de una hora, - se oye el bramido
 40 del salto al derrumbarse - desesperado.
 De la cruz, cuantos alli pasan,- hacen el signo;
 la sima negra⁸ le nombran- temblorosos.
 Un caballero se aproxima - sobre un caballo,
 negro como la oscuridad, - ¡ay! que espanto!.....
 45 Negra lleva la silla, - hasta el petral;
 negras todas sus armas - y el penacho.
 Las margenes por do pasa - seran negras;
 hasta negra parece una lechuza - que vuela a lo lejos.
 Al caballo espolea, - va como un rayo;
 50 las piedras que hieren los cascacos, - arrojan chispas.
 La sima atrás se queda; - ya está en el valle;
 ya en el puente de la villa, - sonando el cuerno.
 Es el conde que llega; - ¡que Dios me asista!
 el caballo, al dejarlo, - cae reventado.

55 Una cámara de marmol - tiene el palácio,
 y en el Condesas sentadas, - en sillones dorados.
 Cuatro palmas sostienen - toda la techumbre;
 las bóvedas tienen por claves - el escudo de los antepasados,
 de la sangre de aquel Vifredo, - las cuatro barras.
 60 ¿Castellanos de Castilla - han de borrarlo!....
 A la derecha un retablo - figurando yacente un muerto;
 el Santo-Cristo que invocan - los desamparados.
 Lámparas de plata encendidas - tienden ante el;
 de dia y de noche arden - ha muchos años.
 65 Ni pages, ni doncellas - se ven alli ogaño;
 caballeros lo guardan⁹ - y capellanes.
 La Condesa Margarita - va murmurando,
 imprime la mano calenturienta - sobre el brial;
 temblorosas las mejillas, - llameante el ojo.
 70 La otra condesa joven - hilaba estambre;
 la corrian las lágrimas - por las mejillas.
 Una contempla la llanura - desde el ventanal,
 la oscuridad, diríais - que quiere penetrar;
 la otra parece que ora - muy en voz baja.
 75 Por fin se alza la madre - angustiada:
 -"Nuera, ¿mi hijo, el Conde, será ya Rey?....
 ¡Malhaya la tardanza - de su corcell!....."
 -"Bien venga,oh! madre nuestra- el mi amado;
 bien venga a nuestros brazos, que lo mismo da!...."
 80 -Que nunca Dios os oiga!... - lástima de hombre!....
 No hierve, no mi sangre, - en vuestras venas!"

⁷ caracoleando] serpenteando 107. caracoleando] caracoleando 109.

⁸ la sima negra] la cascada negra 107. la sima negra] la sima negra 109.

⁹ lo guardan] lo velan 107. lo guardan] lo guardan 109.

Del oscurecer la hora - sonava en tanto;
 el cuerno del Conde resuena - por el arrabal.
 Suspensos le oyen todos - sin respirar;
 85 la puerta de la cámara - le da paso.
 Cuando le vieron negro, - ¡ay! que pasmo!....
 su madre lanza un gran grito - que llena de espanto:
 la esposa va al Santo-Cristo, - ante el se postra,
 ambas rodillas al suelo, - en alto las manos.

90 -"Esposa, no me diriais, - la causa de vuestro sobresalto?"
 -Me pareciais un muerto, - resucitado!

-¿Porque, madre y señora, - porque gritais?
 -Los Reyes..... no usan vesta - de paño negro.....
 -El Parlamento de Caspe - consagró a Don Fernando!....

95 -La mancha de la afrenta - lavemosla con sangre!
 -Corona regada con sangre.... no florecerá!¹⁰ ...
 -La pátria será esclava - de los castellanos!!..."

Y se apagan. las lámparas....- ¡ay! que espanto!....
 el Conde cae por tierra - en un desmayo¹¹....

100 Y aquí a gesta acaba - entre sollozos;
 mas tristes son las otras - que vendran ahora.

II

Gran estrepito¹² de batalla - retumba por do quier,
 de las márgenes del Segre - al Pirineo;
 de Aragon hasta Lérida - es aun mayor:
 105 al buen conde Don Jayme - aclaman Rey.
 (¿Porque le digisteis, madre - "¡ o Rey o nada!"
 cuando la voz de la pátria - le decia .. "¡adelante!"
 Si fuerais vos muerta - de la pena,
 ni yo tan tristes coplas - lanzaria al viento!)

110 Balaguer está cercada - de combatientes:
 no se alcanza a ver tierra - tanta es la gente.
 Pero.....¿que language es el que usan - yo no lo comprendo.....
 ¡ojalá nunca hubiesemos escuchado - su acento estraño!
 Es Fernando de Castilla - con todos los suyos;
 115 entre caballeros y obispos... - hay mas de ciento.
 Todavía se acuerdan - de Margalef:
 tan solo falta.....el fraile - del Parlamento.
 ADios, villa famosa - de Balaguer,
 ¡quien te viera algun dia.....- y hoy te ve!.....

¹⁰ no florecerá !] no dará flores 107. no florecerá !] no florecerá ! 109.

¹¹ en un desmayo] sin sentido 109.

¹² estrepito] ruido 109.

120 Del Segre ya no arrastra agua - la corriente,
 sino cadáveres de hombres -y de corceles.
 Habia tantos - que de ellos rebosa la sima;
 ya no te llamaran sima negra. - sinó sangrienta!
 El Conde peleava; - ¡cuan altos hechos!
 125 en la batalla siempre - es el primero.
 Por do quier le aclaman: - “¡que viva el Rey!”
 Contesta: “¡viva la Pátria!... - la salvaremos!”
 Y espolean sus potros - bravos caballeros,
 gritando: “¿despierta hierro! - ¡A ellos! ¡a ellos!...
 130 antes la muerte.....que verla esclava - del extranjero!.....”
 y la tierra se estremece - del somaten.
 Don Fernando se espanta, - cambia de intento;
 con circuito de hierro - estrecha la villa.
 De los castillos y bombardas.... - ¡que estruendo!
 135 bien diriais que arrojan - fuego del infierno.
 Ya las casas en ruina - van cayendo;
 los monastérios, tambien las iglésias, - ¡Madre de Dios!
 Diezmadas las filas - de aquellos valerosos,
 yergue el hambre su cerviz - entre aquella carniceria.
 140 ¡Que vale contra las balas - aguzada lanza!
 ¡Bien mala suerte hubimos!....- harto lo sabemos!...
 En vano los monges entonan - salmos y preces,
 los monaguillos elevan - nubes de incienso;
 hasta en la Seo exponen- el Sacramento,
 145 y lo adoran doncellas, - niños y ancianos.
 La muerte revolotea - por todas partes.....
 De Don Fernando.....¡como no mata - el pensamiento!
 ¡ADios, villa famosa - de Balaguer!.....
 ¡quien te vió en otro tiempo..... - te desconoce!

150 A toque de alba, el pueblo - se ha congregado
 en la plaza que nombran - del Mercadal.
 En ella, cabizbajo - se entra el Conde;
 a la postrera lucha - el va sin armas;
 155 arrastra luenga vesta - de paño negro,
 ceñida con una cuerda....- ¡asemeja un dogal!
 Cuando al centro llega, - lanza un suspiro;
 con sentidas frases - les da despido.
 Luego, cabello y barba - se hace rapar;
 el pueblo lo contempla - lleno de espanto.
 160 -"Cumplirse debe en vida - lo jurado;
 solo uno, por todos vosotros, - debe morir.....
 Madre é hijas os dejo - encomendadas;
 a la pátria.....seadle - siempre leales.....”
 Dice, el Conde, y desciende -hácia la puerta,
 165 con las manos cruzadas, - y el pié descalzo;
 el pueblo le acompaña, - suspendido el aliento.....
 ¡Que congoja tan grande muestran - todos los semblantes!
 lban las campanas - doblando a muerto;
 ¡ay!...parece que ya lo llevan - a justiciar!
 170 Cuando llega a la puerta - les dice aDios.....

el pueblo se lo miraba - sollozando.
 -"Perdonale, padre nuestro, - que en el cielo estás,
 perdonale al buen Conde, - toma a sus vasallos..."
 Cuando entraba en el campamento- le detuvieron.
 175 ¡Jamás descanso, en vida - goce don Fernando!
 Bien atado ya le tenían - de pies y manos;
 a la tierra de do vinieron - se lo llevarán!....
 Mas..... no le han preso por ladrón - ni por desleal,
 sino porque quiere liberar - a la patria!....

180 Madres que teneis hijas, - llorad! llorad!.....
 con hombres libres nunca más - se desposarán!

Los sayones de Castilla - van galopando;
 prisionera se llevan - a la libertad!
 Ya le harán el ataúd, - si á Dios place;
 185 con ella.....seremos todos en aquel -amortajados!

III

Don Fernando de Castilla - mal su grado feneció;
 buena cuenta habrá dado - de sus pecados.
 Un obispo le daba la absolución - antes de morir;
 si Dios se los perdona..... - bien perdonados.
 190 Le acompañan á Poblet - monjes cantando;
 a la custodia del templo - lo encomendaron.
 Mientras salmodiaban respuestas - dentro la nave,
 diriais que la incendiaba - la luz del relámpago.
 Un fantasma se alza - á su lado;
 195 era la sombra ayrada - de Pedro el Grande.
 Cantados los respuestas, - cierran la urna;
 si en ella reposa el padre, - hijos quedaron.
 Prosapia de lobos.....da - lobos hambrientos;
 si hubimos angustias, - habremos trabajos!
 200 ¡Maldita sea la tierra - que los envió!.....
 la patria catalana - no los engendró.

Ya Don Alfonso la corona - ostentará el Rey;
 si preguntáis por él, en Nápoles - darán razón.
 Amor nuevo, en sus lazos, - allá le estrecha;
 205 a Rey ingrato, el pueblo - dice: "Buen viento!"

Lloraba la Condesa - de hambre y de frío;
 por fin la enterraron - a causa de su dolor.
 También murió la madre; - ¡con cuales voces,
 al finar, maldecía - el Parlamento!
 210 ¡Oh! venganza implacable, - digna de Reyes!....
 las dan tierra sagrada - por amor de Dios.

Pasaron muchos años..... - ¿quien puede saberlo?
 son tantos y tan tristes - que de ellos se pierde el recuerdo.
 Concomiendose siempre el buen Conde, - Conde de Urgel,
 215 por la libertad, por la pátria - que ya no le oye!.....
 ¡A quien no arranca lágrimas - el pobre anciano,
 pelegrinando cadenas - en pais estraño!
 No tiene servidores, ni pages - ni escuderos;
 pero de grillos y penas, - arrastra gran peso.
 220 ¡Pobre águila que anidaba - en el Pirineo,
 enterrada bajo piedras - en lugar estrecho !.....
 Haced merced, nobles damas - y caballeros:
 hoy no canta, que llora, - mi voz entristecida!
 ¡Oh! ¡quien pudiera darle - al mísero anciano,
 225 la libertad, la pátria - que ya no le oye!
 Negro castillo de Játiva.....- ¡ay! ojala.....
 vea yo esparcidos tus escombros - por un mal viento!....

Unanochecer de los que marcan - con negro sino,
 bramava rasando el suelo - la tempestad.
 230 A su acento, respondia - el ahullido de los canes;
 los tizones se apagaban, - humedos en el hogar.
 Los niños se acucurrucaban - sollozando;
 los adultos invocan la Virgen - de Montserrat.
 Es la hora en que las ánimas - vagan errantes,
 235 y deja la lechuza - los campanários.
 Las murallas de Játiva - va orillando
 una tropa que asemeja - endemoniados.
 Al llegar a la puerta - hace sonar el cuerno;
 el puente de madera, - baja crugiendo.
 240 Por el castillo se entraban - envueltos en sus mantos
 tres caballeros que eran - los caudillos.
 Preguntan por el buen Conde, - harto lo veran;
 ¡ni que en jamás lo vieran - al Desdichado!
 Don Enrique, y Don Pedro eran -los dos Ynfantes;
 245 ciñe corona el otro - será don Juan.
 Generacion de lobos, da - lobos hambrientos;
 ¡maldecida sea la tierra - que los engendró!
 Las lechuzas.....como chillan - por los tejados!.....
 las lechuzas traydoras - husmean sangre!
 250 En cárcel retirada - jacía el Conde;
 le anuncian que le buscan, - ¡que Dios le asista!
 al saberlo, el Conde - arranca un quejido!
 -"Llegó mi hora!..... - ¡aDios,
 "montañas de la pátria..... - que tanto amaba!
 255 ¡Que la Verge me ampare - con todos los Santos!."
 Sube hácia la cámara; - al entrar en ella,
 dos Ynfantes lo agarran, - uno por cada brazo.
 En su testa plateada - ponen las manos;
 entorna los ojos.....- y cae al suelo.....
 260 ¡El hierro en sus entrañas - clavó Don Juan!....
 con la muerte recobra - la libertat.....
 La tuya, ¡oh, pátria mía!.. - nada hoy en sangre;
 en bien forrado ataúd- claveteada estás!

- 265 De la cámara, los verdugos - huyen en tanto;
ibanse del castillo - hacia el valle.
Rasando la tierra brama todavía - la tempestad;
parecía llegada, - a fin del mundo.....
Al salir, un fantasma - los detuvo:
de la madre del Conde - el alma errante.
- 270 Del espanto tascan el freno - todos los caballos;
y ella..... tras de ellos siempre, - siempre gritando.
En el corazón se entraba - de los tres Ynfantes,
y en ellos resonaba - su voz helada.
-”¡Mal fin hagais, - lobos coronados,
275 y tu mas que los otros, - el Rey Don Juan:
a tu hijo contemples - agonizando,
y abraze tus entrañas - el fuego eterno!
¡Maldecidos de la patria - errantes siempre,
jamás halleis descanso - en la tierra!”-
- 280 Y al cesar fatigada - la tempestad,
otra voz murmura - desde lo alto:
-”Mártires de Cataluña, - dormid en paz;
en el infierno, con su padre, - ya los quemaran!....“
.....
.....
- 285 Del trovador las coplas - bien las entendeis;
¡quien, de la patria, no siente - la añoranza!....
La libertad perdida - jamás olvidemos;
el que bien la ha ganado, - bien se la toma.
Mas que glorias pasadas, - o nuevas leyes,
son las virtudes ¡oh pueblo! - la raíz de aquella.
- 290 Oid, hermosas damas - y caballeros,
del trovador que canta - la voz triste,
al amor que la inspira - siempre fidel:
¡Que Dios nos devuelva - la Patria Catalana!.....

Fin.

Torroella de Montgrí- Marzo de 1870.

<<AL BELL PEU DE LA MAR, LA LLUM MÈS PURA>>

Provensa y Catalunya¹

Á Federich Mistral

Al bell peu de la mar, la llum mès pura
Del sol, un jorn, brotarne feu dos rosas:
La mar donalshi imperi en sa planura,
Y éll, la forsa y la sang de las hermosas.

5 Grans las veyá lo mon; eran segura
Catifa de sos peus gestas gloriosas,
Cuan ay! lo amor, per nostra desventura,
Volgué per dos reyalmes ferne esposas.

10 Prompte la febra emmosteí las galtas;
Las mortas viuas lo amorós no crida,
Y á etern oblit esclavas las confía.

D'entre la pols dels segles, vuy las alas
Batent pel cel, retornan á la vida
A la màgica veu de la Poesía.

.....

¹ Testimoni: Ms. 67. És un sonet.

<<DIUHEN QUE L'AMOR ES VIDA>>

Sospirs y llàgrimes¹.

Sospirs.

Diuhem que l'amor es vida
y a mi m'ha donat la mort:
ay! quin' ànima tant negra
deu tenir la meva amor.

5 Quan no mès me la miraba,
esperansa m' daba prou²:
are que sab que la estimo,
no m' don mès que desconsol.

10 Caminet sembrat de roses
d' ensisera y pura olor.....
les espines tinch clavades,
clavades en mitg del cor.

15 Deixa que hi arrelin totes,
y floreixi la passió,
que quant mès m'en donas pena
es mès gran la meva amor.

¹ Testimoni: Ms. 80. Composició estructurada en dues parts: Sospirs (4 quartetes, amb rima assonant parell); Llàgrimes, subdividida en una part I de 4 quartetes, abab; i en una part II de 3, alternant assonància parell i encadenament.

Altres testimonis: Ms. 66 (part II de Llàgrimes. Va ser inspirada la tarda del 21 de Juny de 1875. Coincideix amb el Ms. 80; Ms. 77 (pertany a la part Sospirs); Ms. 78 (part I de Llàgrimes); Ms. 79 (coincideix amb el Ms. 80).

² esperansa m' daba prou] del teu ull n'eixia foch 77.

Llàgrimes.

I

20 Una mare jo tenia.....
ay! que no la he vista may!
sens la sèva amor la vida
es de llàgrimes un mar.

Una dona jo estimaba.....
com les flors les dones son!
y també s'en es anada³
en les ales de la mort⁴.

25 De la pàtria m'encenia
en les glòries immortals!
y han entrat la pobre pàtria,
tots plegats, a foch y sanch.

30 Hora malaventurada
ha tingut la meva sort.....
quants y quants de bona gana
s'en anirian del mon!.....

II

35 Si costan els fills ho saben
aquelles qu'ells fan plorar:
les llàgrimes d' una mare
diu que no s'acaban may!

40 Si encara s'en endonaban
mentre a doll les fan vessar!.....
Los fills no s'en donan compte,
fins que'ls sèus plorar los fan.

Jo que may la he coneguda
ploro pels' dos al plegat.....
Ay! si' ls ulls me'ls aixugaban
de la mare ls' cabells blanchs!!.....

Torroella de Montgrí-

³ y també s'en es anada] y la espina porta encara 78.

⁴ en les ales de la mort] esfonçada dins del cor 78.

<< DICEN QUE EL AMOR ES VIDA --- Y A MI ME HA DADO LA >>

Suspiros y lágrimas¹

Suspiros.

Dicen que el amor es vida --- y a mi me ha dado la muerte:- ay! que alma tan negra --- debe tener mi enamorada.

5 Cuando solo la miraba, --- bien me daba esperanza: - hoy que sabe que la quiero --- solo me da desconsuelo.

Caminito sembrado de rosas --- de hechicero y puro aroma..... --- las espinas tengo clavadas, --- clavadas en medio del corazon.

10 Deja que en el arraiguen todas, ---- y de flores la pasion, ---- que cuanta mas pena me das --- mas crece mi amor.

Lágrimas.

I

Una madre yo tenía.... --- ay! que jamas la vi!
--- Sin su amor la vida --- es un mar de lágrimas.

15 Yo queria a una muger..... --- las mugeres son como las flores! --- y tambien se fué --- en alas de la muerte.

20 De la pátria me abrasaba --- en las inmortales glorias! --- y la pobre pátria la entraron --- todos juntos a fuego y sangre.

¹ Testimoni: Ms. 79.

Hora de malaventura --- ha tenido la suerte
mia..... --- cuantos y cuantos, de buen grado
se irian de este mundo!.....

II

25 Cuanto los hijos cuestan lo saben --- las que ellos
hacen llorar. --- Las lágrimas de una madre
---- son inagotables!

30 Si al menos se apercibian --- mientras las ha-
cen verter a chorro!.... --- Los hijos no se dan
cuenta de ellas, --- hasta que los suyos les hacen
llorar.

Yo que no la he conocido --- lloro a la vez por
entreambos..... --- Ay! si me secaban los ojos
los cabellos blancos de la madre!!.....

<<OU DIT QUE L'AMOUR EST LA VIE, ET A MOI, IL A DONNE LA MORT>>

SOUPIRS ET LARMES.¹

Soupirs.

Ou dit que l'amour est la vie, et a moi, il a donné la mort.
Oh! quelle âme noire doit avoir celle que j'aime!.....

5 Quand je ne faisais que la regarder, elle ne donnait bien
des espoirs. Maintenant qu'elle sait que je l'aime, elle
ne me donne que² tristesse.

Petit sentier semé de roses, de senteurs enchanteresses et
pures..... les épines, je les porte clouées au milieu de
mon coeur.

10 Laisse las y s' enraciner, et que la passion y fleurisse;
plus tu me donnes de soufrane, plus grand est mon
amour.

Larmes

I.

J'avais une mère.....hélas!....je ne l'ai jamais vue.....
sans son amour la vie est une mer de larmes.

15 J'aimais une femme les femmes sont comme les fleurs!....
elle aussi s'en est allée sur les ailes de la mort.

Je m'enflammais aux gloires immortelles de la patrie!.....
et ils ont envahi la pauvre patrie, tous ensemble, la
mettant à feu et à sang.

¹ Testimoni: Ms. 97.
Altres testimonis: Ms. 122.

² El manuscrit s'interromp en aquest punt. Gràcies, però al Ms. 122, atribuïble a M. de Tortoulon, podem completar la traducció al francès – vegeu XXVI i XXXIII dels Annexos-.

20 À la male heure s'est déroulé mon destin.....
combien il y en a qui volontiers s'en iraient de de
monde!.....

II.

S'ils savaient, les enfants, ce qu'ils content a celles qu'ils font
pleurer!.....Les larmes d'une mère, on dit qu'elles ne
tarissent jamais!.....

25 Si encore ils s'en apercevaient, tandis qu'ils les font
déborder!.....Les enfants ne s'en rendent pas compte,
jusqu'à ce que leurs enfants, à eux, les fassent pleurer.

30 Moi que ne l'ai jamais connue, je pleure pour les deux
à la fois.....Ah! si mes yeux étaient essuyés par
les cheveux blancs de ma mère!.....

<<ALÇEM, ALÇEM LA CÀNTIGA - DE L' ENVEJADA RAÇA !.....>>

La cançó del llatí¹

a la societat de llengües Romanas.

Alçem, alçem la càntiga -de l' envejada raça !.....
 Que la cançó llatina - rodoli per l' espay².
 Arreu sonará armónica, - oh! fills de mare santa.....
 caliu de flama antiga - dels cors serva la llar.

5 Venim de aquelles áligues, - les áligues romanes,
 que l'aire³ no tenia - lo mon pel' sèu volar;
 la pols de les centúries - remembra nostra planta,
 petjant la terra⁴ altiva - d' un cap á l' altre cap.

10 Naturalesa esplendida - ens breça l' arca santa,
 d'onades de armonia - umplim nostre cel blau⁵.
 Del mon som cor y ánima! - si l' cor mimva y s' acaba,
 per mala sort, la vida - l' ánima es immortal.

15 Si crema l' sol de pátria - la bárbara petjada,
 com diu la gesta antiga, - la raça s' alçarà;
 y entre huracans de rábia – la terra enarbolada,
 la fam dels corps, d' Atila - les carns apagaran.

20 Vensuts!.....un jorn les áligues - caigueren abrassades
 á la potent calciga – quel' Nort 'ns vomitá ;
 alçáren mès heróiques - y al crit de la venjansa,
 posaren llevó antiga - del bárbre dins lo cap.

¹ Testimonis: Ms. 87. Estructura: 9 estrofes de 4 versos d'art major, AAAA.
 Altres testimonis: Ms. 68, Ms. 71.
 Edicions: Quintana 1871 (68-70). Quintana 1878a (1).

² per l' espay] pels' espays 71.

³ que l'aire] qu' espay 71.

⁴ la terra] la mare 71.

⁵ nostre cel blau] del cel l'espay 71.

La llum de la consciència - dins l' anima li inflaman,
del art la estrella amiga - li posan al davant,
le majestat armónica - del dret arreu li encarnan,
y dins del cor li nia - la santa llibertat.

25 La creu du la victòria!.... - Per nostre sanch regada,
de Cristo la doctrina⁶ - dels homes feu germans;
del géni a la llum màgica - nous pobles se aixecaban,
la lley donaba vida - a un mon de ciutadans.

30 May á les vellas áligues - desniaran les d' ara.....
a la bullenta tina - jamay s' hi abeuraran:
la fret de boires pàlides - la llum del sol no glassa,
la raça encara nía - adins del vell casal.

35 Desperta, atenta, oh! pátria, - en la grandór passada....
que la cançó llatina- rodóli pels espays.
Del mon som cor y ánima!... - Si 'l cor mimva y la vida,
per mala sort, la vida, - l' ánima es immortal!

Barcelona- Maig de 1876.

⁶ de Cristo la doctrina] la Religió Cristiana 68.

<<ENTONEMOS EL HIMNO DE LA RAZA ENVIDIADA>>

Cancion latina¹

Entonemos el himno de la raza envidiada!.....
Que la cancion latina vuele por el espacio.

Do quier sonará armónica, oh! hijos de madre santa!...
rescodo de llama antigüa guarda el hogar en los corazones.

5 Descendemos de aquellas águilas, las águilas romanas,
para cuyo vuelo ya no tenía el mundo espacio;

el polvo de los siglos recuerda la impresion de nuestra planta
paseando altiva la tierra de un extremo al otro.

10 La naturaleza esplendorosa nos mece el arca santa,
de ondas armónicas inundamos nuestro cielo azul.

Somos el corazon y el alma del mundo!.... Si el corazon desfallece y fina,
la vida, por mala ventura, el alma es inmortal!

15 Si la planta del bárbaro agota el suelo de la patria,
cual reza la antigüa gesta, se alzaré la raza;
y entre huracanes de rábia, enhiesta la tierra,
las carnes de Atila saciaran el hambre de los cuervos.

20 Vencidos! las águilas, un día, cayeron abrazadas,
al poderoso castigo que nos vomitó el Norte;
alzaron mas heroicas y, al grito de venganza,
depositaron semilla antigüa en la frente del bárbaro.

La luz de la conciencia le alumbran dentro del alma;
colocarle delante la estrella amiga del arte;
portado su ser doquier le encarnan la magestad armónica del derecho,
y en el corazon le anida la libertad santa.

25 La cruz es emblema de victoria!...Fecundada con nuestra sangre
la doctrina de Cristo hermana la humanidad;
a la luz mágica del génio surgen pueblos nuevos,
la ley daba vida a un mundo de ciudadanos.

¹ Testimoni: Ms. 69.

30 Jamas a las viejas águilas arrojaran del nido las modernas,
jamás se abrevaran estas en los sirvientes lagares;
el frío de las pátrias nieblas, no hieló la luz del sol,
todavía anida la raza dentro del antiguo casal.

Despierta, atenta, oh! pátria, en la pasada grandeza!...
que la canción latina vuele por el espacio.

35 Somos el corazón y el alma del mundo!.... Si el corazón desfallece y fina,
la vida, por mala ventura, el alma es inmortal!...

<<ARBORONS L'HYMNE DE LA RACE À QUI L'ON PORTE ENVIE>>

La Chant du Latin¹

a la societat de llengüas Romanas.

Arborons l'hymne de la race à qui l'on porte envie!-
Que le Chant latin roule dans l'espace- Partout il
résonnera harmonieux. Oh! fils d'une mère sainte-
Le foyer de nos coeurs garde la braise de l'antique flamme.

5 Nous sommes de la race de les aigles, les aigles romaines-
Pour le vol desquelles le monde n'avait pas assez d'espace-
La poussière des siècles se souvient du poids de nos
pieds- foulant avec orgueil la terre d'un bout à l'autre bout.

10 La nature splendide nous berce dans l'arche sainte-
de flots d'harmonie nous remplissons la voute de notre
ciel bleu.- Du monde nous dommes le Coer et l'Âme!-
Si lo Coeur faiblit et si la vie, par malheur, s'achève, l'âme est immortelle!

15 Si le pied du barbare brûle sol de la patrie,- comme dit
l'antique Geste, la race se lèvera,- et au milieu d'ouragans
de rage dévastant la terre- les chairs d'Attila
apaïsseront la faim des corbeaux.

20 Vaincus! un jour les aigles tombèrent, embrassant –le
fléau terrible que le Nord avait vomi sur nous;- Elles se
relevèrent plus héroïques et au dir de la vengeance- Elles
jettèrent l'antique semence dans la tête du barbare.

¹ Testimoni: Ms. 70.

Edicions: Quintana 1878c (7-10).

Elles allument dans son âme le flambeau de la
conscience- mirent devant lui, de l'art, l'étoile amie-
firent pénétrer dans sa chair la majesté harmonieuse du droit-
et la sainte liberté éclôt dans son Coeur.

25 La Croix donne la victoire: arrosée de notre sang-
la doctrine du Christ, des hommes faits des frères-
à la lumière magique du génie, de nouveaux peuples surgissent-
la loi donnait la vie à un monde de citoyens.

30 Mais les aigles d'aujourd'hui ne chasseront pas de leur nid les
vieilles aigles- aux cuves bouillantes du vin, elles ne s'abreuvront
jamais- le froid des pâles brouillards ne glace pas la lumière
du soleil.- La race niche encore sous son vieux toit.

35 Réveille- toi, prends courage, ô patrie, au souvenir de ta
grandeur passée!- Que la Chanson latine vole dans l'espace.-
Du monde nous sommes le Coeur et l'Âme! Si le coeur faiblit et si
la vie, par malheur d'achève, l'âme est immortelle!

Avignon, 21 mai 1876, jour de Sainte Estelle.

<<DEVALLANT DE UNES MUNTANYES>>

Endreça.¹

Devallant de unes muntanyes,
a mitgorn, cap a la Mar,
viu un poble plé de glória
afanyantse en lo treball.
5 Trau esplets de las rocades,
en les valls canta filant,
llaura mars desconegudes,
crema encens a Montserrat.
Si de gestes en contaba
10 no s'acabarian pas².
Si d'empreses vos en deya,
Mare Santa, quin esglay!
Vuy la espasa rovellada
dorm la nit de un gran passat,
15 y l'esdevenir esmola
no mès eynes de la pau.
Prou de glórias n'he cantades
y anyorances he plorat;
usances de la vellura
20 are us cantaré si us plau.
Son las joyes de la pátria;
no les oblideu ja may!...
En la pau com en la guerra
Catalunya sempre es gran....

¹ Testimoni: Ms. 84. Romanç estructurat en una endreça (1- 24); en una part I (25-84), una part II (85-152) i, la darrera part, III (153-244).

Altres testimonis: Ms. 81, Ms. 82 (6 Abril 1875); Ms. 83.

² pas] may 82. pas] pas 83.

La festa major.

I

25 Com tritllejan les campanes
aixordant tota la vall;
a completes, a completes,
quina festa que hi haurá.
A la vila tothom plega
30 y al carrer surt lo veynat;
de converses en volguessin,
de quefers prou que n'hi ha.
Les masies tot ho desan,
sota l' porch l'eyna jau;
35 no mès surten de la caixa
els vestits de festa-anyal.
Per camins y carrerades
un estol de gent hi va;
forasters, que bè s'afanyen,
40 ben vinguts per tot seran.
Tant bon punt son a posada
compliment franch los hi fan:
com mès son, mès bona cara....
fins els prenen al hostal.
45 Entre tants com van y venen³
una pageseta hi ha,
que, si honesta, es mès hermosa,
y es pubilla del Mas-Gran.
La Maria de bonica
50 n'es mòlt mès que' l Iliri blanch
com la estampa de la Verge
que del llit ne tè al capsal.
Si la miran y remiran
pels' carrers ahont va passant;
55 de sospirs y de amoretes
ben segur será bon any.
Mentre⁴ l sol cap a muntanya
poch a poch s'es amagat,
la cobla corre la vila,
60 y sona que sonarás.
Devallant cap a la plassa
s'atropellan els infants;
lo jovent s'hi deixa cáurer
com aquell qui no n' fa cas.
65 Les noyes a la finestra,
l' pare seu al portal,
a la font van les criades,
las mares prop de la llar.
Y les campanes tritllejan
70 y sembla que van cridant:
-a completes, a completes,
quina festa que hi haurá!-

³ Entre tants com van y venen] entre totes les que arriben 82.

⁴ Mentre] Quant 81.

75 Tot plegat que la veu santa
callant diu que prou n'hi ha,
s'afeixugan los estalvis
sota'l pes del estofat.
Las rialles y cantúries
per les eres van sonant;
80 d'alegria y lluminària
resplandeixen los casals.

Usances de la vellura
que m' teniu l' cor robat,
be n' haja la descendència,
qu'encara vos trobará!

II

85 Les vuit hores son tocadés,
a la Vila avuy qui dorm.....
la passada ja s'acaba
y' ls Gegants ballan tots sols.
Lo campané s' desespera
90 tocant a Missa-Major,
l'Yglésia, tota enramada,
es plena de gom a gom.
Estirats van al Ofici
ab la banda ls' Regidors,
95 al devant fadrins de Vila
arborant un gonfanó.
Pels' carrers gran barretada
als senyors los fa tothom,
quan son dins de la Parròquia
100 ja s'assentan dins del clos.
Ple l'altá-majó, que vessa
de círis, de sants y flors,
y entre ls' capellans qu'encensan
l'imatge del Redemptor.

105 Usances de la vellura
estampades dintre l' cor,
ni may que les perde l'poble!
que de noves be n'hi ha prous.

110 Na Maria entra á la porta
rosada com una flor;
tan bon punt la varen veurer
tots li diuhen -bona sort!-
Te dos ulls com dos estrelles
y es rossa com un fil d'or,
115 ab un sot a cada galta
que l'amor hi nia prou.
Cap a missa s'en anava
ab aquell cos tant airós,
y la caputxeta blanca
120 com la neu del Canigó.
Quan arriba dins l'Yglésia
un ángel sembla que hi fós⁵;
pausadament canta l'orga
y ls' musichs adalt del chor.
125 Les noyes, quan la van veurer,
totes li varen fer lloch;
el jovent prou se la guayta,
y les mares, de cantó.
El Rector que fa la prédica
130 sembla que perd la llissó,
y l'encesa dels altans
fa més viua la resplandor.
Ella ab l'aigua beneiteta
fa tres creus en mitg del front;
135 ni tampoch veu lo que passa.....
la mare s'en dona prou.

Y l'orga, musichs y chantres
d'armonia fan un chor;
al llevá Dèu tothom calla,
140 s'humilian tots los fronts.
Vina fé dels nostres ávis,
tant plena de sant amor!
a la terra catalana
quin escalf, santa Fé, dons.

145 Quan la missa es acabada
a la plassa a doná un tom,
comensa l' llevant de taula
y comensan les rahons.
Usances de la vellura
150 nodrides ab⁶ fé y amor,
si us habian may de perdre,
m'en aniria del mon.

⁵ un ángel sembla que hi fós] 'ls altars relluhen d'or 82. un ángel sembla que hi fós] un ángel sembla que hi fós 83.

⁶ nodrides ab] que engendra 81.

III

Sota'l porcho de la plassa
 han dressat un catafalch;
 155 a la Casa de la Vila
 fan basarda ls' dos Gegants.
 De ninetes, riques toyes⁷
 pareixen'ls finestrals⁸;
 de galans que hi giravoltan
 160 tot entorn es un aixam.
 De pageses, á les voltes,
 Reyna-mare! si n'hi van;
 al bell mitg les barretines⁹.....
 de ruelles sembla un camp.
 165 Ells, honrada fesomia,
 y elles totes, quin posat;
 com la gent ampurdanesa
 ben segur que no n'hi ha.
 Ja repica l'tamborino
 170 y comensa l'contrapás;
 pabordes y pabordesses
 s'hi presumen puntejant.
 Ara som a la sardana,
 la tenora quin cantá!.....
 175 del cor llágrimes alegres
 fa pujar fins al semblant.

Na¹⁰ Maria entra a la plassa
 vergonyosa rumbejant;
 els pabordes se la miran,
 180 ja la trauhen á fè un cap.
 Porta la faldilla verda
 y giponet escotat,
 els mangots de seda negra
 y mocadoret al cap.
 185 La ma blanca, ensatinada,
 ressaltá fá l' devantal,
 la mitja blanca, reixada,
 y sabató envellutat.
 El mocadó ab anticuelas
 190 com un cor posat devant,
 y a la oberta, que li esqueya,
 la Verge de Montserrat.

⁷ De ninetes, riques toyes] 'Ls balcons y las ventanas 82. De ninetes, riques toyes] De ninetes, riques toyes 83.

⁸ pareixen'ls finestrals] de ninetas son un ram 82. pareixen'ls finestrals] pareixen'ls finestrals 83.

⁹ al bell mitg les barretines] ab la barretina al front 81. al bell mitg les barretines] al bell mitg les barretines 83.

¹⁰ Na] La 81. Na] Na 83.

Si la miran y remiran
costa poch de endevinar;
195 mès que tots se l'ha mirada
un heréu, qu'es molt galan.
y s'acosta, y li demana,
ab quin modo, per fè un ball;
la cobla, que ls' endevina,
200 l'arre-moreu va tocant.
Les primeres parauletes
ja la fan enrejolar;
les rosetes de les galtes
flairan mès que l' mes de Maig.
205 Quines coses li diria
qu'ha perdut ben bè l' compas;
si no canta la tenora
no l'haguera mès trovat .

210 Les balles son acabades
y la professó va entrant;
encensa tota la plassa
la divina magestat.

215 En sé cap a la vesprada
que s'en tornan cap al mas,
be dirian que ab recansa
la minyona s'en va anant.
El capet gira endarrera
quasi, quasi á cada pas,
y a cada bulto que hi veyá
220 prou l' cor li feya un salt.
Quan arriban a la casa,
tot seguit al finestral;
els sospirs que li escapaban
se sentian desde abaix.
225 Y a la taula no tè gana,
y tè l' pit que vol plorar,
y la mare, que s'en dona,
be s'en riu per sota 'l nas.
Al entrarsen dins la cambra
230 va a la santa del capsal,
y lin' diu un parenostre
com no l'habia dit may.
Jo n' sè de una prometensa
qu'es ben cert que s'cumplirá,
235 que la noya es mòlt honesta
y 'l minyó n'es prou cabal¹¹.

¹¹ y 'l minyó n'es prou cabal] y'l minyó n'es prou com cal 83.

240

Usances de la vellura,
no les deixis poble may!
si perdudes s'en anaban
ay! la pàtria s' morirà.
Ascolteu al pobre cego,
feu memòria, catalans!
Quan lo butxí no l'ha morta,
nostre pàtria no mor may!!.....

Torroella de Montgrí- Agost de 1876.

<<AL DESCENSO DE UNOS MONTES, AL MEDIODIA, HACIA EL MAR>>

La fiesta mayor.¹

Al descenso de unos montes, al mediodia, hacia el mar, vive un pueblo glorioso afanándose en el trabajo.

Cosecha en el roquizo, canta hilando en los valles, surca mares desconocidos, quema en Montserrat incienso.

5 Si sus gestas os contara, no darian fin, si os decia sus empresas, Santa Madre que pasmo!

Hoy un espada enmohecida, duerme la noche de un pasado grandioso, y en el porvenir afila tan solo las herramientas de la paz.

10 Bastantes glórias he cantado y lloré añoranzas; ora os cantare, si os place, costumbres de la vejez.

Son las joyas de la pátria; no las olvideis jamás!...
En la paz como en la guerra, siempre es grande Cataluña.

¹ Testimoni: Ms. 83.

La fiesta mayor

- 15 Cual voltean las campanas ensordeciendo el valle;
a completas, a completas, que gran fiesta habrá.
- La villa da finito al trabajo, sale a la calle el
vecindario; de conversaciones cuantas querais,
y quehaceres sobran.
- 20 Las masias todo lo guardan, bajo el cobertizo
yace el apero; no mas salen de la caja los vestidos
de fiesta añal.
- Por caminos y veredas
va gran muchedumbre; forasteros que se apresuran
seran bienvenidos.
- 25 En cuanto llegan a posada les hacen con fran-
queza el cumplido; cuantos mas son, mejor
cara, hasta se los llevan de la hosteria.
- Entre tantos como van y vienen, se ve una pa-
yesita que, si honesta, es aun más hermosa,
y es pubilla del Manso Grande.
- 30 Es la Maria hermosa mucho mas que el blanco
lirio, cual la efigie de la Virgen que tiene puesta
a la cabecera del lecho.
- 35 Si la miran y remiran por las calles do va
pasando;
de suspiros y amorcillos, ciertamente será buen año.
- Mientras el sol tras los montes descende con calma
la copla recorre la villa y toca que tocarás.
- 40 Corriendose hácia la plaza se atropellan los
chiquillos, la juventud se deja caer alli como
quien no es del caso.
- Las chicas a la ventana, sentado so el portal
el padre, las sirvientas van a la fuente, las
madres junto al hogar.
- 45 Y las campanas repican y al parecer van
gritando: - a completas, a completas,
que gran fiesta habrá!-
- 50 En punto que la voz santa dice al callar que ya
basta, se abruman las redondelas al peso del
estofado

Risotadas y canturreos van sonando por las eras;
de gozo y de luminárias los caserios resplandecen.

55 Costumbres de la vejez que me teneis robado
el corazon, bien haya la descendencia que
todavía os vera en uso.

II

Ya sonaron las ocho, quien duerme hoy en la villa...
acaba la pasacalle y los Gigantones bailan solos.

60 Desesperase el campanero doblando a misa ma-
yor, la iglesia enramada se llena de bote en
bote.

Muy tiesos van al Oficio los Regidores con sus ban-
das, por delante los solteros enarbolando su
65 bandera.

Por las calles gran sombrerazo rinden todos
a los señores, al llegar a la Parróquia toman
asiento en el coro.

70 Lleno a profusivo está el altar mayor de crios, de
Santos y de flores, y entre los curas que inciensan
del Redentor la imagen.

Costumbres de la vejez estampada, en el corazon,
que nunca las pierda el pueblo! que de nue-
vas bastantes hay.

75 La Maria pasa la puerta rosada como una
flor; en cuanto la viéron la dicen todos –bue-
na suerte!-

Tiene los ojos cual dos luceros y es rúbia cual
hebra de oro, con un hoguelo en cada mejilla
80 do viento el amor anida.

A misa se encaminaba con aquel cuerpo tan garboso,
puesta la capuchita blanca cual la nieve del Canigó.

85 Cuando se entra por la Yglesia parece que hay en ella
un ángel; el órgano canta pausadamente y los músi-
cos en lo alto del coro.

Las muchachas al verla todas le abren paso;
los mancebos se las miran y de soslayo las madres.

90 El Rector que sermonea parece que pierde el hilo,
y las luces en los altares que resplandecen con
mayor viveza.

Ella con agua bendita tres cruces signa en la frente;
ni siquiera ve lo que pasa.....su madre bien se
apercibe.

95 Y órgano, músicos y chantres hacen un coro de
armonía; en la elevación todos callan, se humi-
llan todas las frentes.

Fé viva de nuestros antepasados tan llena de amor
santo! á la tierra catalana, que calor santa fé le
das.

100 Al acabarse la misa a dar un vuelo a la plaza,
principia la sobremesa
y comienzan los dimes y diretes.

105 Costumbres de la vejez nutridas de amor y fé,
si tenían que perderse yo me iría de este mun-
do.

III

En los porticos de la plaza levantaron un ta-
blado; en el Ayuntamiento son espantajo los dos
gigantes.

110 Los ventanales, llenos de niñas, parecen ricos ma-
zos de flores; un enjambre de galanes revolotea
en torno.

De payesas, en los soportales,
Reyna Madre! cuantas hay; en el centro las barretinas
parecen un campo de amapolas.

115 Ellos tienen fisonomía honrada, y ellas todas, que
actitud; cual la gente Ampurdanesa seguramen-
te no hay otra.

- 120 Ya repiquetea el tamboril y comienza el contra pás; pabordes y pabordesas presumen en el punteando.
- Estamos en la sardana, que cantar el de la tenora!.....hace subir al rostro lágrimas alegres al corazón.
- 125 La Maria entra en la plaza ruborosa gallardeando; los pabordes se la miran.
- Lleva la saya verde y escotado el corpiño; mitones de seda negra y pañuelito en la cabeza.
- 130 El delantal hace resaltar la blanca satinada mano, la media blanca calado y zapatico aterciopelado.
- El pañuelo bordado de lentejuelas en forma de corazón puesto delante y en el escote con mucha gracia la Virgen de Montserrat.
- 135 Si la miran y remiran cuesta poco adivinarlo; mas que todos se la contempla un hereu que es muy galan.
- Y se acerca, y la suplica, con que modales, bailar con ella; la copla, que los adivina, va tocando el arre-moreu.
- 140 Las primeras palabritas la ruborizan; al rosicler de sus mejillas tiene mas fragancia que el mes de Mayo.
- Tales cosas la diria que ha perdido de verdad el compás; si la tenora no canta, cierto no lo vuelve a encontrar.
- 145
-
- Ya se acabó el baile y va entrando la procesion; toda la plaza inciensa la Magestad Divina.
-
- 150 Hácia el oscurecer que regresan a la masia, bien diriais que a su pesar vuelve la doncella.
- La cabecita vuelve casi, casi a cada paso, y a cada bulto que observa le da un vuelco el corazón.
- 155 Cuando llegan a la casa, corre presto al ventanal; los suspiros que exalaba se perciben desde abajo.

Y ha perdido el apetito,
y al seno se agolpan lágrimas, y su madre que lo
observa, sonríe con disimulo.

160 Al entrar en el dormitorio acude a la santa de
la cabecera, y la dice un padre nuestro cual
nunca rezado habia.

165 Yo bien se de una promesa que ciertamen-
te ha de cumplirse, que la joven es muy
honesta y muy cabal el mancebo.

Costumbres de la vejez, oh! pueblo nunca
las dejes! si por perderse se iban ay! moriria la pátria.

170 Oidle al ciegucecito, haced memoria oh ¡catalanes!
Cuando no la mató el verdugo, nunca mue-
re nuestra pátria!!

Torroella de Montgrí.

<<A LA VORA DE LA PLATJA>>

L' hora de mort

- A la vora de la platja
s'hi passeja un trovador,
plé de vestiduras negras
com las alas del sèu cor.
- 5 Trovas canta enmatsinadas
pel dolor de un áDèusiau,
tristas com la pena negra.....
Ascoltau tots, escoltau:
- 10 “L' hora de mort es arribada,
l' hora de mort:
una veu sento enamorada,
veu de ma sort.
“L' ona porta despenjada,
de dona un cos:
- 15 ja ving, ja ving prenda adorada
y serem dos.
- 20 “ADèu mare desventurada,
ho vol ma sort:
l' hora de mort es arribada,
l' hora de mort.”
Y cantant la trista trova
s'en vá dintre de la mar;
singlotejant las onadas
apagaban son cantar.
- 25 Y prop l'àngel que estimaba
un badall mata sa veu:
ay! la mort es arribada.....
pregam tots, pregam á Dèu.¹

¹ Testimoni: Ms. 89. L'autor no posa la data. Per les característiques dels plurals i la temàtica primerenca hom pot deduir-ne que la composició pertany a la primera etapa: Mataró (1853-1859). Tirallonga de 28 versos estructurats en 3 estrofes de 8 versos – abababab- i una de 4 – abab, majoritàriament encadenats.

<<VILA VELLA, BRESSOL DEL POETA, REB SOS CANTS>>

A Torroella de Montgrí¹

Vila vella, bressol del poeta, reb sos cants.
 Mon cor s'hi es badat, com la magrana, per la forsa del sentiment, cantant com
 la cigala en les caldes d'estiu.

La casta donsellà du a la Mare de Dèu sa toya cullida ab matinal rosada.

5 Jo poso als tèus peus aqueixes flors del enteniment y del ànima mia, esclatades al bès del tèu sol, y entonades per l'alé poderós de la tramuntana y els brams espantables de la Mar que batalla entre Bagur y les Medes.

10 Trencades ja les cordes de ma lira, blanch de neu lo mèu front y 'l cor negat de llàgrimes aplegades en llarch romiatge per tot lo mon, espero l'hora del repós etern, a l'ombra del vell castell, sota les gòtiques arcades de la Yglésia, hont jauhen els mèus², al costat de les cendres de la mare meva.

Passat l'escalf³ del present, quan ja no hi sia, recorda quant t'amava, y qu'eix amor l'he deixat tot sencer als mèus⁴ fills.

Albert de Quintana

¹ Testimonis: Ms. 88.
 Altres testimonis: Ms. 18.

² hont jauhen els mèus] son los méus 18.

³ Passat l'escalf] Passada la escalfor 18.

⁴ Als mèus fills] a mos fills 18.

<<VILLA VIEJA, CUNA DEL POETA, RECIBE SUS CANTOS>>

A Torroella de Montgrí¹

Villa vieja, cuna del poeta, recibe sus cantos.
Mi corazón se abrió en ellos como una granada por la fuerza
del sentimiento, cantando cual la cigarra en los ardores
del verano.

5 La casta doncella ofrece a la Virgen su ramillete
recogido con matinal rocío.

10 Yo depongo a tus plantas estas mis flores del entendi-
miento y del alma mía, abiertas al beso de tu sol,
y vigorizadas por el aliento poderoso de la tremontana y los
espantosos mugidos de la Mar que batalla entre Bagur
y las Medas.

15 Rotas ya las cuerdas de mi lira, nevada
la frente y el corazón anegado en lágrimas recogidas en
larga peregrinación por el mundo, aguardo la hora del
reposo eterno a la sombra del viejo castillo, bajo las góti-
cas arcadas de tu Iglesia, donde descansan mis antepasados,
junto a las cenizas de mi madre.

20 Desvanecida la calentura del presente, cuando yo
no exista, recuerda cuanto te amaba y que este amor
entero lo legué a mis hijos.

Alberto de Quintana.

¹ Testimoni: Ms. 18.

<<ANTIGUE VILLE, BERCEAU DU POËTE, ACCUEILLE SES CHANTS>>

À Torroella de Montgrí¹

Antigue Ville, berceau du poète, accueille ses chants.
 Mon coeur s'y est ouvert, comme la grenade, par la force du
 sentiment, chantant comme la cigale sous les ardeurs de l'été.
 La chaste jeune fille apporte à la Mère de Dieu sa gerbe cuei-
 5 llie dans la rosée matinale.

Je dépose à ses pieds ces fleurs de la pensée, ces fleurs de mon
 âme, écloses au baiser de son soleil, fortifiées par l'haleine
 puissante de la tramontane et les mugissements effroyables
 de la mer qui bataille entre Bagur et les Medes.

10 Les cordes de ma lyre rompues, le front blanchi par la neige
 des ans, le coeur noyé par les larmes amassées durant un
 long voyage en ce monde, j'attends l'heure du repos éter-
 nel, à l'ombre du vieux château, sous les gothiques arca-
 des de l'église, où gisent mes ancêtres, à côté des cendres
 15 de ma mère.

Quand sera éteinte la chaleur du temps présent, quand
 je ne serais plus là, rappelle – toi combien je t'amais,
 sache que cet amour, je l'ai légué tout entier à mes
 enfants.

Albert de Quintana.

¹ Testimoni: Ms. 96.

4.2. ÍNDEX ALFABÈTIC DE PRIMERS VERSOS

ÍNDIX ALFABÈTIC DE PRIMERS VERSOS

	Pàgina
A dalt, a dalt germans	129
A la vora de la platja	335
Adeu, nineta, adeu; tornam mon cor	78
Adeu siau riberas encantadas	83
Adeu, ya sé en lo cel s'ascolta la pregaria	75
Al bell peu de la mar, la llum mès pura	309
Al descenso de unos montes	329
Al president honorable	261
Al recort de la pàtria, mare desventurada	264
Al recuerdo de la pàtria, madre desventurada	266
Alçem, alçem la càntiga -de l' envejada raça !.....	316
Alegraos, pueblos del Ampurdan, la doncella	127
Allà en la isarda cresta de una àrida montànya	93
Antique Ville, berceau du poète, accueille ses chants	338
Arborons l'hymne de la race à qui l'on porte envie!-	320
Bella es la bella que mon cor adora	76
Cabe las ondas azules	251
Castell, castell que guaitas la plana Ampurdanesa	257
Castillo que atalayas los llanos del Ampurdan	277
Colgué el arpa en un cementèrio	258
Com fill enamorat porta á sa mare la flor primera	199
Com un vol de corps devallan	268
Comme un vol de corbeaux descendent du Nord cent mille croisès	270
Copa, copa sagrada	249
Crusa la llanxa las dauradas olas	85
Cubert de una boyra d'or	152
Dassota de un arbre sentada ploraba	81
De la ciutat que un jorn al Atila modern	196
Del fanch impur del crim y de les feres	236
Del fango impuro del crimen y las fieras	243
Del mar gran vora la platja	285
Del monument a l'ombra de nostra gran història	171
Del ven d'adversitat una nau tan combatuda	104
Devallant de unes muntanyes	322
Dicen que el amor es vida	312
Dins un cementíri l'arpa l'he penjada	253
Diuhem que l'amor es vida	310
Dorm en pau pobre nineta	107
En un jardin purísima crecía	170
Entonemos el himno de la raza envidiada!.....	318
Envuelto en niebla de oro – el sol declinaba	120
Era la nit tan serena	176
Era una nina com un àngel pura	181
Era una tendre mareta	79
Es hora! pàtria mia	226
Es l'hora en que brilla soleta la lluna	166
Fugiu ninetas, fugiu	109
Gemega trista y soleta	91

Je connais une jeune fille gentille comme on ne peut plus	291
Jo coneix una donsenlla	289
L' hora soná, en que plé l' cor de tristesa	132
'L sol brillant plegant sa cabellera	108
La forsa lo mistral per tot envía	274
Le roi Pierre sommeillait dans la chambre du Palais	282
Miradlas, allá van las altaneras águilas	149
Mòlt aprop del Ter vivía	161
Nineta per tu ploro	98
Oh violeta! flor hermosa	222
Oid, hermosas damas - y caballeros	302
Ojats, hermoses dames - y caballers	294
Ou dit que l'amour est la vie	314
Per què batent ses ales les campanes	187
Per que en lo fron nevat d'eixa nineta	102
Perdó ninetas mes que'l sol hermosas	118
Perque ploras, hermosa nineta	92
Plora mon cor; y tu ma pobre lira	97
Reyna del cel, estrella protectora	84
Reyna y Senyora, de la noble terra	232
Reyna y Señora, la redentora de la noble tierra	234
Riu, que rodant ne vas tas claras ònas	99
Si cantas com enrabiât	272
Sobre un' alta montanya	190
Somniejava 'l Rey en Pere	279
Veniu á mi, 'ls, que un día	145
Vestinse de joya	124
Vila vella, bressol del poeta, reb sos cantos	336
Villa vieja, cuna del poeta, recibe sus cantos	337
Vina hermosa de la nit	86

4.3. ANNEXOS

Pròleg¹.

A mos compatricis.

Per la primera volta me he atrevit á compóndrer un llibre, á retratar sobre lo paper y en pobres versos los distincts sentiments que agitan la meva ànima.

5 Una edat hi há en que l'home de cor, aquell á qui Dèu dotá de un' ànima sensible, de un' ànima gran per compénder també la grandesa de la creació, sent una necessitat de donar expansió á sos sentiments, de dir lo que pensa y sens poderho amagar, com lo foch de un volcan que dorm en cára en las entranyas de una montanya y que tart ó aviat trencará las cadenas de pedra que en presó l'tenian, llansant al ayre la roja cabellera

10 y eixa lava ardent que inunda la terra, com si fos l'envenenat alé del géní del mal.

Y arribada eixa edat vé la época de incertitut, una guerra contínua entre lo géní y las reglas, nits de insomni, horas de pena y sufriment. Felís encara l'pobre poeta si l'mòn no paga sos treballs ab llarchs xiuetes, y ab sarcástich ríure no fa cáurer lo edifici que alsára la constància pedra á pedra, ajudantly la esperansa, débil fanal que lluny, brillar miraba, y que sa nau conduhia en fosca nit, navegant pel'borrascos mar de la vida.

15

Vint anys apenas han passat per mon front; vint anys apenas que las voras del Ter escoltaban lo mèu primer vagit, y dos mès tart enviaba a Dèu lo últim sospir la mareta de mon cor. Dia fatal aquell per mi! Dia de dol que mas horas ha cubert de amarga pena, embolicantlas ab funerári cel, deixant en mon camí un vuit terrible, vuit que res pot umplir, plor; sempre plor!!.....Hórfan, sense l'consol de amor de mare, abandonat com àrbre solitari en la immensitat del desert, com l'estel del matí que solet brilla plorantne de tristor, y enviant á la terra sos plors convertits en rosada, quant la rahó encengué dintre mon front sa llum misteriosa, compenguí llavors tota la extensió de ma desditxa; y mas penas volguéren exálar-se, quel' dol qu'espargirse no pot romp

20

25

30 del cor las fibras, revéntal'la forsa del sentiment.

Després quant vingué lo jorn de las passions, lo jorn per lo pensament de crua guerra, cent imatges vividoras y rients vinguéren á barrejar-se á mos tristos recorts. Las boras de mon riu m'enamoran, sos àrbres, las montanyas, l'ayre y l'blau mantell estés sobre l'firmament per la má maravellosa de

35 Dèu, y sobre l'cual llansá á grapats la immensitat de estrellas que en la nit acompanyan al viatger, omplint de melancolía lo cor del enamorat, que suspira sota l'balcó de la dama de sos pensaments. Cent donas y altrasc cent m'oferian son amor y en sos llabis de coral escrit un món portaban de delícia, mentre sos ulls al tendre cor llansaban dardell de foch.

40 Perdó, mareta meva, si á tòñ recort unesch altre recort, quel'noy, fou home també sens que per aixó pogués may olvidarte tòñ fillet.

Tots eixos sentiments quem' devoraban interiorment volía contarlos, dils'al món, perque me ajudés á plorar quant jó ploraba, perquè rigués ab mi

¹ Testimoni: Ms. 2

45 quant jo rigués. Y cantarlos en llengua llemosina, en la llengua que
 fou ay! dels trovadors, dolsa com l'arpa de la nit pel poeta, rica com
 lo tresor de alarb sultá. Y vaig cantar; y mos cantars pujaban fins als peus
 de Dèu purs com un angel, y si bons no eran ells com jo haguéra volgut, deyan
 al menos tot lo que deya l'pensament. Eran bálsam ab que untaba mas llagas
 50 en unas horas de tristura, rajaba l'sentiment quem'devoraba, com l'aygua ra-
 ja de modesta font. Altras voltas murmuraban amor, repetintlos per sas boras
 l'éco del Ter y escapantse entrels'árbres los misteriósos sons, com lo vent de la
 tarda quant, despedint lo sol, obra la porta á la nit que poch á poch inva-
 deix la plana.
 Cantaba llavors per mi tot sol; per mi y per Dèu que en mon cor llegía clara-
 55 ment y que en ells veyá tan sols la pregária humil de un cor apassionat y
 creyent.
 May mes m'haguéra atrevit á publicarlos, si una má amiga no me hagues
 ajudat, si ab son consell no me hagues dat la forsa quem'faltaba.
 Al que un jorn fou **Gayté del Llobregat**, y que ára ha cambiat la gayta per l'ar-
 60 pa del trovador; al que inspirára, ab los sèus plens de foc y de armonía, mos
 primers versos, y al **Tamboriner del Fluvià**, mon amich lo poeta satírich que ab sos
 repichs encanta Catalunya, á llurs consells dech l'haberme resolt á publicarlos.
 Dins mon cor grabat quedará son recort com en los pobles lo recort de un gran
 home, y si un jorn mos pobres treballs alcansan una corona, aniré á posarla
 65 ab las que ells han guanyat, perque a ells sols la deuré.
 Pietat del humil cantor. A vosaltres se presenta sens mès armas que són cor y eixa
 Pobre llengua abandonada y en la qual beguéren las mès de sas bellesas lo ena-
 morat Petrarca y Dante, que ab versos melodiósos y veu terrible digué al món
 las penas que l'Etern imposa al criminal en l'altra vida, lo premi del
 70 just y las glórias de María.
 Llengua divina, armoniós cantar, reb la oferta de un cor que verament
 t'adora y quet'jur'no cantar de altra manera. Y com habia de ser? Si
 llemosina era la llet que un jorn m'alimentaba; si en llemosí pregaba al
 cáurer la tarde á Dèu per una mareta, si en fí quant pen'jó pens'en lle-
 75 mosí?
 Ay! en una gorra no s'hi veu encara la senyal del trovador, la cigála d'or
 ni la englantina de plata. Jove só, y una veu débil apenas se atreveix á alsar-
 se tement quels'xiulets del món víngan á matar la dolsa esperansa que
 fá tota una illusió.
 80 Y á pesar de tot jó he de cantar. Canto perquè dins mon fron bullen mil
 pensaments quel'creman y que si no podian eixir acabarian per rómprer
 lo débil mur quels'hi oposo, com lo torrent impetuós romp la muralla
 de pedra que li oposára l'home, invadint sas ayguas fangósas la plana
 y deixant dispersas pel mitg dels camps las pedras que sa fúria arranca,
 85 com l'huracan l'aldina centenária.
 Pietat de nou, pietat del pobre poeta; y si mos versos fan cáurer una llá-
 grima de vostres ulls, ó arrancan un ay! de vostres cors sensibles, es tot lo
 premi que per son treball espéra.

Lo cantor del Ter.

//

Al Gayté del Llobregat

- Es l'hora en que brilla soleta la lluna,
Los raigs platejantne lo blau firmament,
Lliscant per las ayguas de quiéta llagúna,
Que turba tan sols l'alé tendra del vent.
- 5 Es l'hora en que ab calma la mar y serena,
Del jorn olvidada que l'agitará,
La barra ab dulsura ne llepa d'arena
Que Dèu li marcára, que may saltará.
- 10 Es l'hora callada en que l'home descansa
De un temps de fatiga, de pena y de dol;
Es l'hora del poéta, qu'eixa hora nol'cansa,
Eixa hora es la nit, y la nit lo consol.
- 15 Y tras la nit hermos lo jorn venía,
Daurant lo cel, la mar, l'ayre sa llum,
Y lluny, mol lluny, la sombra ne fugía,
Evaporantse com un xich de fum.
- 20 Lo bot del pescador, quel'mar glonxaba,
Deixa caurer de l'arbre lo blanch vel,
Y romp las onas ab quel'sol jugaba,
Com la paloma romp l'ayre del cel.
- Y l'aucell canta incógnita armonía,
Y l'noy somía jochs y llibertad;
Y l'bronse sant ressóna en la abadía,
Recordantne de Dèu la immensitat.
- 25 Llavors baixaba jó per la ribeta
De un riu joyós quen díuhen Llobregat,
Presca d'atrós torment l'ánima inquieta,
Com mariner en jorn de tempestat.
- 30 Y es que pobre de mi jom'preguntaba
Perquels'arbres murmúran en lo bosch,
Y qu'era l'frenesí quem'devoraba,
Y perquè dins mon cap tot era fosch!
- 35 Perqué besant de l'argentada riba
Las verdas fullas las onetas van;
Perque eixa oneta que reté captiva
Del riu la bora, llisca murmurant!
- 40 Y ls'raigs reflecta que de blau y plata
Del cel li envía carinyós lo sol,
Quant obrintne sòn manto d'escarlata
Per los espays tranquil empren sòn vol!

Perque richs cants de amor y d'armonía
Entóna amant del bosch lo trovador;
Perque jo trist de mi, no cantaríá,
Si en mon cervell y ha foch, foch en mon cor!!....

45 Oh! si, qu'eixa llama viva
No sía va resplandor,
Canta infelis y ressona
La tua veu pura, sens por.

50 Canta l'ayre que respíras,
Canta l'sol, la lluna, l'cel,
Canta la tendra floreta
De rich y transparent vel.

55 Canta de Dèu la grandesa,
Sòn poder, sa immensitat,
Després cantarás la nina
Que tòu cor ha captivat.

60 Mès com cantar, si l'infelis poeta
No té arpa encára, ni llengua coneix!!....
Oh! y dins sòn front rebullen las idéas,
Que ab má febril lo trist ne comprimeix.

.....

Un trist preludi entant ne comensaba,
Tendre, brillant de amor y magestat;
Era...era...Dèu mèu, vos en do grácias,
Era, oh pler! lo Gayté del Llobregat.

65 Ell era qu'en la riba ne cantaba,
Ascoltan lo que deya....jou diré;
Tan dols y confortant que ab lletra eterna,
Grabat dintre mon cor ho guardaré.

70 Mortals á qui una lira
Doná l'cel per cantarne
Al amor que os inspira,
Y als antichs paladins y á vostre Deu;
Canteu fins que os tremole
La ma sobre sas cordas;
75 Fins que vostre esprit vole
Al cel en vostras liras d'or canteu.

.....

80 Esten tas alas y volantne canta,
Com lo ángel que ara puje al cel ó baxe
Canta sempre al Senyor,
Y en pluja de armonia l'arpa santa
Se exalará com un cohet en pluja
De llumenetas d'or.

.....

Vola si, y volantne canta
Sens cuydar de que ta troba
85 Pura com Deu, com Deu santa,
Arranque xiulets ó plors,
Que l'geni á qui l'mon olvida
Dret te lo mon á olvidarne
Y al abrich de Deu cantarne
90 Com lo aucell al de las flors.

.....
.....
Grácias, grácias, Gayté; obert la senda
Tu m'has que ha de guiar al trovador,
M'has fet cantar en lléngua llemosína,
Un lloch jo t'guardaré dintre mon cor.

95 Y si algun jorn devant la meva gorra
Puch ostentar com tu cigála d'or,
Recordaré eix instant de ditxa extrema
Com recorda l'galan somni d'amor.

100 Adèu! ADèu! á la ribera torno
Del riu que banya de Torroella ls'murs,
Mos cants prop d'ell tindrán mès foch, mès vida,
S'exalarán de l'arpa mòlt mès purs.

105 Allí per trono un raconet de terra,
Y per dosér tenint lo firmament
Pujará fins al cel l'esperit del poeta,
Qu'entonará sas trovas dolsament.

110 Y si d'eix lloch de pau y de ventúra
Arriba al Llobregat ma pobre veu,
Desitjo, oh Gayteret, sols que ne digas:
Puig canta en catalá goig lin dò Dèu.

Barcelona 6 Janer de 1857.

///

Mos Cantars

Al Ter

Riu, que rodant ne vas tas claras ònas,
Esmaltadas de blau ab puntas d'or,
Y que de arena al mar un llit lin' dònas
Brillant com la senyal del trovador;

5 Riu, qu'en ton pit retratas ab dulsúra
Dels àrbres de tas boras la verdor,
Y que passant, al veurer sa hermosúra,
Besantlos vas d' amor plé y de dolsor;

10 Riu que cahent en espumant cascada
De tas reclosas, vas marchantne suau,
Oferint als peixets fresca morada,
Per sos fills entre herbeta rich palau;

15 Riu, que ab cinta de plata la montanya
Voltas que vell corona lo Montgrí,
Y qu' en sa falda ostenta la cabanya
En que la llum primera jo vegí;

20 La cabanya en que l'arpa puntejaba
Quant anaba per tu, oh mare! plorant,
Y en la que en llemosí á Dèu pregaba
Per eixa mare, qu' estimaba tant.

La cabanya en que plena de amargúra
Del cantor la veu púja fins al cel,
Buscant ay! en sas trovas la dolsúra,
Que li negára l' món, plé tot de fel.

25 Riu en fí, que mon cor mès que altre estíma,
Ou al trist que á cantar prop de tu vé;
Préstam' un raconet de l' herba prima,
Que vas llepant, qu' enamorat me tè.

.....
.....

30 Si tan dolsa fos ma veu
Com desitja lo mèu cor,
Si com rája d'una deu
L'aygua, aixis lo trovador
Pogués dirne lo que sent,
Y ab versos prenyats d' amor

35 Portats en alas del vent,
Esplicar cuanta dolsor
Murmúran tas onas, Ter,
De la pátria mia goig;
Sentint lo mèu verdader,

40 Tinguérem lo món per boig:

Que ningú compéndrer pot
Mès quels' fills de l' Ampurdá
Lo que vals, puig ets' lo dot
Que sas gálas brillar fá.

.....

45 Quant la lluna hermosa y pura
Passejantse vá pel' cel,
Velant casta sa hermosura
De blanchs núvols ab un vel:

50 Rodejada d' estrelletas
 Que d'enveja van plorant,
 Y que tristas las pobretas
 Fugen, los espays brodant:

55 Quant eixa reyna á porfía
 Buscant transparent mirall
 Un raig de sa llum envía,
 Que s'atura en ton cristall,

60 Y lliscantne d'ell per sobre,
 En la riba s' vá á estrellar,
 Alegrant lo cor del pobre,
 Que li envía dols cantar;

65 Digas riu, entre tos arbres,
 No vals més que rich palau,
 Que ab sa plata, y or, y marbres
 Vé un jorn en que també cau?

70 ¿No vals més qu' eixa riquésa
 Qu' enlluerna en las ciutats,
 Escarnintne la pobresa
 Que mor'sota humils taulats?....

75 ¡Oh, si, riu! ab tas resclosas,
 Ab tos arbres y verdór,
 Ab ton llit en que reposas,
 Salpicat de puntas d'or,

80 Ets del cor rica penyóra,
 Y al mirarte tan gentil
 Lo cantor, oh riu, t'adora
 Com l'alarb volgué al Genil.

 Plaume sentir la tendra melodía,
 Qu' en las nits tan serenas del estíu
 La nimfa que t'habita, amant envía
 Al rossinyol que dorm dintre sòn níu.

85 Plaume sentir sa veu tan suau y pura
 Com de la mar la brisa matinal,
 Sa veu plena d' amor y de dolsura
 Com es dols lo carinyo maternal.

85 Estim plé l' cor de dol y amarga pena
 Sentir l'armónich só de sòn cantar,
 Unir ma veu al cant d' eixa sirena,
 Y las cordas del' arpa puntejar.

90 Ferirlas si, y en llengua llemosina,
Dirli quant, quant me bull lo pensament,
Y sempre ab eixa llengua tan divina
Mentre, oh riu, tu t'desllisas mansament.

95 Ou ma veu, y ab mi, Ter, plora.
Quant mon cor vulla plorar,
Riu també quant ma Senyóra
A sentim' vinga cantar:

100 Cantaréli tas resclósas
Y tos arbres y verdor,
Y l'arena en que repósas
Salpicada ab puntas d'or,

Qu' ets del cor ríca penyora,
Y al mirarte tan gentil,
Lo cantor, oh riu, t'adora,
Com lo alarb volgué l'Genil.

Torroella de Montgrí 3 Maig 1853.

IV

FANTASIA

Lo sol brillant plegant sa cabellera
De blau y d'or, s'en fuig á un altre cel,
Embollicant gelos la llum primera
Per entre ls' plechs de sòn nebulos vel.

5 Lo rossinyol buscantne sa estimada
A Dèu aixeca sòn postrimer cant;
Cant apagat, tristíssima tonada,
Despido dols pels' fochs que ja s'en van.

10 La flor pobreta, tendra y ruborosa,
Ne tanca suau son cális matisat,
Que l'aura besa alegre y bulliciosa
Murmurant un cantar enamorat.

15 Y en formas caprichosas y confusas,
En tant las sombras van cubrint la vall;
Lentas, pesants, dins sòn mantell reclusas,
Als rius las boyras roban sòn cristall.

20 Y quant la llum sòn raig derrer amága
Y de la nit la reyna va sortint,
Grata plúja de perlas pel' cel vága,
Que com llágrimas dolsas recullim.

Vina hermosa de la nit
A respirar lo parfum,
Vina, y sobre de mon pit
Tos ulls donaran mes llum,
25 Que donan los estels d'or en sòn llit.

Mès encant tindrà ma veu
Y mas tróvas mes dolsor;
Y l' temps passarà mes breu;
Pus prop la prenda del cor,
30 Mès vida tot ne té, mès goig, mès preu.

Míram', que tos ulls per mí
Atrauhen mès que l'iman,
Y á l'ánima fan sentir
Plahers, qu'en un sol instant
35 De un trist mortal ne fan un serafí.
Vina hermosa, vina y calma
Eix afany que sent mon cor;
Vina, y m' darás la palma
Que sols mereix la trova del amor.

40 Vina, sí, qu' entre mos brassos,
Morirás, nina, de amor,
Y estrenyeras mès los llassos
Ab que has lligat ton pobre trovador.

45 A la vora del Ter sè una cabanya,
Que ab gràcia encantadora ls' peus ne banya
L'oneta murmurant.

Pels' arbres que la voltan, bulliciosa
Ne juga l'aura dolça y carinyosa
Sa finestra besant.

50 Adintre niu ha fet la tortoleta
Que perdut sòn marit, trista y soleta
Morirne sap d'amor;

Y ab sas álas abrigo acongoixada,
A sos tendres fillets que en la enramada
55 Contará sòn dolor.

Vina, y allí en tos brassos, ma ventura
Ygualará, ma vida, la ternura
Que sent per tu mon pit;

60 Y allí, sentats sobre l'herbeta fina,
Ab dolça veu jo t' cantaré, ma nina,
Un cant adolorit:

Pus en fóra insultar la desventura,
Cantar trovas d'amor y de dolsura
Barrejadas ab plor;

65 Y la tórtola plora dolorida,
De son enamorat ay! la ferida
Que feu lo cassador!

Quant dols es lo soroll de l'aigua cristallina
Que fuig serpentejant de perlas dins sòn llit;
70 Quant bella s' y reflecta ab gràcia peregrina
La deesa dels estels, la reyna de la nit.

Y l' feble murmurar de l'aura bulliciosa
Qu' escapa dolsament los arbres agitant,
Semblant al tendre cant de mare carinyosa
75 Que gronxa en sòn bressol l'encodormit infan.

Y l'olorós parfum de púdica floreta,
Que sols obra sòn pit al ayre enamorat;
Donantli sòn amor, donantli tot, pobreta!
Sa gala, sòn parfum, sòn rich vel matisat.

80 Y com las flors estíman al ayre que las besa!
Com son lo pur emblema del veritable amor!
Estíman sens pensar que sobre d'ellas pesa
La mort, qu'emmusteidas las deixa y sens olor.

Com eix volguéra jo lo teu amor nineta,
85 Perqué per tu daría mil vidas si tingués;
Estimo sens pensar, com la tendra floreta,
Que mort ja not' veuré, ja not' veuré may mes.

Oh! no, que allá en lo cel, de Dèu en la morada,
Se troban altra volta ls' cors enamorats;
90 Morim, morim nineta, la vida m'es pesada
Si han d'esser nostres cors per sempre agermanats.

.....
.....

Qu' es la vida sens tos ulls
Sino tristura y dolor!
Vina hermosa que t'espera
95 La dolsura del amor,
Que n'ets tu mès seductora
Que la llum del dematí,
Que la rosa mès galana
Mès rica de mon jardí
100 Quant modesta y ruborosa
Tira sobre l' front lo vel;
Y tant l'anima t'adora,
Que fins té zelos del cel.
Oh! si com se mira un llibre
105 Poguesses mirar mon cor!!...

Vina hermosa que t'espera
La dolçura del amor.

.....

110 En vá lo pobre poeta
 Dóna sa queixa llastimosa al vent,
 Pus no veu sa nineta,
 Y sa cansó se perd amoroseta
 Per entre mitx dels plechs de la corrent.

115 Ay! pobre bardo que suspira y canta!
 Ay! pobre bardo de la nit serena!
 Que uneix sa veu al cant de la sirena
 Y del bosch al incógnit trovador.

.....

.....

120 Hermosa era la nit; tranquila, ab calma
 La lluna divagant pel' cel volaba,
 Y la rica estrelleta titil-laba,
 Brodant lo blau mantell ab granets d'or.

 De cop ne cámbia tot; la nit hermosa
 Un núvol enfosqueix de forma estranya,
 Y l' vent que entra á la mísera cabanya
 Apaga l' pobre foch que ences hi ha.

125 Canta l' mussol; los arbres tots ne ploran,
 Y fins la font que dolça resquitllaba,
 Per entre las herbetas que llepaba,
 Infla són pit volentne gemegar.

.....

130 Ay! pobre bardo que suspíra y canta!
 Ay! pobre bardo de la nit serena!
 Que uneix sa veu al cant de la sirena
 Y del bosch al incógnit trovador.

135 Ha mort la hermosa nina que adoraba,
 Ha mort la rica font de sa ventúra,
 Y l' cant de amor, la trova de ternúra,
 S' ha cambiat ab un cant plé de tristor.

.....

.....

140 Oh! pobres los que estimau,
 Y á una dona santa, pura,
 Dolça y tendra criatura
 Vostre ditxa confiau.

 Que val esserne estimat,
 Si la mort terrible y dura
 Tanta ditxa y hermosura
 De un sol cop ha marxitat!!...

.....
.....
145 Vindrà lo jorn; per entre sa llum pura
 Sos cabells d'or pentinará y de rosa,
 Y ensenentne l'antorxa lluminosa
 Lo sol recorrirá lo firmament.

150 Vindrà la lluna; entorn las estrelletas,
 Y així se passará dia tras dia:
 Pobre cantor! quant lenta ta agonía,
 Sentne sòl per plorar ton fat advers!

155 Oh! no, no; que tos plors ne seran trovas,
 Mès trovas de dolor y de amargura,
 Y l' mòn coneixerá ta desventura,
 Y ab tu per ta nineta plorarà.

160 Y teixirá de llor ricas corónas
 Per coronar ton front d'eterna glória,
 Qu'endolsiran la fúnebre memòria
 Y la tristor de tos dolorits cants.

—————
Un jorn extenentne sa ma descarnada
La mort de ta vida lo fil tallará,
Y als peus del Altíssim, la verge estimada,
Obrintne sos brassos ton cor ne rebrá.

Torroella de Montgrí, 10 d'abril de 1853.

V

Mare meva!!

Cubert de una boyra d'or
Lo sol lentament baixaba,
Sòn fron brillan amagaba.
Detras dels núvols vermells.

5 No hi porta pintat lo goig
 Sino dolor y tristúra;
 Ay! ell veu la desventúra
 Que avança á pas de gegant.

10 De las montanyas en torn,
 La nit las sombras cridaba,
 Y ronch lo vent gemegaba
 En los écos de la vall.

No' s veu ni lluna, ni estels
 En eixa nit tempestuosa,
 15 Sa llum brillant, tan hermosa
 L'ha apagada l'huracan.

Pluja sofocan, ardent
 Vomita l' cel per mil bócas,
 Y l' llam calsina las rócas.
 20 Ab sòn látigo de foch.

Avansa 'l géni del mal;
 Sa ma la teya tremóla
 Que inclement lo mon assóla
 Ab sòn alé corromput.

25 Era terrible sa llum,
 Com los fochs de la estrelleta,
 Que en la nit trista y soleta
 Es emblema de la mort;

Y espanta al alarb errant
 30 Quant perdut en la planura
 Del desert, en la amargura,
 La veu en lo cel brillar.

Com un torren fogós de lo alt de una montanya
 Saltan, saltant ne baixa al ressonar del tró,
 35 Y arrastra en sa cayguda á l' infelís cabanya
 Y del bosch als gegants que plóran de tristor;

Axí la peste avansa, sa baba verinósa
 Pels pobles escampant del fétil Ampurdá,
 No pára fins que troba del mar l'ona espumósa
 40 Y dins sa immensitat rabiant perdense vá.

Ay! que per tot terrible desplegaba
 La descarnada mort sòn trist mantell,
 Y ab un riure sarcástich escoltaba
 Los plors del jóve, l' gemegar del vell.

45 Y sòn bras implacable á tots immóla
 Sens que ningú perdóne sòn furor;
 Per entre ls' apestats sa espasa vóla
 Com la faus en las mans del segador.

50 Ab llarchs y flotants vels
 Las sombras de la nit,
 Ne van embolicant
 La cima del Montgrí.
 Per sobre de la mar,
 Y l'pit de plors tot plé
 55 Sos llumets tremolants
 Ensénen los estels.
 Dels boscos en lo cor,

60 Se sent lo vent siular,
Y l' silenci cubreix
La plana de Ampurdá.
Las animas dels morts
Pel cel van desfilant,
Inclinatne llurs caps
Per sobre ls' nuvols blanchs;
65 Y tristos, compassius
Ploraban pels malalts,
Sòn vol misteriós
Tornant á comensar.

70 Postrada sobre un llit en apartada estância,
Ab sòn tendre fillet, que amant sòn front besába,
Lo postrimer sospir una mare exálaba,
Despedintse de tots ab la calma del just.

75 Sòn front arden coróna, de llum una aureóla;
Com voltan fugitius vapors una montanya,
Quant ab sòn raig d'azur los sol graciós los banya
Del tendre áDeusiau donantlos hi l' pató.

80 L'aureóla es de la mártir; ab llágrimas amargas
Per sòn fillet, la trista, ploraba en sa agonía:
Desventurat fillet!!... encara no sabía,
Lo qu'en eix món de dol val l'amor maternal.

Sa veu que s'apagaba, murmúra debilment
Com lo vent de la nit ploran entre las canyas...
ADeu, aDeu fill meu!... lo fill de mas entranyas!.....
Digué, tancá sos ulls, y s'en pujára al cel.

.....
.....

85 Ja torna l'sol brillant
A desplegar la roja cabellera;
Del rossinyol se sent lo tendre cant
Que saludantne va la llum primera,
Y prega en sa cabanya
90 L' llaurador que trist ne gemegaba
Veyent del mal la sanya.
Ay! tot es goig; ha fuyt á sa morada
La peste fera que Ampurdá assolaba,
Sols lo fillet per sa mareta plóra.
95 Per sa mareta qu'estimaba tant;
Que li cantaba un jorn tendre sonóra
Sòn bressol ab dulsura tremolant.

100 Avuy canta l' trovador,
Sols per tu mare estimada,
Sas trovas son de dolor,
Pus sanch li raja del cor
Que ab plors sentits y amarchs surt barrejada.

- 105 Ascolta sòn cantar,
 Ascolta sa agonía.
 Per qui millor un fill ne cantarí,
 Per qui millor un fill ne pot plorar!!.....
-
- 110 Mare meva t'estim!! per tu daría,
 Mos bents, esdevenir y fins ma sanch,
 Per poderte abrassar rossegaria
 Mon front eternament per entre l'fanch.
- 115 Vina sobre l'alé d'aura amorosa
 Que va besant de la floreta l' pit,
 Fesme sentir ta veu tan carinyosa
 Dolsa per mi com l'harpa de la nit.
- 120 Jo t' veitg sortir del cel prenda estimada....
 Vina, vina á parlam' de ton amor,
 Que de tos ulls val tant una mirada,
 Com per l'àngel la vista del Senyor.
- 125 Perqué, oh vent, has deixat del riu la bóra
 Y dels arbres las fullas agitat;
 Ay! de la vista del fillet que plóra
 La suspirada sombra n'has borrat.
- 130 Mès era una mareta; s'destacaba
 La imatge enamorada del cel blau,
 Y un raig de sol sa túnica dauraba,
 Com daura l'aygua que dels núvols cau.
- 135 Ara, altra volta en soledat amarga
 Pobre infelis ne tornas á quedar!!.....
 Es eixa vida terrenal mòlt llarga,
 y sols ne puch plorar, sempre plorar!!.....

- 140 Trist com la plana n'es mon pobre cor,
 Quant vá ls' turons la sombra embolicant,
 Lo fosch mantell ab calma desplegant
 Per sobre ls' camps que il.luminaba l' sol.
- 135 Com l'aucellet que dins la gábia d'or,
 Sa llibertat de un temps perduda plora,
 Trist com los ulls de la captiva móra
 Sentada en los divans del rich harém.
- 140 Trist pus li n'falta avuy al trovador
 Sa mare, com li falta á la captiva.....
 Ella la té en apartada riva,
 Y jó la tinch, pobret de mi, en lo cell!!..

- 145 May mes mareta meva sentiré
De tos cants melancolichs la dulsúra,
May mes de tos abraços la ternúra,
Ay! que per sempre n'has tancat los ulls!!...
- 150 Jo he vist ciutats, castells y richs palaus,
Y festas, y saraus, y ricas gálas,
Sempre abatudas de mon cor las alas,
Sempre perdut, trist sempre, sempre sol.
- 155 Jo he vist donas hermosas com las flors
Que ab llastimosos ulls m' contemplaban,
Y al pobre fill en chor li preguntaban,
Perqué ploras?... Perqué mare no tinch!!
- 160 Sol, solet sobre eixa terra
Sembrada de dol y penas,
Perdut entre las arenas
D'eix immens y ardent desert.
- 165 M'has deixat, mareta meva,
M'has deixat veyent que ploro!....
Jo no sé porque no m' móro
Y vinch á trobarte al cel.
- 170 De que m' servirá la vida
Si flors per mi son espinas,
Si mos cabells no pentinas,
Si he de víurer hórfan, sol.
- 175 Sens haver pogut compéndrer
Lo que un teu pató valía
Lo bálsam salvador.
- 180 Que estel de pau filleta,
Te porte á eix món de pena
Per fer brillar desgrena
De qui t'estim la nit.
- 185 Que guíe en la borrasca
Ta nau ab má segura,
Lo cel de ta ventura
No entéle un nuvol may;
- 190 Y que quant l'hora sone
De mort per lo teu pare,
Ampáres á ta mare
Y l'plóres ab lo cor,
- 195 Que l'fill que al pare plóra,
Consol trovará un día
Las llágrimas que envía
Tornant benediccions.

Que Dèu t'tinga de sa má nineta,
Y t' mire ab ulls de amor;
Que hermosura y virtud te dó filleta!
Aixis ho vol mon cor.

190 Quant tristas ay! las horas d'eixa vida
Pel trovador ne sou!
Quant amarga es la trova y dolorida
Que va cantant pel món!

.....

195 Allí ls' angels diguéren germaneta
Al amor que tenia entre mos brassos.....
Sols un instant de ma ventura ls' llassos,
Per sempre més, pobret de mi, ha desfet.

200 Se mor la nina tan sencilla y pura
Se mor la nina que mon cor adora,
La que pare m'ha fet ay! en mal'hora
Puig al mostrarme l'cel l'abisme he vist.

205 Ha volgut que apurés la dolsa copa
Plena de un licor sant, licor de vida,
Sens pensar pogués ferme una ferida,
Que en lo fons pogués trobar hi fel.

Miraula allá en sòn lilit, sufrit y calma
Ab ulls de amor abrigo á sa filleta,
Mentres la sava fugint vá, pobreta!
D'eix cos que ahí venia juventut.

210 Melancólica llum llansa una vela
Com en cel nevolós una estrelleta,
Il.luminant lo front del pobre poeta,
Que veu fugir las il.lusions de un jorn.

215 Y l'trist ha de fugir; que la malalta
No conega la pena que l'devóra,
Que aumentára la febra abrassadora
Y la mort triumfaría molt més prest.

220 Vol sortir y no pot: lo véurer juntas
A la mare y la filla l'despera,
L'una sa nit ne dorm que es la primera,
L'altra camina vers la eternitat.

225 Oh! vull sortir; las llágrimas me creman
Si dintre ls' ulls més temps he de aguantarlas!
Fugiu, fugiu, anem á derramarlas
Y derramantlas pregaré al bon Dèu.

- Cau llagrimeta qu'en mon ull reposas,
 Cau, y rodant pregona ma tristésa;
 Llagrimeta de foch!....ay! y com pésa!.....
 Plorau mos ulls, plorau que ho vol lo cor.
- 230 Plorau, mès que ningú veja eixas llágrimas!.....
 Rodau com roda l'aygua per la roca,
 Evaporantse!....que ma pena loca
 Ella no entenga!....y la infelis se mor!!.....
- 235 Se mor, si, com del prat l'herba sedosa
 Que després de mirarse tan verdeta,
 Sens aygua en que banyarse la pobreta
 Mústia la deixa del estiu lo sol.
- 240 Com la flor de la nit que ufana brilla
 Casta, inocent, mentre sòn vel va obrintse,
 Y que ab lo jorn tu la veuras morintse
 Del ayre al rébrer lo primer amor.

- 245 Filla del cor, nineta encantadóra
 Sías tu, de ton pare la esperansa,
 Ensén la fé dintre sòn cor que s'cansa
 De tant penar, sense poder ho dir.
- Si tu sabeses animeta meva,
 Quant negra estrella en lo teu cel pintada
 Brillá naixent, may mès la tua morada
 Abandonar volguéras pobre infant.
- 250 May mès! perquè si l'mal irremediable
 Que tu has cansat compéndrer ne podías,
 Per una eternitat lo plorarías
 Mil y mil voltas volguéras morir.
- 255 Y mentres ta pobre mare
 Té un peu á la sepultúra
 Feu que brille la ventura
 En lloch de tristó en lo front!!....
- 260 Axó costa tant al ánima
 A fingir no acostumada,
 Que li sembla que arrancada
 De dintre l'cós ha de ser.
- 265 Tu no saps filleta meva
 Lo que es ríurer ab la boca,
 Quant ay! l'ánima está loca
 Presa d'un cruel torment.
- Tenir adintre una pena
 Que va matant lentament,
 Y sofocarla rient,
 Del que la causa devant.

270 Es una guerra terrible
Entre l'sufrí y voluntat,
Batentse ab desigualtat
Que al fí es víctima lo cós.

275 Es un sarcásme, una burla
Amarga com trist recort;
Es, ayDèu! un mal tan fort,
Qu'es pitjó que l'mateix mal.

280 Dorm filla meva l' somni de la infància,
Dorm eixos anys de calma y de ventúra,
Que prou vindran los dias de amargúra,
Horas de plor, los dias de orfandat.

285 Y quant dins de ton front sa llum ensega
De la rahó l'antorxa lluminosa,
Demandarás en vá veu carinyosa
Que á mitigarne vinga tos dolors.

En vá; perquè ton pare filla meva,
Encara que per tu la sanc daría,
Tas llágrimas mòlt mal aixugaría
Que mal pot fer ho l' que sofreix també.

290 Y has de quedar soleta en eixa terra,
Sola ab ton pare que sos plors amaga
Com la estrelleta que l'matí divaga
Trista, perduda per la immensitat?

295 Com mariner que en mans de l'ona amarga,
Sense timó y a dins llaugera barca
Un núvol veu á l'horisont que marca
Hora fatal per ell la tempestat?

300 Com l'aucellet que fletxa voladóra
Orfa deixal' de mare carinyosa,
Com caminant que ab fosca pavorosa
Pel bosch divága sens trobarne l' fí?

305 No; que Dèu de sòn cel de pau y glória
Del trovadó ha sentit la amant pregária!.....
Lluny, lluny de aquí la llosa funerária!.....
Portau en cambi flors, galas y amor!.....

Portaume, qu'eixa nina humil y pura,
Eixa mare tan dolsa y carinyosa,
Ha espantat á la mort que pressurósa
Avansábas á trauerla del món.

310 A robarla venía á sa filleta
Al espós, a n'al pare, á las germanas;
Oh negra mort! tas pressas eran vanas
Que l' cel encára no ha marcat lo jorn.

315 Alsa lo front altiu, alsal', oh mare,
Ja que guanyada l'has en la batalla;
Clement lo cel desviá la horrible dalla,
Lo teu esdevenir devant té l'mòn.

320 Estima ta filleta; en ella mirat
Com la planta del riu en l'aygua s'mira,
Y puig Dèu t'ha salvat, la fé li inspira,
Ensenyali á invocal' sant nom de Dèu!!.....

Mataró 20 Janer de 1856.

II

Amor y pàtria¹

Drama en tres actes y en vers

comensat en la diada de la Mare de Dèu de Montserrat
any 1873

Personatges

La noya	Anna Maria	18 anys.
Criada.	Magdalena	35 “
L'amo.	Jaume	50 “
Lo noy	Lluis	22 “
L'hereu	Miquel	25 “
Criat	Bernat	30 “
Altre	Joseph	40 “
Parent del Amo	Ambrós	45 “
Un ajudant francès.		
Poble, soldats etc.		

L'acció passa dins Girona l'any 1809.

¹ Testimoni: Ms. 94.

Acte 1er

Representa sala gran de una casa de Senyor porta al fons que dona al cancell, porta á la dreta conduhint á las cambras; á la esquerra una chimeneya antiga; un nicho ab la imatge de Snt Narcís y devant una llántia encesa.- Son las 4 de matinada.

Escena 1ª

Anna Maria. Magdalena. Miquel.

Anna Maria sentada prop d'una taula fent desfilas y arreglant draps y venas pels' hospitals: Miquel al' altre costat en un silló de bague ta recolsat y lo front en la paume de la ma. Magdalena á la vora del foch mitg apagat, sentada en un escambell y dormida.

Anna. Valgam Dèu que trista vida es germá la de la guerra! tres dias que novament ja ni m'ánima sossega.

Miquel. Que hi farem.

Anna. La son rendida té á la pobre Magdalena qu'entre feina y espantada no s'podia tenir dreta.

Miquel. Ditxosa ella; y tu perquè no reposas germaneta?

Anna. Com pot ser; de gent ferida sempre hi ha forta requesta, y'l pare, tu, en Lluís qu'es tan brau....

Miquel. Bona taleya!...

Anna. Si us matabau!....

Miquel. Llam de Dèu alguns ne cauran en terra ans d'arribaus á la pell; y després aqueixa es feina que tot hom' deu à sa pátria, y qui cau, terra lleugera.

Anna. Quin s'endemá plé de llágrimas
pels' endolats que s'hi quedan.

Miquel. Que hi vols fer; d'aquéixas áligas
l'afronta per tot'ns crema,
y l'afronta Anna María
no mès ab la sanch se renta.

Anna. Son tants Jesus mèu!

Miquel. Qui'ls conta!
à mal bosch van á fer llenya;
ja á la espatlla dues voltas
'ls hi n'couhen las estellas.

Anna. Valdament ho conten ara.

Miquel. Si ho contarem mare meva!
ni un tot sol dels que vinguéren
á de tornar à sa terra.

Anna. Quant trigan avuy.....

Miquel. La dansa
aurá estada mès calenta.
Y en tant aqui consumintme
com si hagues nascut cuinera; (*alsantse*)
mira que l' pare te cosas
que no creu qui no las vegi.
Cada vespre un de nosaltres
aqui fentne sentinella,
com si no fos un sagrávi
cada llar ab porta oberta (*passeja impacient*).

Anna. Que hi faras, si'l pare ho mana,
ell sab bè perquè ho ordena.

Miquel. Lo que se, y (*desde la porta*) vull sedollarmen'
que tinch set de sanch francesa.

(*trucan fora molt fortament*)

Miquel. Ara! (*surt corrent*)

Anna. Valgams Dèu.

Magdalena. (*Despertant sobressaltada, fregantse*
'ls ulls y corrent cap á la porta)

Ajuda
'ls gabaitxos.....

Bernat. (*Entra per la porta y estenent lo*
bras detura à Magdalena)

Ni' l fum mestressa
alguns ne quedan estesos
d'aquí fora per las eras.

Escena 2ª

*Ab en Bernat entran Josep y quatre
paisans mès armats de fusells que
deixan á un racó al entrar, acostantse
després á la chimeneya.*

*Anna Maria, Miquel y Ber-
nat fan grupo à l'altre costat.*

Magdalena (*á Bernat dantli una espenta*).²

² El drama resta inacabat en començar l'Escena Segona del primer acte.

Apuntes para un drama histórico.¹

Berenguer el viejo había muerto en 27 mayo 1076.
Legó sus estados á sus dos hijos Ramon Berenguer
y Berenguer Ramon.

Estaban en Gerona, salieron á cazar seguidos de sus nobles armados de chuzo y daga con un halcon sobre el hombro; en pos monteras; ballesteras, halconeras y la trailla.

Ramon Berenguer cazó con su halcon 2 alondras que envió por su paje a Gerona a su esposa Mahaltha, que con su hijo permanecerá en el condal del palacio y se puso á perseguir un jabalí. Por la tarde D. Ramon Folch, vizconde de Cardona y otros tres caballeros, entraron en Gerona llevando sobre unas angarillas el cadaver del conde asesinado por su hermano, seguidos de los servidores, bajas las lanzas, y tocando con las bocinas melancólicas tocatas.

Delante la comitiva volaba el halcon del conde.

Berenguer Ramon llegó corriendo a la puerta de la Yglésia donde se había depuesto al cadaver recibido en procesion por el clero, llorando, dando grandes gritos, cayendo de rodillas junto al féretro.

Ramon Folch, contraido el semblante, frotando luego los ojos, murmuró con voz siniestra.

Cain que has hecho de tu hermano Abel.

En aquel momento el clero levantó la cruz por entonar el subvénite, pero el capiscol en vez de entonar el versículo murmuró como el vizconde

Cain, Cain etc.

El halcon por fin que se posára sobre el escudo de la Yglesia, abandonó su puesto, rozó con sus alas la cabeza del asesino y dando un gran chillido fué á caer muerto sobre el cadaver.

Entonces Ramon Folch se adelantó hasta la camilla y apoderandose de la espada que estaba junto al muerto, la tremoló

¹ Testimoni: Ms. 95

desnuda en alto y exclamó:

Nobles, vasallos, pueblo, la sangre derramada caerá gota á gota sobre la cabeza del asesino! Yo, R, F. V. de C. juro vengar a mi Señor, y en prenda de mi voto me llevo su espada y en rehen de mi Juramento ahí dejo mi guante.-

Y arrojando su manopla ante Berenguer Ramon partió en médio del mas sepucral silencio.

Repuesto el asesino se dirigió a Palácio, preguntó por su cuñada, pero esta había desaparecido con su hijo Ramon Berenguer III. Entonces despachó gente en su busca pero el de Cardona los había puesto en salvo dentro los muros de Rodes.

Comienza la vida de sacrificio de Ramon Folch disfrazado de peregrino á veces, otras de soldado llamó a la puerta de todos los castillos.

Al año del crimen, 19 mayo de 1084, el obispo de Vich, los Moncadas y otros barones, se congregaban con el conde y condesa de Cerdaña y les conferian la tutela del huérfano y el regimiento de sus tierras durante 10 años.

El conde de Cerdaña, Guillermo se comprometía á vengar con las armas la muerte injusta é incierta de Ramon Berenguer, y ellos le prometían la posesion feudal de la mitad de los estados que gozaba el fratricida.

La astúcia, la perfidia afirmaron en el trono á Berenguer Ramon.

Los defensores del huérfano tuvieron que aplazar la ejecucion de sus intentos; Mahalta buscando seguro por lo venidero, dió su mano á Aimerico, vizconde de Narbona, y en nombre de todos el vizconde de Gerona Pons y su hijo Geraldo (6 júnio 1085) le cometieron la tutela del niño y la gobernacion de lo que á esta le tocaba en la heréncia; pero solo por 11 años.

Cardona y Queralt fueron los últimos en suscribir el tratado.

Pasado el plazo, Ramon Folch envió al conde de Barcelona un cartel acusándole de fratricida y traidor, y emplazándole ante el tribunal de Alfonso 6 de Leon y 1º de Castilla. Pedía el duelo y el juício de Diòs.

Acudió y al segundo choque el conde cayó del caballo lanzado por su adversario, quien se arrojó sobre el y con la espada de su hermano lo hizo confesar el patricidio y arrepentióse del crimen renunciando en favor del huérfano a todos sus derechos a la silla condal.

El vencido partió áTierra Santa, donde
murió batallando en defensa de la cruz
como simple caballero.

IV

A Torroella de Montgrí¹

Para ti, vieja villa, cuna del poeta, la ofrenda
de sus cantares...
Cual granada en sazón, abrióse en ti mi pecho
al sentimiento, y canté bajo tu cielo, como cigarra
5 en bochornoso estío.
La cándida doncella presena à la Virgen su
ramillete, en cuyas flores rutila aun el mati-
nal rocío.
10 Yo pongo à tus pies las de mi inspiracion
que engendró acaso en mi alma un rayo
de tu sol, dictadas tal vez por el varonil
aliento de la tremontana y el honísono
bramido del Mar que, mal opreso en tus
arenas, pugna y forcegea entre las Medas y
15 Bagur.
Al contemplar ya rotas las cuerdas de mi
lira; al ver la nieve de los años en mi frente;
al sentir anegado el corazón en el caudal de
lágrimas que coseché en mi larga peregrinacion
20 por el mundo; aguardo en buen hora la del
reposo Aerno, que, á la sombra del vetusto castillo,
han de brindarme las góticas arcadas de tu Iglesia,
alli donde yacen los míos, junto à las cenizas veneradas
de mi madre.
25 Al helarse el rescoldo del presente, cuando yo ya no exis-
ta, recuerda cuan grande fue mi amor hacia ti, y si lo
añoras, pideselo á mis hijos confiada; se lo he legado
entero!

¹ Testimoni: Ms. 111.

V

Revira dóu Catalan de A. de Quintana

--

Dies irae...

.-.

Au Castèu de Montgri.¹

.-.

- Castèu! Castèu, gaitant la plano Empourdaneso,
Tu quieu despié di siècle, enausses sa grandeso,
Tu qu'escoutes di mar l'armounio,- e que, siau,
Sus toun front vies passa li tron e lis niau;
5 Qu'acaton ti paret lou Felibre cantaire,
E de sauvage cant te sara presentaire,
Si lais d'amour saran,- ourlameu empesta.....
-Cante l'assóuto, iéu, de nòsti Liberta.-
- Dins cade membre tiéu, granarai uno istòri;
10 Sus cado pèiro en frun, un brout de nosto glòri;
Sus cade trist merlet, la caro d'un grand Rèi...
E, dóu pople, au mitan, l'antico e sajo lèi.
E, pièi, l'escafarai, tout, emé mi lagremo.....
-La forço e lou mau-dré, vèu un jour que li cremo....
15 -La Patrio de quièi, sènso èli?- Fiéu gasta!
-Cante l'assóuto, eíó, de vòsti Liberta.-
- Venès, di Berenguié, d'en Jaume, ombro enaurado;
Dóu mabre dóu toumbèu, vous tira, mei, m'agrado!-
-O Pèire de Muret, n'Anfos, levas lou front!-
20 Dóu cèu, entre li man, aguènt pèr foui, lou tron,
Sounnas dis àvi mort l'inmènso troupelado,
Dau!... de vòsti nebout, la etrouno encadenado,
Fonitas-la, coume l'èr pèr l'aurige es fouita....
Cante l'assóuto, iéu, de vòsti Liberta!-
- 25 Fugis, vivènt tablèu que pougnes ma memòri!...
-E vergougno e malan soun d'uei la soulo istòri;
-Toun lum esbléugissènt l'arranque de moun cor!-
-Ah! Se moun pensamen pèr toujours èro mort!-
-Ai! L'amour patriau l'estoufo, la Sireno;....
30 Maire de tant d'eros, t'escrancon li cadeno;
Abrama, li cat-fèr rousigon ti constat!...
Canteu, canteu l'assóuto à nosto Liberta...

¹ Testimoni: Ms. 125.

Bourrèu de moun païs!- de voste ounour en iro,
Leissais turno e dribanço e' sclapas nòsti liro!
35 -Dis àvi, rouvisuso au sòu l'espaso jai...
Baias-nous é scoubo e laufus se vous plai:
Di jouvènto voulen carga la vestiduro;...
Escoundra noste afront lou lié di frenno impuro;
Car li bastard noun au Patriò, ni passat!...
40 -Cante l'assóuto, iéu, de nosto Liberta!...

Castèu, castèu, gaitant la plano Empourdaneso,
Cremarai li paret qu' a' nlusi ta grandeso;
De ti flamo, au mitan, vole agné moun tremount:
Ti cèndre escampiado e pèr mar e pèr mount,
45 Liéuro, li pourtara pertout, la trémountano...
-Lou Diéu dóu Cèu m'escoute, o Raço catalano!...
-Renegat, dins ta nine, sèmpre se vos ista,
Qu'eternamen lou cros garde ta Liberta!!-

Jan Monné

VI

Chanson latine¹

Sus! arbre ton hymme, ô race qu'on envié!
Que la chanson latine rélute en sons vainqueurs.
Fils d'une sainte mère, attestons notre vie.
L'antique flamme conne au foyer de nos cours.

5 De toi nous descendons, ô vieille aigle romaine
Qui trouvais l'univers trop étroit pour ton vol.
Les siècles ont passé... notre empreinte hautaino
D'un bout on monde à l'autre encor marque le sol.

10 La nature nous berce en de biens nous invade:
Ciel bleu, champs embaumés, éblouissants climats.
Nous sommes à la fois l'âme es le coeur du monde;
Le coeur peut défailir; mais l'âme ne meurt pas.

15 Si comme un fer rougi vos pieds marquent leur trace
Sur le sol des aïeux, ô barbares noveseuses!
Comme aux vieux temps, debous se léverait la race
Es la chair d'Attila nourrirais les corbeaux.

20 Un jour l'aigle est tombée, étraignone dans sa terra
Le fléau que le Mord sur nous avait vormi...
Mais, au oû de vengeance, elle londis plus frère
Es jeta le bon gras sous le crâne ennemi.

La conscience alors de clartés rounesaines
Eclaire le barbare, es de l'art la beauté
L transforme; borois s'incarna dans ses versos
Es dans son coeur rélos la sainte liberté.

¹ Testimoni: Ms. 114.

25 La Croix vieut et triomphe....es de sang arrosée,
La doctrine de Christ rend frères les humaines.
Sermous les natures ser la terre embrosée,
Le génie es le loi formens des citoyens.

30 La vielle aigle chez au niut; la jeune en vain espère
Boire à la cave où jume es le rubis es l'or.
Le fored ne glace pas du soleil la lumière;
Dans l'antique manoir la Race m'éche encor.

35 Reveille toi, patrie, es que ton chant réponde
Par l'histoire d'hier aux entrayes d'en bar.
Nous sommes à la fois l'âme es le cour du monde
le ceur peut défaillir, mais l'âme ne moure pas"

Paris, 12 mars 1878.

VII¹

Felibres de Provensa, trovadors germans de nostra terra, tots cuants avuy reposan un instant prop del caliu de eixas llars que os somiavan; benvinguts sian entre nosaltres. Vuy es un dia gran per tots y desitjat prou temps.

5 Fill de una mare creixiam em desterro, nos anyorabam, y nostres cants pujaban al cel, volaban per sobre 'ls degotalls del Pirineu, sas neus eternas y foscas nuvoladas, y allá en lo espay immens se conforman en un tot sol, l'himme del amor matern.

10 Vuy l'hora es arribada de esperansa y de amor. L'arbre potent, arrelat en dos pobles, esten robustas branca que espandeixen fruits sahonats al calid alé de la pátria, de la fé y del amor.

Germans; vuy cantarem ensems entorn del mestre! Ta veu, oh gran Mistral sia lo esperit que confonge nostres cors y enteniments en lo desitg del amor etern, y son primer esglay ruboros y tendre, una fuya de llor que afagirem á ta immortal corona.

15 Hostes sagrats! que la verge de Montserrat vos acompanye per nostres platjas y montanyas, y os torne a la verge d'África mes honorats y grans que quant vingueren.
Digau á vostres nins que aqui vos aman, y que en sas dolsas rondallas nostres infants apendran á benehir vostres noms.

20 Germans de Girona, que la copa hospitalaria sia plena de gom à gom!

Trinco per tu oh gran Mistral!

¹ Testimoni: Ms. 53.

VIII

Discurs de gracies del Excm. Sr. D. Albert de Quintana¹

Honorables Senyors, Dames y Cavallers, Jovent y Nines

May com avuy, plè de bona ventura, podia brollar del cor l'adeusiau per tots vosaltres, y durlo amorosament de contrada en contrada, per tot arreu de la terra catalana.

- 5 Malgrat lo esperit central nivellador, y la envejosa enemiga de un amo implacable que somniava en arrancans' la llengua, la nostra amor ha fet sa via; esplendent ha crescut, y avuy es flor de viua color y aroma esclatada al raig ardent de una renaxença en que tots hi posárem la mes pura essencia del sentiment, inspirat en lo seny de la llibertat y de la patria.
- 10 May com avuy, joyós, plè de esperança, deviam dirnos l'adeusiau; que la pubilla té ja quinze anys, y al mirarla tan rumbejant y ben plantada, ab la veu de nostre poble dirnos satisfets y contents: "ja es cullidora".
Arribat era'l jorn de traure'ls bonichs de la caxa tradicional, y afeginthi lo mellor dels nous, obrirli de bat á bat les portes de la casa payral, perque
- 15 enamorás á tothom, honesta y sentida á temps, la filla que nodrírem ab llet de les centuries, l'escalf de la gloria, la fe senzilla de una familia benehida per Deu, y la serietat de una rassa treballadora y gran, que escampada per tot lo mon anyora sempre la campana del poble y vol jaure lo somni etern en la fossana dels avis.
- 20 Mes ay! may com avuy singlotejant y ab llágrimas un cor que alena per l'amor de patria, may tan trista una veu vos dona eix adeusiau en la diada de l'amor, de les flors y de la poesía, en la diada en que aquella esmenta tota sencera la festa anyal de sa perduda grandesa.
La patria!....
- 25 Fills borts los seus en ben mal punt li tornan! La fumera puja al cel de les viles enceses y'ls temples que s'esfondran; á glops hi cau la sanch sobre les cendres de la llar, y apaga'l caliu dexat per la familia; la campana del sometent desperta crits de guerra per pobles y masíes, y ni'l foch ve de fora casa, ni la sanch es de gent estranya, ni'l bronzo sant axeca en sacramental
- 30 la terra contra la host invasora vinguda d'enllá dels monts!....
Oh! ratxa malhaurada!....lo foch es dins de casa, la sanh es de germans, de fills, de pares, la veu del sometent es rugallosa d'oy y de venjança.
Vents de ma terra, alçauvos y asserenau lo cel! Gent de la terra, quant de noble y de gran té Catalunya, tot quant sent en lo cor l'escalf del sentiment de
- 35 la perduda patria; tot quant viu y alena, y pensa y treballa y creu en aquest sol batejat per l'heroisme dels nostres avis, que tremolan irats en ses tombes del Bruch y de Girona; dames y cavallers que vinguts sou á la tendra armonía de les cançons de la terra; oh! nines catalanes, que inspirau l'amor santa de la familia; poetes que lluytau tot enaltint ses gestes; mestres que reposau
- 40 sobre flayrants llorers (no es hora encara); vosaltres de ençá y d'enllá, per tot arreu ahont cova la vida de un poble tal volta esclau, que de lluny agermanau vostre esperit al sentiment que'ns congrega, veniu tots d'una, veniu á reviure per l'amor á la trista mare que gemega y plora; alçau la flama d'exa amor

¹ Testimoni: Quintana 1920 (474-475).

45 santa, que no'n té de igual la terra, y gran, esplendent com may ajudemla á
alçarse, ab l'heroisme de les passades centuries, ab la fe que niellava les
maravelles de la Seu y enlayrava sa magestusosa grandesa, ab las llibertats
cremades en malhora y espargides al vent fetes cendra, ab la serietat que la
distingia, ab la senzillesa que tant li esqueya, ab lo repecte á la lley que la
50 honorava, ab lo seny de son dret que la enfortia, ab sa germandó gremial que
la salvava, ab l'amor al treball honest que li'n dava benestar y vida; y la Verge
de Montserrat benehirá l'esforç, lo recte pensar y'l generós dalè de un poble
que cobeja la sola palma que may se marceix, y passa al esdevenidor,
eczemple de noves generacions, la qu'es de la virtut corona de gloria.

55 Y ara vosaltres qui m'escoltau esmoguts per la maror del present, qui sap
també si per la esperança?- Catalans de bon tany, que al amparar lo conreu
de les lletres, esmentau Catalunya tota sencera, adeusiau y á reveure!....á
reveure dintre de un temps mellor!....á reveure dins de una eterna pau!....á
reveure dins de la fe, y l'amor, y la vera llibertat!....á reveure!.... y valdament
60 condolit de tan llarch cativeri, dins de la patria mes gran, la que enrotllan tants
mars y en abdos mons s'hi mira, la patria de Lepant y de l'any vuyt, l'altra
patria mes petita de nostres somnis y de nostres afanys, aquella que batega
al nostre voltant, que la sentim en les llágrimes dels ulls y en la ardenta
flamarada del cor, oh! valdament!....que Deu nos torne la perduda patria!!.....

Albert de Quintana.

IX

Discurs del Senyor President del Consistori¹

SENYORS:

Una vegada á l'any, usança es de vellura, les viles catalanes s'endiumenjan de bo de bo, y ab la veu dels campanars que tritllejan cridan alegrement parents y amichs de l' encontrada, donant punt á la feyna, elles que l'ayman, y rebentlos ab passades y vespres; que fins per l'amor els avis s'amparavan del santuari, lo que molt y molt be 'ls hi esqueya, y axis ho van ensenyar y encara'ns dura.

Elles s'umplen de gom á gom de cares rialleres, de cors encesos y ánimes devotes, que axis ballan sardanes alegrement com cantan á l'ofici, y axis s'alçan en sometent com corvan lo front altiu devant de la custodia, quant la professó trenca les apretades rengleres de la plaça, barrejant flayre d'encens al de les flors qu'al seu davant escampan.

S'atrafegan les cuynes y la llar s'enruenta; fuma dintre del forn la flor del blat de la quintana, y llampuga el vi del mayol dins del crestell que 'l guarda; els hostes s'escometen y parlan de l'anyada, y surten els quefers esdevinents, y molt sovint tenen tractes que fan enrajolar hereus y pubilles, y son lo fonament de noves families tan catalanes com les nostres, plenes totes de be de Deu, perque la virtut y 'l treball honestament hi nian.

Axí mateix una vegada á l'any ens aplega á la casa payral una veu sagrada per tots nosaltres.

Sota les arcades d'eix gran monument no hi ha un sol cor que no aleni á l'amor de la patria; y al tornar ab cara riallera y plena d'esperança mentres la tempestat retruny defora y'l devassall s'acosta, al venir amatents á la festa anyal de les lletres, venim tots lo cor en Deu, fiant en lo que ha de venir, á la festa major de la terra catalana.

Tot lo que aquí ens enrotlla du estampada fesomia de *Nació Catalana*. Cants y canturies, empreses y llinatges, glories y martiris, l'endosserat estrado ahont resplandexen los tres mots que inspiran, la dama que aclamarèm aviat ab picaments de mans reyna de l'amor y de la festa, la maravella de pedra que'ns hostatja, fins l'ayre que s'hi aspira es tot sencer de la gran y heroyca, tantes centuries viua y esmentada, gloriosíssima *Corona d'Aragó*.

Y venim ben confiats perque ni el cor ens manca, ni Deu y la Mare de Deu ens han dextat may de la seua ma, per mes que hu sembli, ja sia que s'hajen vist negades en sanch nostres passades glories, la llibertat dels avis escapsada, y 'l llibre ahont estampades eran per la ma afrontosa del butxí fet cendres, y escampades al vent perque no'n restás may mes memoria.

No; una ma potent de soberana grandesa ha conduit lo nostre poble al través de la historia, y si á voltes un negre espay senyala fats mal avinguts y de trista recordança, es perque gestes avinents de gloria enlluernadora vingan après á alçarnos en lo concert dels pobles.

A mi pertoca avuy per manament dels altres, mes plens de valiment que jo que tant l'estimo, obrir de bat á bat les portes de la llar y fer tot compliment á

¹ Testimoni: Quintana 1920 (476-480).

la gentil pubilla; á mi pertoca avuy donar á tots la benvinguda y escometreus
 parlant dels nostres quefers desde aquest setial consagrat per la veu de tants
 45 mestres, que de cançons y gestes tan bellament discurrían y tantes ne saben,
 á mi que tan solament ne sé de noves apreses vora la mar que sembla que
 les plora, ò als brams de la tremontana que'ns porta entre ses ratxes
 accents de germandó d'una vehina terra.
 Amor y pau á tots vosaltres que us aplegau á l'ombra de la casa payral!...y
 50 ja que som vinguts pera tractarne, dexaume aplegar les seues, y
 recordárvosen l'antiga crònica, per dirvos lo present y com de nostre agravi
 hem pres completament la mes noble y generosa venjança.

Del cim del Pirineu baxá l'ona coratjosa qu'empenyent la onada mòra
 fonamentá la nostra Catalunya, y empenyentla, empenyentla, per devall del
 55 Ebro la portava, regant ab sanch la terra perque des mes bona llevada, y
 plantanthi, per fites, monestirs y temples perque fos de benedicció lo fruyt de
 tan suada conquesta.
 Catalunya s'alçá modesta y gran coronada de Comtesa, duhent en ses
 entranyes la clau de sa llengua, que per sort y ventura encara'ns dura y
 60 durará sempre; la llevor de ses lleys y la familia depositades per la civilitat
 romana; l'esperit de llibertat é independència de la rassa primitiva, y l'amor al
 treball que no perdrèm may, vinga 'l que vinga, y es honrada fesomia del
 nostre poble.

Y la illustraren Comtes que la engrandiren, y li feren lleys sabies qu'encara
 65 viuhen, y constitucions que servaren altres pobles de la terra després de
 haver fet la pau y la gloria de la nostra; y la cercaren per maridarshi nobles
 vehines y la trobaren; y un jorn de grandesa immortal per tots nosaltres, posá,
 sobre son front esplendent garlanda, y afegí, á son escut ampla creu roja tan
 heroyca y valenta, tan plena de virtut com les sangrentes barres.

70 Llavors, per gracia divina, d'una santa vingué al mon la figura del gran
 Conqueridor; Mallorca, la bella Mallorca, parlá la nostra llengua, Valencia'ns
 fou germana, Murcia, entrada; Nápol's y Sicilia estrado dels nostres
 monarques, y no tenint encara prou llores ab que ombrejar lo palau de
 nostra simbòlica muntanya, ¡Santa Verge de Montserrat! un puny
 75 d'almogàvers passejá l'Orient llançant imperis, que no li mancaven, perque
 eternament quedás escrit son nom ab lletres d'or en lo llibre eternal de la
 mondana historia.

Si 'n tingué de grans reys y cavallers, de ciutadans honrats, de concellers y
 gremis, de furs servats, de sants que'ns amparessen, de trobadors aquesta
 80 noble terra!
 Un jorn esdevingué en mal punt un rey que ab son punyal esquinsava'ls furs
 d'Aragó y tacava de propia sanch tot lo realme. Mala ventura fou que l'hem
 plorada, y anant lo temps ens dugué gent forastera per governa'ns; y com lo
 crim es pendent ahont res s'hi atura, tants ne feren en la casa gran y tant
 85 devallarem, que no restá mes que'l recort de nostres passades glories, y l'
 engunia de deslliura 'ns de tan penosa remensa.

Escaygué'l maridatge ab Castella responent al entusiasme de l'expulsió
 dels moros, erru històrich que'ns doná per queviure gran munió de guerres
 fora de casa, l'estrenyement de nostres furs primer y una herencia fatal
 90 després, qu'enterrá per sempre la llibertat sota la llosa que guardava l'
 ossera dels nostres avis, morts defensantla sense penediment ni esmena.
 De tota aquella gran epopeya no'n quedá mes que una ganiveta espuntada
 amarrada á servil cadena dins la casa payral, la calrada de l'afronta, y la
 corcor de rencuniosa venjança.

95 Les centuries passavan y la frisança crexia, quant la revolució francesa
 vingué á somoure los fonaments dels pobles de la terra . Lo que no pogué fer

la voluntat dels imperants ho feu Deu; les áligues traydores despertaren tota
 la furia de la rassa lbera, dels enemichs companys ne feren, barrejaren la
 100 sanch en les batalles lluytant ensemps per deslliurar la llar de la invasora
 petja, y'ls noms sagrats del Bruch y Çaragoça, de la immortal Girona, escrits
 en la mateixa fulla del dos de Maig y de Bailen, segellaren la pau y arboraren
 per sempre mes la bandera d'Espanya al bell cim dels Pirineus, perque
 hagués esment l' Europa de que dintre nostres pits alena com foch etern
 105 l'esperit de independecia que tantes voltes ha deslliurat nostra perduda
 patria.
 Fins aquí del passat, que prou n'havem memoria.
 Y'l present?..... D'aquell passat ¿qué'n resta?
 Tot un mon nou enclavat sobre'ls rònechs fonaments de la payral grandesa.
 Aquell esbart de castells que foren esgrahons de la reconquesta mora, han
 110 caygut rodolant pedra á pedra pels degotalls de les singleres. També
 caygueren els monestirs y cauen temples, sens que ni l'art los salvi ni cap
 dret seny castigui á la ignorancia, que ha profanat lo vas ahont jeya en pau la
 generació de aquells que ab llurs fets immortals ens engendraren.
 Les ciutats que'ns davan ayre altrement vestexen y'l tenen d'estrangeria;
 115 lleys y costums ens mostran forasteres; fins la llibertat volen durnos de fora
 de casa, quant fa tan bona brotada la llevar antiga plantada novament en lo
 conreu dels avis.
 Mes duran los santuaris tots plens de presentalles, un estol de romeus hi va
 cada any per la dressera enflocats y cantant, l' estampa de la Verge es al
 120 capsal del llit de nostres mares; encara seu al escó tota sencera la familia
 catalana; la honrada barretina ombreja'l front de nostres pagesos, sens que
 mals ciutadans pugan emborderirla; la blanca caputxeta escau á les fadrines,
 la tenora, entre cants y gemechs anima les cerdanes; la llengua encara es
 viua, mes pulida que may y mes sencera; la terra es la mateixa, la mar es la
 125 canal que du la nostra saba per tot arreu dels pobles de la terra.
 Ab les runes dels monuments de aquella etat passada, nous monuments
 s'enlayran tan grans com una Seu; sota les seues arcades axams d'abelles hi
 fan la bresca d'una poderosa industria; les rocaes fan mes esplets y 'l most
 s'espren á rius cap á les planes; negres cavalls de foch arrossegan com un
 130 llampech lo bagatge del treball que's multiplica; les naus, que un temps feyan
 batalla, plenes de pau n'escampan les sobres per tot lo mon, y'ns duhen en
 cambi les de noves encontrades; y després de batejada per la ciencia en
 lluyta generosa de totes les nacions, plena de gloria mes gran que la
 passada, mes honesta, mes ferma y duradera, la nova Catalunya fa visita á
 135 Castella, li porta'l seu cabal perque sabentlo no'l malbarati, l'enteniment
 perque se'n valgui, lo cor perque aprengui á ben aymarla; y allí admirada y
 respectada de tots, la vençuda per les armes, vencedora pel giny y per la
 força del treball, crida ab veu mes forta que les tremontanes: "*visca, ¡que
 visca Espanya!...*" mes ho diu en catalá, y veus aquí la noble, la generosa
 140 venjança de que us parlava.
 Valdament la prengui aytal nostra literatura, mostrant á la castellana la font
 de la tradició y de la veritat, tal volta la dreuera de la virtut, que males boyres
 exides d'un gorch corromput avuy li amagan.

 En avant la creuada!...en avant la conquesta!... dixin l'esglay los qui tal volta
 145 pensan que l'entusiasme minva, que no hi son de bon grat quants á la llar
 s'escalfan. Mentre'ns fassi tan bon so la campana del poble y anyorem tant lo
 alè de nostres muntanyes, la festa no s' perdrá may!... la joventut es nostra! y
 si l'estima de bo de bo vos hu diuhen sos cants, la flayre que de casa tenen
 llurs dictats, la cremor que respiran y la força ab que ajudan á l'arrancada deu
 150 de tanta gloria.

Si volian llevárnosla, alçariam en sacramental la terra, y si fossem vençuts,
anirriam á caure dins la fossana ahont jau la pols de la passada grandesa.
Veniu, veniu tots d'una y coronem als poetes!
155 Que llurs cants sian eterns, servats per sempre mes en lo esperit del poble
com les cançons de vellura, ensenyats á nostres fills per vostres dolços llavis,
dames catalanes, després del sant nom de Deu y ab los dictats de virtut; y
esmentada per tot, gran y lliure com may, breçada pels genis del treball y de
la pau ab l'amor d'una mare, fassi via en avant sempre honrada, immortal, la
Patria Catalana!.....

Albert de Quintana.

X¹

Que fora de cantar en llengua llemosina
No m'queda mes plaër, no tinch altre conhort.
(Aribau)

“No ha muchos días S.S. que mi pobre voz se atrevió á alzarse por vez primera ante vosotros, que os dignasteis honrar con vuestra preséncia uno de los actos mas solemnes de mi vida, mi primer paso en la espinosa senda de las letras.

5 *Hoy, preséntase á vosotros humilde cantor, sin mas armas que su corazon, sin mas objeto que dar rienda suelta al pensamiento encadenado largo tiempo, y espresar en sencillos cantos, la admiracion que en mi alma causa todo lo que ecsiste, las maravillas que brotaron de la mágica varilla del Dios de la creacion.*

10 *Hay una edad S.S.en que el hombre sensible y de corazon ardiente, siente una necesidad imperiosa de dar expansion á sus sentimientos, de decir lo que piensa y sin poderlo ocultar, cual el fuego de un volcan, que tarde ó temprano romperá las cadenas de piedra que le aprisionan, lanzando al aire su rojiza llama, y su lava abrasadora que invade la tierra, cual si fuera el soplo emponzoñado del genio del mal. Y llegada esta edad, viene la época de incertidumbre, una continúa lucha entre el génio y las reglas, noches de insomnio, horas de pesar.*

20 *Feliz aun el pobre poeta si el vulgo caprichoso no paga con silvídos su trabajo, y con sarcástica risa no destruye este edificio, que levantára la constancia piedra á piedra, amasándolas con la esperanza, leve fanal que en lontananza divisaba y que su nave conducía al traves de los escollos en oscura noche, surcando el borrascóso mar de la vida.*

Cuesta tan poco destruir este edificio!

25 *Cuesta tan poco matar para siempre al génio que levantó sus alas y á remontarse comenzaba enviando á Dios sus primeros cantos, debil tributo pagado al que lo concediera!*

30 *Basta la crítica de un envidioso para cortarlas al nacer, y para que quede muerta esa inspiracion de un momento, que tal vez un día tornára crecer, y tanto y tanto creciera que avergonzáran al silvador los aplausos del mundo entero.*

35 *Pero porque arredrarse? Es porventúra la tierra el término de nuestro viaje, y acaso no sabemos que por un momento de placer hay en ella ciento de amargúra, y que de amargúra en amargúra hemos de llegar al fin aferrados al cable que se nos ofrece, al áncora santa que del cielo pende, con mas esperanza de que aquella es símbolo, que hiel desbordarse puede del vaso de la vida.*

¹ Testimoni: Ms. 25.

Y porque no hemos de luchar?

40 *La lucha es el medio del triunfo, y el romano S.S. antes de subir al Capitólio y orlar su sien con el lauro prometido al vencedor, derramaba su sangre en el campo de batalla, plantando las águilas vencedoras en el corazón de las naciones enemigas.*

45 *Luchemos pues, y si nos silvan, si nuestros trabajos no dieran el resultado apetecido, si no fructificáron como esperábamos las semillas que arrojámos á la tierra, volvámos á comenzar, que el distintivo del génio es la constancia, y un día tal vez, llegaremos al fin de la escabrosa senda, un día tal vez, alcancémos el premio del sufrimiento.*

50 *Perdonad pues S.S. si mis trémulos dedos osan recorrer las armonicas cuerdas de la lira de Ausias March y Aribau, si al escoger un idioma en que espresar mis sentimientos, decidime sin vacilar por el de mi pátria querida, pobre Cataluña, la que ostentaba un tiempo la condal corona, la que fué un tiempo reyna del saber.*

55 *Algunos hay, y para mengua nuestra, que no apreciando cual se merece, ó por espíritu de innovacion. ó por no haberse tomado la pena de estudiarlo cual se merece, tacháronlo de aspero y pobre, sin echar de ver acaso, que apesar de haberse en el introducido algunas palabras ecsóticas por nuestra dejadez y abandono, es tan rica como cualquier otra lengua hija de la latina y entre las cuales fué la primogenita.*

60 *Acaso no tenemos nuestras crónicas y una galería inmensa de trovadores, padres de la poesía vulgar moderna, al través de cuyos cantos aparecerse ven las grandes figuras de Vifredo, el primer conde, de Berenguer el Grande, de Jayme el conquistador, de Pedro del puñalet, y, de ese puñado de valientes que hicieron temblar el trono de los Césares, y que á no ser por el asesinato alevóso de su gefe y el cisma que entre ellos se introdujo, plantáran las barras catalanas dó brillára primero Constantino y el estandarte de Mahoma tremóla aun hoy dia?*

70 *En que fuente bebieron las mas de sus bellezas Petrarca enamorado, y el Dante á quien condúce el poeta latino al través del infierno, el Dante que con sombríos colores y terrible acento, cantó al género humano los horrores del lugar que Dios destinára para eterno castigo y espiacion del crimen cometido en la tierra?*

75 *Mas todo esto S.S. de que sirve; estoy fatigando vuestra atencion contandoos lo que fué, ay! lo que fué! Que se han hecho los juegos florales, esas célebres academias que mas de una vez coronaron el génio, en que mas de un trovador pudo ostentar en su gorra la englantina de plata ó la cigarra de oro? Todo desapareció! quedando solo el recuerdo de nuestra grandeza, para amargar mas el presente que pálido aparece al contemplar glórias perdidas.*

80 *Un dia, era un dia fatal para mi pátria; murió sin hijos el rey de España que tambien era conde de Barcelona. Fráncia y Austria se disputaban tan rica presa, y el nieto de Luis 14 fué coronado en Madrid. Cataluña se decide por el otro partido, lucha largo tiempo y al fin abandonada por su mismo protegido, vuelve á proclamar su independencia, alza la abatida frente y*

- 85 *apréstase de nuevo al combate. Un ejército sítia Barcelona; abre por fin la brecha, y toma por asalto la desgraciada ciudad. Las calles se convierten en un mar de sangre, y despues de catorce horas de encarnizada peléa, vence la fuerza á nuestros abuelos, que muertos caen defendiendo sus privilegios para poder dejar á sus hijos el idioma, usos y costumbres que de sus padres hubieron cual preciosa herencia. Poco despues el verdugo quemaba estos mismos privilegios, y desde entonces rendimos vasallage al vencedor.*
- 90 *Nunca volverémos á lo que fuimos, ya lo sé; pero porque de olvidar hemos la lengua que bebimos con la leche de nuestras madres, la lengua en que cantaban tierna cancion con que adormecernos en la infancia?*
- 95 *Permitid pues que hoy pague leve tributo de gratitud al recuerdo de tantas glórias y que cantando en catalan alegre las venerables sombras de nuestros trovadores.*
- 100 *Es el recuerdo de una de mis horas de ventúra, uno de estos momentos deliciosos que evoca en su vejez el alma sufrida, el corazon enervado y debil cual dorado sueño, cayendo en el cual gota de rocío sobre la frente del viajero que perdido en arenal inmenso sufriera todo el dia el rayo abrasador del sol de los trópicos.*
- Dediquelo á dos de vuestros compatricios, honra y prez de Mataró; dos hombres que privados de la vista maternal, con los ojos del alma se engrandecen.*
- 105 *Miradlos, allí estan, el génio brilla en su frente! son Isern y su hijo! todos conoceis los pobres ciegos*

*Era hermosa com la lluna;
Trista com ella vivía
La cegueta.
(Gayté del Llobregat.)*

- 1 Era la nit tan seréna,
 Com 'l cor de una nineta;
 Brillaba la lluna plena
 Divaganne pel çel blau:
- 5 Relliscan sos raigts de plata
 Per l'ona de la riveta,
 Y la fulla de una mata,
 Que soleta al aigua cau.
- 10 ¡Pobre fulla! y la portaba,
 Rodan, rodan l'aigua clara,
 Cap al mar, que la esperaba
 Grandiós en sa inmensitat.
 Estrellanse en la barrera
- 15 Que 'l dit de Deu ly marcára,
 Ab eixa calma tan féra,
 Que avisa la tempestat.

¡Ay! en la nit tot descansa
 Menos 'l cor del poeta,
 Menos son fron, que no s' cansa,
 20 Que bull com l'ona del mar.
 Y busca un mon que no troba,
 Com busca 'l fill sa mareta,
 Y encára que foch ly sobra,
 Volguéra y no pot cantar:

25 Y á tot lo que veu demana
 L' inspiració que ly falta,
 Als rius, al bosch, á la plana,
 Als nuvols, al aire, al çel;
 Y s' enfonça en la espesúra,
 30 Y 'ls rechs y torrens ne salta!.....
 Y l' cor la negra tristura
 Embolican vá ab son vel.

 Un dia entre tans que l'anima
 Consol á Dèu demanaba,
 35 Y que fervent enviaba
 Pregária humil cap al çel;
 Eix dia la mar dormía
 Reflectan las estrelletas,
 Que s' contemplaban coquetas
 40 En lo immens y blau mirall;
 Y al veurer la lluna entre ellas
 D' envéja ploraban totas,
 Deixanne caurer las gotas
 Convertidas en brillans.

45 Sentat adintre de una barca,
 Y mentre 'l barquer vogaba,
 L' entenimen divagaba
 Perdut en la inmensitat:

50 Y després de aqueixa terra,
 Elevat á un' altre esféra,
 Creya no ser presonéra
 L'anima dintre lo cós.

Oh! llavors que feliç era!....
 Abrassaba ma mareta,
 55 Que son fill amoroséta
 Cent voltas besá en lo fron,
 Y çen voltas, vida meva,
 T' estim, t' estim, repetía,
 60 Y 'l fillet ly responía,
 Mareta t' estim, t' estim!!....

.....

- Cuan del somni de ventura
 Quedá sols la realitat,
 Vingué á mon cor la tristura,
 Y l'ánima que creya en dias de dolçura,
 65 Torná á ser presonéra, perdé sa llibertad.
- Baixan llavors la vista, desencantat á terra,
 Mirí 'l barquer, la barca, la vela, 'ls remes, la mar,
 Que ab sas onas y 'l ven está en contínua gerra,
 Aixordanne la platja son furiós rebramar.
- 70 Y lluny, prop de la riva, cual foch erran fugía,
 Un llumet solitari, trist fanal de mon port;
 Ymatge de eixa vida per un instan lluí,
 L' estrella matinal pregonerá sa mort.
- 75 Al fí virá la barca; tot dret á la cabanya
 Dels remes m' conduía l'acompassat mohimen,
 Y mentres m' acostaba, una alegría estranya
 Del cor s' apoderaba; era un pressentimen
- 80 De lo que m' esperaba en eix lloch solitari,
 D' un' hora misteriosa, d' un' hora de consol,
 De aquellas que sols forja cervell imaginári,
 Que á l'anima cristiana la fé donarly vol.
- 85 Apenas de dins la barca
 Sobre l'arena saltába,
 Cuan la barraca buscaba
 Que contenía 'l llumet.
 L' una s' alçaba en l'arena,
 En la obscuritat perduda;
 Per l' altre n'era venuda
 Com veu un brillan lo sol.
- 90 Arribat prop de la porta,
 Y en mitx de la nit serena,
 L cantar de una siréna
 Creya l' ánima ascoltar.
 Una armonía çeleste
- 95 D' eix lloch solitari eixía;
 Tan que altra volta temía
 Véure 'l somni continuat.
 Y entre 'l temor é impaçiençia
 De coneixer qui tocaba,
- 100 La porta aubrir no gosaba;
 Al fí l' última guanyá.
- Dret al mitx de la estànçia un noy había,
 Un ángel de blanch fron y cabells d'or;
 Son arch las cordas del violí fería,
 105 Que tristos sons encaminaba al cor.

Y en eix blanch fron l' inspiració brillaba,
L' inspiració que ly enviaba Deu!!.....
Riu de harmonía de llurs dits brotaba,
Queixa plorósa de sentida veu.

110 Era per mi, com del matí la calma,
Cuan la rosáda vá 'ls turons mullan,
Com per l' alarb 'l ven fresch, que una palma
Fá murmurar, cuan aigua vá buscan:

115 Com 'l só melancólich de natúra
Entre mitx del silençi universal,
Com la pregária qu' una criatúra
Per son germá eléva al Eternal.

120 Com 'l soroll de l'aigua fugitíva,
Dolçament escapan entre las flors,
Trista com 'ls sospirs de la captiva
Que llurs brodats ne vá regan de plors.

.....
.....
Prop d' ell un vell, sos cants acompanyaba,
De gris cabell pel çefiro agitat;
Sa má per sobre del teclat volaba,
125 Com vola l' águila per la inmensitat.

.....
.....
Quan acabá la trova planyidéra
De aqueix infan, poeta d' harmonía,
Mos ulls buscáren si en los seus había
Restos del sentimen que mostrá 'l cor;
130 Y encára que 'l llumet prop d' ells tenía,
¡Ay! las ninas brillans jó no trobaba,
¡Cegos... cegos tots dos'ls contemplaba!!....
Y ells no podian veurer mon dolor!!...

.....
.....
La fé tan sols de l'ánima cristiana,
135 Y de altre vida çerta la esperança,
L' entenimen calmaren que no alcança,
D' eix infortúni 'l verdadé motiu.

Y el pensar que la nostra es passagera
Ab sos bens y plaërs, tots de un sol dia,
140 Y que mes pur 'l mon contemplaría
L'ánima gran que dintre llur cos viu.

145 ' L dematí començaba
Blanquejan la obscuritat,
De blau las onas pintaba
À sa naixent claretat.
Ja l'espai tot invadía,
Dels ceguets lo fron besan,
Y 'l llumet trist palideixía
Devan son foch tan brillan.

150 Deixí llavors la cabanya;
Torno á la barca de nou,
Al mar que la platja banya,
À l'aigua que apenas s' mou;
Y que trencada suspíra,
155 Dels remes al igual mohimen,
Mentre la vela s' estíra,
Inflada ab amor pel ven.

.....

160 Cuan un jorn que no es lluny, aixís hu espéro,
Veigi ton front orlat de eterna glória,
Será per mí mes grata la memória,
Pobre ceguet, de tos primers cantars.

165 Veuré colmats 'ls vots que jo ara formo,
Mentres començas ta brillant carréra;
Per admirarte sempre la priméra,
L'anima meva sempre trovarás.

Mataro 2 Marzo 1856.

XI

Discurso¹

Pronunciado en el Ateneo de Mataró el día diez y siete de Febrero de mil ocho cientos cincuenta y seis.

Sobre la suerte que ha cabido y cabe á la mujer.

¹ Testimoni: Ms. 133.

Ella es de mayor estima que
todas las preciosidades raras y
havidas de los últimos términos
del mundo.

(Proverbios cap.XXXI.v.10)

El asunto que vá á ocuparme S.S. es la suerte que ha cabido
y cabe á la mas bella, pero debil mitad del género humano.

5 Formada de una costilla del hombre, ál igual y semejanza suya,
dada á él como á compañera no como á esclava, debe ser mirada
con todo el respeto y veneracion de que somos capaces, con todo el
cariño que sentir podamos ya que con nosotros parte el dolor y la
alegría, ya que una parte tan activa y sufrida toma en la propagacion
de nuestra raza.

10 Y si un dia, terrible anatéma cayó sobre su frente, si, para mayor
castigo, quedó á sus hijos el recuerdo del crimen cometido y la
maldicion que le siguiéera, el primer hombre ya la perdonára, y Dios, el
supremo juez, espiada la culpa, estendió sobre ella su clemente
manto, regenerando el mundo.

15 La vida de la muger presenta distintas fases, y cada una con
diferente carácter, tomando una parte muy viva en la civilizacion,
reguladóra como es de las costumbres.

Doncella, esposa, madre; he aquí las tres fases diferentes.

20 En la primera, llena de ardor la juventud fogósa con sus grácias y
candor; y si sabe dar noble impulso á este santo fuego, si á dirigir
aprende por la senda del honor al hombre que su corazon la ofréce,
de que no es capaz este hombre? Que no hace el enamorado
cuando ruéga su beldad?

Esposa? héla ya ligada en vínculo indisoluble, guardadóra de la
honra de su marido, pues en ella deposita toda su confianza.

25 Y cuando fatigado por el trabajo, abatido por amarga pena viene
á refugiarse en su regázo cual árabe errante al pié de la palmera
solitaria plantada en la inmensidad del desierto, buscando alívio,
buscando un consuelo á sus cuytas y quebrantos, cuanto no puede
en el moral de ese hombre la muger dulce y de santas aspiraciones,
30 que por consuelo le dá caricias, aviva su fé con religioso recuerdo
y enciende la antorcha de esperanza en su corazon enervado y
y debil por la fatíga y el sufrimiento? Y al despertar del otro dia
está el hombre regenerado, cambiado su ser, levántase y

35 óra Y despues de haber orado vuelve al trabajo con mas
ardor; olvida la pasada pena, y bendice á Dios que le diera tan dulce
compañera.
Madre? este es el mas bello período de la muger. Quien sinó ella
40 imprime las santas mácsimas en el corazon de sus hijos, las primeras
y mas duraderas en esa generacion que hoy nace y mañana cerrará
piadosamente nuestros ojos frios, sin vida, y á derramar vendrá una
lágrima sobre nuestra tumba? Lo que somos, lo que serémos, lo que
fuimos, á quien lo debemos sinó á esta muger incomparable en cuyas
45 entrañas fuimos formados, que despues de costarla tanto, estuvo á
nuestro lado siempre en véla guardando su tesóro; que nos alimentó
con su própia sangre, que habriá dado su vida mil veces, si la tuviéra,
por nosotros, y que cuando, observadóra siempre, vió aparecer en
nuestra mente el primer destélllo de razon é inteligéncia, nos enseñó
el gran nombre de Dios, nos enseñó á orar ?
Feliz aquel que su madre ha conocido!
50 Feliz aquel que un día, oyó llamarse con dulzúra hijo!
Para el huérfano, para el que al nacer la perdiéra, sin áncora en que
aferrarse, sin apóyo que le protéja, cual tierno arbolillo abandonado
juguéte del huracán, solo queda en esta vida un porvenir de lágrimas,
hasta que un día pueda abrazarla en el cielo, para no dejarla jamás. . .
55 Ya que hemos presentado á la muger tal cual ser debe, regenerada,
recorrámos su história desde la creacion hasta nuestros dias.

60 En un rincon del terrenal paraíso, Adan dormía el sueño de los
justos. Soñaba en Dios, su Criador, la aspiracion de su alma, y en
Eva, su duce compañera, formada á ruego suyo y como he dicho ya
de una parte de el mismo, á fin de mostrar cuan unidos debian estar
siempre.

65 Y en tanto ella inducida por la falaz serpiente, despertado en su
corazon un sentimiento vano, ambicioso, prepárase á arrastrarle en la
senda fatal.

70 Apenas dispierta el primer hombre, pone en planta la obra de
seduccion, los pérfidos consejos que soplára en su oido cual sutil
veneno el angel caido, el rebelde humillado luchando siempre contra
su Señor y Dios. Y Adan no tuvo fuerza para resistir; y comida la fruta
vedada penetró por vez primera en su alma el remordimiento, por vez
primera dispersó en lo mas recóndito de su ser esa voz acusadóra
que nada puede acallar, ese juez terrible é implacable, la condenacion
inmediata del crimen, la conciéncia. Y conocida la falta corrieron á
ocultarse, á esconder la faz, manchada por el primer pecado, á su
75 Criador, al vedador del vedado que guardar no supieron.

80 Era tarde; tronó su voz tremenda, estendió su cetro omnipotente y
el ejecutor de su venganza tomando la flamígera espada, arrója del
paraíso á nuestros primeros padres.

85 Estarás bajo la potestad de tu marido, dijo la voz á la muger, y el
te dominará. Parirás tus hijos con dolor y vivireis errantes sobre la
tierra.

Un día sin embargo, nacerá de una de tus hijas el Salvador del
mundo, que aplastará la cabeza de la serpiente y romperá los grillos
del pecado. Dijo, y la maldicion lanzada resonó por los espácios
repetida en confúso murmúllo por el éco, cual repíte el bramido del
furióso aquilon, el hórrido clamor del trueno.

Y se cumplió; y todas las naciones conservan el recuerdo del

funesto castigo.

90 Pobre muger! castigada severamente su primera falta, tuvo que sufrirla con toda la resignacion de que era capaz. Consideráda como una parte de la hacienda de su marido, como á cosa; juguéte suyo y liviáno, despues de satisfacer sus brutáles apetitos, páre con dolor sus hijos, guardando siempre á su tirano todo el cariño de que es susceptible, compartiéndolo solo con el frúto de sus entráñas.

95 Pobre muger! á medida que la civilizacion adelanta es su suerte mas infeliz. Aparte ciertas apariencias deslumbradóras, pero que en el fondo son nada ó casi nada, en la culta Grécia, en la potente Roma, su dignidad es desconocida, su pudor ultrajádo; ningun derecho al respeto ni á la justícia se la concéde; es tratada con toda la crueldad, tiranía y cinismo de un ser privado de inteligéncia y nobleza de corazon.

100 Una sola escepcion se nos presenta, que ni tal puede casi llamarse, dejando entrever la civilizacion cristiána envuelta en sombras, cubierta por opáco y denso vélo, debil muestra de lo que mas tarde debía ser; un estado médio entre la degradacion pagána y la perfeccion evangélica. Dígo que ni tal escepcion debe cási llamarse, pues á la parte de respéto y veneracion á la muger tributado, cáe cual tinte sombrío la poligámia y el divórcio, que hasta en las tribus fieles sentó su garra funesta é inmoral.

105 No es de estranar S.S. que siente tal acusacion, cuando el Supremo Hacedor, dando al primer hombre una sola compañera, mostró ya la senda que seguir debíamos.

110 Cierto es, muy cierto que en los primeros tiempos toleró la poligámia entre sus escogidos, aunque contrária á la primitiva institucion del matrimonio, en razon tal vez del aumento de su raza; pero tambien es cierto que mas adelante esta razon desapareciera.

115 Sin embargo Moisés la adopta mas por espíritu de tolerancia que por interés político; con el bien entendido empéro, que la ley la concede con grandes restricciones, y, que el mismo deber obliga al hombre para con sus mugéres, sin poder llevar hasta la licencia este permiso que se le concede.

120 Ademas S.S. remontémonos al primer ejemplo de poligámia seguido del repúdio, y esto solo nos hará comprender cuan poca parte pudo tener el Criador en que Abraham tomára una segunda muger. Viendo Sara su esterilidad, y mas deseósa que su marido de que se verificáran en el las promesas del cielo, con respéto á la descendencia prometida, aconséja al patriarca parta su lecho con Agar, su sierva, sacrificando sus própios derechos y siguiendo la costumbre de aquellos tiempos en que era tolerada la poligámia, no entre los justos, cuyas tribus aun no ecsistian, sino entre los réprobos, entre los que mas tarde abrasó celeste fuego, y los que fueron perseguidóres del pueblo de Dios.

125 Y cual fué el resultado de esta segunda union? Vamos á verlo. En cuanto Sara es madre, en cuanto naciera Isaac, apodéranse los celos del corazon de la muger que antes aconsejára, y el resultado de esto celos fué funesto á la pobre Agar, que despedida de la hospitalária tienda, sin mas apoyo que su hijo Ismael, tuvo que emprender una vida errante al través del desierto, llena de pena y privaciones, naciendo de el una tribu idólatra y que mas tarde ha hecho temblar la cruz, mientras de Isaac nacia los escogidos, cumpliéndose en ellos las celestes promesas.

130 En cuanto al repúdio, dura ley que al hombre concéde despótico

- 145 derecho sobre la muger, pues le permite quitarla por mero capricho, no solo sus derechos de esposa sino hasta su posicion y ecsistencia en la sociedad, muy alto hablan en mi favor las desgrácias del mismo Ismael y su pobre madre, y las reprensiones del profeta Malaquías á la infiel Judá por sus alianzas con las jovénes estrangeras, en menos-précio de las esposas de su nacion.
- 150 Y mas adelante, cuando la dominacion romana y al ir á operarse la regeneracion del género humano, el abuso del repúdio llegó á tal extremo, que acabó por librar á la muger de sugecion tan dura, emancipándola el mismo desorden.
- 155 Dígalo sinó la muger de Samária que repudiára cinco maridos, y confesó al Salvador ingenuamente, que en la actualidad no lo tenía. Dígalo Herodías, sobrina de Salomé, díganlo esta misma, díganlo tambien las tres hermanas del jóven Herodes Agrippa.
- 160 Por esto S.S. he tachado, aun en aquella época, de inmoral la poligámia y el divorcio, mayormente si con ojos cristianos se considéra.
- Sigamos esta época y nos conducirá á la regeneración.
- Poco tiempo despues de formados Adan y su compañera, postráronse por vez priméra y eleváron al ser Omnipotente humilde pregária, verdadera espresion de su corazon virgen, fundando, por
- 165 decirlo asi, el culto, consecuente á ese sentimiento que en ellos se desarrollaba, á ese princípío que germinaba sin saberlo, criado con ellos, la religion.
- Cain y Abel sacrifican á Dios y le ofrecen holocaustos; el último es víctima de su celóso hermano, y sus descendientes continúan fieles, mientras los hijos del fratricída, del primer asesíno, fundan una
- 170 secta impía que poblando el mundo y mezclándose con la otra raza la pervierte, hasta que cansádo el Criador de tanto crimen, alarga su mano vengadóra y abriendo las catarátas del cielo, inunda el mundo.
- Noé solo y su familia se salvaron; al salir del arca erige un altar y óra. Dios firma un pacto con el justo y sus hijos pueblan de nuevo la
- 175 tierra.
- La sobérbia les confunde y Abraham es el primero que halló gracia á los ojos del Señor. Nacen de el esas tribus favoritas que esclavas largo tiempo y sufriendo el yugo de los Faraónes libra
- 180 Moises, y conduciéndolas al través del desierto, entrégales las tablas de la ley, la ley natural escrita, marca justa é inviolable de los debéres del hombre y primera base del edificio social que regenerar debía á la muger.
- De una de estas tribus nace la que aplastar debía la cervíz á la
- 185 serpiente, la única concebida sin mancha, pura como la religion que debía fundar su hijo, María.
- Poco despues viene Jesucristo; el Dios hecho hombre recibe el águá del Jordan por mano del Bautista, y lava al mundo del pecado original.
- 190 En estas dos grandes épocas patriarcal la priméra, y la segunda república federal teocrática, es donde la muger representa mejor el papel de madre y espósa; y no porqué se la estimára en su justo valor, no porque hasta cierto punto dejára de ser cósa, sino que por un sentimiento natural de justícia y de equidad, efecto de su religion,
- 195 la apreciaban en mas que los demas pueblos, sabían que de una de ellas nacería el Redentor del mundo.
- La joven israelita, sin velo que la cubra ni Parthenon que la guarde, apacienta los rebaños libre, sola cual ave en el espácio,

200 velando su virginidad, confiada en la ley que la protege contra la
violencia; y cuando viene el día en que es solicitada para esposa, es
dotada por su marido, llevando solo en premio su belleza ó su virtud.
El matrimonio entre los hebréos, no es otra cosa que el símbolo del
matrimonio sagrado ratificado en el cielo y bendecido por Dios. Como
esposa, vive la muger libre tambien y respetada, con tribunales que
205 protegen la dignidad del lazo conyugal. Como á madre, sabido es el
amor y veneracion de que gozaba, y viuda es respetada por su
mismo estado, tanto mas, cuanto mas fiel permanece á la memoria
de su marido.
Pero la medalla tiene su reverso.

210 El padre tiene la facultad de vender á su hija ó de condenarla á
perpétua virginidad consagrándola al servicio del tabernáculo, y esa
virtud de ángeles entre los cristianos, entre ellos era mirado como un
estado ignominioso y sin honor.

215 Añadid á esto lo que ya he dicho, la poligamia y el repudio,
profundas llagas de la sociedad doméstica, y tendreis completo el
cuadro mezcla de dignidad y abyeccion, de respeto y vilipendio que
ofrecía la muger en aquella época.

Mas he aquí que sonára la hora de la regeneracion; una madre
dolorida viera espirar su hijo en la cruz, Jesucristo muere en el
220 Gólgota, y el sacrificio cruento, la sangre generosa vertida
mostraron ser ya cumplidas las profecías.

Batido el pecado en sus últimas trincheras, abandona la tierra y
huye á ocultar su faz avergonzada en el profundo abismo. La muerte
del alma desaparece, la razon domina, la religion triunfa.

225 Nace el cristianismo; la mansedumbre es su fuerza, el amor al
prójimo es su divisa.

La esclavitud es abolida, la muger vuleve á su ser, la santidad del
matrimonio queda establecida.

230 Doce hombres humildes, grandes por su fé, son los heraldos de
estas nuevas doctrinas; á su palabra tiemblan los ídolos, la luz disipa
las tinieblas, fecundando estas primeras semillas la sangre de los
mártires, sangre preciosa, que cada gota sirve de una piedra mas al
naciente edificio, un prosélito mas, otro nuevo defensor.

Héle por fin triunfante: un romano la proclama religion del estado
y al ampáro de la cruz vence á sus enemigos.

235 Establecido el cristianismo y santificado el matrimonio, veamos
cuales son sus condiciones.

La unidad y la indisolubilidad.

240 Una sola será la muger á que te unas, una sola la compañera de
tus dias; fiel á ella debes permanecer y ella guardará tu honor, sin
que jamás poder humano pueda romper tan fuerte lazo. Y esa
ceremonia imponente, en la cual la tímida doncella cubierta con el
velo virginal, postrada ante el ára recibe de su espóso el anillo
simbólico, y entrambos la bendicion del sacerdote, tuvo entonces su
245 origen, y la muger quedó definitivamente emancipada, volvió á ser lo
que era antes de cometer el primer pecado.

Solo una parte siguió cumpliéndose de la terrible maldicion:
parirás tus hijos con dolor dijera la voz y con dolor pare sus hijos.

250 Sin embargo S.S. este es un nuevo vínculo que á ellas nos ha de
unir, un motivo mas para que sean dignas de toda nuestra
consideracion y cariño.

A vosotros apélo padres de familia, á vosotros que habeis asistido
al nacimiento de vuestros hijos, ponéos la mano sobre el pecho,

255 repasad en vuestra imaginacion el pasado, y decidme si cada grito de dolor de la infeliz víctima no traza mas hondo surco de estimacion en vuestros corazones, esplicadme si podeis, lo que por vosotros pasa al estrechar en vuestros brazos el fruto de vuestro amor.

260 Y no se crea S.S. que esto lo diga bájo la impresion del momento, no; es una íntima conviccion que espéro ver cada dia arraigarse mas y mas. Comprendo que el hombre volúble, el que no entiende ni jamás entendió la santidad del matrimonio se ría de mis creéncias, pero sé en cámbio que el justo, el que guardar quiere y guarda la jurada fé, dirá que tengo razon.

265 Apesar de su sufrimiento, que le importa á la muger si es madre? Si en nosotros produce tal impresion la paternidad, cuanto mayor no es en la muger? Dotado este ser de mayor sensibilidad, mas fuerte en sus afectos, mas tenaz en sus pasiones, que manantial de goces y placer abierto no vé ante ella contemplando el reciénnacido, siguiéndole en los distintos períodos de su vida, sorprendiendo su primer sonrís en la infáncia, dirigiendo sus inclinaciones á medida que
270 crece, hasta que al morir estiende las manos sobre su frente, y sus lábios balbucientes dejan escapar la bendicion maternal! Oh! es imposible explicarlo. Una madre, solo una madre pudiera decirlo, y aun esta no hallaría palabras bastantes para decir lo que siente.

275 Regenerada la muger moralmente, la civilizacion moderna se encargó de completar la obra, igualando ante la ley sus derechos á los del hombre. Como el es llamada á la participacion de los bienes de su padre, y en el contrato matrimonial lleva su parte de dote, evitando así la compra simulada que en la antigüedad hacía el
280 marido de su esposa.

Fáltanos ver ahora en que sentido se toma la parte de sugecion al marido; pero esta sujecion es mas el apoyo que el debil busca en el fuerte, y la hidalguía, la nobleza de corazon, nos impiden valernos de esa fuerza como no sea en defensa de la muger, que á reclamarla viene. Abominacion sobre el villano que
285 prevaleciéndose de ella, hase pesar sobre su compañera su mano de hierro; un dia sus hijas enlazarán con otros hombres, y la maldicion de Dios hará que pése igual yugo sobre las descendientes del impío, que perseguido por el remordimiento huirá siempre, pero sonando siempre tambien á sus oidos las imprecaciones de su raza.

290 Todo lo que he dicho sobre la regeneracion de la muger, debe entenderse solamente dó impéra la religion cristiana. Es verdad que dentro de ella misma hay tribunáles que castigan á la muger infiel, pero igual derecho le cabe á ella, si por el contrario el infiel fuera el marido.
295

Fuera del cristianismo, la muger conserva todavía el mismo grado de bajéza, y abjeccion de los tiempos primitivos, en mayor escála si cabe, pues el contínuo embrutecimiento de este ser degradado, entorpeció su parte moral haciéndola capaz tan solo de repugnantes
300 vicios.

Fended la vista hácia un rincon de Europa, hácia un pueblo que subsiste para méngua y baldon de las naciones civilizadas y que hoy dia tiene fija sobre el la atencion de todos, pues es la liza dó se debaten grandes principios. Es la Turquía.

305 En el fondo del serrallo yace lánguida la muger cual flor que no viera el sol, cubierta de seda y óro, con eunúcos que la guardan,

avivando sus sentidos para el placer voluptuosos perfumes. Allí aguarda que su tirano caprichoso venga a distinguirla entre sus rivales; y si este día llega, si este instrumento del placer parece

310 alcanzar por un momento el rango de persona, durmiendo el sueño del vicio, el despertar será terrible, y guay! que el Bósforo no escupa al anochecer sus restos mutilados.

Esclava toda la vida, víctima de la tiranía de su dueño, objeto y vil de comercio para satisfacer no mas que apetito brutal, es muy cierto

315 que mira a sus pies frenético y delirante al que la comprara, pero este solo incienza su ídolo para romperlo despues, para hacerlo pedazos con sus manos.

Allí no hay familia, no hay nada; ni tan solo llega a representar el papel de madre, cuando menos el de esposa.

320 Pobre muger! las fieras tienen mas privilegios que ella en esa region bastarda, pues la fiera no se vé privada de sus hijos para alimentarles, y una sola escoge el macho para la reproduccion de su especie.

En Turquía es tan grande el número de esclavas que a un solo

325 hombre pertenecen, como bajas las aspiraciones de esa secta fanática é inmoral.

La civilizacion tolera la existencia de esta baluarte del islamismo por razon política, por el equilibrio europeo: la moral se avergüenza al contemplarlo, las buenas costumbres maldicen su existencia.

330 Pues que de la muger me he ocupado, habría querido hablar detenidamente de educacion; mas, ha poco tiempo estas mismas paredes escucharon una voz autorizada, la de un célebre orador sobre este punto, y nada puedo añadir a lo que el dijo. Que estudie la moral del evangelio, que aprenda en ese gran libro a ser buena

335 esposa y buena madre, é imagen fiel de la muger fuerte de Salomon, escuchará desde el cielo las bendiciones de sus hijos, que cual suave emanacion subirán hasta ella, siéndole las lágrimas por ellos derramadas mas gratas, que al oído los armónicos sonos del laúd.

Desgraciadamente para el que en el bello ideal creyera en este mundo de la muger perfecta, y como para servir a estas de contrapeso, hay una raza de mugeres sin pudor, que por vil precio atraen a la juventud ardiente, y que creyendo saciar una necesidad de naturaleza, embrutecen su ser y ofuscan su virtud. Pero basta . . .

340 echemos túpido vélo sobre tan torpes escenas, despreciando cual se merece esta muger, aborreciéndolas, porque esta muger, esta muger S.S. es el crisol en que Dios quiso probar los quilates de la virtud del hombre.

Huyamoslas pues, y cual si no ecsitieran, cual si borrado fuera este lunar que al mundo afeá, bendigáanos la muger y respetémosla:

345 una muger es la madre de nuestros hijos, una muger fué nuestra madre.

He dicho !

XII

Discurso¹
pronunciado en el Ateneo
de Mataró el 23 Noviembre
de 1856.

La muger es el complemento del hombre.

¹ Testimoni: Ms. 134.

Poco tiempo ha transcurrido S.S. que con una benevolencia que me honra, os dignasteis escuchar mi primer trabajo, humilde esposicion de mis creencias sobre la muger, sobre el ser delicado y bello todo amor, todo cariño, puesto á nuestro lado para endulzar las horas de la vida, flor destinada con su puro aroma á llenar el vacío que siente el corazon abandonado á si mismo, ligada á nuestra ecsistencia cual la debil enredadera al arbol centenáreo, cuando sus hojas verdes todo el año suben á lo alto, apoyando su debilidad sobre el rey de los bosques.

Al escribir este primer trabajo, propúseme comenzar una série de estúdios que ofrecer pudiera á vuestra penetracion y recto juicio, taréa sobrado estensa y que no cabía en los límites de un solo discurso. El de hoy, será una continuacion de lo que comenzára la otra vez; en el dominar vereis mis ideas como el roble corpulento domina en la montaña, la pura y genúina espresion de mis sentimientos, que mal puede mentir el lábio cuando habla el corazon.

Mas elocuentes plumas que la mía, se han ocupado en este lugar del mismo asunto, y los aplausos que involuntariamente os arrancaban, las muestras evidentes de satisfaccion que les demostrabais, deberian acobardar la mia debil aun y poco acostumbrada.

No creais que vengo á combatir; les respeto demasiado, y mal novel caballero puede luchar con el fuerte que al brillar de su espada vencedora aterraba las huestes enemigas, sembrando el espanto y desolacion entre sus filas; la lanza del imberbe saltára en mil pedazos al chocar el escudo de diamante, y el soñado laurel de la victória trocado viera en amargo desengaño, leccion sevéra dada á su orgullo desmedido.

No S.S. léjos de mi tal pensamiento: he dicho que á esponer venía mis sentimientos con la fé del creyente, á lanzar mi opinion en vuestro entendimiento, cual simple albañil lanza la piedra en la pared que mas tarde será casa y que de honrar há el talento del arquitecto. Si, que el hombre nacido ha para la sociedad como el caballo para ser esclavo, y al venir al mundo se le confió una mision, mision que ha de cumplir segun sus fuerzas. Por la misma razon que al darle el Criador el soplo de la vida, encendió dentro de su entendimiento la viva luz, de la inteligencia, obligado está á pagar su tributo en provecho de esa sociedad á que pertenece, á trabajar en el adelantamiento de la misma. Méngua al indolente, que cual la mala yerba de los campos ocupa una porcion de tierra que mas hiciera medrar la espiga nutritiva, que la sirve de carga sin producir utilidad alguna. Si una ley mas poderosa que nosotros, no vedára el cumplimiento del deséo, debería ser arrancado de la sociedad cual el labrador arranca esa mala yerba, dejando secar sus raíces y rompiendo la semilla, á fin de que no vuelva á reproducirse el

parásito enemigo de las plantas que han de alimentarte.

Este tributo es el que hoy vengo á pagáros. Pequeño es en efecto, pero que sabeis ha de dar cada cual segun el mayor ó menor grado de actividad y fuerza de que está dotado.

50 Vuestra benevoléncia, de que tan repetidas pruebas me habeis dado, y por la que os envió vivísimo sentimiento de gratitud desde lo mas íntimo de mi corazon, me alienta por otra parte, permitiéndome la invoque hoy de nuevo hácia el asunto que va á ocuparme; y si no os ofrece el atractivo de la novedad, pueda al menos creer que
55 habeis visto en el dominar un sentimiento de verdad y de convencimiento.

 Muchos son los escritores que de la muger se han ocupado, y casi todos han venido á caer por desgrácia en dos extremos, extremos que han ocultado á nuestros ojos la verdadera condicion y
60 naturaleza de la muger, presentándonos cuadro velado por la adulacion ó por el desprécio.

 Unos, orgullosos con el sentimiento de su própia fuerza, faltando á toda ley de naturaleza, han supuesto á la muger incapaz de un pensamiento sério y por consiguiente de graves ocupaciones, han
65 rebajado su condicion, han querido negarle el lugar que de justícia le corresponde. Otros, servíles aduladores, reptíles venenosos que arrastran entre el fango cubiertos de flores, que amagan la ponzoña de su lenguaje con perfumado aroma, han elevado sus cualidades, sus inclinaciones y hasta debilidades, al extremo de hacer de ellas
70 una virtud, como si á igual y semejanza nuestra no fuera creada, como si su corazon capaz no fuera de discernir lo bueno y lo malo, como en fin, si cual en nosotros, no viviera oculto en su interior el sentimiento de justícia y equidad juez de todos nuestros actos y que llamamos conciencia. Y que razon ha de autorizar el abuso de su
75 fuerza en los primeros? Dijo acaso Dios al hombre, he aqui tu esclava? La muger es un ser sensible, razonable y limitado, la compañera del hombre, mejor diré su complemento! Esta es en mi concepto la verdadera, la única definicion de la muger.

 Cuando un dia, cansado Dios de la monotonía de la inmensidad vacía, se entretuvo en formar en siete dias todo lo que ecsiste, y
80 entre ello el hombre que hizo á semejanza suya, que dotó repito, de una inteligénica superior, de una fuerza corporal y de una actividad que de proclamar le había rey de la creacion, tuvo su obra por incompleta, y dar quiso á la porcion de polvo de la tierra que
85 convirtiera en hombre una compañera digna de él, que en él suplíese lo que le faltaba. Mientras Adan en brazos de un sueño reparador, gustaba por vez primera las delicias del descanso (y que poco despues, cuando la desgrácia imprimió en su frente sello fatal, llamar pudo del olvido,) tomó una de sus costillas y formó á la muger.
90 Poniendo gran cuydado en las formas, la hizo bella para atraer con sus encantos la voluntad del hombre; dotóla de una sensibilidad exquisita y una fuerza de pasion que en ella supliera esa fuerza corporal, que despues de cometida la falta y á impulso de la terrible maldicion, esclava la hiciera del hombre.

95 Esa fuerza de pasion era lo que le hacía soportar con resignacion la superioridad de su compañero, y templaba el resentimiento que guardar pudiera al que hacía pesar sobre ella férreo yugo. Bien que su corazon virgen todavía no conocia aun el suicídio, ni se atrevía aun a despertar en el, el sentimiento de venganza que empujára Caín
100 al fratricídio.

Y el hombre la dominó completamente y tuvo que sufrir en toda su estension, la enormidad de su desgracia.

105 Mas tarde, cuando la fé conmovió el mundo y que el hijo de Dios sacrificándose rompió las cadenas del pecado, lo dije ya en mi primer discurso, la suerte de la muger quedó fijada definitivamente, tuvo ecsistencia própia, fué inferior pero no subordinada. La civilizacion la colocó al rango que la correspondia; entonces solo fué la compañera del hombre, su igual si quereis aunque mejor su complemento.

110 Porqué la naturaleza es completamente distinta de la del hombre; este criado es para la fatiga y el trabajo, para la lucha, en una palabra para la vida pública, al paso que la muger unida está á el como la yedra al robusto tronco, para endulzar la fatiga y sufrimiento, para borrar á fuerza de cariño las profundas señales que en su rostro marcára el abatimiento, y hacer mas llevadero el trabajo, sabiendo el hombre que el destino de su producto es la familia, ese pequeño reyno en que reyna la muger.

115 Y en efecto, que fuera el mundo sin la familia? Si la muger tuviera las mismas aspiraciones que el hombre, si marchad quisiera á su igual, que sería de nosotros? La sociedad se disolvería, porque faltaría la mitad de la familia, la parte mas integrante, la que hace relacion á la vida privada, á la vida interior, mas necesaria que la pública. Y sin sociedad el mundo no puede subsistir, porque la sociedad es el vínculo que nos une mutuamente unos á otros, la escata gradual que nos conduce hasta Dios. El cuydado interior de la casa, el orden y aséo de la misma, la educacion material y espiritual del niño en la infancia, á quien se encomendaría? El hombre es completamente inútil para ello, la muger unicamente puede llevarlo á cabo; por esto he dicho que era el complemento del hombre.

120 Cabeza es el de la sociedad en general, la muger de la sociedad doméstica; el hombre reyna en el exterior, la muger domina en la familia; y si grandes circunstancias la obligan á salir de la sombra de la vida privada y á escribir su nombre sobre la misma página de un padre, de un esposo, de un hijo, su mejor modelo será el de la hija del romano que á alimentó á su padre con su própia leche, el de la madre de Coriolano implorando por Roma, el de la Condesa de Castilla libertando á su marido, el de lady Russell sirviendo de escribiente á su esposo ante un tribunal, que de antemano había condenado su cabeza.

130 La muger no teniendo mas que una actividad de interior, tiene mejor asegurada su libertad que la de los hombres: su mayor y mas capital enemigo reside en su própia corazon.

135 Desgraciado empero el momento en que dejándose llevar de las pasiones, rompe la muger las trabas que la ligaban, y pisando las conveniencias, lánzase al palenque, atrevido adleta dispuesto á combatir.

140 Un funesto ejemplo puedo citaros.

145 Un dia, la mano poderosa de los hombres, coadyuvada por la inteligencia, rompió las pesadas cadenas con que les sujetára el feudalismo, dió un golpe mortal á la tiranía y comenzó á brillar en lontananza el sol de la libertad.

150 Al otro lado de los mares un hombre reune un pueblo esclavo, lo proclama libre por la fuerza de su brazo y le dá una constitucion. Este hombre S.S. era WASHINGTON, su pueblo el pueblo americano, pueblo nuevo, pueblo virgen, y que hallar no pudo, por desgracia, en nuestro mundo viejo imitador.

Una voz atronadora repitió en Francia cual un eco el grito que diera la nación libre, y al escucharlo temblaron en sus cimientos los tronos Europeos. Libertad! dijera el eco, libertad!! y al amparo del santo nombre rompe el hombre durante la tempestad las cadenas que su nave sujetaban á la orilla, el mar la arrastra al través del espacio, el cielo desaparece en medio del violento torbellino, y sin timon, sin remos, corre á merced del huracan bravío. Libertad! . . . y la Francia se encuentra sumergida en un lago de sangre!! . . .

160

Espantoso es el cuadro S.S. que ofrece el vecino imperio en aquella época.

165

Largo tiempo guardó oculto en sus entrañas el fuego que sembrara la filosofía del siglo 18, el estallido fué terrible. Allí dó impéran las fuerzas brutas y sin inteligencia no puede llevarse á cabo una obra pura y perfecta. Cuando los pueblos llevan á cabo por si mismos las revoluciones el bienestar es imposible. Cuando las masas rompen las cadenas que las sujetaban y buscan en si mismas un socorro terrible, desgracia entonces! la sangre que correrá á torrentes será el único fruto de la revolucion. Que sucedió entonces en Francia? El labrador trocó el arado por la espada, la multitud inundó las calles y las plazas, bandas de asesinos cruzábanse en todas direcciones, dejando en todas partes señales evidentes de su paso.

170

175

Luis 16, el rey martir muere en el cadalso, entrega su alma á Dios perdonando á sus enemigos, y poco despues su infortunada esposa sirve al pueblo de nuevo espectáculo, á ese pueblo que miraba tranquilo morir al hijo de esos mismos reyes á manos de un inmundo zapatero, desgarrando sus carnes por no querer insultar su pobre madre! Horror!. Y despues que la cuchilla revolucionaria se atrevió á lo mas sagrado de la tierra, despues que niveló al trono con la plebe, como habia de respetar cuanto de santo y respetable encerraba la Francia? Millares de cabezas rodaron al golpe feroz de un asqueroso instrumento de muerte, sin mas crimen que ser adictos á sus reyes, sin otra culpa que una conciencia sin mancha.

180

185

En esa revolucion espantosa, pagina sangrienta de la historia, que estremecerá á las generaciones venideras como nos estremece aun á nosotros, en esa revolucion S.S. las mugeres cumplieron un terrible papel.

190

Lo he dicho ya; cuando la muger sale de los límites que al ponerla al mundo le marcara el Criador, depravase su ser y dejándose llevar de las pasiones convirtiéndose en feroz arpía, tigre hircana que escede en crueldad al hombre mas desalmado.

195

Ellas dan uno de los primeros pasos de la revolucion. Al grito de pan y armas! y batiendo generála marchan á Versalles, ensangrientasn las paredes del palacio testigo mudo de las glorias de Luis 14, monumento eterno de la misma; y conducen á Paris al rey martir, entregándolo indefenso á sus mas fieros enemigos. Tintas sus manos aun en la sangre del ilustre defensor de la Bastilla, bañanse de nuevo en la de los valientes y fieles suizos, que cual perro fiel mueren al pié de la morada de su Señor. Las cabezas de Launay y de Géraud clavadas á la punta de una pica, son por ellas paseadas cual victorioso troféo, incitan al verdugo con sus hurras frenéticos y horribles imprecaciones, y las mas de las veces, ejercen por si mismas ese funesto ministerio que la vindicta pública reclama y el corazon rechaza. Oh! vedlas cometiendo todo género de maldades y cruentos excesos, y este ser criado tan solo para la paz y el amor, mónstruo terrible es de liviandad y de sangre.

200

205

210

Debil es mi pincel S.S. para pintar con verdadero tinte todos los escesos á que se entregó la muger en aquella época; todos lo sabeis y vale mas callarlo, vale mas doblar las manchadas hojas y no contar escenas tan horribles.

215 La muger es el complemento del hombre he dicho, y he dicho ya como lo entendía: el hombre para la vida pública, la muger para la familia.

Y que papel mas brillante representar puede la muger que en la familia?

220 Permitidme presentáros un ejemplo.

Un banquero S.S. un padre, por la quiebra de una ó mas casas de comercio, vé compometida de un solo golpe toda su fortuna. Este hombre puede sin embargo disponer de grandes capitales que le han sido confiados, y declarándose á su vez en quiebra, puede asegurar á su familia en país estrangero una brillante suerte, pero una vida de ignominia y de vergüenza. Conciencia plena tiene del hecho, marcada vé la senda que seguir debe, y sin embargo es padre; el porvenir de sus hijos acalla por un momento la voz recta que imperaba en su corazon, duda. Y como no ha de someterse voluntariamente este hombre y dominar el mal impulso que brotara en su corazon, ofreciéndole riente prespectiva para su muger, para sus hijos, si esta misma muger, que en secreto supo adivinar la cualidades y flaquezas de su marido, sin herir su susceptibilidad, está allí, á su lado para advertirle por el bien de entrambos, si comienza aceptando su sacrificio el maternal amor? Pero para ello es preciso que una vida constante, sabia y arreglada, responda á las alarmas de un corazon que por ella se inquietaba, y que por un hábito de orden inteligencia y economía, se haya mostrado capaz de reparar la sobrevenida pérdida de su fortuna, y de establecer las reglas salvadoras, base de la regeneracion. Entonces el hombre que había dudado ya no vacila, lánzase seguro por la senda del deber.

235 Ved la muger en su verdadero lugar, orlada de todo el brillo de su mision.

245 Dó aparece mas grande, decid?, aquí salvando á su familia de la mancha indeleble del crimen, ó dejándose llevar de su ecsaltada y poética imaginacion, intrépida Sáfo lanzarse al mar viendo desdeñado su amor? Valerosa amazona guiando al combate numerosa hueste, aunque el triunfo venga á orlar su sien, ó madre religiosa enseñando á sus hijos á balbucear el santo nombre de Dios? Una Montespan con todo el brillo de su gloria, ó hija amante, fiel y respetuosa, luchando á brazo partido contra el mal que sordamente mina la ecsitencia de su padre, Isabel de Inglaterra ó la hija de Ossian? Catalina de Médicis asegurando el triunfo de la liga con el degüello de los Hugonotes, ó humilde sierva de Sn. Francisco pasando lo mejor de sus años á la cabecera del miserable enfermo, que otro recurso no tiene que la caridad de sus hermanos?

255 No ha mucho S.S. en los campos de la Rúsia ventilábase una cuestion de enorme trascendencia. La política prescrita en el testamento de Pedro el Grande á los sucesóres del Autócrata, envolviéra la Europa en espantósa lucha, lucha acabada felizmente por los esfuerzos del Elejido del pueblo, y el sacrificio del coloso (momentáneo si quereis), que entreviera su impotencia para resistir las dos primeras nacionalidades del mundo, y sellada con un tratado, preliminar acaso de un congreso de soberanos que asegure la paz de Europa y el porvenir de la civilizaci6n fluctuante.

Al ronco son de sus cañones vomitaba el Dios de la guerra
envueltos en metralla, espanto, muerte, desolacion y luto!

Las Hermanas de la Caridad, ángeles bajados á la tierra,
emanaciones santísimas de la divinidad para consolar á la
275 humanidad doliente, recorren el campo de batalla, y sin arredrarlas el
son de los acéros, el fragor de los combates, ni el peligro inminente
de sus vidas, derraman bálsamo consolador en las heridas del
soldado, y otro mas consolador aun el de la fé, suave para el que
280 próximo está á dejar la vida, mas que á la flor el bienhechor rocío,
mas que á la tierra, en dia de verano, el aire fresco, embalsamado
que nos envía el mar.

Sublime abnegacion S.S. ministério santo y angelical!
Indivíduas de la familia universal cumplen su mision de amor y de
consuelo, amor que solo comprenderse puede hermanado con la
285 idéa de nuestra divinidad, el Dios de los Cristianos.

A otros y otros ejemplos pudiera apelar, y en que no cupiera
duda el escoger. En los citados á buen seguro opinareis todos como
yo; de una parte el triunfo alaga solo el orgullo, el otro, sacrificio
voluntário, abre el camino del justo en la vida eterna, una inmensidad
290 de gozar.

Y si mas quereis aun, me dirigiré á vosotras mismas. Decidme
madres de familia, hay en el mundo goce que para vosotras valga el
primer beso que imprimís en la frente de vuestros hijos, ese momento
de felicidad suprema que embota los agudos filos del dolor y
295 sufrimiento; hay goce que iguale el tierno afan con que seguís su
marcha progresiva, y el resultado satisfactorio, el sabroso fruto que
dan las semillas que en su corazon arrojasteis de cariño y de virtud?
Y mas tarde, cuando el niño se ha hecho hombre, y veis su frente
orlada por una corona, cuando mirais las frentes inclinadas
300 respetuosamente á su paso, diciendo plaza al génio! al valor! á la
virtud!! . . que siente vuestro corazon, que mas ambiciona?

Nada, que en vosotras el amor de madre embarga todas las
facultades, todos los sentidos, acallando toda otra que despertar
quisiera.

305

Un solo sentimiento sin embargo, puede dominar el mas hermoso
que la muger posée, pero este sentimiento es el que daba fuerza á
los mártires, el sentimiento religióso. Una madre puede sacrificar solo
á Dios el cariño de sus hijos, mas despues de el, este cariño se
levanta sobre todos los demas sentimientos, cual águila veloz que
310 hiende los aires, y elevándose mas que las aves sus vasallas, sube á
contemplar de mas cerca, el brillo del astro que fecunda la tierra.

Me direis que llega un dia en que esa madre pierde las prendas
de su corazon, que un estrangero viene y se lleva lo que tanto trabajo
le costára, esa vírgen que modeló segun su corazon; mas ley es de
315 naturaleza que respetar debemos, y la misma madre sueña con este
dia para su hija, porque ha de asegurar su felicidad para toda la vida,
pagando como tributo al entregarla á su marido una lágrima, que ni
de pena es, pues la vereis rodar en médio de la satisfaccion mas viva
que anima su semblante.

320

Y efectivamente la hija cumple su destino acá en la tierra; pasa á
ocupar el segundo lugar en la familia, siendo esa lágrima caida la
valla que separa la dulce primavéra de la vida del productor estío, que
borra los dias sin cuydado de la niña, dando plaza á las graves
ocupaciones de la muger.

325

Cuanto mas profundo S.S. es el dolor de una madre, cuando esta

hija querida la abandona para consagrarse á una vida mística y contemplativa, á una vida de oracion y recogimiento, en una palabra, á la familia del convento? Porqué S.S. aunque sabe la consagra á Dios, la pierde mas por entéro que casándola, no puede estar á su lado á todas horas para velarla, no puede su esperiència ayudarla con sus consejos, no puede consolarla y confortarla cuando un pensamiento de duda penetrando en su corazon, viene á turbar la calma de sus dias.

He dicho mas arriba que el destino de la muger es la familia, y lo repito S.S. La soledad que de ningun modo es buena para el hombre, sería mortal para la muger; y esta dependéncia signo es fatal de inferioridad. No basta además para demostrarlo la diferencia que ya he hecho notar para todas las cosas de esta vida, el mayor grado de fuerza y actividad al hombre concedida, indicando que en nuestras relaciones con el mundo, la muger solo puede ocupar un rango secundário? Por esto! he dicho que por el matrimonio la muger pasaba á ocupar el segundo lugar en la familia; y si alguna vez el hombre ha rebajado su ecsisténcia descendiendo á mezquinas puerilidades, ha querido en una palabra vivir como á muger, ó á impulso de la molície y de la moda ha concedido á estas una superioridad sobre él, háse faltado á si mismo, ha bastardeado el fin para que fué criado, sin perder por esto su naturaleza. En la tierra es indispensable que subsista esta diferencia; en la eternidad, inmortal es el alma de entrambos, á entrambos animó el soplo de Dios.

Mugéres hay sin embargo, bien que en escaso número, y digo esto para que no creais que he sentado la inferioridad de la muger como cosa absoluta, que han sabido grangearse una posicion tan brillante como el hombre, que con sus obras han asombrado al mundo. Mi frente respetuosa se inclina ante ellas, ante la obra de Dios que se ha complacido en adornarlas con todo el brillo del valor y del talento, cual luminosa estrella lanzada en mitad de la creacion, cual rico diamante del tesóro de un rey.

El hombre y unicamente el hombre tiene la culpa si en la muger ha despertado alguna vez, no diré el sentimiento de igualdad, sino aun el de superioridad. Aprovechando para su solaz los mismos defectos de la muger y hasta escitándolos, no puede el hombre acusarse de haberlas con frecuencia estraviado? Cuando al son de música armoniósa, y entre el alhago y delicioso perfume con que el placer rodéa á la muger, cuando al compás de voluptuosa danza murmúra amor á sus oidos en son de lisonja, mintiendo al labio lo que no siente el corazon, escitando su orgullo, no empujámos en ella el gusto al brillo y á la dominacion? El exceso de sus elógios no ecsaltó mas de una vez sus pretensiones, la frivolidad de su desden no ha conseguido mas de una vez lo que su sumision perder le hiciera? Si el hombre de una vez pusiera á raya sus ambiciosas esperanzas sin condenarla á la nulidad, si cesára de tratarla como un ídolo, ó como simple juguéte que se rompe en manos de un niño, la muger ocuparía su verdéero lugar. Interesado está el hombre en que ella aparezca en el rango que la corresponde, debe por lo tanto realzar y contener su naturaleza, resultado que alcanzará tan solo coadyuvado por la moral.

Concluiré S.S. diciendo al alto destino que en mi concepto está reservado á la muger, siempre que á su educacion presida un recto y oportuno sistema.

Dotada de una inteligéncia viva, comprende al momento, adivina

380 mejor, y vé casi tan bien como el hombre. Pero su corazón la vende;
sensible escesivamente, no puede ser imparcial, y la movilidad de sus
pensamientos hace que sea más a propósito para ver que para
observar.

385 Excelente es la mujer para el consejo, poco ó nada vale para la
ejecución.

Y cuán grande es la ventaja que sacar puede la mujer de estas
cualidades, por medio de una buena educación? Haga primero un
estudio esmerado de su misma, aprenda á conocerse; cultivad su
entendimiento para todo lo que pueda ser útil á la familia, para que
390 dentro la esfera que le está reservada pueda brillar en la sociedad,
para que pueda pasar fuera del ocio las horas que le dejen libres los
cuidados domésticos, haced su espíritu en fin, libre y creyente, y
apoyada en la moral y la religión será firme sosten de la familia, la
fuerte columna que aguantará la sociedad, aun en los días de rudo
395 trabajo y de prueba.

A la mujer encomendado está el modelar los primeros
sentimientos del corazón del niño, y las primeras impresiones quedan
siempre, y cuando el niño es hombre, ejecuta á su vez lo que con el
hicieron, aunque templado por la política y las ideas de su tiempo.

400 Educad á la mujer cual se conviene, repito, sacadla de la
condición servil é ignorante, del estrecho círculo en que algunos
espíritus meticulosos quisieron tenerla encerrada, sin sembrar en su
corazón las semillas de la independencia, y cuando un día ocupe su
verdadero lugar en la familia, hará de sus hijos, esposas excelentes,
405 buenas madres, hijos sumisos, buenos ciudadanos.

He dicho!

XIII

Señores¹.

En nombre de la Junta Directiva; yo su Vicepresidente, vengo á dirigiros la palabra.

Hoy es un día de gozo para nosotros; por nuestra mano nos es dado recompensar el fruto de la aplicacion y del estúdio, al
5 despedirnos de vosotros, al devolvéros la confianza con que nos honrasteis, encomendándonos la direccion y desarrollo progresivo de esta casa filantrópica, de esta sociedad naciente apenas, y que un día coadjuvada por vosotros todos ha de producir óptimos frutos. Os habeis impuesto S.S. la difícil y árdua taréa de formar y educar el
10 pueblo de Mataró, esta juventud que naciera en la desgrácia, y que sin médios para alcanzar la parte de instruccion que le está destinada, pasára sus mejores años amontonada en los talléres, ó en brazos de la ociosidad embrutecería mas y mas cada día las brillantes cualidades con que revistiera Dios al hombre, para
15 diferenciarle de los brutos.

Ayer juzgasteis de sus adelantos; hoy podeis contemplarles coronados.

Filantrópica fué la idea de los pocos que abandonados á sus própios recursos, faltos casi de apoyo moral y material emprendieron
20 la realizacion de tan grande obra; cual en frágil barquilla atrevido navegante lánzase en mitad del Océano labrando en sus espaldas ancho surco, y desafía lleno de fé los furoros de la tempestad que rúge sobre su cabeza.

Loor eterno a esos hombres que nunca debeis olvidar, oh vosotros, que venis á beber en las plácidas y deleytosas fuentes de la instruccion. Oh! si: los hijos del pueblo Mataronés bendecirán su
25 memoria, y sus nombres trasmitidos serán por ellos de generacion en generacion cual recuerdo de ventura.

En nuestro siglo de positivismo é indiferéncia, de cálculo y
30 especulacion, cuando todos los corazones palpitan violentamente al contacto de mágica varilla, y que un solo nombre llena el fondo de todas las cuestiones, el oro, en este siglo S.S. debería ocupar un lugar preferente en el pensamiento de todas las naciones ilustrar y moralizar las masas, el prepararlas en una palabra á recibir las
35 doctrinas que irremisiblemente han de cundir entre ellas, y que en vez de labrar su felicidad, ay! si no se arrojáron antes gérmes para que las recibieran, tras un momentáneo triunfo y la embriaguez del mismo, labrarán su infelicidad, y al volver en sí del pasado yerro, verán en el una mancha sangrienta que no bastan á borrar veinte siglos de glória.

40 Todavía se estremece la Europa á su recuerdo y por desgrácia no escarmentó con tan severa leccion.

La humanidad camina al borde de un abismo; brillantes chispas del apenas estinguido incéndio, revelan que quedára aun vivo el
45 terrible fuego bajo fría apariéncia, amenazando levantarse un día y envolver al mundo en una hoguera, que no baste á apagar la poderosa mano de los reyes. A la manera que en la selva virgen que-

¹ Testimoni: Ms. 135.

da entre las cenizas del vivac leve chispa, que á impulso del viento norte crece y se desarrolla, y que luego cual enorme serpiente envuelve entre sus anillos los gigantes del bosque á los cuales jamás se atrevió el acha cortadóra, siendo impotente la mano del hombre para contener los progresos del voraz elemento.

Un remedio unicamente S.S. habemos para oponer al desbordado torrente, al nublado que comienza a formarse en nuestro horizonte. Al trabajo sordo debemos oponer la constancia del génio; á los tiros de la maldad y la falsa filosofía, las prácticas sencillas del santo código de la cristiandad, los impulsos de una conciencia sin mancha, y la práctica de un deber, de un deber S.S. en los que recibieron fuerzas para egecutarlo: lo indiqué ya, la moralizacion é instruccion de las masas.

Escuchad:

Dormía la España un día el sueño de los justos. Pueblo agricultor y de pastóres, era su tránsito en la tierra una hora de esa inmensidad de paz y de ventúra de la eterna vida. Pero ese tiempo de la edad de oro, pasó veloz cual leve arista que el huracan empuja. Naves estrangéras arrojaron á sus costas otro pueblo comercial, que bien pronto codicioso de los tesoros que sin ambicion poseian sus moradores, entró con el hierro homicida en la mano, regando en sangre los campos que hasta entonces solo regára el bienechor rocío y el sudor desprendido de sus frentes, que recibía la tierra para devolverlo despues convertido en frutos.

Mas tarde otro pueblo rey del mundo conocido, clavó en nuestro suelo sus vencedoras águilas, dejándonos con sus leyes su civilizacion que borró un momento la invasion de las razas del norte, que cual río desbordado arrastró en su corriente cuanto encontró y se opusiera á su paso.

La lascivia de un rey y la vil traicion de un conde, abrió al árabe el paso del estrecho y con el las puertas de toda España, naciendo la brillante epopeya que comenzó en Astúrias D. Pelayo, y acaba con la toma de Granada, lavando sobre los muros del último baluarte del islamismo en España, la mancha afrentosa del Guadalete, torrentes de sangre musulmana.

Entonces volvió á brillar tranquila y santa la enseña del Cristiáno, y con la formacion de una sola monarquía abrieron los Reyes Católicos el campo al glorioso reynado de la casa de Austria en la persona de su nieto, el gran rey que con orgullo decir podia: "nunca se puso el sol en mis domínios."

Y es que poco antes, la nacion que tanto tiempo gimiéra entre cadenas, apenas rugiente y poderosa hiciéralas pedazos, de vasalla conviértese en Señora, de dominada pasa á ser dominadóra. Lanza al mar tres caravélas que le dan un mundo, y poco tiempo despues la mano del gran Cortés tremóla el pendon de Castilla por todo el reyno Mejicano.

Mas esta gloriósa monarquía que comenzára con un Cárlos, acaba con otro Carlos monarca debil y supersticioso, de cuyas trémulas manos escapa rodando la corón y vá á parar á los pies del nieto de Luis 14.

A principios de la dinastía Austríaca, Castilla alzó la esclavizada frente en defensa de sus hollados fueros; dió pujante y animósa el primer grito de libertad, grito sofocado al punto por el poder y la fuerza, logrando solo entronizar mas y mas el despotismo y fanatismo, y entrambos buscaron su mayor y firme apoyo en la

ignorancia de las masas.

105 El siglo 18 tocaba á su fin; la América del Norte se alzaba independiente, y el trueno que retumbó en Europa y desquició la Francia, vino á estrellarse en los Pirineos gracias á tan fuertes auxiliares.

110 El coloso de la edad moderna, Napoleon, lanzó sus falanges aguerridas desde lo alto de las montañas, y hubieron de estremecerse al rugido terrible que lanzára el leon al despertar. El pátrio amor uniósse á ellos y salieron de nuevo vencedóres: blanquearon los campos los huesos de los invencibles de Marengo y las Pirámides, y con su heroismo volcáron el trono levantado por el guerrero legislador.

115 Mas quien puede S.S. contener el torrente desbordado? El espíritu del siglo 19 predominó sobre rancias ideas; las nuevas cayeron de repente sobre masas que no fueron preparadas para recibirlas, cual plomo candente sobre el agua fría, y al saltar, al ponerlas mas tarde á prueba, levantaron el hacha destructóra, arrimaron la incendiária tea á los sobérbios monumentos de un pasado grande, testigo de nuestras glórias, imagen de nuestro valer. 120 Y que decir podremos al estrangéro sábio que divága entre las ruinas venerables que profanamos, que, cuando busque los primores que un tiempo atesoraban? Inclinar la frente avergonzada, llanto amargo vertiendo por nuestros extravíos.

125 Ay! S.S. que un negro borron cayéra sobre la pátria del Cid y de Pelayo, de Isabel la 1ª y Sn. Fernando, de Berenguer el Sábio y Carlos 5º!

130 El pasado es muy cierto no ha remedio, y hoy que gigantes nubes se amontonan en nuestro cielo, llevando oculto en su seno el rayo abrasador; hoy que las naciones bambolean al soplo impetuoso de una falsa filosofía, hoy mas que nunca es preciso instruir y preparar las grandes masas del pueblo, para que discerniendo con ecsactitud lo bueno de lo malo, lean fijamente en su porvenir, y emprendiendo el verdadero rumbo, con mano firme puedan arrancar la máscara al terrible espectro que á cautivarles venía con brillantes formas.

135 La educacion debe ser progresiva.

Nosotros preparámos la inteligencia al adulto; otros mas fuertes y mas autorizados formarán el critério del hombre.

140 Enorgullézcase Mataró; alce la frente altiva y gloriése de ser la primera en Cataluña que abriga en su seno tan filantrópica institucion.

145 Hoy S.S. en nombre de esa juventud estudiosa por la que os desvelais, y convirtiéndome en intérprete fiel de sus sentimientos, vengo á dar con toda la efusion de mi alma y con todo el reconocimiento de que se sienten impregnados sus corazones, las gracias mas espresivas por vuestra filantropía, por la continuación de tan difícil taréa, en día de feliz recuerdo concebida. Es la plegária del pobre reconocido, que al subir pura y santa hasta Dios, pasa rozando vuestras frentes.

150 Gracias repito S.S. y bendiciones en nombre del alumno, permitiéndome al mismo tiempo muestre mi deséo de que el beneficio comenzado no tenga fin, que esta sociedad naciente apenas, y que lenta camina ayoyada en nuestras manos débiles, se levante un dia fuerte y poderosa en hombros mas robustos, y sea lustre, prez de Mataró y sus leales hijos.

155 Y vosotros dignísimos profesóres, columna la mas fuerte del Atenéo, vosotros sin los cuales todo desseo, todo buen pensamiento

fuera impotente; vosotros que con abnegacion sin igual, con el mas noble desinterés dais á sorber el saludable bálsamo de la instruccion al pobre jornalero, permitid que ante vosotros se incline respetuosa
160 mi frente, y al daros mi tributo de admiracion, entre el murmullo de aplausos que involuntariamente se levanta de todos los corazones, recibid el voto mas síncero de gratitud de la Junta directiva, que constantemente observára vuestro celo y asíduos desvelos; de la
165 Sociedad en general y especialmente de vuestros alumnos, que en la imposibilidad de espresar la gratitud que se abriga en sus jóvenes pechos, silenciosos os contemplan y por mi voz os bendicen.
Y ahora réstame solo dirigir la palabra á los vencedores coronados.
Brillante lauro habeis conquistado fruto de vuestro trabajo, y el gozo que os inunda es prémio mucho mayor que el que ha podido ofrecéros la Sociedad que por vosotros se desvela.
170 Proseguid constantes en la espinósa senda que emprendísteis: vuestro ejemplo, quiera Dios encienda noble estímulo en vuestros compañeros, llenando así nuestras mas vivas esperanzas.
175 Aprended; rasgad el velo que entorpece la mas hermosa facultad del hombre, y no olvideis que en vuestras horas de ócio un libro amigo espéra para disipar el fastidio de la vida, para borrar dolores y amarguras, para fortaleceros la razon y el alma.
180 Me despido de vosotros, alagándome la dulce esperanza de que un día sereis buenos y útiles ciudadanos; escuchad la voz de la humanidad que os grita: marchad! el porvenir es vuestro!

He dicho.

Mataró 7 de Júnio de 1857.

XIV

El cantar de Cataluña¹

a la joven Cataluña

Conozco yo una doncella tan gentil como no hay otra;
usa traje de payesa y es de corazon sencillo y franco.

5 Tiene por espejo las azuladas ondas, donde se mira en toda
su grandeza, y la peyneta de su cabellera, son las crestas
del Montserrat.

Va coronada de espigas- y de pámpanos de sus rocosos collados;
ocupan sus manos una rueca, y el uso en que se tuerce
el blanco algodón.

10 Pende de su cuello un relicário, en que se dibuja un ves-
pertillo², y en sus haldas vá estampado un escudo con
cuatro barras.

.....

Como la joven es heredera, todos quieren casar con ella;
ella hila, canta y mira a las chispas del hogar.

15 Recuerdanle las grandezas que la hicieron inmortal; dias
de glória que fueron.....¿quién sabe? si volveran.

Usa aun la Capucheja de virginal pureza³ emblema, y las
rojas barretinas y la fé de la generacion que se va.

Cierto galán la enamora (por él su corazon palpita) y una
Santa hay que la inspira, y nunca le faltará.

20 Y el uso turna, las espigas de la frente llueven trigo,
y el zumo de sus verdes vides, hierve á mares en el lagar⁴.

¹ Testimoni: Ms. 101. La traducció és de Ros de Olano, com ens explicita el Manuscrit: "*Traducció del Excmo. Sr. Dn. Antonio Ros de Olano*".

Altres testimonis: Ms. 105. Probablement Ms. provisional del Ms. 101.

² un vespertillo] un murcielago 105.

³ pureza] modestia 105.

⁴ en el lagar] en las tinas 105.

Al galan que la enamora apellidan el trabajo, y la Santa
que la inflama se llama la libertad.

25 Ella vivirá en la vida de su galan, sin darse nunca al
descanso; quién a la libertad le toque, !Madre Santa!
Dios le valga!

Torroella de Montgri-Abril de 1869.

XV

El Rey Don Pedro, el del puñalet¹

a Pedro Antonio Torres

Entregado a sus ensueños, estaba el Rey D. Pedro en su estancia del Palau, revolviendo en sus adentros los impulsos de un corazón ambicioso.

5 Arde suspensa una lámpara, que el repugna contemplar; en una hornacina de blanco mármol hay colocado un crucifijo.

Por los hoscos artesones la luz deja percibir un murciélagu cuyas alas se despliegan sobre las cuatro barras sangrientas.

Ya de aquellas torvas miradas había juzgado el Santo-Cristo, y las palabras procaces que asaz todos las ²oíran.

10 No hay en pie ni un centinela, todo duerme en el Palau; la hora en que se abren las tumbas se desprende del campanario.

Por las góticas arcadas, va caminando un fantasma; parece un ánima en pena, tal es triste su mirada.

15 En la cámara penetra, no sé decir como entró; las paredes se estremecen, y el cielo tronar y mas tronar!.....

Ostenta guirnalda en las sienas, arrastra régio manto, y en su diestra centellea la espada consagrada en Panisars.

20 -Quien va!- grita al muerto el vivo.-¿Que venis aquí a buscar?- La grandeza de la patria, nuestra gloria; así Dios me valga!-

Bota el Rey en las tinieblas desde su sitio dorado; al entenderlo le sube al cerebro la llamarada del orgullo.

25 -Nadie tendrá en mi presencia mayor grandeza que yo.
- La mía se ha convertido en polvo; la sombra soy de Pedro el Grande.-

¹ Testimoni: Ms. 62. Traducció de Ros de Olano.

Altres testimonis: el Ms. 99 també pertany a la versió castellana de Ros de Olano. El Ms. 104 presenta molts poques variants als Ms. 62 i 99, de manera que, malgrat no figurar explícitament el traductor, suposem de Ros de Olano.

² las] sense pronom 104.

Se oye un gemido en los ámbitos, y el Rey enmudece por instantes; pero la soberbia y la codicia le devuelven la palabra.

30 -Yo a vos he de dar mas glórias que dias haya mi reynado.
- La que vuestro corazon ambiciona va teñida en sangre.-

-Jamás atraerá venganza; lo que quiero, eso será.-
Los hijos del fratricida moriran todos sin sucesión³.-

35 Y dos lágrimas quemantes le resbalan por el rostro,
mientras el vivo, sin advertírselas, prosigue calenturiento.

-Quered prestarme la espada que a vuestro costado fulgura.- Demás la mancharian vuestras manos,
Rey desleal!-

40 -Mis hermanos yacerán por tierra, esclavizaré a tres reynos; la campana aragonesa, reclama ya su badajo.

45 -No sois hijo de Cataluña!..... mateos Dios ese pensar!
Malaventurada la hora en que el padre os engendró!
-Dadmela, Señor, la espada y a mi vez me apellidaran el grande! No te dirá grande el reyno, te llamará el del puñal!.....-

-Si mi pueblo no se humilla, lo he de ahogar entre mis manos.....- Manos que toman oficio de verdugo contra el pueblo, seran quemadas en los infiernos!.....-

.....
50 Dijo la sombra desvaneciendose; la lámpara se apagó, y el Rey a tales palabras cae al suelo sin sentido.

Penetra el sol en la estância; nunca mas amaneciera!.....
pasan horas, pasan dias, lo dicho se cumplirá.

55 Tres Infantes yacen por tierra,
Dios les otorgue perdon!.... Campanas de Santa Eulalia doblan a muerto.

Las libertades catalanas ya estan puestas en capilla; las libertades aragonesas las ha despedazado un puñal!....

³ sucesión] heredero 104.

60 Cuentan que antes de que fueran quemadas, las borró sangre de Rey; en la tuya ¡oh! pátria mia, ahogaran tus antigüos fueros.

Para mas vergüenza tuya te enlazaran a tu rival, y han de probar arrancarte hasta la lengua de tus mayores⁴.

65 Que Dios te acoja en su reino, noble, santa libertad!... cuando el pueblo posea virtudes, descenderás del cielo.

Torroella de Montgrí-Enero de 1869.

⁴ mayores] padres 104.

XVI ¹

En día fausto para mi, brotó del fondo de mi alma una idea grande y generosa.

5 La chispa eléctrica la transmitió a la ciudad de Montpellier, la Atenas del Mediodía, la tierra del sol, el hogar del entusiasmo; y la idea se agrandó, ha recorrido el mundo y despertado ecos simpáticos adormecidos por desgracia durante largos años.

10 Todo lo que respira entorno del Lazo-latino, cuna de la patria; en las playas del Oriente, horizonte de nuestros ensueños; todo lo que vive más allá de los profundos mares, aurora de una civilización nueva que hoy sonríe con esperanza; todos los países que se inspiran en la suave melodía de las lenguas romanas, - lenguas de amor a cuyo son palpitan los corazones, porque ellas repiten las glorias del pasado y serán lazo del porvenir; - todo cuanto es latino, en fin, ha respondido al llamamiento de la noble y generosa ciudad.

15 Salut, pueblos del mediodía de Europa, tan largo tiempo probados por la desgracia!; salut, pueblos del Oriente de donde todas las mañanas nos vienen la luz que nos alumbra y el calor que fecunda nuestro suelo, mezclados con vuestros temores y con vuestras penas; salut, pueblos de Occidente que nos tendéis vuestros brazos y vuestras esperanzas, como el
20 niño alejado de su cuna; salut oh vosotros todos, que habéis respondido al llamamiento, y que venís de nuevo a estrechar los vínculos de la familia romana!

25 Ved en mí, al más humilde de los poetas, escogido tal vez por la Providencia, a causa de su pequeñez, para exaltar la grandeza de la idea; ved en mí la voz del sentimiento que os inspira. El ruiseñor del bosque, apesar de su modestia, canta las armonías de la naturaleza y el poder de Dios.

Pueblos de lengua romana!

Abandonamos, hace siglos, el hogar paterno como hijos prodigos.

30 La desgracia cayó sobre nosotros entre relámpagos de nuestra gloria que deslumbraban al mundo.

Nos hemos encarnizado unos contra otros sin reconocer el signo de familia.

Caimos unos tras otros bajo el acevo cruel del bárbaro.

El carro de la civilización nos ha triturado cuantas veces hemos cedido al peso de nuestras prolongadas bacanales.

35 Pueblos de lengua romana!.....acordaos!!.....

¹ Testimoni: Ms. 129.

- 40 Cuando la Francia, la hermana mayor de la raza latina, el faro luminoso que ha proyectado la civilización moderna sobre la humanidad entera, se abatía, las entrañas desgarradas por el sangriento garfio de la guerra, nuestros corazones se henchían de lágrimas, nuestros brazos se alzaban al cielo, el dolor del arrepentimiento nublaba nuestras almas.
- Pueblos de lengua romana! volvamos al hogar paterno; hermanos, estrechemos más y más los vínculos que nos unen.
- Los pueblos se reúnen por la mezcla de sus intereses, por la comunidad de sus sentimientos, por la fusión de sus ideas.
- 45 Pueblos de lengua romana, pueblos que tenemos la fe, realcémonos por el trabajo, por la ciencia, por la libertad.
- La tempestad, como otras veces en el Oriente, levanta torbellinos de llanos entre nubes sombrías, preñadas de amenazas para el porvenir; los vientos fríos y helados nos envían siempre su aliento mortal.
- 50 Raza latina forma en el umbral de tu vivienda coronada la frente con el olivo de la paz, en la mano las arenas, en la paz, la libertad extendiendo las alas en tu cielo azul.
- Y en tanto que tendréis tu sol ardiente que fecunde nuestras gavillas, y el vino generoso que conforta nuestros corazones, y el amor de tus mujeres que inspira tus creaciones sublimes y la fe que las impulse y que te dé la resignación y la fuerza, tu serás inmortal, vieja raza latina, como el soplo divino que te creó para que fueras el corazón y el alma del mundo.
- 55 Y la ciudad de Montpellier, tu que guardas el germen de esta idea de paz y de porvenir, tu que la cobijas con amor, sé como ella también inmortal!.....
- 60 Tu la verás brotar y sus robustas ramas sombrear el dintel del gran hogar latino.
- Y ahora, Señoras y Señores, coronad conmigo a los poetas vencedores.
- Honor y gloria a los vencidos que se han inspirado en el santo amor de la familia; y todos unidos con la fe del creyente, repitamos en coro el canto que
- 65 llegará a ser para todos nosotros el himno sagrado de la patria.

Montpellier

XVII¹

Senyores i Senyors:

En un jorn per a mí de benahurança, una idea gran i generosa brollà del fons de la meva ànima.

5 La guspira electrica la transmeté a la vila de Montpellier, l'Atenes del migdia, la terra del sol, el fogar del entusiasme... i l'idea engrandida, ha recorregut el mon i ha anat a desvetllar ecos simpatics endormits, malahuradamanet, feia molts anys.

10 Tot so ques respira al entorn del mar Baltic, breçol de la Patria, a les riberes d'Orient, horitzó dels nostres somnis, tot ço que riu enllà les mars profundes, aurora d'una novella civilització que un somriu amb esperança, tots els països que s'inspirà en la suau melodia de les llengües romanes, llengües amoroses que fan batre l'cor perque rediuen la gloria del passat i seràn els vincles de l'avenir – tot ço que es llati ha respost a la crida de la noble i generosa vila.

15 Salut, pobles del migdia d'Europa, tant temps provats per la dissort! Salut pobles de l'Occident qui ens allarguen els braços i l'esperança com l'infant allunyat del breçol! Salut a tots vosaltres qui heu respost a la crida i que hem viscut avui a fer mes unida la familia romana!

20 Veieu en mi al mes humil dels poetes escollit potser per la Providença a causa de la seva propia petitesa per a exaltar la grandor de la idea, veieu en mi l'orgue del sentiment que ens inspira.

El rosignol del bosc, malgrat sa modèstia canta les armonies de la Naturalesa i la grandor de Deu...

Pobles de llengua romana!

25 Hem deixat – fa molis segles- el fogar maternal com els fills pròdigs. La dissort s'ha abatut damunt nostre entre eclats de nostre gloria que meravellen al mon. Ens hem encarnitzat uns contra els altres sense reconeixer el signe familiar.

Hem caigut uns despres els altres sota el glavi cruel del barber!

30 El carro de la civilitzacio ens ha aixefat quantes voltes ens hem afeblit sota la feixuga de llargues embriagueses.

Pobles de llengua romana! Recordeu...

35 Quan França la germana amada de la raça llatina, el fogar luminós que ha projectat la civilitzacio moderna sobre l'humanitat sencera, s'esborrava amb les entranyes llaurades per l'urpa sagnanta de la guerra, nostres cors s'han

¹ Testimoni: Ms. 132.

inflat de llàgrimes, nostres braços s'alçaven cap al cel, de dolors dels regnets
ens assombrava les ànimes.

Pobles de llengua romana, retornem a la casa pairal! germans: refermem
l'unió!

40 Els pobles s'uneixen per la barreja de llurs interessos, per la comunitat dels
llurs sentiments, per la fusió de llurs idees...

Pobles de llengua romana, pobles que proveim la fe, reeixim en el treball, per
la ciència, per la llibertat!

45 L'oratge aixeca, com l'altre cop a l'Orient, turbillons de flama en mi màgiques
ombres, ple amenaces pel pervenir; els vents del Nort ens enviem cada pom
son alhenar mortal.

Raça llatina, arrenclarat al llindar de ta casa, corona amb l'olivera de la pau al
front, la llibertat planant en el teu cel d'atzur.

50 Mentres veuras el sol roent que feconda les garbes, el vi generòs qu'escalfa
els cors, l'amor de les dones qu'inspira tes creacions sublims i la fe que les
empeny i 't don la resignació i la força, seràs immortal, vella raça llatina com el
soplo diví que l'ha creat per a èsser el cor i l'ànima del mon.

I tu, vila de Montpellier, que serves la sement d'aqueixa idea de pau i
d'avenir, tu que la coves amb amor, n'ets també immortal!

55 Que la veuràs florir i amb ses branques robustes ombrejar el gran fogar llatí.

I, menstrestant, Senyores i Senyors, coronem als poetes.

Honor i gloria als triomfadors que s'ha inspirat del sant amor de la rasa; i tots
plegats, amb la fe dels creients, repetim a cor el cant que devindrà, per a
nosaltres, l'hime sagrat de la Patria.

Monpeller

XVIII¹

Mesdames et Messieurs.

En un jour de bonheur pour moi, une idée grande et généreuse jaillit du fond de mon ame.

5 L' étincelle électrique la transmet à la ville de Montpellier, l'Athènes du Midi, la terre du soleil, le foyer de l'enthousiasme; et l'idée a grandi, a parcouru le monde, et est allée réveiller des echos sympathiques endormis malheureusement depuis de longues années.

10 Tout ce qui respire autour du Lac-Latin, berceau de la patrie, sur les rives de l'Orient, horizon de nos rêves; tout ce qui vit au-delà des mers profondes – aurore d'une civilisation nouvelle qui nous sourit avec esperance; tous les pays qui s'inspirent a la suave melodie des langues romanes – langues d'amour que font battre les coeurs, car elles redisent la gloire du passé et sevut le lieu de l'avenir-; tout ce qui est latin, en fin, a repondu à l'appel de la noble et genereuse Ville.

15 Salut, peuples du Midi de l'Europe si longtemps eprouvés par le malheur!; salut, peuples de l'Orient d'on nous viennent chaque matin la lumiere qui nous eclaire et la chaleur qui feconde notre sol, melées a vos regrets et a vos craintes!; salut, peuples de l'Occident qui nous tendez vos bras et vos esperances comme l'enfant eloigné de son berceau!; salut, o vous touts, qui
20 avez respondu à l'appel, et qui venez aujourdoui resserrer les lieux de la famille romane!

Voyez en moi, la plus humble poète, choisé peut-etre par la Providence, a
25 causa de sa petitesse même, pour exaller la grandeur de l'idée; voyez en moi l'organe du sentiment qui vos inspire. Le rossignol des bois, malgré sa modestie, chante les harmonies de la Matine et la grandeur de Dieu.

Peuples de langue romane!

Nous avons quitté, il-y-a bien des siecles le foyer fraternel comme des
enfants prodigues. Le malheur s'est abattu sur nous au milieu des éclairs de
notre gloire qui éblonissaient le monde.

30 Nous nous somnes acharnés les uns contre les autres sans reconnaitre le
signe de famille.

Nous sommes tombés les uns apres les autres sous le glaive cruel del
barbare.

35 Le char de la civilisation nous a broyés toute les fois que nous avons faibli
sous le poids de nos longues inresses.

¹ Testimoni: Ms. 128.

Peuples de langue romane!.... souvenez-vous!!.....

40 Quand la France, la soeur ainée de la race latine, le foyer lumineux qui a projeté la civilisation moderne sur l'humanité entière, s'affaisait, les entrailles labourées par la griffe sang lante de la guerre, nos coeurs se gonflaient de larmes, nos bras se levaient vers le ciel, la douleur des regrets assombrissait nos âmes.

Peuples de langue romane! retournous au foyer fraternel; freres, ressernons nos liens!.....

45 Les peuples se rallient par le melange de leurs intérets, par la comanté de leurs sentiments, par la fusion de leurs idées.

Peuples de langue romane, peuples qui avons la foi, relevons nous par le travail, par la science, par la liberté!....

50 La tempête lève, comme autrefois à l'Orient, ses tourbillons de flamme au milieu des mages sombres, gros de menaces pour l'avenir; les vents froids et glacés nous envoient toujours leur haleine mortelle.

Race latine, range toi au seuil de ta demeure l'olivier de la paix sur ton front, les armes du travail a la main, la liberté planant dans ton ciel d'azur.

55 Et tant que tu aurás ton soleil brûlant qui feconde nos gerbes, et ton vin généreux qui réchauffe nos coeurs, et l'amour de tes femmes qui inspire tes créations sublimes, et la foi qui les pousse et qui te donne la résignation et la force, tu seras immortelle, vielille race latine, comme le souffle divin qui t'a crée pour être le coeur et l'aime du monde.

Et toi, ville de Montpellier, toi qui gardes la semence de cette idée de paix et d'avenir, toi qui la couves avec amour, sois immortelle aussi!....

60 Tu la verras éclore, et de ses branches robustes ombrager le senil du grand foyer latin.

Et maintenant, Mesdames et Messieurs, couronner avec moi les poètes vaincues.

65 Hounour et gloire aux vaincues qui se sont inspirés des saint amour de la famille; et tous ensemble, avec la foi des croyants répétons en choeur le chant qui deviendra pour nous tous l'hymne sacré de la patrie.

Montpellier le

XIX

La bataio de Muret¹

Vira d'òu Catalan

Coume un vòu de courbèu davalon
D'òu cousta Nord cent-mil crouzat:
Per la fé dison que bataïon,
Coussejan nostri Liberta.

5 Lis aiglas nous coupon lis àlo,
Nous ensarron li baroun Franc;
Ai! Pauri vilo Prouvençalo
Cremarés lèu roujo de sang.

10 Se n'en souvendra Carcassouno,
Beziérs, pauro! A pres li Davan;
Ai! Countesso, ai! ta courouno....
Couro vénon lèis Catalan?-

15 La luno s'aubouro saunouso,
Amoula ben vosti destrau;
E, vite, cieuta de Toulouso
Fai flameja li quatre pau.

20 Vèiçi qu'aribo lou Rèi Pèire,
Au grand galop de soun chivau;
La pòuso que leisso en arèire
Enneblo la plano e lou vàu;

E Muret rugissènt enfilo;
mespresan tòuti lis esglai;
O! Muret, malastrado vilo
L' agúesse couneigu jamai.

25 La bataió s'es coumençado,
Lèis espaso van matrassan,
À chasco novelo butado
Lèis destrau toubon fouguejant...

30 Lèis Aragoun fan bélo-lùcho,
Fan bèlo-mort li Prouvençau;
E sus lou campas qu'ento frúcho
De cavalié' me de chivau:

¹ Testimoni: Ms. 116 . Avinyó, 19 de setembre de 1868. Traducció de Jan Brunet. Parteix de la de Ros de Olano.

35 Plòu de crouzat, semblo uno raïssò
 Que lou vent bûto, e n'ien ven tant;
 Tant í a de san, de san que raïssò
 Que li chivau van en nedant.

40 Èro lou Rèi que se cèrcavo,
 Fenissien-plus pèr l'atrouba;
 soun vestimen lis enganavo;
 Mai, Pèire li vòu pas rauba:

"Siéu içi! Siéu lou Rèi, i' é crido".
 -Pèire te n'en repentiras;
 De toun chivau viro la brido
 Vo jamai viéu n'en sortiras.-

45 Mai, éu lis ennemi clarejo
 Coume un daïaire dins un bla;
 Pèr soun chivau que s'espassejo,
 A fa de mor un calada...

50 Quand aves dret aves de forço;
 Nouvèu crouzat renon davans
 Aragon d'outan-mai s'esforço.
 E Rieì, chivalié fan-avant;

55 Fòu vincre, vo mouri cridavo;
 Soun mor si bravi coumpagnoun:
 E soulet, Pèire bataïavo!...
 Quand toumbé mort dedins lou round!...

60 Simoun de Mounfort plouro e gemo,
 Sus lou Rèi fred, nus, descara;
 Ó, negrasso e traito lagremo,
 Maudit siégne càu ta ploura.

Tú, Bravo terro Catalano
 De tous-tems te n'en souvendras
 E tu, Prouvenço, sa Germano
 Jamai, jamai l'oblidas,

65 Tòuti soun mort ò vosto ajudo.
 Que Diéu lis àgue recata!
 Gardaran dins sa toumbo mudo
 E mé li mor la Liberta.

70 A! la nosto patriho amado
 N'a pas fa soun darnié badài,
 Liberta! Tu qu'ài tant plourado,
 Qu'ouro sòrtes dins li dardài.

XX

La batalla de Muret¹

La batalla de Muret

Cien mil cruzados vienen del Norte cual bandada de cuervos;
diez que batallan por la fé y dan caza a nuestras libertades.

Malas partidas tienes, oh! pueblo de los francos; ay! las villas
provenzalas seran entradas a fuego y sangre.

5 Carcasona lo recuerda, Beziers tiene de ello memoria anticipada.
Ay! Condesa, ay! de tu corona!.....ya vendran los catalanes!.....

La luna descende al ocaso teñida en sangre; amolad bien
el filo de vuestras hachas, que sus cuatro barras fulguran cer-
ca de tu ciudad de Tolosa.

10 Ya llega el Rey Don Pedro, ya en su corcel galopa; la nube de
polvo que tras de si deja entre el valle y la llanura.

Rugiendo embiste² a Muret, (no querais saber el espanto que de
ella se apodera;) desventurada villa! que nunca te conociera.....

15 La batalla es comenzada, las espadas mata que matarás;
a cada nueva embestida las armas arrojan chispas.

Bien luchan los Aragoneses, bien saben morir los provenzales,
bien se dejan atrás tendidos en el campo a los mas cumplidos
caballeros;

20 los cruzados son cual las arenas que el mistral arremolina:
corre tanta sangre que los caballos nadan en ella.

Un caballero que iba en busca del Rey, bien pronto da con el.
- Me engañó la vestidura-dice -Don Pedro es soldado de mas
valia-

¹ Testimoni: Ms. 46. Per aquest Ms. sabem que la versió castellana és traducció de Ros de Olano. Ho afirma en la part superior dreta de la primera pàgina de la traducció castellana. Altres testimonis: Ms. 98 i Ms. 127. El Ms. 98 també explicita, part inferior dreta de la primera pàgina que la traducció és del Sr. Dn. Antonio Ros de Olano. També ens diu el lloc i el moment en què va ser escrita: Torroella de Montgrí, Junio de 1868.

25 -Es cierto grita el Rey, yo soy, pronto tendrás que arropen-
tarte; - hácia el revuelve su córcel³.....

ya no alcanzarás a verle entre los vivientes.

Clarea el bosque de enemigos como las mieses la hoz del segador;
para su bridon, que lo recorre, va haciendo un empedrado de
cadáveres.

30 La fuerza vence al derecho; van llegando nuevos cruzados.....
-Aragon!-de nuevo esfuerzan Rey y caballeros matando
siempre.

35 -Morir ó vencer!- gritaba; ha muerto su valiente ejército!.....
todavía lucha solo.....por fin Don Pedro cae muerto en
tierra.

Simon de Montfort llora al contemplarle frio, despojado de sus
vestiduras; lágrima traidora y negra, maldito sea quien
te vertió”.

40 Ay! la tierra catalana bien tendrás de ello un buen re-
cuerdo; oh! Provenza, hermosa nuestra, hasta olvidarás
tu lengua.

Todos perecieron en tu ayuda, que Dios los haya perdonado!....
La helada tumba guardará vuestra libertad santa⁴.

45 La de nuestra pátria querida está ya pereciendo: libertad
tan bien llorada, ¿quien la resucitará?.....

² Rugiendo embiste] Embiste rugiendo 127. Rugiendo embiste] Rugiendo embiste 98.

³ su córcel] la brida del caballo 127. Su córcel] su córcel 98.

⁴ libertad santa] santa libertad 127. libertad santa] libertad santa 98.

XXI

La cansoun dóu latin¹

Aubouro-te, raço Latino,
souto la capo dóu soulèu;
lou rasin brun boui dins la tino
lou vin de Diéu gisclara lèu!!

5 Emé toun péu que ve denouso
à l'auro santo dóu labor,
tu sies la raço lumenouso
que viéu de joia e d'estrabort;
10 tu sies la raço apoustoulico
que sono li campano à brand!
tu sies la troumpo que publico,
e vies la man que trais lou gran!

Aubouro-te, raço Latino
souto la capo dóu soulèu:
15 lou rasin brun boui dins la tino,
lou vin de Diéu gisclara lèu.

Ta lengo maire, aquéu grand flume
que pèr sès branco s'espandis,
largant l'amour, largant lou lume,
20 coume un resson de paradis,
ta lengo d'or, fiho roumano
dóu pople-rèi, es la cansoun
que rediran li bouco umano
tant que lou Verbe aura resoun.

25 Aubouro-te, raço Latino,
souto la capo dóu soulèu:
lou rasin brun boui dins la tino,
lou vin de Diéu gisclara lèu.

¹ Testimoni: Ms. 113.

30 Toun sang illustre, de tout caire,
pès la justiço a fa rajòu;
au mounde vièi si navegaire
soun ana querre un mounde nòu;
i batedir de ta pensado
35 as esclapa cènt cops si rèi:
ah! se noun ères divisado,
vuei quan poudrié te faire lèi!

Aubouro-te, raço Latino,
souto la capo dóu soulèu:
40 lou rasin brun boui dins la tino,
lou vin de Diéu gisclara lèu.

À la belugo dis estello
abrant lou mon de toun flambèu,
dintre lou mabre e sus la telo
45 as encarna lou subre-bèu:
de l'Art divin vies la patrio,
e touto gràci vèn de tu!
Dies lou sourgènt de l'alegrìo
e sies l'eterno jouventu!

Aubouro-te, raço Latino,
50 souto la capo dóu soulèu:
lou rasin brun boui dins la tino,
lou vin de Diéu gisclara lèu.

Di formo puro de si femo
li panteon se soun poupla;
55 à si triounfle, à ti lagrems
sóusi li cor an barbela.
Flouris la terro, quand fas flòri;
de ti foulié cadun vèn fòu;
e dins l'esclùssi de sa glòri
60 sèmpre lou mounde a pourta dòu.

Aubouro-te, raço Latino,
souto la capo dóu soulèu:
lou rasin brun boui dins la tino,
lou vin de Diéu gisclara lèu.

65 Ta lindo mar, la mar sereno
ouunte blanquejon li veissèu,
friso à ti pèd sa molo areno
en miraiane l'azur dóu cèu:
70 aquelo mar, toujours revèto,
Diéu l'escampè de soun clarun
comme la cencho trelusèto
que dèu liga si pople brun.

Aubouro-te, raço Latino,
souto la capo dóu soulèu:
75 lou rasin brun boui dins la tino,
lou vin de Diéu gisclara lèu.

Sus si coustiero souleiouso
crèis l'oulivié, l'aubre de pas;
e de la vigno vertuiouso
80 s'enourgoulisson ti campas:
raço latino, en remembranço
de toun destin sèmpre courons,
aubouro-te vers l'esperanço,
afrairo-te souto la crous!

85 Aubouro-te, raço Latino,
souto la capo dóu soulèu:
lou rasin brun boui dins la tino,
lou vin de Diéu gisclara lèu.

XXII

La chanson du Latin¹

Relève-toi, race Latine,
sous le manteau de ton soleil:
le raisin brun bout dans la cuve,
et le vin de Dieu va jaillir!

5 Avec tes cheveux dénonés
au souffle sacré du Elabor,
tu es la race lumineuse
qui vit de joie, d'enthousiasme;
10 tu es la race apostolique
qui sonne les volées des cloches!
tu es la trompe qui publie
es la main qui jette le gran!

15 Relève-toi, race Latine,
vous le manteau de ton soleil:
le raisin brun bout dans la cuve,
et le vin de Dieu va jaillir!

20 La langue mère, a grand fleure
qui per sept branches ve répand,
versane l'amoeur en la lumière,
comme un écho de paradis,
ta langue d'or, fille romane
du peuple-roi, est la chanson
que redirone les voix humaines,
tant que le Verbe aura raison.

25 Relève-toi, race Latine,
sous le manteau de ton soleil:
le raisin brun bout dans la cuve,
et le vin de Dieu va jaillir!

¹ Testimoni: Ms. 112.

30 De toutes parts, ton rang illustre
pour la justice a ruisselé;
tes navigateurs au vieux monde
ont fait l'appou d'un monde neuf;
aun battements de ta penseé
cent fois tu as brisé tes rois:
35 ah! si rien ne te divisait,
aujourd'hui qui pourrait te vaincre!

Relève-toi, race Latine,
sous le manteau de ton soleil:
le raisin brun bout dans la cuve,
40 et le vin de Dieu va jaillir!

À l' étincelle des étoiles
là-haut, allumant ton flambeau,
tu as, dans le marbre es la roile,
incarné la beauté suprême.
45 de l'Art divin tu es patrie,
es toute grâce vient de toi!
tu es la source d'allégresse,
tu es la jeunesse éternelle!

Relève-toi, race Latine,
50 sous le manteau de ton soleil:
le raisin brun bout dans la cuve,
et le vin de Dieu va jaillir!

Des formes pures de tes femmes
les panthéons se sont peuplés;
55 à tes triomfes, à tes larmes,
tous les cours on battu d'émoi
quand tu fleuris, fleurit la terre;
de tes folies chacun s'affole;
es dans l'éclipse de ta gloire,
60 toujours le monde a porté devil.

Relève-toi, race Latine,
sous le manteau de ton soleil:
le raisin brun bout dans la cuve,
et le vin de Dieu va jaillir!

65 La mer limpide, la mer aereine
où des vaisseaux blandit la voile,
frise à tes pieda sa molle arène
en miroitant l'azur du ciel:
cette mer, toujours souriente,
70 Dieu l'épancha de sa clarté
comme la ceinture splendide
qui asit lier ses peuples bruns.

Relève-toi, race Latine,
sous le manteau de ton soleil:
75 le raisin brun bout dans la cuve,
et le vin de Dieu va jaillir!

Sur tes rivages radieux
croît l'olivier, l'arbre de paix;
es de la vigne plantureuse
80 s'enorgueillissent tes campagnes:
race Latine, au souvenir
de ton destin toujours brillant,
relève-toi vers l'espérance,
es fédère-toi, sous la Croix!

85 Relève-toi, race Latine,
sous le manteau de ton soleil:
le raisin brun bout dans la cuve,
et le vin de Dieu va jaillir!

XXIII

La Chanson du Latin¹

Entonne ta Chanson, ô grand peuple latin!
Que ta puissante voix fasse, ô Race heroïque!
De levant au couchant vibres l'écho lointain.
Le foyer de nos coeurs garde la flamme antique.

5 C'est nous, les descendants de l'aigle dont le vol.
Planant sur l'univers manguait encore d'espace.
Les siècles ont passé sur la terre, et le Sol
du pied de nos ayeux a conservé la Race.

10 Notre génie ardent dans la splendeur bercé
Verse à flots sous les cieux l'harmonie éternelles.
C'est nous, l'âme et le Coeur du monde entier: blessé,
Le coeur peut défaillir, mais l'ame est immortelle.

15 Si le Barbare osait sus nous poder le pied,
comme au vieux temps debout seleverait la Race
Et l'Attila nouveau par l'ouragan broyé
sous le bec des vautours expierait son audace.

20 L'aigle est tombée un jour, dans sa griffe étreignant
L'affreux fléau du Nord. Mais, au lui de vengeance
Quand elle se dressa, sous le crâne saignant
du Barbare, germait notre antique sennence.

La conscience en lui sous ce choc résonna,
Du secau divin de l'Art son front porta l'enyoreinte,
La majesté du droit dans ses flanes s'incarna,
et lson coeur palpita pour la liberté sainte.

¹ Testimoni: Ms. 115.

25 Partout règna la Croix; teinte de Notre Sang
 Des hommes elle fit des frères, et, féconde,
 dennou des nations nouvelles en passant.
 La loi, de citoyens enfanta tout un Monde.

30 L'aigle ancienne est vivante et L'Aigle de nos jours
 Ne puisera jamais le Nectar dans nos venes.
 Les rayons du soleil bravent les frimuts lourds.
 La Race niche encore où nichèrent des pères.

35 Prend courage, o patrie, en sonyeant au passé,
 Entonne ta Chanson, Race aux grandeurs fidèles!
 C'est nous l'âme et le Coeur du Monde entier: blessé,
 Les Coers peut défaillir, mais l'âme est immortelle.

XXIV

La sardana¹

Revêtez-vous de joie, villages de l' Ampourdan; que la candide jeune fille coiffe le bonnet : il y aura sardana.

Au milieu de la plaine et au pied d'un pied d'un château, se balance la cloche, qui à gentille fête t'appelle, jouvenceau.

5 Revêtez-vous de joie, villages de l'Ampourdan ; la ville est toute allégresse, comme toi, belle jeune fille : il y aura sardana.

Déjà près des murs arrive la jeunesse, débordant de rires : «À la danse ! À la danse sur les ailes de vent !»

10 Le Montgri redit la chanson qui résonne. Que chantes-tu, tenora? La place a la nostalgie...courons y tous.

Les fillettes avancent, respirant le parfum des oeillets : qu'elles sont jolies! Les mains des plus riches reluisent de bagues.

Courons auprès d'elles, offrons leur le bras. Entendez-vous la tenora? Voilà que commence le contre-pas.

15 La blanche demoiselle s'en va avec son amoureux : elle semble un lis. Lui est le rouge coquelicot, fleur de l'amour.

Voici la sardana, qui porte consolation. Voyez combien gracieuse devient la ronde... File tes sons, fluviol.

20 «C'est jour d'allégresse, fillette, tournons...Ma gentille Marie, je t'aime, douce amie ; fillette, je t'aime...

«Oh ! Dure toujours, sardana, qui portes consolation...Tourne toujours, charmante, et toi, fluviol, emprunte au rossignol ses chants.

«Revenons-y, fillette ; mon coeur te désire. Donne-moi ta petité main... Je dirai à ta mère que je veux ton amour.

25 «Ô gage précieux ! Enfants, en avant ! Entendez-vous la tenora chante, pleure ; sans s'arrêter un instant ?»

Elle sourit de plaisir, la fillette, et aussi d'amour.- «Je t'aimerais, lui dit-elle, si je savais que ton coeur fût à moi.»

30 «Ô gage précieux ! Enfants, en avant ! Que dit la tenora ? Elle chante, elle pleure. Son chant est un chant d'amour».

¹ Testimoni: Ms. 123.

«Du soleil la lumière pure se couvre d'un voile. La danse s'arrête,
et l'écho murmurant se perd dans les cieux.

«Entendez-vous la cloche ? Elle sonne la prière du soir. Hélas !
Adieu sardana jusqu'à l'autre semaine. Que le saint me pardonne !

35 «Quand viendra le jour où je donnerai l'anneau de fiançailles, je
vous présenterai, ô Vierge Marie, avec mon amie, un cierge vermeil.

«La nuit déjà couvre la plaine d'ombre. Hélas ! Adieu sardana, jusqu'
l'autre semaine. Je reviendrai avec mon amour.»

XXV

La sardana¹

Que los pueblos del Ampurdan vistan de fiesta,
y préndase sus flores la gentil doncella
Las sardanas nos aguardan.

-

5 La campana voltea en la llanura que corona
el históricocastillo. ¡No la oyes, muchacho?
Pues, su tañido invita á la alegría.

-

Que los pueblos del Ampurdan vistan de fiesta.
Regocígase la villa, como te alegras, tu, la
niña hermosa. Las sardanas nos esperan.

-

10 La gente moza; riente y retozona, se acerca
á las murallas, ¡A bailar, á bailar! ¿Llegó
la hora!

-

15 Ya el Montgrí repite la sonora estancia. ¿Que
cantas, tenora? La plaza nos convida; pues,
todos allá!...

-

Que lindas van las muchachas! Mas aun
que los claveles cuyo perfume aspiran,
más que el destello de la sortija que adorna
la mano de las mas pudientes.

-

20 Pronto, á su vera! A ofrecerles el brazo!
¿Ois la tenora? La plaza nos convida
y el contrepas ya empieza.

-

25 Sigue á su amado la cándida doncella, que
ostenta la nitidez del lirio; él, con su roja bar-
retina, imita á la amapola, la flor de los amores.

-

Cual trina el caramillo! Ya está completo
el coro. Ved comogira en alas de la sar-
dana cadenciosa

-

30 Deja, gentil Maria, que nos arrastre en
dulce torbellino, mientras te repito cien
veces cuanto te amo.

-

35 ¡Que no durare siempre esta sardana, para
mi fuente de dichas! Siga su regocijado
giro, mientras al caramillo preste el ruseñor
sus cantos.

¹ Testimoni: Ms. 117.

-

!Otra vuelta, mi alma! Pón en la mía
tu manita breve. ! Cuanto me tarda el
pedirle á tu madre su bendicion á mis
amores!

-

40 !Oh!, prenda adorada. Adelante muchachos;
!no ois la tenora. No cesa en sus gorgeos.
Diria, ora que canta, ora que llora.

-

45 Y mientras sonrie enamorada la doncella,
murmura ruborosa: "Tuyo sería mi cariño,
de saber, que era mio tu corazon entero".

-

!Bendita ofrenda!... Adelante muchachos;
¿no ois la tenora? No llora, no; canta,
y su canto es de amores.

-

50 Ya cubre el sol la bruma vespertina. Ya
cesa el baile, y no son sus compases lo
que murmura el eco perdiendose en los
cielos.

-

55 No; es la campana tocando á la Oracion.
-Adios, sardana!; hasta el domingo próximo,
y, que Dios me perdone mi nostalgia presente!

-

Quando mi dulce prometida pueda ostentar
mi anillo, con ella ire á pofrecerte, Virgen
pura, una rizada vela.

-

60 La plaza está envuelta en las sombras
de la noche. Adios, adios, sardana! Hasta
el domingo proximo. Vendré con la que
adoro.

-

65 Ya ve V., papá si la traducción
es libre. ¿Le sirve así? Creo haber
interpretado la idea de las estrofas; de
no ser así, cambie lo que guste.
!No hay palabra castellana correspon-
diente á tenora y á contrepas! Creo
que si, aunque tambien que pueden pasar
70 subrayadas por lo características.
Lo del cirio rojo, si no es símbolo
ó costumbre, creo que va mejor tra-
ducido por una vela rizada, que es
un lujo en la gente del pueblo.

Almería 19 Febrero de 1904.

XXVI

LA VOIX D'ISABELLE PREMIÈRE.¹

Surrexit!

I.

À l'ombre du monument de notre grandiose histoire, volcan mal éteint, sous un monceau de cendres, notre gloire était gisante; telle la liberté du héros réduit en esclavage sommeille, tandis que le souvenir le tue.

5 L'espoir de l'Espagne?...Un désert immense de sables, la honte, l'opprobre, les pleurs! Baume douloureux pour les blessures qu'a faites une lutte fratricide. Sybarite au milieu des fleurs, le bruit de l'orgie étouffe le bruit des chaînes.

10 Honte, pleurs, opprobre!...Horreur! Ça & là errent comme un troupeau de loups les colères des partis. En voyant des blessures jaillir le sang à gros bouillons, elles en aspirent l'odeur, qui enivre leur audace.

15 Qu'importent, qu'importent les larmes, amers gémissements qui flottent disséminés dans l'espace? Qu'importent les fers, suprême honte qui s'exhale en misérables hélas? Quoi encore? Misères, bassesses, qui couvrent de boue l'écusson de nos armes!

Peu importe! De la patrie don tils déchirent le drapeau, ils se font un patrimoine. Les nuées de prétoriens qu'ils gorgent dans leurs festins, vont jetant par le sol les débris de l'honneur, qui leurs mains viles dispersent au hasard.

20 Ils ne s'entent pas dans leurs veines bouillir l'indignation sous les offenses. Sur le front ils ont un voile, & sur ce front, par² instants, étendent de brûlantes vapeurs, comme les nuages quand le fouet du Nord les arrache à secousses.

25 Maintenant la coupe est pleine; la dernière goutte tombe, & l'eau débordante fait résonner avec furie les fers de l'esclave. L'onde pousse au loin ce bruit farouche, & les loups apeurés s'échappent du palais.

30 C'est l'heure!... dans les airs siffle l'affront sanglant qu'à notre drapeau ña tribu d'Ismael, pleine de rage insolente, crache hautaine, croyant rouillée l'épée de Grenade.
C'est l'heure!... d'un seul bond s'élançe de son lit de fleurs l'espagnol qui dormait. Il sèche au feu de son coeur les pleurs de la honte, marques de Lacheté.

¹ Testimoni: Ms. 121.

35 Secourant sa crinière, réveillant³ses haines; du valeureux lion la colère va croissant, & au rugissement qui sort en roulant de son large poitrail, montant jusqu'a la région du vent, l'Europe tremble à demi, croyant entendre le cri de guerra de Charles Premier.

40 L'Espagne entière se lève. De partout surgissent des soldats qui demandent la bataille. Les navires qui couvrent la mer en déchirent les flancs...Un coup de tonnerre fend les airs... c'est la voix du canon qui annonce les combats.

Les combats & la vengeance! ... car l'épée du Cid brisera la dague du prophète d'enfer, & étouffant les cris sauvages, un jour, elle condamnera à l'oubli les croissants mès en pièces.⁴

II.

Gloria!

45 Sur les hautes tours de Grenade erreu ne ombre mystérieuse & belle, triste fantôme du temps passé, brillante étoile dans l'histoire du monde. Elle cherche sa lumière, aujourd'hui éteinte, murmurant une plainte mélancolique. Son front royal incliné sous les poida des pensées, elle avance à travers les vents du Gibraltar.

50 Elle cherche la côte; elle écoute la clameur que pousse⁵ de Mahomet la tourbe impie. Irritée, vers l'Espagne elle tourne son regard, vers l'Espagne esclave qui dormait au milieu des fleurs. El-

le laisse échapper un soupir & une larme, couvrant son front, que l'air fait rougir de honte. Celle qui pleure au pied de son drapeau est la grande ombre d'Isabelle Première.

55 C'est assez !...éveille-toi, grande reine. Entends-tu?...voici l'heure¹...l'ouragan fait cabrer les ondes de la mer, les soulevant en montagnes d'écume fugissante, pour rompre leurs barrières fait un colossal al effort. Regarde!...Le feu dévorant de l'amour de la patrie flamboie de toutes parts... écoute! ...écoute!... le tonnerrequi rugi
60 proclame la résurrection de ta couronne.

65 "Vive l'Espagne!... "Dit-elle, & elle s'élance aux remparts." Ah! . c'est l'heure des lions! sus! Ô ma patrie! des ruisseaux de sang pur nait l'espérance. En Afrique! mes enfants! Dieu vous y envoie. Paix aux morts! pour qui tombe dans la tuerie, Sainte-Marie est une mère à l' éternel amour. La croix ne fut-elle pas toujours votre ban nière? allons!...le monde, la religion vous attendent.

70 !Déjà bruit la plage sous les pas; les sables, tremblants de joie, écoutent le clairon. Les navires, de bout à bout, remplis de vaillants, abandonnent aux vents leur chevelure de voiles, & aux mouvements du go_ vernail; les vergues avancent comme des ailes sur les ondes qui les en_

³ El traductor esmena "il réveille".

⁴ Es modifica "brisés en morceaux".

⁵ Suprimeix "la tourbe impie".

tourent; sur les ondes qui aujourd'hui murmurent: "Gloire!" & qui, demain seront le gigantesque miroir de la victoire⁶.

- 75 "Ils arrivent!...Je les vois...déjà étincelle l'espigard ennemi.
La bataille furieuse de tous côtes balaie les bataillons, & la mitraille
laboure ses sillons. Un drapeau tombe!...autour, le sol se rougit du
sang impur de la canaille arabe...Jehovah!...Jehovah!...Honneur au
drapeau espagnol!...sur le sérail il flotte famboyant.
- 80 "En avant!...En avant!...portez-moi les munitions de l'ouragan à
la course rapide. En avant!...En avant!...de l'incendie des bois
la feu destructeur atteint la bête fauve! Echagüe, Prim, Gasset, Ros &
Zabala, faites sonner les trompes de chasse!...sus!...Hallali!...Vail-
lants, à la montagne!...L'épée d'Isabelle est avec vous.
- 85 "O'Donnell,viens à moi!...déjà la victoire prépare ses cent trom-
pettes au bruit de tes combats frémira le temple de la gloire. Allons!
...et malgré les murmures des partis, sur les pages de l'histoi-
re inscrits qu' après avoir brisé les fers vils qui l'opprimaient, la foi,
l'honneur de ma patrie vivent resplendissants.
- 90 "Lève-toi, ma fille,& arbore l'étendart que nous t'avons légué,
fier de ses siècles de gloire. À eux! À eux!...Petite-fille des rois,
pars comme la tempête, du sol que nous avons conquis; & si le vautour du
monde hurle jaloux, nous disputant la terre arrosée de notre sang, montre
lui Gibraltar, & televant altière, fais rugir tes lions sur son propre
rivage.
- 95 "Reine Isabelle, voici l'heure!...Abaisse ta lance. À eux! ...À eux!...
Vaillants!...Oui, ô ma patrie, des ruisseaux de sang purifié nait l'es-
pérance. En Afrique!...Mes enfants! Dieu vous y envoie. Paix au morts!
Pour qui tombe dans la tuerie sainte Maries est une mère à l'amour im-
mense!...La croix ne fut-elle pas toujours votre bannière?...Allons!
Le monde, La religion vous attendent!!!!"
- 100 La grande ombre dit, & tandis que le ciel lance des éclairs, elle
briñne comme un ange d'amour dans la mêlée. Quand elle voit l'Afrique
se couber en criant sous la poussée de la mitraille; quand elle entend
le croissant qui gémit, sanglante, elle s'enveloppe dans son suaire. Tan-
dis que le monde étonné crie: "Victoire!", elle s'en va conter aux rois
- 105 morts notre gloire.

⁶ El traductor rectificó "miroir immense de la victoire".

XXVII

LES AIGLES DE 1808.- UNE LARME À GIRONE.¹

Voyez-les; ils vont, les aigles altiers!...La tempête les apporte;le tonnerre est la trompette qui les annonce; Le sang ruisselle de leurs becs, le sang des captives; les serres pleines de chairs en lambeaux, elles falirent la chair du lion.

5 La tempête les apporte, battant l'air de leurs ailes noires. Les coups de fouet de l'éclair sont la lumière qui les guide; leurs bijoux sont la mort, la dévastation, l'incendie; des milliers de cadavres forment le piédestal du héros.

10 Elles vont à travers les pyrénées; du haut de ces montagnes, elles crachent avec orgueil sur l'Espagne des bourreaux, qui, toujours iures de sang, déchirent ses entrailles, les jetant en lambeaux sur les lauriers de vingt siècles.

15 Le deux mal arrive. Au bruit de ses fers, le lion endormi s'éveille d'un sommeil voluptueux. Il secoue dans l'arène sa puissante crinière; son rugissement roule, assourdissant, dans l'espace.

Tremblant de rage, il piétine les viles chaines. Il les saisit de ses griffes puissantes; il rugit encore. À chaque chaînon qu'il brise, un ailon tombe, en morceaux dans les airs sifflent ces cris: vengeance &liberte!...

20 Quels sont ces rugissements de rage qui assoudissent l'univers? Quelles sont ces dépouilles & ces restes impériaux? – Ce sont les reliefs du festin de l'indépendance!... Du Bruch & de Bailen sonnent les heures immortelles.

25 Encore un cri: Victoire!...Honneur à Saragosse! ... Comptez les sillons que tracent ses géants. La moderne Sagonte tombe; de sa fosse, elle secoue, altière, son sang à la face de ses tyrans.

30 Et la vengeance germe: des montagnes sur la plaine l'ouragan impétueux descend & fauche. Les villes, les châteaux, les villages, les pierres mêmes combattent. La patrie n'est qu'un seul homme....vengeance & liberte!...

Fils de l'empire, César!...Cachez vos fronts sous la chlamyde..... Tes légions mises en pièces, engraissent le sol de l'Espagne. Où sont tes invincibles?...Marengo & Les Pyramides sont trainées dans la boue par les lions irrités.

¹ Testimoni: Ms. 120.

- 35 -"Qu'importe!...En avant, les aigles!...De nouvelles légions arrivent... La force écrase la valeur...En avant, les aigles!..."-Misère, orgueil... Les plantes recépées deviennent plus fortes; l'amour de la patrie grandit devant le couperet du martyr.
- 40 Elles viennent!...Elles approchent!...Girone, aux remparts!...Le vieux monde, son esclave, à lui, écouté ton noble cri. Qu'à leurs canons réponde une pluie de mitraille. Si tes remparts tombent, tes enfants seront tes remparts.
- 45 Les voilà! Croyant la victoire assurée, leurs griffes assassines se posent sur l'écu de tes armes. La première qui y touche tombe taillée en pièces. Les fossés pleins de sang noient le vaincu.
- Voyez! À travers les champs déjà fuit dispersées, épouvantées, les premières aigles; elles sont filles de l'éclair. Les secondes aigles, où sont-elles?...-"Déchirées, au pied des remparts", répond la voix des morts.
- 50 -"Qu'importe!...En avant, les aigles!... De nouvelles légions arrivent...La force écrase la valeur...En avant,les aigles!..."-Misère, orgueil...Les plantes recépées deviennent plus fortes; l'amour de la patrie grandit devant le couperet du martyr.
- 55 Salut, nouvelle Numance! Salut, tombe héroïque! De tes cendres pousseront des lauriers dont la tête touche au ciel!...Ta sanglante hécatombe est l'honneur de la patrie. La renommée crie de toutes ses voix: "toi seule es immortelle!!..."
- 60 Que cherchent ces aigles à travers le cimetière? que chassent-elles parmi ces pierres qui furent une ville?- Des ennemis peut-être, pour les traîner au martyr?- Les héros sont des cadavres! La peste les a fauchés!
- 65 La peste, la peste seulé; car les aiglons de Lodi n'étaient pour eux que des roseaux que l'ouragan met en pièces. Voyez-les!...Leurs yeux ouverts flamboient, pleins d'une haine, qui, aux coups de foet de leur bourreau, réveillera le monde.
- Silence!...Une rafale defeu éclaire la nuit sombre...Elle vient sur l'aile de l'éclair...Taisez-vous, éléments!...C'est Alvarez...Un manteau de sang l'entoure de ses plis rouges... Il fait flotter aux vents sa bannière noire en lambeaux.
- 70 Salut! Salut au héros aussi grand que son suaire!...Gloire éternelle au martyr!...Salut, ô gouverneur!...Si ton assassin étouffe le rôle de ton agonie, l'Espagne, que tu honores, t'élève un temple dans chaque coeur.
- 75 Écoute!...aux cris de l'aigle, de nouveau grondent de toutes parts les rugissements de rage féroce poussés par les lions. Les voix de cent batailles résonnent à travers les Pyrénées... Victoire!...Du haut de ces montagnes, jetons leur ces fers.

80 À eux!... À la rescousse!...la bête fauve recule déjà. Allons!
cernons-la, courons jusqu'à son repaire!...Le cri d'indépen-
dance court déjà à travers les glaces du nord. L'Europe revit, écoutant
notre victoire.

85 À eux!...Déjà là-haut, dans les nuages, le colosse vacille...avec
lui, dans la poussière tombe la guerre expirante...la liberté, agitant
des palmes reprend son vol dans les cieux...un ange radieux descend
sur la terre: C'est la paix!!!

Mataro, Janvier ,1856.

XXVIII

Ma Mère!!¹

À MA FIANCÉE

I.

Enveloppé d'une brume d'or, lentement le soleil descendait. Il cachait son front étincelant derrière des nuages vermeils. Sur ce front la joie n'est pas peinte, mais bien la tristesse & la douleurs. Hélas! Il voit le malheur qui avance à pas de géant. Autor des montagnes, la
5 nuit appelle les ombres, &, rauque, le vent gémie dans les échos de la vallée. On ne voit ni lune ni étoiles dans cette nuit de tempête; l'ouragan éteint leur belle, leur mélancolique lumière. Le ciel vomit, par des milliers de bouches, une pluie suffocante, ardente, & l'éclair calcine les rochers de ses coups de fouet enflammés. Le génie du mal
10 avance; dans sa main tremble la torche, dont les exhalaisons empestées sans merci ravagent la terre.

Comme un torrent impétueux, bondissant, se précipite du haut de la montagne, & écrase dans sa chute la misérable chaumière, tandis que les géants de la forêt pleurent de frayeur, ainsi la peste avance, répandant sa bave venimeuse sur les peuples du fertile Ampurdan. Elle ne s'arrête que devant la houle écumante, & se perd, furieuse, dans l'immensité de la mer.

Hélas! Partout la mort décharnée déploie son lugubre manteau, &, avec un rire sarcastique, écoute les pleurs des jeunes, les gémissements des vieillards.
20

Les spectres des trépassés par le ciel vont défilant, courbant la tête sous les nuages blancs, &, tristes, compatissants, pleurent sur les malades, puis reprennent leur vol mystérieux.

Affaissée sur son lit, dans une chambre écartée, une mère, folle d'amour, embrassait son fils, &, tristement, exhalant le dernier soupir, elle murmurait un adieu avec la sérénité du juste.
25

Une brillante auréole couronnait son front brulant, éclairant la blessure faite par la mort traîtresse; mais dorée par le rayon de la foi la plus ardente en l'autre vie, reflet de l'espérance qui jaillit du coeur aimant.
30

C'est l'auréole du martyr. Dans son agonie, elle pleurait des larmes amères sur son petit enfant!... Malheureux fils! Il ne savait pas encore ce que, en ce monde de deuil, vaut l'amour d'une mère.

¹Testimoni: Ms. 119.

35 La voix qui s'éteint murmure faiblement, comme le vent de la nuit pleurant dans les roseaux: "Adieu, adieu, mon fils!...Fills de mes entrailles!..." Elle dit, ferme les yeux & monte au ciel.

.....
.....

40 Le soleil éclairant reparair, déroulant sa chevelure immaculée. Enivre à sa vue, l'oiseau, dans la prairie recommence à filer ses notes amoureses, & l'humble prière de la cabane, s'évaporant goutte à goutte, s'élève jusqu'au sommet de la montagne d'où L'éternel console l'humanité.

45 Après la tempête vient le calme. La peste fuit & l'Ampurdan respire. Là-bas, plus loin que les nuages blancs, brille une palme. À travers une mer de larmes, il la regarde, le pauvre enfant qui pleure sa mère, sa petite mère qu'il aimait tant! sa mère qui lui chantait un jour, comme souffrant de nostalgie, tandis qu'elle le berçait doucement avec amour: "Écoute son chant, écoute son agonie. Pour qui mieux que pour sa mère un fils chanterait-il? Pour qui mieux que pour sa mère un fils peut-il pleurer?"

II.

50 Ô ma mère, je t'aime!...Mon coeur donnerait le monde entier pour te voir un instant; pour pouvoir t'embrasser, je traînerais, en sanglotant, mon front dans la poussière.

55 Viens sur l'aile de la brise amoureuse, qui baise le sein de la petite fleur. Que j'entende ta voix si caressante, douce à mon oreille comme la harpe de la nuit.

Je te vois descendre du ciel, joyau chéri! Viens, viens me parler de ton amour. Un regard de tes yeux vaut autant pour moi que, pour les anges, la vue du seigneur.

60 Ô vent! Pourquoi abandonnes-tu les rives du Ter & couvres-tu leur ciel de nuages? Hélas! À la vue du fils qui pleure, tu as effacé l'ombre tant désirée!

Mais c'était ma petite mère. Son image aimante se détachait sur le ciel bleu; un rayon du soleil dorait sa tunique blanche, plus pure que la neige qui tombe.

65 Maintenant, dans la solitude amère, pauvre malheureux, te voilà retombé. Cette vie terrestre est longue, & je ne puis que pleurer... toujours pleurer!!

70 Comme l'oiselet qui, dans sa cage d'or, pleure sa liberté d'autrefois, aujourd'hui perdue; triste comme les yeux de la mauresque captive, assise sur les divans du somptueux harem;

Triste, car au troubadour il manque aujourd'hui sa mère, comme sa mère manque à la captive. Mais elle a la sienne sur une rive lointaine, & moi, infortuné... J'ai la mienne...au ciel!!

75 Jamais plus, ô ma mère, je n'entendrai la douceur de tes chants mélancoliques; jamais plus je ne sentirai la tendresse de tes embrassements...Hélas! pour toujours tu as fermé les yeux.

J'ai vu villes, châteaux, & riches palais, & fêtes, & bals, & brillants tours, les ailes de mon coeur s'abattent sans force...toujours perdu! Toujours triste! Toujours seul!

80 J'ai vu des femmes belles comme les fleurs, qui me regardaient d'un oeil compatissant, & ensemble, demandaient au fils désolé: - "Pourquoi pleurer?"- "Parce que je n'ai plus de mère!!..."

Seul, tout seul sur cette terre semée de deuils & de souffrances; perdu dans les sables de cet immense & brûlant désert.

85 Tu m'as laissé, petite mère, tu m'as laissé & tu voyais mes pleurs! Je ne sais pourquoi je ne meurs pas pour aller te trouver au ciel.

À quoi me servira la vie si les fleurs sont pour moi des épines, si tu ne peignes plus mes cheveux, si je dois vivre orphelin, seul?

90 Bénie sera, ô ma mère, l'heure où la mort m'arrivera. Ton fils, qui, désolé, pleure aujourd'hui, d'un seul vol accourra vers toi.

--

Si un jour tu lis mes chants, ô ma toute belle, toi qui pleures aussi ta mère, prie avec amour toutes les deux; elles prient dieu pour leurs enfants.

95 Et quand seront flétries les fleurs de cette vie, nous volerons, Unis, vers la demeure céleste. Là nous trouverons le bonheur tant désiré; là nous attend l'amour maternel.

Veille de Noël, 1854.

XXIX¹

5 May de la vida una veu amiga m'havia arribat tant en bon'hora com la de La Lluanera, demanantme que d'ençà del Mar Gran li enviés periòdicament las impressions rebudes en aquesta ciutat cosmopolita, hont s'han donat cita totas las intelligéncias del mon, y totas las manifestacions del treball, del esperit, de la civilisació.

10 May de la vida, perquè fa temps que li sabia grat de fer ressonar en aquella terra de la llibertat l'accent natiu, llengua de la mare, com una nova protesta del amor immens que li tenim tots aquells que, per sort ó malaventura, vàrem naixé á l'ombra d'aquella Santa montanya , santuari y seny de la terra catalana.

15 Ratxa de bon' alè nos la portava, com ara tot just ens du del migjorn d'aquella verge Amèrica, la veu de l'Aureneta qu'esmenta y canta la cançó de la terra, allí hont fá poch encara ressonava la veu traidora dels canons, semblant rancúnia hont no més fruits de pau havia de llevá la terra per tots los fills de l'envejada raça.

20 Y com l'anyorament ens mata quant no aspirem l'alé de nostras montanyas!... Com ressona dintre de l'anima de tots los fills de Catalunya la campana del poble, que canta alegre quant naixen nostres fills, que ns'crida á somatent, que plora trista quant ens portan á jaure l'somni etern á la fossana dels ávis!....

Com la sentíem de lluny, per lluny que sia, y com sona sovint quant més lluny sóna!...

25 Vosaltres que m'llegireu, que l'anyorança os mata; que lluny de la casa pairal sentíu l'estrany accent que al cor arranca llágrimas; vosaltres, germans meús escampats sobre la terra per l'afany del treball, seguint l'impuls que daba grandesa á nostre passat; si l'cantar vos es grat, benehim una volta encara la ma divina que'ns inspira un amor tant gran, y estremantlo cada dia més, ajudem á enaltir á la patria per tot ahont la bandera espanyola tremoli al vent, per tot ahont la raça llatina escampi la llum que feú y fará brollar encara
30 tantas maravellas, del cor eixidas y pel giny obradas.

35 Los palaus brollan d'encantament en l'ample espay del Camp de Mars, born ben aviat dels pobles de la terra. N'hi ha hú de pedra pel passat y hú de ferro pel present; l'art y la máquina, dos poemas. Allá hi serem endiumenjats, que l'art encara brulla en la pátria de Velazquez y Murillo; la terra encara lleva com may fruit abundós, las máquinas treballan de nit y dia en aquell niu d'amor que fa poch os esmentava. Guardem la pau, que anirem lluny y farem bona crida.

40 Y allá al mitjorn, en la ciutat benehida á hont vingué al mon aquell gran Jaume que conqueridor li deyan, y conquistá Mallorca, y València, y Murcia, y fou tant gran que la Edat mitjana no n'conta altre més gran, a Montpeller en fi, terra de germandó y de bell esguart, un poble enter crida per ma veu á tots

¹ Testimoni: Ms. 130.

los de raça llatina pera festejarlos, y relligá l'vinde d'amor, y entoná un himne que ressoni sempre per tot arreu y ens confessi á tots fills de tant superba mare.

- 45 En tant que començan las cartas que m'demana, vaji aquesta en resquit del goig que m'feu veure arribá del mon nou tant bonica, ab tant seny, y tant catalana La Llumenera de Nova York, que Deú li dó molts anys de vida.

Sempre seú de bon cor,

Albert de Quintana.

XXX

**MES CHANTS,
RECUEIL DE POÉSIES CATALANES¹**

-:-

À TORROELLA DE MONTGRÍ.

-

Antique ville, berceau du poète, accueille ses chants.
Mon cœur s'y est ouvert, comme la grenade, par la force du sentiment,
Chantant comme la cigale sous les ardeurs de l'été.

5 La chaste jeune fille apporte à la mère du Dieu sa gerbe cueillie
Dans la rosée matinale.

Je dépose à tes pieds ces fleurs de la pensée, ces fleurs de mon
Âme, écloses au baiser de ton soleil, fortifiées par l'haleine puis-
Sante de la tramontane & les mugissements effroyables de la mer qui
Bataille entre Bagur & les Medes.

10 Les cordes de ma lyre rompues, le front blanch par la neige des
Ans, le cœur noyé par les larmes amassées durant un long vogaye en ce
Monde, j'attends l'heure du repos éternel, à l'ombre du vieux château, sous
Les gothiques arcades de l'Église, où gisent mes ancêtres, à côte des cen-
Dres de ma mère.

15 Quand sera éteinte la chaleur du temps présent, quand je ne serai
Plus là, rappelle-toi combien je t'aimais, sache que cet amour, je l'ai
Legue tout entier à mes enfants.

¹ Testimoni: Ms. 118.

XXXI¹

Permeteu al poeta que en sa llengua alse son cant en alabansa del héroe al amich que se en vanesca devant la immensa glória del amich.

Ahi vos seguim y Cataluña entera ab llágrimas del cor. De por en las batallas, de orgull en las victórias.

- 5 Deixan que al cantar los fels herois de vostres fills predilectes pose una pedra mes, humil, es cert, al eten monument que entusiasmat vos alsan Cataluña, España, Europa, lo mon enter.

Deixan que avuy ab ells lo amich lo poeta doblegui 'l front assombrat devant lo primer soldat de la pátria.

- 10 A ma veu responen totas y os saludan, tots vos alsan un temple dintre 'ls cors.

Si entre'ls perfums dels llorers que vostre curs triunfal encatifaven pot un cor amant lo cant pot obrirse pas y arripar fins à vos que ell vos diga quin es nostre desitg: tots vos esperan.

- 15 Veniu glória y orgull del sol natal.

¹ Testimoni: Ms. 126.

XXXII

SOUPIRS.¹

On dit que l'amour est la vie, et à moi, il a donné la mort. Oh!
quelle âme noire doit avoir celle que j'aime!....

5 Quand je ne faisais que la regarder, elle ne donnait bien des es-
poirs. Maintenant qu'elle sait que je l'aime, elle ne me donne que
tristesse.

Petit sentier semé de roses, de senteurs enchanteresses et pures!...
Les épines, je les porte clouées au milieu de mon coeur.

Laisse les y s' enraciner, et que la passion y fleurisse. Plus tu me
donnes de souffrance, plus grand est mon amour.

LARMES.

I.

10 J'avais une mère.....hélas!....je ne l'ai jamais vue..... sans son
amour la vie est une mer de larmes.

J'aimais une femme les femmes sont comme les fleurs!....elle
aussi s'en est allée sur les ailes de la mort.

15 Je m'enflammais aux gloires immortelles de la patrie!.....et ils ont
envahi la pauvre patrie, tous ensemble, la mettant à feu et à sang.

À la male heure s'est déroulé mon destin.....combien il y en a
qui volontiers s'en iraient de ce monde!.....

¹ Testimoni: Ms. 122.

II.

S'ils savaient, les enfants, ce qu'ils content à celles qu'ils font pleurer!.....Les larmes d'une mère !, on dit qu'elles ne tarissent jamais!.....

20 Si encore ils s'en apercevaient, tandis qu'ils les font déborder!.....
Les enfants ne s'en rendent pas compte, jusqu'à ce que leurs enfants,
à eux, les fassent pleurer.

Moi que ne l'ai jamais connue, je pleure pour les deux à la fois...
Ah! si mes yeux étaient essuyés par les cheveux blancs de ma mère!...

XXXIII¹

Paris,-20 Rue Duphot / I / , -20 Février 1904.

Mon bien cher ami,

Si je n'ai pas répondu à votre lettre du 4 février, c'est que j'ai été assez
malade d'un rhumatisme à la tête, qui m'empêchait non seulement de me
mouvoir, mais même de penser. Aujourd'hui, je suis complètement rétabli,
5 je le crois du moins; et je supporte assez bien les mauvais jours que nous
avons par intermittence. Je n'ai rien dit de ma maladie à ma fille ni à mon
gendre. Ils m'en voudraient d'être resté ici. Ils voudraient à toutes forces me
voir rentrer à Aix et ne plus m'occuper de cette maudite affaire.
10 Malheureusement, je suis tellement engagé dans l'engrenage qu'il m'est
absolument impossible de reculer. Les intérêts que je représente sont
sacrés. Les pauvres diables qui meurent de faim n'ont d'espoir qu'en moi. Si
je les abandonnais, ils croiraient peut être que j'ai été payé pour cela. La
misère et l'ignorance rendent soupçonneux. Je croyais pouvoir faire
15 marcher la chose d'Aix, ayant un représentant à Paris et un autre à Madrid.
Il me semblait qu'un séjour de quelques jours dans chacune de ces deux
villes, de temps à autre, suffirait à activer la solution. Je me suis convaincu,
lorsque j'ai été ici, en septième dernier que tout le temps que je restais à
Aix était du temps perdu et que ce que j'avais fait se détachait en mon
20 absence. J'ai donc pris la résolution de ne pas cesser mes efforts jusqu'à
ce que je sois arrivé à un résultat. Notre ministère des affaires étrangères
m'a mis des bâtons dans les roues jusqu'au 15 Janvier dernier. Cependant
lorsqu'il a vu que des sénateurs et des députés de la majorité
commençaient à s'intéresser. À ma réclamation, que du côté de
25 l'Angleterre, il se préparait quelque chose qui aurait été très préjudiciable à
l'Espagne, mais aurait été aussi un soufflet sur la joue de la France, il s'est
décidé à reconnaître la justice de ma demande, et maintenant, il me promet
un appui officiel efficace, jusqu'à ce que le gouvernement espagnol ait pris
une décision. J'ai arrêté la campagne de presse, qui allait commencer avec
30 énergie, et les interpellations des amis du gouvernement qui se préparaient
aux deux chambres, et j'attends le moment de partir pour Madrid, où notre
ambassadeur a été chargé de faire connaître au gouvernement espagnol
l'état de la question, et l'absolue nécessité où la France se trouve de
soutenir les droits de ses nationaux. Si je pars pour Madrid, ce sera mon
35 gendre, le comte de Bonnacorse de Lubières, 24 Rue de L'Opéra, à Aix-
en-Provence, qui me remplacera auprès de Quinet, de qui j'ai de bonnes
nouvelles. Je lui ai envoyé 30 FR. pour prendre son abonnement au chemin
de fer. Il me reste donc encore 58 FR. sur les fonds que j'ai reçus pour lui.
Je vous dis cela afin que votre gendre voie quelle est la somme qu'il voudra
40 envoyer pour le mois de mars.
J'écris à Quinet de longs sermons sur les rapports affectueux qu'il est de
son devoir d'entretenir avec son père. Il me répond que j'ai raison, qu'il
reconnait avoir un caractère trop susceptible et qu'il fera tous ses efforts
pour se corriger. Je suis plus persuadé que jamais que c'est un excellent
45 garçon, qui a besoin d'affection et dont on fera ce qu'on voudra avec la
douceur.

¹ Testimoni: Ms. 124.

Je comprends votre tristesse à voir s'éloigner madame votre fille et pour un pays si lointain; mais vous la savez heureuse et c'est l'essentiel.

50 Merci pour le renseignement sur le mot "promenada". C'est évidemment le second sens celui de "Transport sur les lieux des officiers municipaux pour vérifier les limites des propriétés ou tout autre point qui ne peut être décidé que "de visu".

55 Qu'il me tarde, mon cher ami, de n'avoir plus à m'occuper que de philologie, d'histoire et de littérature!!! Que je voudrais reprendre au plus tôt notre travail de traduction. Depuis que le "Journal Officiel" a annoncé que les héritiers de Pierre Laporte devaient envoyer les preuves de leurs droits à mon avoué de Bordeaux, je suis assailli de visites et de lettres de gens s'appelant Laporte ou parents de Laporte avec qui il faut discuter des heures entières pour leur prouver qu'ils ne sont pas de la famille de celui dont je réclame la succession. C'est un travail assommant auquel je ne puis me soustraire, et qui me prend tous mes instants, sans compter que, ne pouvant pas écrire ou lire à la lumière artificielle, les jours sont courts pour moi à Paris dans cette saison avec un ciel couvert. Enfin....je fais ici-bas mon purgatoire.

60 J'espère que cela me sera compté dans l'autre monde.

65 Croyez, mon bien cher ami, à mon inaltérable et entière affection.

Tourtoulon

Dr
Albert de Quintana

A decorative flourish consisting of several overlapping loops and curves, extending horizontally from the end of the signature.

5. CONCLUSIONS

CONCLUSIONS

L'elaboració d'aquesta tesi ha permès avançar en el coneixement d'una etapa de la literatura catalana relativament desconeguda: la dels inicis de la Renaixença. Es tracta d'un període poc estudiat, i que, gràcies a l'ordenació dels materials que es guardaven a la casa pairal de la família Quintana, podrà ser més accessible als estudiosos.

Albert de Quintana i Combis nasqué amb el règim liberal que començava a manifestar-se a l'Espanya isabelina. A més, la Renaixença li proporcionà un marc idoni per redescobrir el passat, la llengua i la cultura del país.

La seva adscripció als ideals renaixentistes i la seva adhesió als principis del règim de la Restauració borbònica de 1874 no el deixaren mai: la seva pertinença al partit liberal fusionista de Práxedes Mateo Sagasta l'identificà com a defensor de l'ordre i s'erigí en defensa de l'estabilitat política.

Quintana, sota el sistema de la Restauració, es comprometé activament, a més, en la Renaixença provençal. No es pot oblidar el seu rellevant paper a la Festa de Petrarca, a Avinyó, el 1874; la seva aportació per reorganitzar el felibritge el 1876 i per impulsar els Jocs Florals tant occitans com catalans, com constaten els 135 manuscrits descrits en la part intitulada "Catalogació", manuscrits inèdits que ens han permès la transcripció de 78 poemes: el gruix de les composicions de la temàtica històrica pertanyen a l'any 1859 i després de la Restauració dels Jocs Florals. (1860-1876).

Quintana se sent implicat a treballar per un destí comú: la pervivència de les antigues nacionalitats, a retornar al passat medieval, a les gestes de la corona catalanoaragonesa, a cantar els pobles minoritzats, als valors d'una pàtria noble. Propietari, polític, poeta... Albert de Quintana fou un home prolífic, del seu temps, que respon als patrons característics de la seva generació amb perfils similars. Ni la història ni la literatura enaltiran Quintana per les seves proeses o per les seves originalitats, sinó, al contrari, per haver format part del reguitzell de liberals moderats o conservadors, dels intel·lectuals que restauraren i consolidaren els Jocs Florals, posats al servei del règim de la Restauració i d'uns ideals molt específics i simples, que prengueren empena amb el floriment nacional que, a nivell europeu, suposà el 1848. Justament, personalitats com la d'Albert de Quintana permeteren explicar la perennitat de la Restauració i la Renaixença.

En conclusió, la tesi que ens ocupa permet valorar millor la relació de la Catalunya i la Provença del període 1867-1907, un lligam que, arrelat en el marc històric de la baixa edat mitjana, revifa al llarg de la Renaixença.

6. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

Alecsandri 1882-1900: Vasile Alecsandri, «Carta a Albert de Quintana i Combis», Romania, 1882 (30 setembre), 1895 (31 desembre), 1900 (4 juliol).

Amade 1924: Jean Amade, *Origines et premières manifestations de la Renaissance Littéraire en Catalogne au XIXe siècle*, Toulouse, Eduard Privat, 1924.

Aramon 1962: Ramon Aramon, «El ressò de l'oda "I trobare catalan" a Catalunya, dins *Estudis de la literatura catalana oferts a Jordi Rubió i Balaguer en el seu setanta-cinquè aniversari, II*, Barcelona, IEC, 187-247.

Aunay 1878: Alfred d'Aunay, *Le Banquet du Troisième Groupe. Exposition Universelle de 1878*, Paris, Imp. Motteroz, 1878, 11-12.

Balaguer 1842-1874: Víctor Balaguer, «Epistolari», Vilanova i la Geltrú, Biblioteca Museu Víctor Balaguer, 1842-1874.

Balaguer 1842-1900: Víctor Balaguer, «*Epistolari*», Vilanova i la Geltrú, Biblioteca Museu Víctor Balaguer, 1842-1900.

Balaguer 1850: Víctor Balaguer, «Epistolari», Torroella de Montgrí, Can Quintana, 1850.

Balaguer 1852: Víctor Balaguer, *Montserrat*, Barcelona, Imprenta de A. Brusi, 1852.

Balaguer 1858a: Víctor Balaguer, *Amor a la patria*, Barcelona, Imprenta Nueva de Jaime Jepús y Ramon Villegas, 1858, 12.

Balaguer 1858b: Víctor Balaguer, *Ausias March*, Barcelona, Llibreria Nacional y Estranjera de Salvador Manero, 1858, 22.

Balaguer 1866: Víctor Balaguer, *Esperansas y Recorts. Poesias catalanas que forman la segona part del Trovador de Montserrat*, I, Barcelona, Establiment tipogràfic de Jaume Jepús, 1866.

Balaguer 1868a: Víctor Balaguer, «Acta de la Festa», dins *Jochs Florals de Barcelona en 1868*, Barcelona, Estampa de Celestí Verdaguer, 1868, 17-41.

Balaguer 1868b: Víctor Balaguer, *¿Vox in Deserto?... Poesia Catalana Revolucionaria*, La Bisbal, Imp. de El Faro Bisbalense, a càrrec de D. Eleuteri Codolar, 1868.

Balaguer 1868c: Víctor Balaguer, «Carta particular escrita desde Aviñón», *La Montaña de Montserrat*, 78 (1868), 1.

Balaguer 1868d: Víctor Balaguer, «Fête Littéraire Internationale de Saint-Remi», *Le Bulletin International*, 38 (1868), 168-169.

Balaguer 1868e: Víctor Balaguer, «Fiesta Literaria de Saint-Remi», *La Montaña de Montserrat*, 78 (27 setiembre de 1868).

Barros 1888: José Barros, «Un catalanista al extranjero», *La Ilustració Catalana*, 192 (1888), 206-210.

Blavet 1868: Émile Blavet, «Les Fêtes de Saint-Rémy», *Le Figaro*, 263 (1868), 1-2.

Bladé 1964a: Antoni Bladé, *Felibres i Catalans*, Barcelona, Editorial Rafael Dalmau, Episodis de la Història, 59, 1964, 28-30.

Bladé 1964b: Antoni Bladé, *Montpeller català*, Barcelona, Editorial Rafael Dalmau, Episodis de la Història, 64, 1964.

- BEPHa 1872a: *Boletín Extraordinario de la provincia de Huesca*, 108 (3-02-1872).
- BEPHb 1872b: *Boletín Extraordinario de la provincia de Huesca*, 108 (13-03-1872).
- Bofarull 1859: Antoni de Bofarull, «Memoria del Secretari», dins *Jochs Florals de Barcelona en 1859*, Barcelona, Imp. de El Porvenir, 1859, 29-57.
- Bourrelly 1895: Marius Bourrelly, *Lou Vergié d'Óulivié*, Azaïs, Empremarié Felibrenco J Remondet-Aubin, 1895.
- Bonnecorse 1903: Charles de Bonnecorse, «Un ami de la Provence», *L'Écho des Bouches-Du-Rhône*, 2754 (1903), 3.
- Bourrély 1895: Marius Bourrély, *Lou Vergié d'Oulivié, Oupereto en un ate*, A-z-Ais, Empremarié Felibrenco J Remondet-Aubin, 1895, 1-48.
- Briz 1864: Francesc-Pelai Briz, *Ausias March*, Barcelona, Llibreria de E. Ferrando Roca, 1864.
- Briz 1868: Francesc-Pelai Briz, *Lo Llibre dels Poetas*, Barcelona, Editorial de Salvador Manero, 1868.
- Busquets 1906: Antón Busquets, *Aplech, Models en vers y en prosa del nostre renaixement per us de las escolas de Catalunya, Mallorca, Valencia, Rosselló*, Gerona, Girona, Dalmau Carles y C^a Editors, 1906, 14-15.
- Caillaud 2004: Marc Caillaud, «Entre Frédéric Mistral et Nîmes, une vraie romance», *Nîmes Metropole*, (5 mars 2004), 3.
- Casacuberta 2007: Margarida Casacuberta, «Els valors literaris de la Renaixença: sobre Barcelona, l'orgull burgès i el treball dels catalans», dins Ramon Grau (coord.), *La ciutat i les revolucions, 1808-1868. III, La cultura a l'època romàntica*, Ajuntament de Barcelona, 2007, 53-79. [*Barcelona Quaderns d'Història*, 12 (2005)]
- Ciprés 2002: María Àngels Ciprés, «Las traducciones catalanas del provenzal en la prensa del siglo XIX», Madrid, *Théleme, Revista Complutense de Estudios Franceses*, 17 (2002), 179-195.
- Corominas 1907: Eusebio Corominas, «Ha fallecido D. Alberto de Quintana y Combis», *La Publicidad*, 10137 (1907), 2.
- Cuyàs 1878a: Artur Cuyàs «N'Albert de Quintana», *La Llumanera de Nova York*, 33 (1878), 1.
- Cuyàs 1878b: Artur Cuyàs «La Societat de las llenguas románicas», *La Llumanera de Nova York*, 34 (1878), 3.
- Diccionari de la Literatura Catalana* 2008: «Albert de Quintana i Combis», Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 2008, 827.
- Domènech 2011: Guerau Domènech, «Breu notícia sobre Damas Calvet de Bodallés», *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, 42 (2011), 433-447.
- Durand 1900: Henri Durand, «L'Union des Étudiants Latins», *Bulletin Provisoire*, Paris, Imprimerie de Cn. Noblet, 1900, 13-15.
- Enciclopedia Espasa 1922: «Quintana», Barcelona, Editorial Espasa, vol. XLVIII, 1922, 1378-1379.
- Fabre 2004: Pierre Fabre, *Felibrige. 1854-2004. 150 manifestations pour 150 ans de felibrige*, Gardanne, Imprimerie Esmenjaud, 2004.
- Faulí 1980: Josep Faulí, «Mistral, visto desde Catalunya», *La Vanguardia*, 1980 (10 de desembre), 63.

- Ferrer 1981: Francesc Ferrer, «Els senadors empordanesos», *Revista de Girona*, 95 (1981), 87-92.
- Félibrige 1883: *Maintenance de la Languedoc*, Montpellier, Imprimerie Centrale du Midi, Janvier, 1883.
- Fêtes 1878: *Fêtes Latines du 22 au 29 mai 1878*, Montpellier, Imprimerie Central du Midi, 1878.
- Fontana 1988: Josep Fontana, *La fi de l'antic règim i la industrialització (1787-1868)*, dins Pierre Vilar (dir.), *Història de Catalunya*, V, Barcelona, Edicions 62, 1988.
- Fourès 1875: Auguste Fourès, *Le Cant des Poutiès*, Montpellier, Imprimerie Centrale du Midi, 1875.
- Galofré 2006: Jordi Galofré, «*El primer Congrés Catalanista a les comarques de Girona*», *Revista de Girona*, 239 (novembre-desembre 2006), 32.
- Gaut 1897: J.B. Gaut, *Un Couer de Troubaire. Dramo en un ate*, Azais, *Carriero dóu Felibre-Gaut*, 5, 1897.
- Gauvière 1868: Jules Gauvière, «Cronique Locale», *Gazette du Midi*, 10962 (1868), 2.
- Gran Enciclopèdia Catalana 1988: «Albert de Quintana i Combis», *Gran Enciclopèdia Catalana*, 19, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 1988, 29.
- Girbal 1866: Enric Claudi Girbal, *Poesías Catalanas*, La Bisbal, Imp. de D. Antoni de Torres, 1866.
- Guillibert 1903: Hippolyte Guillibert, «Échos Académiques», *Le Mémorial d'Aix*, 6 (1903), 1.
- Guillibert 1907: Hippolyte Guillibert, «Dans le Monde Latin», *Le Soleil du Midi*, 7996 (1907), 3.
- Guimerà 1889: Àngel Guimerà, «Discurs», dins *Jochs Florals de Barcelona any XXXI de llur restauració*, Barcelona, Estampa La Renaixensa, 1889, 47-66.
- Iliescu 1882: Tascu Iliescu, *L'Escriveta*, Montpellier, Imprimerie Grollier, 1882.
- Jochs Florals 1860: *Jochs Florals de Barcelona en 1860*, Llibreria de Salvador Manero, 1860, 40 i 69-77.
- Jochs Florals 1869: *Jochs Florals de Barcelona en 1869*, Llibreria d'Alvar Verdaguer, 1869, 35.
- Jochs Florals 1870: *Jochs Florals de Barcelona en 1870*, Estampa de l'hereu d'en Pau Riera, 1870, 42.
- Jochs Florals 1873: *Jochs Florals de Barcelona en 1873*, Estampa catalana de Llogari Obradors i Pau Sulé, 1873, 5, XXIII, 147-149.
- Jochs Florals 1876: *Jochs Florals de Barcelona en 1876*, Estampa de La Renaixensa, 1876, 109-115.
- Jorba 1984: Manuel Jorba i Jorba, *Manuel Milà i Fontanals en la seva època. Trajectòria ideològica i professional*, Barcelona, Curial, 1984.
- Jorba 1986a: Manuel Jorba i Jorba, «La Renaixença», dins Joaquim Molas (dir.), *Història de la literatura catalana. Part Moderna*, VII, Barcelona, Ariel, 1986, 9-39.
- Jorba 1986b: Manuel Jorba i Jorba, «Llengua i literatura 1800-1833», dins Joaquim Molas (dir.), *Història de la literatura catalana. Part Moderna*, VII, Barcelona, Ariel, 1986, 41-75.

- Jorba 1986c: Manuel Jorba i Jorba, «El romanticisme», dins Joaquim Molas (dir.), *Història de la literatura catalana. Part Moderna*, VII, Barcelona, Ariel, 1986, 77-122.
- Jorba 1986d: Manuel Jorba i Jorba, «Els Jocs Florals», dins Joaquim Molas (dir.), *Història de la literatura catalana. Part Moderna*, VII, Barcelona, Ariel, 1986, 123-151.
- Jorba 1986e: Manuel Jorba i Jorba, «Crítica i erudició: Milà i la seva escola», dins Joaquim Molas (dir.), *Història de la literatura catalana. Part Moderna*, VII, Barcelona, Ariel, 1986, 437-457.
- Jorba 1986f: Manuel Jorba i Jorba, «La poesia entre 1859 i 1880», dins Joaquim Molas (dir.), *Història de la literatura catalana. Part Moderna*, VII, Barcelona, Ariel, 1986, 153-222.
- Jorba 1995: Manuel Jorba, «Literatura, llengua i Renaixença: la renovació romàntica», dins Pere Gabriel (dir.), *Història de la cultura catalana, IV: Romanticisme i Renaixença. 1800-1860*, Barcelona, Edicions 62, 1995, 77-132.
- Jorba 1997: Manuel Jorba, «Els romanticismes de Catalunya», dins *El segle Romàntic. Actes del Col·loqui sobre el Romanticisme*, Vilanova i la Geltrú. 2, 3 i 4 de Febrer de 1995, Vilanova i la Geltrú, Biblioteca Museu Víctor Balaguer, 1997, 209-248.
- Jouveau 1929: René Jouveau, «Histoire du Félibrige (1854-1876)», *Revue de Catalogne*, 1929, 24.
- Jouveau 1970: René Jouveau, *Histoire du Félibrige (1876-1914)*, Nîmes, 1970, 13.
- Junyent 1968: José María Junyent, «Federico Mistral y la Provenza», *Hoja del Lunes*, (21 d'octubre de 1968), 43.
- Justo 1867: Luis Justo, «Revista Agrícola», *Diario de Barcelona* (17 setembre de 1867).
- Justo 1869a: Luis Justo, «La Florida-El Masnou», *Revista de Agricultura del Instituto Agrícola Catalán de San Isidro*, 18, 36-43.
- Justo 1869b: Luis Justo, «La Esmeralda y El Masnou», *Revista de Agricultura del Instituto Agrícola Catalán de San Isidro*, 18, 66-73.
- Llorente 1876: Teodor Llorente, *Salutació als poetes que han vengut á les festes centenaries de València en lahor del Rey en Jaume lo Conqueridor*, València, Estampa de J. Domenech, 1876.
- Marfany 2001: Joan-Lluís Marfany, «Víctor Balaguer i els Jocs Florals», *L'Avenç*, 262 (octubre 2001), 63-68.
- Martí 1868: José Martí, «Fiesta Literaria Internacional de Provenza», *El Faro Bisbalense*, 169, (13 de setembre de 1868), 2-3.
- Martínez-Vilallonga 2007: Joan Tomàs Martínez i Borja Vilallonga, «Albert de Quintana, polític d'ordre», *Revista de Girona*, 245 (2007), 70-73.
- Mas 1990: Joan Mas, «Els tics de la Renaixença, encara», *Revista de Catalunya*, 1990, 97-108.
- Matheu 1870: Francesc Matheu, «Novas », *La Gramalla*, 1 (1870), 4.
- Maurras 1891: Charles Maurras, «Les Félibres. Barbares et Romains», *Le Plume*, 53 (1 juliol de 1891), 213-237.
- Miracle 1960: Josep Miracle, *La restauració dels Jocs Florals*, Barcelona, Aymà, 1960.
- Miret 1920: Joaquim Miret, «Dos siglos de vida acadèmica», *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, 69 (1920), 305-362.

- Milà 1853: Manuel Milà, *Observaciones sobre la poesía popular*, Barcelona, Imprenta de Narciso Ramírez, 1853.
- Milà 1865: Manuel Milà, *Ressenya històrica y crítica dels antichs poetas catalans*, Barcelona, Imp. Lluís Tasso, 1865.
- Mistral 1904: Frederic Mistral, *Lou Cinquantenàri dóu Felibrige*, Avignon, Emprimarié F. Seguin, 1904.
- Molins 1895: Antonio Elías de Molins, *Diccionario biográfico y bibliográfico de escritores y artistas catalanes del siglo XIX*, 2 vols. Barcelona, Imp. de Calzada, 1895, 411-412.
- Molas 1967: Joaquim Molas, «La Renaixença catalana», *Serra d'Or*, 11 (novembre 1967), 67.
- Molas dir.1986: Joaquim Molas (dir.), *Història de la literatura catalana*, VII, Barcelona, Ariel, 1986.
- Montoliu 1914: Manuel de Montoliu, *De Mistral, el clásico moderno*, Barcelona, Editorial Estudio, 1914, 35-38.
- Montoliu 1936: Manuel de Montoliu, *Aribau i la Catalunya del seu temps*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1936.
- Poinssot 1868: C. Poinssot, «Brinde», *Le Bulletin International*, 38 (1868), 170.
- Pourtet 1907: Eugène Pourtet, «Nouvelles Locales», *Le Petit Marseillais*, 14163 (1907), 2.
- Pla 1948: Lluís Pla Cargol, *Biografías de Gerundenses*, Girona, Imp. Dalmau, 1948.
- Prat i Vila 2007: Enric Prat i Pep Vila, «La conquesta de Mallorca per don Jaume I el Conquistador (1859), un poema èpic d'Albert de Quintana», *Estudis del Baix Empordà*, 27 (2007), 225-248.
- Quintana 1859: Albert de Quintana, *La Conquista de Mallorca per D. Jáume l' Conquistador, Cant Èpich*, Mataró, Imprenta de Joseph Abadal, 1859, 1-84.
- Quintana 1867: Albert de Quintana, *Exposición Universal de 1867. Discurso pronunciado ante la Excelentísima Diputación Provincial de Gerona, al dar cuenta sos comisionados del cargo con que los honró*, Barcelona, Establecimiento Tipográfico de Narciso Ramírez y Compañía, 1867, 1-136.
- Quintana 1873: Albert de Quintana, «Honorables Senyors, Dames y Cavallers, Jovent y Nines», dins *Jochs Florals de Barcelona en l'any XV de llur restauració*, Barcelona, Estampa Catalana de Llogari Obradors i Pau Sulé, 1873, 147-149.
- Quintana 1874a: Albert de Quintana, «Discurs del Senyor President del Consistori de Jochs Florals de Barcelona», *Jochs Florals de Barcelona en 1874*, Estampa de La Renaixensa, 1874, 20-30.
- Quintana 1874b: Albert de Quintana, «Discurs pronunciat per Don Albert de Quintana, President del Consistori dels Jochs Florals de la llengua catalana en la solemne sessió celebrada en Avinyó als 20 de Juliol de 1874, ab motiu de las festas del 500 Aniversari del Petrarca», *La Renaxensa*, 22 (1874), 1.
- Quintana 1878a: Albert de Quintana, *Chanson Latine*, Montpellier, Imprimerie Central du Midi, 1878, V-VI.
- Quintana 1878b: Albert de Quintana, «Cartas de Paris», *La Llumanera de Nova York*, 33 (1878), 2.
- Quintana 1889: Albert de Quintana, «Decreto», *Gaceta de La Habana*, 56 (1889), 1.

- Quintana 1894a: Albert de Quintana, «Cestiunea tomână în străinătate», *Romanulu*, 535 (1894), 2229.
- Quintana 1894b: Albert de Quintana, «O scrisoare a D-Lui Quintana», *Lupta*, 2418 (1894), 3.
- Quintana 1894c: Albert de Quintana, «Per lous Roumans de Transilvania», *Armanac Mont- Pelieirenc*, 1894 (desembre), 106-107.
- Quintana 1895: Albert de Quintana, «Carta a M. Alecsandrescu-Urechia», Montpellier, *Armanac Mont- Pelieirenc*, 1895.
- Quintana 1902: Albert de Quintana, «Adesione», *Società Elleno-Latina*, 8 (1902), 68.
- Rafanell 2006: August Rafanell, *La il·lusió occitana*, Barcelona, Quaderns Crema, 2 vols., 2006.
- Rahola 1907: Dàrius Rahola, «Alberto de Quintana y Combis», *El Autonomista*, 663 (1907), 2.
- Rahola 1908: Dàrius Rahola, «El Castillo de Montgrí», *El Autonomista, Suplemento Literario Ilustrado*, 1908, 1-10
- Ricard 1878: Xavier de Rivard, «Petite chronique du Bas-Languedoc», *La Lauseta*, 2 (1878), 272-276.
- Robert 1886a: Robert Robert, *A mis electores de Torroella de Montgrí*, Barcelona, Imp. Nugué, 1886.
- Robert 1886b: Robert Robert, *A mis amigos de Torroella de Montgrí*, Barcelona, 1886 (24 de febrer).
- Robert 1903: Robert Robert, *Comentarios al Acta de Renuncia al cobro de laudemios y derivados de los mismos*, Barcelona, Imp. Cunill, 1903.
- Roque-Ferrier 1878: Alphonse Roque-Ferrier, «Una Cançó llatina», *La Llumanera de Nova York*, 34 (1878), 1.
- Roux 1868: Marius Roux, «La chronique en voyage», *L'Événement*, 159 (1868), 2.
- Rovira 1980: Antoni Rovira, *Historia de los movimientos nacionalistas*, Barcelona, 3 vols., Editorial Hacer, 1980.
- Rubió 1858: Joaquim Rubió y Ors, *Lo Gayter del Llobregat. Poesias*, Barcelona, Estampa de Vicens Magriñá, 1858.
- Rubió 1861: Joaquim Rubió, «Discurs del senyor don Joaquim Rubió, altre dels mantenedors», *Jochs Florals de Barcelona en 1861*, Llibreria de Salvador Manero, 1861, 179-182.
- Ruiz 1868: Ventura Ruiz, *Balada de Catalunya*, Barcelona, Imprenta de Celestino Verdaguer, 1868. 1-16.
- Savy 2003: Savy, «Frédéric Mistral a dressé la table des treize desserts», *Region, Midi Libre*, 2003, (27 de desembre de 2003), 15.
- Soldevilla 1896: Fernando Soldevilla, *El año político (1895)*, Madrid, Imprenta de Enrique Fernández de Rojas, 1896.
- Sot 1991: Rafel Sot, «Petits fets de la Història Local», *Programa de la Festa Major*, Massanet de Cabrenys, 1991.
- Sunyer 2006: Magí Sunyer, *Els mites nacionals catalans*, Vic, Eumo Editorial, 2006.
- Tasis 1997: Rafael Tasis, *Els Jocs Florals de Barcelona en l'evolució del pensament de Catalunya (1859-1958)*, Barcelona, Diputació de Barcelona, 1997.

- Tello 1878: Manuel Tello, *Estudio sobre exposición vinícola nacional de 1877*, Madrid, Imprenta de Manuel Tello, 1878.
- Thos 1889: Terenci Thos, *Biografies de D. Jaume Isern y Colomer y D. Carles Isern y Vinyas*, Mataró, Ajuntament de Mataró, 1889.
- Trillas 1997: Joan Trillas, «L'Ajuntament de Torroella de Montgrí compra la històrica casa Quintana per destinar-la a equipaments», *El Punt* (2 setembre 1997), 10.
- Torres 1868a: Antonio de Torres, «Poder del talento», *El Faro Bisbalense*, 152, 1.
- Torres 1868b: Antonio de Torres, «La Fiesta de Provenza», *El Faro Bisbalense*, 153, 1.
- Torres 1868c: Antonio de Torres, «Un hecho lisonjero», *El Faro Bisbalense*, 153, 1.
- Tourtoulon 1868: Charles de Tourtoulon, «La Fête Littéraire de Saint-Remy», *Messenger du Midi*, 256 (1868), 2-3.
- Tourtoulon 1904: Charles de Tourtoulon, *Discursos leídos en la V Fiesta de los Juegos Florales de la Ciudad de Zaragoza*, Zaragoza, Imprenta de Mariano Salas, 1904.
- Tourtoulon 1907: Charles de Tourtoulon, «Nécrologie. Don Alberto de Quintana y Combis», *La Provence Nouvelle*, 1187 (1907), 2.
- Tubino 1880: Francisco M. Tubino, *Historia del Renacimiento literario contemporáneo en Cataluña, Baleares y Valencia*, Madrid, Imprenta de M. Tello, 1880, 645-646.
- Turró 2007: Jordi Turró, «El catalanisme i la burgesia surera al tombant del segle XIX», Girona, *Revista de Girona*, 245 (Novembre-Desembre 2007), 74-78.
- Urechia 1901: Vasile Alexandrescu Urechia, «Biblioteca-Muzeu-Balaguer», *Buletinul Fundatiunei Urechia*, 1 (1901), 32.
- Vallcorba 1994: Jaume Vallcorba, *Noucentisme, mediterranisme i classicisme, Apunts per a la història d'uns estètica*, Barcelona, Quaderns Crema, 1994.
- Vellvehí 2007: Jaume Vellvehí: «La Renaixença a Mataró: El col·legi Valldemia», dins *XXIII Sessió d'estudis mataronins de 2 de desembre de 2006*, Mataró, Museu Arxiu de Santa Maria-Patronat Municipal de Cultura, 2007, 129-137.
- Ruiz 1868: Ventura Ruiz, *Balada de Catalunya*, Barcelona, Imprenta de Celestino Verdager, 1868.
- Vicens 1991: Jaume Vicens Vives, «Industrials i polítics (segle XIX)», dins *Història de Catalunya, Biografies catalanes*, 11, Barcelona, Ed. El Observador de la Actualidad, 1991, 65-66.
- Vidal 1864: François Vidal, *Lou Tambourin. Musique, Poésie et Prose Provençales*, Aix, Tipographie Remondet-Aubin, 1864.
- Vilallonga 2007: Borja Vilallonga, «Albert de Quintana, polític d'ordre», *Revista de Girona*, 245 (Novembre-Desembre 2007), 70-73.
- Vilamitjana 1994: Dolors Vilamitjana, *La Creu de Vilanna*, Girona, L'Eix Editorial, 1994.
- Vilamitjana 2000: Dolors Vilamitjana, *Albert de Quintana i Combis*, Torroella de Montgrí, Il Beca Torró i Cabratosa, Museu del Montgrí, 2000.
- Vilamitjana 2002: Dolors Vilamitjana, «Albert de Quintana, entre la poesia i la política» dins *Albert de Quintana: inquietud, impuls i innovació*, Torroella de Montgrí, Papers del Montgrí, 20, 2002, 12-78.
- Vilamitjana 2004: Dolors Vilamitjana, «Albert de Quintana i Combis. Entre la Renaixença i el Felibritge», Girona, Treball Final de Carrera d' Humanitats, Universitat Oberta de Catalunya, 2004.

- Vilamitjana 2006: Dolors Vilamitjana, «L'avi Albert de Quintana i Combis», dins *Girona en la memòria. Testimoni i conversa d'Antonieta de Quintana i Vergés amb J. Víctor Gay*, Girona, Papers on Demand, 2006, 31-39.
- Vilamitjana 2007a: Dolors Vilamitjana, «Albert de Quintana, entre la Renaixença i el felibritge», *Revista de Girona*, 245 (Novembre-Desembre 2007), 85-93.
- Vilamitjana 2007b: Dolors Vilamitjana, «Albert de Quintana, propietari, poeta i polític», *Revista de Girona*, 245 (Novembre-Desembre 2007), 63-93.
- Vilamitjana 2007c: Dolors Vilamitjana, «Albert de Quintana i Combis» dins *Diccionari de la Literatura Catalana*, Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 2008, 827.
- Vilamitjana 2010: Dolors Vilamitjana, *Albert de Quintana i Combis. Entre la Renaixença i el Felibritge*, DEA, Universitat de Girona, 2010.
- Viñas 1957: Eduard Viñas, «Albert de Quintana i Combis 1834-190», *Llibre de la Festa Major*, Torroella de Montgrí, 1957.
- Viver 1928: Francesc Viver, «Lleus Comentaris sobre l'escriptor D. Albert de Quintana i Combis», *Llibre de la Festa Major*, Torroella de Montgrí, 1928.
- Xargay 1999: Xavier Xargay, *Escriptors a Palafrugell o ruta planera per les seves vides, obres i miracles, de 1880 a 1936*, *Quaderns de Palafrugell*, 7 (1999), 57-61.
- Xargay 2007: Xavier Xargay, «Albert de Quintana i Palafrugell», *Revista de Girona*, 245 (2007), 79-83.